

Mihai Bîrgău, Andrei Nastas

CRIMINOLOGIE

Tratat

Discutat și recomandat pentru editare de Senatul USEFS,
proces-verbal nr. 2 din 31 martie 2022.
Discutat și recomandat pentru editare de Consiliul Facultății PPS a USEFS,
proces-verbal nr. 5 din 30 decembrie 2021.

RECENZENȚI:

Valeriu CUȘNIR, profesor, doctor habilitat în drept

Alexandru MARIȚ, profesor, doctor în drept

Gheorghe SULT, conferențiar universitar, doctor

Tehnoredactare: *Dumitru Maxim*

Copertă: *Nely Afanasiu*

Descrierea Camerei Naționale a Cărții

Bîrgău, Mihai.

Criminologie : Tratat / Mihai Bîrgău, Andrei Nastas. – Chișinău : Pontos, 2022
(Print-Caro). – 340 p.

Bibliogr.: p. 324-340 (370 tit.). – 100 ex.

ISBN 978-9975-72-657-3.

343.9(075)

B 54

Editura PONTOS, str. 31 August 1989, nr. 98
MD-2004, Chișinău, tel.: 022 23 22 18
editura.pontos@gmail.com
www.facebook.com/editurapontos.md

Tipar executat la Tipografia PRINT-CARO
tel: 022 85 33 86; fax: 022 85 33 87
printcaro@gmail.com

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE.....	8
LISTA ABREVIERILOR.....	9
I. EVOLUȚIA ȘTIINȚEI CRIMINOLOGICE	
1. Retrospectivă istorică.....	10
2. Școala clasică.....	12
3. Școala pozitivistă.....	14
4. Criminologia contemporană.....	25
II. CONCEPTUL ȘTIINȚEI CRIMINOLOGICE	
1. Noțiunea, obiectul și scopul științei criminologice.....	34
2. Metodele de cercetare ale criminologiei.....	37
3. Locul criminologiei în sistemul științelor.....	39
III. CRIMINALITATEA	
1. Noțiunea de criminalitate și tipurile ei.....	43
2. Indicii de bază ai criminalității.....	49
3. Criminalitatea latentă.....	52
IV. CAUZALITATEA ÎN CRIMINOLOGIE	
1. Aspecte teoretice.....	58
2. Influența mediului asupra personalității în calitate de cauză a infracțiunilor.....	64
3. Factorii criminogeni și clasificarea lor.....	69
3.1. Factori economici.....	70
3.2. Factori demografici.....	72
3.3. Factori socio-culturali.....	73
3.4. Factori politici.....	76
V. PERSONALITATEA INFRACTORULUI	
1. Infractorul - obiect de cercetare criminologică.....	77
2. Particularități ale personalității infractorului.....	80
3. Corelația dintre social și biologic în personalitatea infractorului.....	83
4. Tipologia și clasificarea personalității infractorului.....	84

VI. ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE
ȘI PRACTICE ÎN CERCETAREA CRIMINOLOGICĂ

1. Cercetarea criminologică.....87
2. Tehnica și metodică în cercetarea criminologică.....91
3. Relevanța metodei statistice în criminologie.....96

VII. PLANIFICAREA CRIMINOLOGICĂ, ORGANIZAREA,
GESTIONAREA ȘI PROGNOZAREA ACTIVITĂȚII
DE COMBATERE A INFRAȚIONALITĂȚII

1. Noțiunea de planificare criminologică.....101
2. Noțiunea, funcțiile, tipurile și metodele de prognozare criminologică 104
3. Prognozarea individuală.....107
4. Utilizarea prognozelor criminologice în planificarea
activităților de combatere a infraționalității.....108
5. Managementul criminologic în domeniul securității.....110

VIII. VICTIMOLOGIA – ASPECTE TEORETICE,
METODOLOGICE ȘI APLICATIVE

1. Victima și victimologia din perspectivă etimologică și juridică.....114
2. Personalitatea victimei.....117
3. Prevenirea victimologică a infracțiunilor.....121
4. Protecția juridică a victimei.....129

IX. PREVENIREA INFRAȚIUNILOR

1. Noțiunea de prevenire a infracțiunilor.....132
2. Scopul, sarcinile și funcțiile activității de prevenire a infracțiunilor.....136
3. Sistemul prevenirii infracțiunilor.....138
4. Tipologia măsurilor de prevenire a infracțiunilor.....140

X. CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

1. Noțiunea și caracteristica criminologică a criminalității organizate.....145
2. Criminalitatea organizată transnațională și formele ei de manifestare.....151
3. Determinantele criminalității organizate.....155
4. Prevenirea și combaterea criminalității organizate.....157

XI. CRIMINALITATEA CORUPȚIONALĂ

1. Noțiunea corupției și a infracțiunilor corupționale.....159
2. Caracteristica criminologică a infracțiunilor corupționale.....161
3. Determinantele criminalității corupționale.....163
4. Prevenirea criminalității corupționale.....165

XII. CRIMINALITATEA RECIDIVĂ

1. Recidiva infracțiunilor, structura și caracteristica.....167
2. Noțiunea și caracteristica criminologică a criminalității recidive.....169
3. Personalitatea infractorilor recidiviști și clasificarea lor.....171
4. Prevenirea și combaterea criminalității recidive.....175

XIII. CRIMINALITATEA PROFESIONALĂ

1. Noțiunea și caracteristicile criminalității profesionale.....178
2. Geneza criminalității profesionale.....180
3. Starea actuală a criminalității profesionale.....182
4. Prevenirea criminalității profesionale.....185

XIV. CRIMINALITATEA VIOLENTĂ

1. Noțiunea și tipurile infracțiunilor violente.....188
2. Caracteristica criminologică a criminalității violente.....189
3. Determinantele criminalității violente.....192
4. Prevenirea criminalității violente.....194

XV. CRIMINALITATEA IMPRUDENTĂ

1. Noțiuni generale privind criminalitatea din imprudență.....198
2. Factorii generatori ai infracțiunilor din imprudență.....201
3. Personalitatea infractorului ce comite infracțiuni din imprudență.....204
4. Prevenirea criminalității imprudente.....207

XVI. CRIMINALITATEA ECONOMICĂ

1. Aspecte istorice și teoretice ale criminalității economice.....210
2. Clasificarea infracțiunilor economice.....214
3. Caracteristica criminologică a persoanelor care comit infracțiuni economice.....216
4. Determinantele criminalității economice.....218
5. Prevenirea infracțiunilor economice.....221

XVII. CRIMINALITATEA PENITENCIARĂ

1. Noțiunea și caracteristica criminalității penitenciare.....224
2. Determinantele criminalității penitenciare.....227
3. Caracterizarea criminologică a persoanelor ce săvârșesc infracțiuni în locurile de detenție.....229
4. Prevenirea infracțiunilor săvârșite de condamnați în locurile de detenție.....232

XVIII. CRIMINALITATEA FEMININĂ

1. Caracteristica criminologică a criminalității feminine.....237
2. Determinantele criminalității feminine.....238
3. Prevenirea infracțiunilor comise de femei.....241

XIX. DELICVENȚA JUVENILĂ

1. Caracteristica criminologică a criminalității minorilor.....243
2. Particularitățile determinantelor comportamentului infracțional al minorilor.....245
3. Cauzele și condițiile ce favorizează atragerea minorilor în activități criminale.....247
4. Rolul subdiviziunilor organelor de poliție în prevenirea atragerii minorilor în activități criminale.....254
5. Prevenirea infracțiunilor comise de minori.....259

XX. ASPECTE CRIMINOLOGICE ALE NARCOMANIEI ȘI PROSTITUȚIEI

1. Noțiuni generale privind fenomenele „de fon”.....262
2. Caracteristica criminologică a narcomaniei.....262
3. Prevenirea narcomaniei și narcobusinessului.....265
4. Caracteristica criminologică și prevenirea prostituției.....269

**XXI.   CONTACARAREA CRIMINALITĂȚII -
      OBJECTIVUL PRIORITAR AL AUTORITĂȚILOR
      PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA**

1. Cadrul legal al Republicii Moldova destinat prevenirii și combaterii infracțiunilor.....	273
2. Principiile prevenirii criminalității.....	278
3. Metodele de prevenire și combatere a infracțiunilor.....	287
4. Direcțiile prioritare de contracarare a criminalității.....	297

**XXII.   INTERACȚIUNEA AUTORITĂȚILOR PUBLICE
      ÎN ACTIVITATEA DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII**

1. Interacțiunea cu mass-media.....	304
2. Interacțiunea autorităților publice cu societatea civilă.....	315

BIBLIOGRAFIE.....	324
--------------------------	------------

CUVÎNT ÎNAINTE

Problematica criminalității a fost și rămâne una din cele mai actuale aspecte ale organizării societății. Abordarea criminalității, are loc prin prisma diverselor materii, cea a dreptului penal, procesual penal, criminologic etc., având multiple abordări ale infraționalității, persoanelor care le comit, modului de asigurare a protecției relații sociale, având la baza ansamblul de aspecte și sisteme de referință, care, însă nu oferă răspuns la înrebarea privind abordarea criminalității ca un fenomen social-juridic, dar și a măsurilor de control social al acestuia.

În acest sens, se propune o abordare a criminalității la interferența doctrinelor și a literaturii de specialitate – cea română (Republica Moldova și România), pe de o parte și cea rusă (Federația Rusă și Ucraina) pe de alta. În acest sens, s-a purces la abordarea criminalității prin prisma fundamentării și evoluției științei criminologice, abordării criminalității ca și fenomen social, identificării și fundamentării causalității în criminologie, caracterizării criminologice a personalității infractorului, identificarea aspectelor teoretico-metodologice și practice în cercetarea criminologică, planificarea criminologică, organizarea, gestionarea și prognozarea activității de combatere a infraționalității, investigarea victimei infracțiunilor și nemijlocit activitatea de prevenire a infracțiunilor per ansamblu, dar și a fiecărui tip de criminalitate, pornind de la criteriile de organizare a activității infracționale, forme de vinovăție, criteriu de gender de comitere a infracțiunilor, dar și a genurilor de activități infracționale (criminalitatea profesională, corupțională, economică, legată de circulația ilegală a drogurilor etc.), mizând, nu în ultimul rând pe modul și formele de organizare a activității de prevenire și contracarare a fiecărui tip de criminalitate.

Abordarea aspectelor menționate are și o bază empirică suficientă, fiind în conexiune cu starea, nivelul, dinamica și alți indicatori ai criminalității în Europa de Est, dar și din alte state, cu referințe cronologice și de spațiu de rigoare pentru o sesizare adecvată criminalității în contextul realilor social juridice corespunzătoare.

Evident că abordarea la interferența doctrinară a criminalității nu este una „tradițională” spațiului românesc, dar reprezintă o alternativă în viziunea și abordarea fenomenului în cauză, prin prisma altor aspecte și sisteme de referință, având anumite valențe atât pentru științele juridice și sociale, dar și pentru angajați autorităților publice, care au direct sau tangențial atribuții în domniul prevenirii și combaterii criminalității.

Vom fi recunoscători celor care, prin sugestiile și obiecțiile corespunzătoare, vor semnala eventualele curențe, erori, aspecte care urmează a fi precizate sau revizuite, contribuind la fundamentarea științifică a criminologiei.

Sperăm că prezentul studiu va fi de folos studenților și profesorilor Facultăților de drept ale instituțiilor de învățământ superior în cadrul procesului științific și didactic.

AUTORII

LISTA ABREVIERILOR

Art – articol

CP – codul penal

CSI – Comunitatea Statelor Independente

GAFI – Grupul special de acțiuni financiare

HIV – Virusul imunodeficienței umane

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

ONU – Organizația Națiunilor Unite

P – pagina

RM – Republica Moldova

Sec – secol

Sf – sfârșitul

SIDA – Sindromul imunodeficienței umane dobândite

SIS – Serviciul de Informație și Securitate

SPIA – Serviciul Protecție internă și anticorupție

SUA – Statele Unite ale Americii

UE – Uniunea Europeană

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

1. EVOLUȚIA ȘTIINȚEI CRIMINOLOGICE

1. *Retrospectivă istorică*

Apariția criminologiei ca știință în Republica Moldova, dezvoltarea ei este condiționată de necesitățile sociale ce țin de asigurarea teoretică a măsurilor de contracarare a criminalității

Se consideră că tratarea științifică a criminalității și a combaterii acesteia a obținut un caracter sistematic în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea. Apariția criminologiei ca știință ține de școala clasică a dreptului penal.

În dezvoltarea criminologiei pot fi delimitate 3 perioade:

- I. perioada clasică (din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea pînă la sf. sec. al XIX-lea);
- II. perioada pozitivistă (de la sf. sec. al XIX-lea pînă în anii '20 ai sec. al XX-lea);
- III. perioada contemporană ori pluralistică (din anii '30 ai sec. al XX-lea și pînă în prezent);

Perioada clasică a criminologiei își are izvorul în epoca iluminismului, cînd se trece de la feudalism la capitalism (sec. XVII-XVIII), au loc transformări în viața socială și spirituală ca urmare a revoluției burghezo-democratice din Europa. În acea perioadă, știința se abate de la interpretarea teologică a infracțiunii ca *decădere spirituală* influențată exclusiv de forțele supranaturale.

Se fac încercări de explicare teoretică a fenomenului criminalității, răspunzînd la întrebarea: de ce omul săvîrșește infracțiuni? Se elaborează principii, teze privind tratarea umană a infractorilor și a pedepsele penale, fiind perfecționată activitatea organelor represive ale statului. Cei mai de vază reprezentanți ai criminologiei clasice sînt considerați Cesare Beccaria (1738-1734) și Jeremy Bentham (1748-1832).

Dezvoltarea criminologiei în perioada pozitivistă a pornit de la premisa că, în societatea europeană din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, pe de o parte, crește considerabil criminalitatea, iar pe de altă parte, se dezvoltă rapid științele sociale și umanitare. Sporirea necesității de cunoaștere detaliată a fenomenului criminalității a condiționat apariția noilor metode de cercetare. În cadrul științelor care cercetau omul au fost aplicate metode împrumutate din disciplinele exacte, ceea ce a dus la apariția antropologiei, sociologiei și statisticii.

Baza metodologică a științelor criminologice din perioada pozitivistă o constituie filosofia pozitivismului care, luînd naștere la sfîrșitul sec. al XIX-lea, a adunat o cantitate considerabilă de materiale referitoare la diferite laturi ale vieții sociale. Pozitivismul lui Auguste Conte (1798-1857) este numit filosofia nivelului mediu, deoarece autorul nega necesitatea abordării problemelor conceptuale. *Nivelul mediu*, caracteristic pentru criminologia sec. al XIX-lea, rămîne actual.

În comparație cu științele abstracte ale perioadei clasice, criminologia pozitivă diferă prin utilizarea pe larg a datelor statistice și faptice despre infracțiunile săvârșite.

Criminologia pozitivă s-a dezvoltat în două mari direcții:

- biologică;
- sociologică.

Cu toate divergențele de păreri ale reprezentanților acestor direcții, hotarele dintre ele încetul cu încetul au dispărut, interpenetrându-se lor fiind condiționată de apariția teoriilor psihologice ale criminologiei.

Orientarea biologică e reprezentată de școala antropologică, fondatorul căreia se consideră Cesare Lombroso (1835-1909), care a activat în orașul italian Turine. Mai târziu orientarea biologică a fost completată cu alte teorii, printre care nominalizăm *teoria stării periculoase*, *teoriile diferitor predispoziții biologice* (constitutive, endocrine, genetice).

În cadrul teoriilor criminologice biologice, comportamentul criminal se explică prin anumite particularități ale omului, care îl aduc într-o stare de surescitare psihologică favorabilă comiterii infracțiunii. Nu sînt excluse nici opiniile despre predispozițiile înnăscute ale anumitor categorii de criminali. Unii reprezentanți ai orientării biologice propuneau să fie luate anumite măsuri față de aceste persoane, care, deși contraziceau principiul umanității, ar fi garantat preîntîmpinarea comportamentului periculos.

În diferite perioade ale timpului, drept metode de combatere a criminalității au fost propuse izolarea de societate, castrarea, lipsirea de viață, motivația constituind-o nu comiterea delictului, ci predispozițiile la comitere. Desigur, nu toți criminologii adepți ai direcției biologice erau pentru aplicarea unor pedepse atît de aspre. Unii susțineau că, cu cît mai incapabilă de responsabilitate pentru comportamentul său este persoana cu predispoziții biologice, cu atît societatea trebuie să aibă o atitudine mai umană față de ea, tratînd-o ca pe un bolnav grav.

Școala sociologico-penală a servit drept bază pentru orientarea sociologică, folosind ideile sociologului O. Conta și ale celorlalți reprezentanți iluștri: Franz von Listz (Germania), E. Ferri (Italia), M. Duhovski, I. Foinițki, C. Pozdnîșev (Rusia), care au înaintat ideea condiționării sociale a comportamentului criminal, totodată acordînd prioritate factorilor biologici.

La sfîrșitul sec. al XIX-lea, în criminologie erau utilizate deja metodele de cercetare sociologică. În multe țări era studiată statistica criminalității și metodele de pedepsire a criminalilor, erau analizate datele referitoare la un anumit contingent de infractori, se făceau încercări în direcția stabilirii cauzelor criminalității, determinării acestora din punct de vedere cantitativ.

Studierea în dinamică a unor serii de infracțiuni comise în diferite țări și a anumitor tipuri de infracțiuni a permis stabilirea primelor pronosticuri ale criminalității.

La etapele inițiale de studiere sociologică a criminalității a fost clară tendința

de includere în sfera de cercetare a cât mai mulți factori determinanți ai criminalității *teoria pluralității factorilor*. De la o cercetare la alta numărul acestor factori a crescut, fiind descoperite noi și noi circumstanțe favorizante ale activității criminale.

Teoria factorilor determinanți presupune studierea cauzelor criminalității în afara oricărei concepții, fapt care a permis delimitarea celor mai importanți factori criminogeni.

Concepțiile sociologice ale comportamentului criminal apar mai târziu, unele dintre ele bazându-se pe sociologie (*teoria dezorganizării sociale, și stratificării*), iar altele pe psihologia socială (*teoria legăturilor diferențiate, teoria marcării*).

În criminologia contemporană, cauzele criminalității sînt tratate adesea în dependență de neajunsurile din societate: economice, culturale, sociale etc. Așa-numita criminologie critică raportează direct criminalitatea cu sărăcia, șomajul, stratificarea populației.

2. Școala clasică

Vorbind despre școala criminologiei clasice avem în vedere totalitatea ideilor despre infracțiuni și lupta împotriva acestora, concepute în limitele așa-zisei școli clasice a dreptului penal, fondatorul căreia se consideră Cesare Beccaria, jurist de origine italiană din Milano. Concepțiile sale întemeiate pe ideea centrală a liberului arbitru în acțiunea indivizilor, conținând teze importante despre fenomenul criminalității, sînt formulate în lucrarea „Despre infracțiuni și pedepse” publicată în limba franceză în anul 1765.

Bazîndu-se pe ideile lui Montesquieu și ale altor savanți din sec. XVII-XVIII, Beccaria, prin teoria sa, a devenit o personalitate notorie a timpului său. Fiind adeptul „contractului social”, susține existența a trei surse ale normelor politice și morale care dirijează omenirea: revelația dumnezeiască, legile naturii și relațiile sociale.

Modul în care Beccaria tratează cauzele criminalității rămîne actual, cu toate schimbările radicale ce au avut loc în structurile sociale.

Beccaria cercetează izvorul infracțiunilor în lupta generală a patimilor omenesti (sentiment puternic, violent care-l copleșește pe om, întunecîndu-i adesea dreapta judecată).

Beccaria explică activitatea criminală a omului prin acțiunea factorilor motrici, care conduc oamenii atît spre fapte negative, cît și pozitive, uneori chiar mărețe. Destul de convingător sînt redați asemenea factori ca plăcerea și chinul. Astfel, în lucrarea clasică a lui Beccaria este redată nu numai concepția dialectică a apariției criminalității sub influența contradicțiilor sociale, ci și interpretarea psihologică a comportamentului criminal individual.

Pentru criminologie are importanță, de asemenea, ideea pronosticării per-

spectivelor statului în combaterea infracționalității. Această concluzie este lipsită de optimism neîntemeiat, adică este reală afirmând că nu poate fi preîntîmpinat tot răul. Beccaria remarcă că infracționalitatea crește o dată cu creșterea numărului populației și respectiv a conflictelor de interese. Pentru Beccaria o mare importanță au metodele de reacționare la infracțiunile săvîrșite.

Aceste idei au influențat asupra teoriei dreptului penal și practicii justiției penale, dîndu-i un aspect mult mai logic și rațional. Cu timpul, în diferite țări cu sisteme sociale diferite a demarat profilaxia socială a infracțiunilor ca direcție principală a activității statale.

Împreună cu alți intelectuali ai timpului, Beccaria a protestat împotriva guvernării alogice și împotriva pedepselor barbare și severe ale timpului, considerîndu-le străine naturii contractului social, exprimîndu-și îndoiala în ceea ce privește utilitatea pedepselor barbare. El afirmă că în țările unde au fost aplicate pedepsele aspre, au fost comise acțiuni bestiale și antiumane, iar același duh teribil care a condus mîna legislatorului, a condus și mîna paricidului, și a banditului.

În condițiile acelor vremuri neîndurătoare, Beccaria era pentru abolirea pedepsei capitale, ceea ce îi caracteriza înaltele calități civice. Astfel el susținea că pedeapsa cu moartea nu este autorizată cu nici un drept, iar teroarea morții face impresie că nu are forța necesară pentru a se împotrivi unității naturale a omului”.

Beccaria a pus problema importanței pedepsei penale și a propus metoda de soluționare a acesteia, actuală și azi, fiind reflectată în legislațiile multor țări. Astfel el afirmă că scopul pedepsei nu constă în torturarea și chinuirea omului, în a face ca infracțiunea comisă să nu existe... scopul pedepsei constă numai în abținerea vinovatului de a pricinui iarăși pagube societății și în prevenirea delincvenților potențiali. De aceea, trebuie aplicate acele pedepse care, în comparație cu infracționalitatea, ar avea un impact de durată asupra populației și ar fi mai puțin chinuitoare pentru infractori.

Școala clasică a pedepsei penale este centrată asupra infracțiunii. Referindu-se la proporționalitatea dintre crime și pedepse, Beccaria scria că există un interes comun în a nu se produce crimele și în a fi mai puțin frecvente în comparație cu dauna pe care aceasta îl cauzează societății. De aceea, obstacolele care determină un om să nu comită o crimă trebuie să fie mai puternice decît tentația profitului pe care acesta l-ar obține săvîrșind infracțiunea.

Acest mod de tratare a infracțiunii este caracteristic școlii clasice, reflectînd atît laturile ei pozitive, cît și negative. Personalitatea infractorului nu este doar transferată pe un plan secund, ci este complet ignorată. Se considera că nu trebuie pedepsite la fel două infracțiuni asemănătoare care prezintă pericol diferit. Din această afirmație reiese că principiului „pedeapsă egală pentru aceeași crimă” sînt supuși toți: adulți, copii, persoane care au comis o infracțiune premeditată, persoane care au comis un delict sub influența unor tulburări puternice, persoane care au încălcat legea pentru prima dată, recidiviști.

Școala clasică a formulat un șir de principii represive, cum ar fi promptitudinea pedepsei, corespondența dintre natura infracțiunii și a pedepsei, inevitabilitatea pedepsei.

Beccaria a dat o formulare precisă acestui principiu, afirmînd că una dintre cele mai mari stăvile în calea crimei nu este atît cruzimea pedepselor, cît inevitabilitatea lor... siguranța unei pedepse, chiar și mai blîndă, va lăsa întotdeauna o impresie mai puternică decît teama de o alta, cu mult mai teribilă, dar combinată cu ideea impunității; chiar și cele mai mici daune, cînd ele sînt sigure, mereu vor verifica mințile oamenilor...

De aceea, dacă am lăsa legile să fie inexorabile și inexorabili executorii lor în cazuri particulare, ar însemna să lăsăm și legiuitorul să fie mai tandru, indulgent și uman.

Beccaria merită considerat, pe bună dreptate, criminolog, iar școala clasică a dreptului penal – școala criminologiei, deoarece cîteva compartimente ale lucrării „Despre infracțiuni și pedepse” sînt dedicate preîntîmpinării infracțiunilor.

Anume lui îi aparține afirmația că este mai bine să previi crimele decît să le pedepsești, ceea ce constituie scopul oricărei bune legislații.

Este important faptul că școala clasică descoperă interdependența dintre prevenirea infracțiunii, libertate și instruire. Subjugarea îi face întotdeauna pe oameni mai desfrînați și cruzi, decît libertatea. Beccaria a fost împotriva izolării și, totodată, lărgirii neîntemeiate a sferelor dreptului penal.

Drept cea mai corectă metodă de prevenire a infracționalității, deși cea mai problematică, a fost considerată de Beccaria desăvîrșirea instruirii (educației).

Ideile școlii clasice au devenit utile, contribuind la reformarea legislației penale burgheze, care a devenit ulterior mai umană și mai rațională. Această școală însă n-a luat în considerație particularitățile personalității, care au un rol determinant în săvîrșirea infracțiunii și care urmează să fie luate în calcul și la preîntîmpinarea crimei, și la aplicarea pedepsei.

Școala clasică nu a utilizat experiența practică și materialul faptic despre infracțiuni și combaterea acestora, care nu au fost suficient cercetate nici de următoarele generații de criminologi.

3. Școala pozitivistă

Fondatorul pozitivismului în criminologie este considerat Cesare Lombroso (1835-1909) prin lucrarea „L'uomo delinquente”, publicată în Italia în anul 1876. Devenind în 1859 medic militar în orașul Torino, el a cercetat o bună parte dintre deținuți, folosind metoda antropologică de măsurare și descriere a exteriorului. Lombroso, considerat părintele școlii antropologice, a renunțat la codurile și formulele prestabilite, începînd să studieze omul din punct de vedere al criminalității. Cercetarea minuțioasă a delincvenților a pus în lumină o teză de mare valoare: Omul se naște criminal, completînd marele batalion al

armatei crime". Cercetările întreprinse în acest sens au descris comportamentul criminal din punct de vedere fizic, moral și intelectual.

Lombrozo a caracterizat astfel criminalul format: capacitatea de gândire slabă, mediocră, o mandibulă dezvoltată excesiv, privirea asemănătoare cretinilor și craniul asimetric. Barba este rară sau lipsește, însă are o pilozitate abundentă, nasul fiind turtit și acvilin. Criminalii, în marea lor majoritate, sînt daltoniști și stîngaci, forța lor în mîini este scăzută, deși au o agilitate ieșită din comun.

Se afirma că degenerescențele alcoolice și epileptice sînt și ele prezente în comportamentul criminal, iar elementele histologice ale centrilor nervoși sînt, în mare măsură, atinse de țesături, de degenerări calcaroase, de scleroză etc. Criminalii roșesc foarte greu și toate varietățile specifice sensibilității la ei sînt reduse. Decăderea lor morală corespunde decăderii organice; ei sînt nebuni din punct de vedere moral, iar tendințele lor criminale se manifestă încă din copilărie prin practicarea excesivă a onanismului, cruzime, plăcerea de a fura, vanitate excesivă, viclenie, minciună, aversiune împotriva obiceiurilor familiale și caracter impulsiv, aceste trăsături morale persistînd și dîndu-i criminalului adult o fizionomie mentală cu totul aparte.

Pe lîngă factorii fizici sau antropologici, Lombrozo a descoperit și alți factori caracteristici criminalilor, susținînd că există 3 mari clase de criminali:

1. *Criminali înnașcuți*, tratați drept rămășițe atavistice ale unei forme de evoluție înapoiate și, de aceea, ei constituie doar o treime din numărul total de agresori. Crima provine din condiții organice, fiind un fenomen biologic și astfel crima este în sînge, este congenitală. Criminalul se naște criminal. O constatare interesantă pe care a făcut-o Cesare Lombrozo a fost lipsa durerii (analgizia), care îl apropie pe criminal și mai mult de omul sălbatic.

2. *Criminali bolnavi* – idiotii, imbecilii, paranoicii, melancolicii și acei afectați de paralizie generală, alcoolicii, epilepticii sau istericii.

3. *Criminoloizi*, o clasă largă fără caracteristici fizice speciale, care nu sînt afectați de boli mintale, dar al căror sistem emoțional și mintal conduce, în anumite circumstanțe, la comportamente criminale.

Succesorii lui Lombrozo au încercat să confirme tezele acestuia, dar nu au reușit totalmente.

D. Zernov din Rusia, făcînd cercetări de verificare în acest domeniu, a ajuns la concluzia că criminali înnașcuți nu există; cercetările detaliate în domeniul anatomiei n-au justificat aceasta. El a afirmat că printre criminali sînt persoane cu simptome degenerative, la fel ca și printre oamenii obișnuți.

Deși unele aspecte ale ideilor lui Lombrozo sînt neargumentate științific, nu putem nega enorma contribuție a operei sale la dezvoltarea criminologiei.

Anume Lombrozo a făcut primele cercetări ale materialelor factive, a pus problema studierii cauzalității comportamentului criminal și a personalității infractorului. Ideea principală a lui Lombrozo este: cauza criminalității o constituie un șir de cauze interdependente.

În lucrările sale ce au urmat, în special în studiul „Crima – cauzele acesteia și remediile”, Lombrozo face sumarul muncii sale de o viață, destinată cauzei justiției și, mai ales, prevenirii fenomenului criminal.

Lombrozo a acceptat pînă la urmă faptul că mai bine de jumătate din numărul criminalilor nu s-au născut criminali și nici nu sînt bolnavi psihici sau epileptici, dar disfuncționalitățile lor sînt mult mai subtile.

Așadar, pe cale biologică pot fi moștenite doar unele premise ale comportamentului criminal.

O încercare interesantă de a raporta comportamentul criminal la caracteristicile fizice sînt așa-numitele teorii ale constituției predispozant-delinventuale, care au fost inițiate de Lombrozo, dar continuate de Ernest Kretschmer (1888-1969) și cunoscute în prima jumătate a sec. al XX-lea.

Susținătorii acestor teorii sînt de părere că există un grad mare de interdependență între tipul corpului uman și tipul mental sau temperamental. Psihiatrul german E. Kretschmer *identificase* patru tipuri de corpuri:

1. tipul astenic (înalț și slab);
2. tipul athletic (cu o musculatură bine dezvoltată);
3. tipul pyknic (scund și gras);
4. tipul dysplastic (metis).

Deși în lucrarea sa avea un capitol intitulat „Tipurile constituționale și crima”, totuși afirmațiile sale erau generalizatoare și nu se bazau pe analiza statistică.

El afirma că există o preponderență a tipului athletic, îndeosebi la faptele comise cu violență. Despre tipul astenic afirma că este predispus la furturi mărunte, iar despre indivizii care aparțin tipului pyknic – că au tendințele spre depresii nervoase. Cît privește tipul dysplastic (metis), afirma că are tendințe spre agresiune împotriva decenței și moralității, și că acest tip de individ poate fi implicat și în comiterea unor fapte violente.

Kretschmer nu a făcut însă comparații cu eșantioane de populație necriminală sau cu persoane cu boli mentale, de aceea este imposibilă determinarea diferențelor sau particularităților unui anumit tip de criminali.

Răspunsul la întrebarea care sînt cauzele comportamentului criminal s-a bazat pe concepția conform căreia factorul cauzal multiplu s-ar datora unor motive biologice, psihologice și de natură socială.

O dată cu dezvoltarea cercetărilor sale, Lombrozo și-a direcționat interesul mai mult asupra factorilor de mediu, decît asupra celor biologici.

Această schimbare în gîndire a fost urmată de extinderea numărului de pagini în lucrarea „L'uomo delinquente” (Omul delinvent). Dacă la prima ediție Lombrozo avea nevoie de 252 de pagini, apoi la cea de a V-a ediție a cărții sale i-au fost necesare 1900 de pagini, incluzînd aici toate articolele cu privire la cauzele determinante ale unei crime, adică precizări referitoare la importanța pe care o au în cauzalitatea crimei anumite împrejurări: clima, prețul grînelor, ploile, obiceiurile sexuale și conjugale, legile penale, practicile bancare, poli-

ticile tarifare naționale, structura guvernării, organizațiile bisericești și starea credinței religioase.

Apariția lucrării a favorizat împărțirea specialiștilor din acel timp în două tabere: una a adeptilor lui Lombrozo, iar cealaltă – a adversarilor săi. Atare contradicție a impulsionat și mai mult noul ritm al științei criminale.

Pe tot parcursul publicării edițiilor lucrării nominalizate, criminologia a fost permanent supusă unor transformări, pornind de la o filosofie abstractă privind controlarea crimei, pînă la realizarea unei științe moderne, care, prin investigații proprii, caută să descopere cauzele comportamentului criminal.

Cîțiva ani mai tîrziu, cercul adeptilor lui Lombrozo se lărgeste. Enrico Ferri (1856-1929) s-a inspirat din realizările lui Lombrozo, dar nu de puține ori și viceversa, Lombrozo recunoscînd că a acceptat concluziile acestuia, sacrificîndu-și o parte a teoriilor sale.

Interesat de teoriile lui Lombrozo, Traian Pop, autorul primului manual de criminologie din România, spunea despre Enrico Ferri că acesta este adept și colaborator al lui Lombrozo, care a corectat și a perfecționat opera unilaterală, exclusivă a acestuia. Creator, animator, entuziasmat și devotat ideilor pozitivistice, convingător, apărător și propagator al acestora, polemist neîntrecut, care, prin erudiția sa extraordinară, prin luciditatea sa neîntrecută și prin spiritul său de analiză și puterea sa de sinteză, a formulat în modul cel mai științific și metodic doctrina școlii pozitvistice, a apărut-o în modul cel mai documentat contra criticilor și a promovat, în modul cel mai valoros și în măsura cea mai largă, progresul științei criminale.

El a corectat nu numai direcția prevalent antropologică a lui Lombrozo, ci și ideile abstracte juridice și psihologice ale lui Garofalo. Ferri a completat studiul lui Lombrozo cu factorii sociali și fizici, realizînd o cercetare mai complexă a criminalității și determinîndu-l pe Lombrozo să-și revizuiască ideile, să accepte că există o multitudine de factori care pot contribui la creșterea criminalității, iar infractorii trebuie clasificați ținînd cont și de aceștia.

Enrico Ferri și-a dezvoltat ideile în două mari publicații: „Homicidul” și „Sociologia criminală”.

În „Homicidul” a fost expusă pentru prima dată clasificarea sa, potrivit căreia criminalii s-ar împărți în bolnavi înnașcuți, ocazionali și criminali din pasiune, iar în „Sociologia criminală” s-a exprimat asupra problemei fenomenului criminalității.

Teza originală a lui Ferri era că fapta criminală s-ar datora unui mare număr de factori:

1. fizici (climă, localizare geografică, temperatură, efecte sezoniere etc.);
2. antropologici (vîrstă, sex, condiții psihologice și organice);
3. sociali (densitatea populației, religie, obiceiuri, forme de organizare, condiții economice și industriale etc.).

Lombrozo s-a atașat, de asemenea, și de Raffaele Garofalo, un distins ma-

gistrat care a pus la dispoziția noii doctrine o vastă cultură juridică.

Garofalo a fost un teoretician activ și prolific, care a scris mai multe monografii pe tema crimei și a criminalilor: „Tentativă criminală prin mijloace insuficiente”; „Identificarea persoanelor acuzate de crimă”; „Superstiția socialistă”; „Solidaritatea internațională în reprimarea crimei”, care dezvăluie doar o parte a domeniului pe care l-a studiat. Rămîne cunoscut însă prin lucrarea „Criminologie”, ediție tipărită și revăzută de mai multe ori, fiind tradusă în mai multe limbi.

Garofalo este considerat unul dintre cei mai fini logicieni ai școlii pozitivistice de criminologie, care a dezvoltat doctrina pînă la maturitate.

Trebuie precizat faptul că întemeietorii școlii pozitivistice s-au completat unii pe alții, dar ideile lor nu s-au contopit. Fiecare și-a păstrat personalitatea sa distinctă și a cercetat criminalul și crima din punctul său de vedere. Dacă și au existat unele divergențe, totuși ei și-au recunoscut afinitatea, considerîndu-se colaboratori, colegi și reprezentanți ai aceleiași idei fundamentale, conform căreia există o predispoziție organică, care constituie cauza inițială a crimei.

Influențat de teoria tipului atavist a lui Lombrozo, în care a găsit multe lacune, Garofalo a descoperit rădăcinile comportamentului criminal nu în trăsăturile fizice, ci în echivalentele psihologice pe care le-a numit *anomalii morale*. Potrivit acestei teze, crimele naturale sînt întîlnite în toate societățile umane, fiind uneori indiferente legiuitorilor, dar societățile civilizate nu își permit să le ignoreze.

Garofalo susține că crimele naturale sînt acele care insultă sentimentele morale ale dreptății (inclusiv respect pentru proprietatea altuia) și pietății. Individul care are deficiențe organice privind aceste sentimente morale, nu are constrîngeri morale împotriva comiterii unor astfel de crime și, de aceea, nu poate fi considerat responsabil pentru acțiunile sale. Totodată, ca și Ferri, Garofalo a susținut că societatea are nevoie de protecție și că poliția criminală ar trebui să aibă drept scop prevenirea criminalilor de *durerea rușinii*.

Avînd o carieră remarcabilă ca magistrat, Garofalo a fost preocupat mai mult de reformele procedurii penale, de problema modului în care se execută pedeapsa.

În secolul al XIX-lea și în prima jumătate a sec. al XX-lea, factorii sociali care determină comportamentele criminale au început să fie obiectul preocupărilor unor cercetări în domeniu. Abordarea acestui nou subiect are rădăcini în Europa anilor 1830, în perioada dintre apariția lucrării lui Beccaria „Despre delict și pedeapsă” și a lui Lombrozo „Omul delincent”.

Belgianul Adolphe Quetelet (1796-1874) și francezul Michel Guerry (1802-1866), ca urmare a cercetărilor întreprinse independent în domeniul relației statistice criminale referitor la asemenea factori ca sărăcia, vîrsta, sexul, rasa, clima, au concluzionat că responsabilitatea pentru comportamentul criminal o poartă societatea și nu deciziile indivizilor infractori. Guerry a folosit aceste

statistici pentru a demonstra că ratele criminalității variază în funcție de factorii sociali. Orientându-și cercetările mai mult asupra grupurilor decât asupra indivizilor, Quetelet a descoperit că tipul comportamental este previzibil, constant și inteligibil. Studiile lor însă nu au constituit o teorie a comportamentului criminal, deoarece ambii au studiat factorii sociali, folosind metode de cercetare cantitativă.

Aceasta era atmosfera în domeniul preocupărilor pentru eradicarea crimei pînă la Durkheim (1858-1917), care susținea că inegalitatea populației este o condiție naturală și umană ce nu poate fi evitată. Între inegalitate și celelalte maladii sociale, cum ar fi crima, de exemplu, nu se poate face asociere, decât în situații de excepție, cînd are loc o decădere a normelor și regulilor sociale, decădere numită de Durkheim *anomie*, susținînd că aceasta a existat în orice societate modernă, ca urmare a schimbărilor sociale rapide care au însoțit procesul de modernizare.

Teoria lui Durkheim a fost o reacție la supoziția clasică, care susținea că ființele umane sînt libere și raționale într-o societate contractuală.

Ca și predecesorul său, C.Lombrozo, care se axase pe determinarea comportamentului uman prin studierea proceselor din interiorul individului, Durkheim încearcă să explice comportamentul uman studiind procesele din interiorul societății, organizarea și dezvoltarea acesteia. Poate de aceea teoriile lui Durkheim, fiind mai complexe, au avut o mare însemnătate în cercetarea criminologică.

Cercetătorul american Robert K. Merton, în anul 1938, a prezentat o teorie prin care concepția lui Durkheim despre anomie este aplicată direct asupra societății americane. Aceasta și alte teorii similare sînt cunoscute astăzi sub numele de *teoriile stresului*.

Așadar, americanul Robert Merton (1910), la cîțiva ani după Durkheim, lega problema crimei de anomie, însă concepția sa era diferită. El spunea că adevărata problemă a anomiei nu este determinată de schimbările sociale bruște, ci de structura socială, care cere aceleași realizări din partea membrilor săi, fără a le oferi însă aceleași mijloace. Atare lipsă de corespondență între ceea ce cultura cere și ceea ce structura permite, mai întîi încurajînd succesul, apoi împiedicîndu-l, poate cauza decăderea normelor, deoarece ele nu mai servesc ca ghiduri efective de comportament.

R.Merton a împrumutat inițial termenul de anomie de la Durkheim, revizuiindu-l mai apoi, intrînd astfel în istoria cercetării juridice.

Într-un articol Merton sublinia că tendința indivizilor de a comite infracțiuni nu este neapărat *naturală*, ci, mai degrabă, acestea sînt fapte care au la origine un mobil de origine culturală. Cultura oricărei societăți definește anumite scopuri despre care crede că merită să lupte. Structura socială este baza problemei crimei.

Teoria constrîngerii (denumirea este dată de criminologii contemporani ex-

plicației lui Merton cu privire la comportamentul criminal) presupune că oamenii respectă legea și recurg la crimă doar atunci când sînt influențați de anumite circumstanțe sau situații. Diferența dintre scopuri și mijloace sporește această influență.

În 1969, Travis Hirschi a redus la actualitate concepția lui Durkheim despre anomie și a folosit-o drept punct de plecare în motivarea teoriei sale despre *controlul delincvențial*.

Actualmente, viziunea lui Durkheim *crima ca normă* este la baza aprecierii unor reacții sociale luate în considerație în procesul de elaborare a legilor, Durkheim fiind considerat unul dintre cei mai mari sociologi.

În lucrarea „Diviziunea muncii în societate”, publicată în anul 1893, se face o amplă analiză a schimbărilor sociale, condiționate de industrializarea societății franceze. Potrivit lui, criminalitatea face parte din societate, fiind un fenomen la fel de normal ca nașterea și decesul.

Durkheim, descriind societatea în dinamică, afirma că la începuturi ea avea o formă de dezvoltare *mecanică*, iar evoluția sa în timp a dus la apariția celei de-a doua forme de dezvoltare – *organică*.

În forma mecanică a societății, fiecare grup își duce existența izolat de celelalte grupuri. Trăind în aceleași împrejurări, acestea fac munci identice și au fiecare în parte o valoare identică. În aceste grupuri este necesitate de talente individuale, în general însă solidaritatea societății se bazează pe uniformitatea membrilor săi.

În forma organică, societatea are un rol opus, diferitele segmente fiind unite între ele printr-o clară diviziune a muncii. Diversitatea funcțiilor unor segmente sînt cele care formează solidaritatea socială.

Durkheim susține că nici o societate nu poate pretinde că aparține unei forme sau alteia, fiindcă fiecare societate, fie cît de primitivă, dispune și de anumite forme de diviziune a muncii, iar cele mai avansate societăți trebuie să aibă și anumite grade de uniformitate a propriilor membri.

Conceptul crimei ca normă este descris în lucrarea „Regulile metodei sociologice”, publicată în anul 1895, însă cea mai renumită lucrare a lui Durkheim este „Suicidul”, în care este dezvoltată opinia sa despre anomie.

După cum am mai specificat, societăților mecanice le este caracteristic faptul că toți membrii ei duc o viață uniformă, aceste uniformități reprezentînd într-o societate *totalitatea conexiunilor generale*, pe care Durkheim le numește *conștiința colectivă*. Totuși orice societate are și un anumit grad de diversitate, prin care se manifestă diferențele individuale.

Durkheim spunea că societatea nu poate fi formată fără existența noastră și ea necesită sacrificii costisitoare perpetue și că pedepsirea infractorilor joacă un rol important în menținerea solidarității sociale. Când legile conștiinței colective sînt violate, societatea intervine și sancționează, deoarece altfel acei care fac sacrificii costisitoare perpetue ar fi demoralizați.

Pedepsirea infractorilor este necesară pentru a menține supunerea majorității indivizilor față de structura socială, în caz contrar s-ar putea încălca angajamentul general față de societate și toate sacrificiile făcute pentru ea ar putea să pară inutile.

Pedepsirea infractorilor consolidează ideea superiorității și corectitudinii celor mulți și numai în așa fel fortifică solidaritatea societății. Fiindcă instituția pedepsei deservește o funcție esențială, ea este necesară în orice societate.

Crima este prețul pe care societatea îl plătește pentru posibilitatea progresului și, pentru a-și susține opinia, Durkheim concluzionează că contrar ideilor curente, criminalul nu mai pare a fi o ființă total nesociabilă, un fel de element parazit, un corp străin și de neasimilat introdus în mijlocul societății. Din contra, el joacă un rol bine definit în viața socială.

Crima nu trebuie concepută ca un rău care nu poate fi înăbușit. Nu este nici o ocazie de autofelicitare atunci când ratele criminalității scad sub nivelul mediu, deoarece acest fapt poate constitui un indice sigur că progresul înregistrat este asociat cu anumite dezordini sociale.

Modificarea teoriei anomiei făcută de Merton a schimbat cele mai fundamentale concepții ale lui Durkheim cu privire la rolul naturii umane și al forțelor sociale în formarea și manifestarea comportamentului criminal.

La mijlocul secolului al XIX-lea avea să se nască un alt ilustru reprezentant al criminologiei franceze – Gabriel Tarde (1843-1904), care a respins teoria lui Lombroso despre cauzarea faptelor de natură ilegală de către anomaliile biologice, argumentând că cei care au comis crime sînt oameni normali, care prin accidentul nașterii au fost aduși în starea în care ei au învățat crima ca pe un mod de viață, așa cum alții învățau meserii firești.

Teoria imitației a lui Tarde a fost explicată în termeni similari legilor lui Aristotel de învățare, susținînd că individul învață idei noi prin asocierea acestora cu ideile altora, iar aceasta generează un anumit comportament.

În concluzie, oamenii se imită unii pe alții în funcție de frecvența și intensitatea contactului dintre ei. Imitația este întîlnită, în special, în orașe, acționînd ca o *modă*, modelul imitat schimbîndu-se frecvent. În localitățile rurale, imitația este mai puțin pronunțată și modelul imitat se schimbă încet, Tarde afirmînd că aici ea constituie un *obicei*.

Astfel este concepută *prima lege a lui Tarde*: crima începe ca o modă și mai tîrziu devine un obicei, ca aproape fiecare alt fenomen social.

Cea de a doua lege a imitației afirmă că inferiorul imită, de obicei, superiorul. Tarde aduce drept argument diferite istorii ale crimelor, îndeosebi ale vagabondajului, alcoolismului și omuciderilor, sesizînd că ele au apărut ca fapte comise de conducători, care mai tîrziu au fost imitate de către celelalte clase sociale.

Cea de-a treia lege privind imitația afirmă că aceasta este ca o *modă* nouă care o înlocuiește pe cea veche. Teoria dată are o mare importanță, deoarece a

fost prima încercare de a descrie comportamentul criminal ca pe unul normal învățat și nu în termenii defectelor psihice sau biologice.

Aceeași idee a fost pusă și la baza teoriei lui Edwin Sutherland, care are și astăzi un profund impact asupra cercetării criminologice. Considerat părintele *teoriei asocierii diferențiate*, Edwin Sutherland (1883-1950) la începuturi avea să-și îndrepte atenția îndeosebi asupra șomajului. În prima lucrare, „Criminologie”, autorul trata problema comportamentului criminal individual, încercând o sistematizare, revăzîndu-și însă opinia în celelalte ediții.

Critica adusă de I. Michael și M. Adler la adresa teoriei sale l-a făcut să-și revadă multe semne de întrebare într-o altă ediție din 1947, care a rămas neschimbată. Teoria nominalizată a mai fost dezvoltată și în lucrarea „Delicvența intelectuală”.

Principalele sale idei privind delicvența intelectuală:

- 1) Comportamentul criminal este învățat.
- 2) Comportamentul criminal este învățat prin interacțiunea cu alte persoane în procesul comunicării.
- 3) Procesul învățării comportamentului criminal se desfășoară, în mare parte, în grupurile personale intime (familiale).
- 4) Procesul de învățare a comportamentului criminal include:
  - a) tehnicile de comitere a crimei, care pot fi extrem de simple sau foarte complicate;
  - b) orientarea specifică a motivelor, impulsurilor, raționamentelor și atitudinilor;
- 5) Orientarea specifică a motivelor și impulsurilor e preluată din conținutul legilor, care sînt favorabile ori nefavorabile. Se poate întîmpla ca în societate un individ să fie înconjurat de persoane care definesc legea ca pe o regulă ce trebuie respectată, dar, în mod identic, ar putea avea un anturaj care consideră legea ca pe o normă ce poate fi încălcată cu regularitate.

Teoria asocierii diferențiate și-a găsit o arie largă de aplicare în cercetarea criminologică. Cu toate acestea teoria nu este lipsită de neajunsuri. În afară de aceasta, în „Principii de criminologie” (Edwin Sutherland) nu sînt descrise toate mecanismele ce instigă omul la săvîrșirea infracțiunii. Infracțiunile nu sînt comise întotdeauna sub influența grupului. Mai degrabă, crima reprezintă reacția de protest împotriva a ceea ce a devenit normă în anturajul individului. Astfel, în baza principiului asocierii diferențiate nu putem explica de ce unele persoane care cresc alături de infractori nu comit mai tîrziu nici o crimă, pe cînd alții, proveniți din familii cumsecade, devin infractori. În acest sens, G.B. Vold aducea un exemplu concludent și mereu actual, cînd doi frați, care cresc în condiții identice foarte, grele ajung cu timpul unul – gangster, pe cînd celălalt – preot.

Direcția pozitivistă a criminologiei a fost influențată și de abordările *psi-*

hologice. Mulți criminologi, studiind comportamentul criminal, pun accentul pe personalitatea infractorului. Abordarea psihologică vine de la Garofalo. Se consideră însă că criminologia a fost mult mai mult influențată de școala sociologică, decât de cea psihologică.

După cel de-al doilea război mondial, cunoscutul penalist și criminolog francez Jean Pinatel, în lucrarea „La societate criminogena”, formulează posibilitatea conturării unei personalități criminale-tip, care, fără a fi un tip antropologic, poate deveni un concept operațional, un model pe care analiza criminologică să-l utilizeze în investigațiile sale.

În concepția lui Jean Pinatel, personalitatea criminală este alcătuită dintr-un *nucleu central*, care include egocentrismul, labilitatea, agresivitatea și indiferența afectivă, fiind determinat, în cazul trecerii la act, și de multiplele variabile legate de aptitudinile fizice, intelectuale, tehnice, necesitățile de alimentare, sexuale etc., care, deși sînt neutre față de mecanismul trecerii la act, influențează totuși modalitățile sale de executare.

Referindu-se la rolul fiecăruia dintre cele patru componente ale nucleului personalității, Pinatel face următoarea distribuție: agresivitatea joacă un rol de incitare, fiind o componentă activă, celelalte trei – egocentrismul, labilitatea, indiferența afectivă, au rolul de a neutraliza factorii psihologici ce inhibă trecerea la act, implicînd aprecierea social ori sentimentul de compasiune și simpatie pentru alții. Cu alte cuvinte, rolul lor este de a permite manifestarea nestingherită a agresivității.

Pinatel observă, pe bună dreptate, că, în general, există tendința de a atribui vina agresivității, ignorîndu-se rolul negativ al celorlalte componente ale personalității, deși, în realitate, comportamentul criminal devine posibil, de cele mai multe ori, tocmai din cauza inexistenței frînelor care, în mod obișnuit, inhibă la indivizii normali starea de agresivitate.

Ceea ce deosebește concepția criminologului francez este tratarea personalității criminale din perspectiva acțiunii sociale, a mecanismului de trecere a aptitudinii infracționale în actul infracțional.

În anumite condiții specifice, orice individ poate să devină delincvent, deosebirea dintre adevăratul delincvent și delincventul ocazional nefiind decât prezența *aptitudinii de trecere la act* – capacitatea unora de a trece peste hotarul distinctiv dintre devianță, în general, și delincvență ca atare.

În acest context, criminologia apare definită ca *știință care studiază trecerea la actul delictual*, evaluînd reacția personalității față de o situație specifică, care creează ocazia infracțională.

Conform teoriei stării de pericol, infracțiunea este săvîrșită ca urmare a stării psihologice tensionate, care presupune încălcarea normelor sociale.

Luca Rafaele Garofalo, în ultimele decenii ale sec. al XIX-lea, încercase să acrediteze conceptul de stare de pericol, prin care el înțelegea pericolul criminal potențial pe care îl prezintă individul. În scopul apărării sociale, persoana

ce prezintă pericol criminal potențial putea fi supusă unor măsuri de siguranță.

Ideea a fost preluată și amplificată de criminologul german Exher și de penaliștii francezi G. Stefani și G. Lévassieur, care au preconizat luarea unor măsuri de siguranță în funcție de infracțiunile eventuale, vizându-se anihilarea, după caz, a unor factori endogeni sau exogeni.

Cu cât infracțiunea virtuală sau prognozată ar fi mai gravă, cu atât mai justificat ar fi prejudiciul adus libertății individuale a infractorului eventual prin măsurile de siguranță. Căutînd să justifice atât din punct de vedere al protecției individuale, cât și al apărării sociale posibilitatea de a lua măsuri de siguranță în afara unei condamnări pentru săvîrșirea cu vinovăție a vreunei fapte penale, teoria stării de pericol și-a găsit o reflectare judiciară echilibrată aproape în toate legislațiile penale moderne, care prevăd măsuri de siguranță aplicabile nu doar ca urmare a unor condamnări, ci și ca măsuri preventive, în toate cazurile fiind prevăzute proceduri minuțioase de natură a împiedica abuzul și arbitrarul.

O mare importanță are însă izvorul stării de pericol, adică reacția stresantă care nu întotdeauna poate fi determinată. Încununat de o faimă universală, dar și contestat de unii cu vehemență, Sigmund Freud (1856-1939) are meritul incontestabil de a introduce o manieră cu totul originală în explicarea mecanismelor psihicului uman prin metoda psihanalitică, de a aprofunda și pune în evidență rolul inconștientului în explicarea unor comportamente umane, de a introduce în psihologie un mare număr de noțiuni și categorii noi.

Conform freudismului, manifestările comportamentale criminale sînt și ele răbufniri, defilări ale unor trăiri, instincte și tendințe provenite din inconștient.

În concepția lui Freud, viața psihică a oricărui individ cuprinde trei niveluri diferite, aflate într-o strînsă interdependență: sinele, eul și supraeul.

Primul nivel, al sinelui, cuprinde instanța de bază, de plecare a psihicului uman, reprezentată de gîndirea inconștientă, incluzînd instinctele, tendințele și înclinațiile primare, în a căror constelație un rol determinant îl are instinctul sexual, la care se adaugă instinctele agresive, distructive.

Cea de a doua instanță, eul (conștientul), reprezintă nivelul central al personalității, incluzînd ansamblul cunoștințelor și atitudinilor individului față de diferitele interese și valori individuale ori sociale. Eul asigură constanța individuală, garantînd echilibrul necesar între instinctele regulate în inconștient și exigențele supraeului.

Cea de a treia instanță, supraeul, reflectă nivelul de implicare social-culturală a personalității, fiind expresia influenței pe care mediul social și cultural o exercită asupra psihicului. El este purtătorul exigențelor de ordin moral și cultural, constituind achiziția cea mai recentă a personalității și, în același timp, calea pe care aceasta suferă influența de ordin pozitiv ori negativ din partea mediului uman.

Din cele menționate se observă că freudismul profesează o concepție dinamică asupra personalității, structura acesteia, fiind înțeleasă ca rezultat al inter-

acțiunii dintre forțele psihice interne și condițiile mediului extern, concepție net superioară celor anterioare și care, după aprecierea multor specialiști, nu și-a epuizat posibilitățile.

4. *Criminologia contemporană*

După Durkheim și Sutherland criminologia mondială n-a fost completată cu noi teorii. Este cunoscut faptul că în istoria gândirii, referitor la societatea umană, există două tendințe în explicarea fenomenelor care apar atunci când interesele și valorile societății sînt supuse unor convulsii sociale. Acestea au prezentat un interes deosebit pentru societatea contemporană.

În primul caz, teoreticienii au susținut că există o *tendință consensuală* care explică că societatea își are pilonul de stabilitate în consensul care intervine între membrii societății și valorile sale, statul fiind forma de organizare care protejează interesul public. După cum societatea este compusă din grupuri ale căror valori și interese intră în conflict, statul este acela care intervine și media-tizează între acestea, pentru protejarea interesului social general.

În al doilea caz, *tendința conflictuală* își bazează argumentele pe faptul că într-o societate există inevitabil un grup de indivizi ale căror valori și interese sînt în conflict.

Grupurile de oameni care au suficientă putere pot interveni pentru protejarea valorilor și intereselor lor, astfel încît acestea sînt cele care controlează și modalitățile prin care poate acționa statul pentru menținerea ordinii de drept.

Cel mai cunoscut teoretician al stărilor conflictuale a fost K. Marx, teoriile a căror deținere privind mijloacelor de producție de către un grup de indivizi în societățile capitaliste sînt bine cunoscute. Acesta susținea că statul trebuie să intervină și să-și asume proprietatea asupra mijloacelor de producție, astfel încît acestea să reprezinte interesele tuturor membrilor societății.

Una dintre cele mai timpurii teorii conflictuale a aparținut lui Thorsten Sellin, care în 1938 a lansat teza conform căreia conflictele dintre grupuri cu o cultură socială diferită duc la declanșarea fenomenului criminalității.

Culturile diferite au norme de conduită diferite, adică au reguli care-i direcționează pe anumiți indivizi să acționeze în anumite circumstanțe într-un fel anume. Atare norme de conduită, în societățile moderne, sînt materializate în legi, reprezentînd consensul existent în societate. Totodată, este imposibil să nu existe grupuri ale căror interese vin în contradicție cu ale celorlalte grupuri.

Conflictele culturale secundare apar atunci cînd o cultură se subdivizează în diferite subculturi, ale căror norme de conduită sînt distincte.

George B. Vold este unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai școlii criminologice contemporane. El este acel care în 1958 a lansat *teoria conflictului de grup*, bazîndu-se pe teza conflictului de interese, care își avea originea în *teoria conflictelor sociologice*, prezentată anterior de George Simmel.

În *teoria conflictului de grup* oamenii apar ca niște indivizi a căror existență

constituie o parte integrantă a vieții grupului căruia îi aparțin, viața lor fiind atât parte, cât și produs al asocierii lor pe grupuri. Aceste grupuri se formează atunci când membrii care le compun au nevoi și interese comune, care pot fi realizate prin acțiuni colective. De aceea, susține Vold, comportamentul indivizilor este mai bine înțeles în contextul grupului din care fac parte, unde comportamentul fiecăruia este reprezentat de comportamentul colectiv.

În societate, pe măsură ce apar noi interese, apar și noi grupuri, în timp ce altele dispar ca urmare a dizolvării scopului deservit.

Participarea individului la activitățile de grup, unde poate obține succes, dar și eșecuri (alături de ceilalți membri), îl face pe acesta să se simtă necesar grupului și îi oferă o motivație în plus a utilității sale în cercul în care trăiește și activează. Pentru el devine o realitate psihologică faptul că aparține unui grup, căruia îi demonstrează loialitatea sa. Grupurile însă vin în conflict unele cu altele, devenind concurente, atunci când interesele și scopurile lor tind să se suprapună. Cu cât mai des trebuie să acționeze individul pentru apărarea intereselor grupului său, cu atât el este mai loial acestuia.

În mod incontestabil, soluția optimă este cea oferită de Vold, care sugerează ideea că foarte multe fapte ilegale sînt condiționate de situațiile conflictuale de grup. De altfel, în asemenea împrejurări, comportamentul criminal individual este privit în contextul unei acțiuni necesare menținerii poziției grupului în lupta cu celelalte grupuri. Totuși, teoria lui Vold este strict limitată la acele tipuri de situații în care actele criminale individuale sînt comise de indivizii loiali grupului din care fac parte, în conflictul declanșat cu grupul opozant și ale căror interese nu coincid. Ea nu explică și acele fapte ilegale care, în mod cert, nu sînt raportate la vreo luptă între interesele diferitor grupuri din societate.

Teoria conflictului de grup lansată de G. Vold a influențat mai mulți criminologi contemporani, printre care și Richard Quinney. În lucrarea sa „Realitățile sociale ale crimei”, Quinney prezintă următoarele aspecte:

1) Crima este definită drept o conduită a omului și este înfăptuită de agenți autorizați într-o societate organizată politic.

2) Concepția de crimă este construită și difuzată pe segmentele societății prin diferite mijloace de comunicare.

3) Dezvoltarea șabloanelor comportamentale are loc în raport cu legile penale. Este susținută astfel ideea că șabloanele comportamentale sînt structurate pe segmente ale societății în raport cu legile penale și, în acest context, se stabilesc și persoanele angajate în acțiuni ce relativ pot fi catalogate drept criminale.

4) Realitatea socială a crimei este constituită de formularea și aplicarea legilor penale, de dezvoltarea șabloanelor comportamentale, raportate la definițiile crimei, și de perceperea conceptelor penale.

5) Legile penale sînt formulate astfel, încît să descrie comportamentele celor care vin în conflict cu interesele grupurilor sociale care dețin puterea politică.

6) Legile penale sînt aplicate de segmentele societății care au puterea de a impune și administra legea penală.

Trebuie făcută o precizare însă că Vold vorbea despre conflictul dintre interesele unor grupuri organizate, pe cînd Quinney vorbește despre conflictele între segmentele societății.

Austin Turk, un alt criminolog de valoare, a încercat să prezinte argumente care să demonstreze modul în care grupurile de putere obțin autoritatea și legitimitatea în societate, susținînd că ordinea socială este bazată pe un consens coercitiv, menținut echilibrat de către autorități.

Atîta timp cît poporul acceptă inevitabilitatea ordinii sociale în care trăiește și își desfășoară activitățile, fără a-și pune întrebări, de ce trebuie să fie așa, autoritatea se va afla în siguranță.

Într-o asemenea perspectivă, Turk și-a lansat *teoria incriminării*, în care afirmă că, dacă între autorități și ceilalți indivizi intervin diferențe sociale și culturale, atunci, cu certitudine, va lua naștere un conflict. În aceste condiții, sancțiunile aplicate pentru faptele respective vor fi mai mari sau mai mici.

Spre deosebire de predecesorii săi, Turk a făcut distincție între normele sociale și normele culturale, susținînd că în timp ce normele sociale sînt asociate cu șabloanele comportamentale, normele culturale corespund formulărilor verbale ale valorilor.

Din punctul de vedere al autorităților, normele sociale sînt asociate în modul cum a fost impusă și aplicată legea, pe cînd normele culturale sînt asociate cu modul cum este scrisă legea.

Este evident că diferențele sociale și culturale vor fi acelea care vor da tonul conflictului dintre un grup de indivizi și autorități mai ales atunci cînd subiecții grupului au un limbaj evoluat și o filosofie proprie cu care să-și apere comportamentele.

Un factor important în declanșarea unor conflicte este și gradul de organizare și dotare tehnică de care dispun atît subiecții grupului, cît și autoritățile.

Pe bună dreptate, cineva poate reproșa faptul că autoritățile deja sînt organizate și dotate tehnic, fiindcă aceasta este o cerință pentru a obține și păstra puterea. Subiecții grupurilor aflate în conflict cu autoritățile pot fi sau nu organizați și dotați tehnic, dar, bineînțeles, dacă ei dispun de o organizare corespunzătoare, este mai mare posibilitatea declanșării acestui conflict.

Factorii care, în acest conflict, vor duce sigur la incriminarea indivizilor participanți sînt:

1) *Modul de percepere a actului interzis*, adică modul în care polițiștii acționează, iar judecătorii și procurorii sînt sau nu de acord cu constatările acestora.

2) *Puterea relativă de care dispun acei ce încalcă legea, precum și acei care se opun acestor încălcări.*

3) Ultimul factor de influență asupra ratelor de incriminare, prezentat de Turk, este *obiectivitatea evoluției conflictului.*

Puterea de stat poate adopta și impune unele legi ireale, să ia măsuri pentru a asigura aplicarea lor, acestea provocând creșterea incriminării unor fapte. Această situație, în realitate, ar acutiza și mai mult conflictul dintre cele două părți.

Deși în literatura juridică de specialitate este susținută unanim opinia că sistemul justiției penale își are seva într-o motivare generală, care este binele general, tot mai multe studii recente susțin, în mod argumentat, că fiecare normă legală își are originea în activitatea grupurilor de interes și nu în interesul public.

Cea mai amplă analiză a sistemului de justiție penală a fost făcută de William Chambliss și Robert Seidman în lucrarea „Legea, Ordinea și Puterea”, apărută în SUA în anul 1971. Ei susțin că dacă un grup are o poziție mai sigură din punct de vedere politic și economic, este foarte probabil ca ideile și concepțiile sale să fie reflectate în lege.

Justificarea elaborării și aprobării unei legi, la modul ideal, ar trebui să fie benefică pentru întreaga societate, bazându-se pe un set de valori comune. Un alt criminolog, Roscol Proud, a încercat să releve aceste valori comune, însă formularea sa nu a fost acceptată, ci criticată, deoarece exprima propriile sale valori. Chambliss și Seidman susțin că valorile la care apelează cei care elaborează legile sînt, în general, acele ale oamenilor înstăriți și nu cele ale săracilor.

Judecătorii, cei care trebuie să aplice legea și au competența conferită de legiuitor, amplifică această inechitate.

Urmare a examinării modului în care funcționează organele de aplicare a legii, Chambliss și Seidman au constatat următoarele:

1. Organele autorizate în aplicarea legii sînt organisme birocratice.
2. Aceste organe tind să se substituie scopurilor și normelor oficiale în executarea atribuțiilor conferite de lege.
3. Această substituie a scopului este posibilă deoarece:
  - a) absentează motivarea celor autorizați pentru a rezista la presiunile de substituie a scopului;
  - b) există tendința de a aplica măsuri mai dure sau mai puțin dure (în funcție de scopul urmărit), care sînt permise în conținutul legii penale, după placul celor care exercită puterea;
  - c) lipsesc sancțiunile efective atunci cînd se aplică una din măsurile respective.
4. Organele de impunere a legii depind de puterea politică, care e responsabilă de alocarea resurselor financiare necesare desfășurării în bune condiții a activităților lor specifice.
5. Lipsa de reacție sau luarea anumitor măsuri convenabile doar unora, fapt ce îi favorizează de regulă pe acei care au puterea politică, fie ca să-i atace pe acei care nu dispun de această putere, fie ca să implementeze celor slabi frica de a-i ataca pe cei puternici.
6. În acest context, este de așteptat ca organele abilitate în aplicarea legii

să se implice în luarea unor măsuri prin instrumentarea unui mare număr de procese celor slabi din punct de vedere politic și lipsiți de putere, ignorând încălcările legii comise de cei aflați la putere.

În concluzie, Chambliss și Seidman atrag atenția că atât prin structură, cât și prin acțiune legea va opera în interesul grupurilor aflate la putere, iar interesul public va fi reprezentat doar în măsura în care el coincide cu interesele grupurilor de la putere.

În continuare, vom încerca să explicăm acțiunea legii penale prin prisma teoriilor conflictuale.

După cum am mai precizat, teoriile conflictuale, în majoritate, susțin că în cazul indivizilor care dețin puterea, este puțin probabil să aibă un comportament definit oficial drept ilegal (infracțional, criminal) și deci este mai puțin probabil ca ei să fie cercetați ca presupuși criminali de către sistemul justiției penale. Aceasta înseamnă că atât promovarea, cât și aplicarea legii penale sînt contradictorii.

Totuși sînt mulți cercetători care susțin că decizia de cercetare și condamnare a indivizilor are ca factor primar gravitatea faptei comise. Alții susțin că la anumite etape ale cercetării sînt mici diferențe pentru diferite categorii de persoane, care, acumulîndu-se, au un mare efect.

Revenind asupra primei opinii cu privire la gravitatea faptei comise, pe care majoritatea studiilor o consideră determinantă pentru acțiunea legii penale, promovarea și adoptarea unor legi este totuși afectată cel puțin prin trei modalități, care ar putea influența distribuția reală a ratelor criminalității.

Prima modalitate este constituită de existența conflictelor între valori în cadrul societății, chiar și atunci cînd acei care dețin valorile conflictuale constituie un număr mic de populație.

Dacă membrii acestui grup acumulează însă cu timpul o putere sporită, e de așteptat ca ei să ceară schimbarea uneia sau alteia dintre legile penale, astfel încît comportamentele pe care ei le consideră valoroase, dar care pînă acum erau ilegale, să intre în legalitate.

În acest sens, putem nominaliza modificările legilor cu privire la homosexualitate și la consumul de marijuana în unele state occidentale. Dar chiar dacă deținerea de droguri mult mai puternice este, în general, interzisă și apreciată ca o infracțiune foarte gravă, am putea presupune că în cazul cînd acei care se ocupă cu desfacerea și consumul de droguri vor ajunge să dețină puterea politică, în mod sigur ei vor legaliza acest comportament.

Pentru anumite categorii de infracțiuni care atentează la viața persoanei, este acceptată legitima apărare sau o altă formă care exclude răspunderea penală, ca, de exemplu, o boală mintală.

Dacă membrii unei *subculturi a violenței* ating un grad semnificativ de putere politică, este de așteptat ca aceștia să solicite modificarea legilor care incriminează aceste comportamente, astfel ca o arie mai largă de cauze care înlătură

caracterul penal al faptei să fie legal acceptată. Este evident că într-o asemenea situație, conținutul legii penale va avea efecte în redistribuirea ratelor oficiale ale criminalității.

A doua modalitate, prin care conținutul legii penale ar putea afecta distribuția ratelor oficiale ale criminalității, e constituită de situația când legea penală protejează și apără anumite comportamente. Acestea sînt conflicte de interese și nu conflicte de valori. De exemplu, într-o societate în care proprietatea este considerată valoare, legea îi apără pe cei care dețin proprietăți de acei care nu le au. Se poate întîmpla ca acei care nu au proprietăți să fure de la acei care au, dar ei nu vor dori ca legile cu privire la furt să fie modificate, deoarece ei înșiși nu vor dori să aibă statut de victime ale hoției. Dacă acei care nu au proprietăți sau au într-un procent mai redus vor ajunge să dețină un nivel mai ridicat de putere, e de așteptat ca ei să realizeze prin lege ceea ce au încercat să facă prin infracțiunea de furt, redistribuind proprietatea de la alții la ei. O dată cu realizarea redistribuirii de proprietate, numărul indivizilor predispuși la furt se va schimba, deoarece și numărul indivizilor fără proprietate s-a schimbat. Într-o asemenea situație, legea poate proteja interesele celor puternici, chiar dacă nu există conflicte de valori între indivizii cu putere și cei cu mai puțină putere. Schimbările de putere între grupurile aflate în conflict, chiar dacă vor avea ca rezultat schimbarea numărului celor predispuși să încalce legea, nu ar avea rezultate în schimbarea conținutului legii penale.

A treia modalitate, prin care adoptarea unei legi penale ar putea afecta distribuția ratelor oficiale ale criminalității, este eșecul legilor de a defini drept criminalitate comportamentele care dăunează social și care se soldează cu *victime* (făptuitoarii) din cadrul grupurilor ce dețin puterea. Aceasta se poate întîmpla când oamenii puternici, prin acțiunile ilegale pe care le întreprind pentru realizarea de câștiguri personale, pot depăși cu mult comportamentul asocial al celor lipsiți de putere, iar faptele lor se pot solda cu victime și cu o mai mare distrugere a proprietății decît proporțiile pe care ei înșiși le-au definit drept infracțiuni în legea penală.

Din punctul de vedere al teoriei conflictuale, aceste comportamente care dăunează social nu sînt definite drept crime, datorită puterii politice de care dispun grupurile care le comit.

Indiscutabil că grupurile mai puternice vor căuta să influențeze definițiile date unor comportamente în legile penale, astfel încît atenția acestora să fie abătută de la propriile lor comportamente la comportamentele celor mai puțin puternici. Într-o asemenea situație, este imposibil ca ratele oficiale ale criminalității să nu fie afectate într-o oarecare măsură.

Acești factori, precum și alți factori sociali, psihologici și biologici, pot influența rata oficială a criminalității.

Teoriile lui Vold, Quinney, Chambliss și Seidman prezintă multe elemente comune, care pe mulți cercetători i-au determinat să afirme că din conexiunea acestora, se poate vorbi de o *teorie conflictuală unificată a crimei*.

Aceste elemente comune constau în:

I. Programele de consolidare a legii în societățile democratice, care au în vedere următoarele aspecte:

- 1) condițiile de viață ale unei persoane determină programele de consolidare a legii;
- 2) societățile democratice sînt alcătuite din grupuri cu condiții de viață diferite;
- 3) societățile democratice sînt compuse de grupuri care își propun programe de consolidare a legii foarte diferite, în funcție de seturile de valori și interese ale grupurilor aflate în conflict.

II. Șabloanele comportamentale ale indivizilor oscilează în funcție de interesele de grup, presupunînd:

- 1) comportamentul unui individ se conturează pe fondul comportamentelor alternative ale celorlalți indivizi aflați în grupurile care sînt în conflict, în funcție de interesele și valorile lor;
- 2) condițiile de viață și valorile indivizilor aflați în conflict sînt în general stabile, iar grupurile acționează pentru ca ele să fie cît mai apropiate de cele ale grupurilor care dețin puterea politică.

III. Adoptarea legilor penale presupune următoarele:

- 1) adoptarea acestora este o parte din procesul legislativ general al conflictului și compromisului, în care grupuri diferite încearcă să promoveze sau să-și apere propriile valori și interese;
- 2) legile reprezintă un cumul al intereselor și valorilor mai multor grupuri, însă este de reținut că grupurile care au o mai mare putere politică și economică pot să influențeze legile, în sensul valorilor și intereselor pe care le reprezintă;
- 3) cu cît este mai mare puterea economică și politică a unui grup, cu atît este mai puțin probabil ca șabloanele comportamentale specifice acestuia să fie considerate un pericol și să fie sancționate de legea penală.

IV. Aplicarea legilor penale se desfășoară în următoarele condiții:

- 1) cu cît puterea economică și politică a indivizilor este mai mare, cu atît mai dificil este pentru organele abilitate să aplice legea;
- 2) organele abilitate să aplice legea preferă să cerceteze cazurile simple și nu pe cele dificile, în care sînt implicați indivizii ce aparțin grupurilor care dețin puterea.

V. Distribuția ratelor oficiale ale criminalității are la bază motivația că datorită proceselor de promovare și aplicare a legii penale descrise anterior, ratele criminalității oficiale ale grupurilor tind să fie invers proporționale cu puterea lor politică și economică, chiar dacă mai sînt alți factori care ar putea influența acest fenomen cum ar fi, de exemplu, factorii sociali, psihologici, biologici, care afectează comportamentul infractorilor sau chiar al funcționarilor din organele abilitate să aplice legea.

Deoarece precizările făcute combină și pun în legătură teoria comportamentului criminal cu teoria comportamentului sau a acțiunii legii penale, mulți cercetători consideră elementele prezentate mai sus ca „o teorie unificată a crimei”.

Deși teoriile conflictuale sînt teorii care fac referire, în cea mai mare parte, la acțiunea legii penale, ele sînt totuși bazate și pe teoria comportamentului criminal, ambele fiind axate pe aceleași explicații, constituind, de fapt, o teorie unificată a crimei.

În teoria conflictuală a comportamentelor tipice indivizilor lipsiți de putere, se apreciază că acestea pot fi definite și cercetate drept criminale, identificînd în lipsa de putere a unor oameni cauza de bază a comportamentului criminal.

Am relevat mai sus teorii, în care, în mod sistematic, crima este raportată la sărăcie, la inegalitatea și inechitatea economică. Este foarte posibil ca lipsa de putere să fie asociată și cu absența bunăstării materiale într-o societate în care alți indivizi o au. Alți cercetători, Show și McKay, afirmă că drept cauză principală a criminalității este dezorganizarea socială, care se produce ca urmare a unor rapide schimbări în ariile anterioare ale orașelor. Dar și ei, mai tîrziu, au ajuns la concluzia că totuși cauza decisivă a dezorganizării sociale este lipsa de putere a acelor care locuiau în acele arii, care nu se puteau proteja de invazia afacerilor comerciale de tot felul și a industrializării.

Acolo unde locuiau indivizii care dețineau puterea politică și economică, ariile nu aveau să fie invadate în mod similar și nici nu sufereau de o dezorganizare asemănătoare.

De asemenea, Robert Merton, Righard Cloward și Bertil Ohlin, în teoriile lor, susțineau că delicvența și crima sînt asociate cu lipsa oportunităților legitime, care și este consecința lipsei de putere.

Teoriile culturale au subliniat și ele faptul că există cel puțin niște diferențe normative între grupurile cu privire la regulile pentru comportamente, care vor acționa în anumite situații. Grupurile cu norme criminale sînt cele cu putere mai mică, astfel încît indivizii din aceste grupuri vor trebui să acționeze în așa fel, încît să-și apere normele în procesele de elaborare și aplicare a legilor penale.

Teoria controlului, lansată de Travis Hirschi, sugerează că organizarea societății este făcută astfel, încît cel mai frecvent interesele persoanelor antrenate în acte criminale vor fi periclitate.

Este adevărat, se pot întîlni societăți care sînt organizate în așa fel, încît să apere seturi diferite de interese și în care grupuri diferite de oameni din aceste societăți nu au aceleași *angajamente*. Unei societăți căreia îi lipsește angajamentul îi va lipsi și puterea economică și politică, iar grupurile care dețin puterea vor trebui să o folosească pentru a influența organizarea societății și, în acest caz, este în interesul lor să se supună legii.

Teoriile reacției sociale susțin că acei care îi definesc pe alții drept devianți sînt în mod necesar mult mai puternici decît devianții, de unde se trage ușor concluzia că lipsa de putere este o ipoteză-cheie în explicarea devianței.

Teoriile marxiste tind să incrimineze oficial comportamentul social dăunător al grupurilor lipsite de putere și ignoră aproape în totalitate comportamentul social al grupurilor aflate la putere. Ei argumentează cum că promovarea și aplicarea legilor penale de către autorități servesc interesele economice pe termen lung ale acelor care posedă mijloace de producție. Toate aceste teorii, prezentate succint, punctează lipsa de putere ca pe o ultimă condiție care stă la baza dezvoltării șabloanelor comportamentale și care foarte probabil pot să fie definite oficial drept crime și, desigur, cercetate ca atare.

II. CONCEPTUL ȘTIINȚEI CRIMINOLOGICE

1. Noțiunea, obiectul și scopul științei criminologice

Criminologia ca ramură a științei a apărut în sec. al XVIII-lea, acest proces fiind determinat de acutizarea contradicțiilor sociale, care au provocat creșterea bruscă a criminalității. În aceste condiții, știința care explică fenomenul criminalității obține tot mai multă importanță socială. Problema criminalității este și în zilele noastre una dintre cele mai actuale, avînd un pronunțat caracter politic și social, constituind subiectul a numeroase discuții în societate.

Din punct de vedere etimologic, „criminologie” înseamnă știința despre criminalitate (din lat. *crimen* – crimă, infracțiune și gr. *logos* – cuvînt, știință). Pe lângă termenul de „criminologie” se întîlnesc și alți termeni: „sociologie criminală”, „biologie criminală”, „etimologie criminală”, „sociologia criminalității”, „antropologie criminală” etc.

În spațiul ex-sovietic criminologia a început să se dezvolte pe larg și și-a conturat clar limitele abia în anii '70. Conform definiției elaborate de cercetătorii vizați, *criminologia e o știință complexă despre criminalitate, esența ei și formele istorice de manifestare, determinantele, starea, structura și dinamica criminalității, despre personalitatea infractorului, a victimei, precum și despre metodele de combatere a criminalității și a altor manifestări antisociale*. Așadar, criminologia, ca oricare altă știință, studiază legitățile unor fenomene, în conformitate cu care soluționează probleme referitoare la influența dorită asupra acestora. În procesul dezvoltării criminologiei în spațiul ex-sovietic au fost formulate diferite definiții ale conceptului și obiectului acesteia. Inițial, în primele studii de specialitate criminologia era concepută ca știință despre starea, dinamica și cauzele criminalității, metodele de cercetare, căile și metodele de combatere a acestui flagel. P.I. Grișaev susține că criminologia este știința care cercetează domeniul relațiilor sociale, stabilite în legătură cu existența criminalității ca fenomen social de masă al societății de clase antagoniste. Există un șir de alte definiții asemănătoare și acestea, într-o oarecare măsură, au dreptul la existență de sine stătătoare.

În procesul evoluției științei criminologice adesea a fost pusă problema statutului ei. Opiniile sînt divergente. E de menționat faptul că criminologia este una dintre științele sociale și are tangențe cu filosofia, sociologia, psihologia, dreptul și alte științe. În mod direct, criminologia este în raport cu dreptul și în special cu dreptul penal, din cadrul căruia, după cum am menționat, s-a desprins ca ramură de sine stătătoare. Fenomenele studiate de criminologie se bazează pe noțiunile juridico-penale *crimă* și *infractor*, care diferă de noțiunile de drept administrativ *delict* și *delincent*. Prevenirea infracțiunilor de asemenea are bază juridică și aspect juridic. Pe cînd determinantele criminalității, per-

sonalitatea infractorului sînt legate de deficiențele conștiinței, psihologiei etc. Astfel, studierea criminalității ca factor social, a personalității infractorului și a metodelor de combatere a criminalității nu se limitează numai la caracteristicile lor juridică. Analiza acestor probleme ține nemijlocit și de sfera sociologiei.

În procesul studierii criminologiei a fost delimitat obiectul ei de studiu, care include în etapa actuală patru elemente principale:

1. criminalitatea ca fenomen social-juridic;
2. personalitatea infractorului;
3. cauzele și condițiile (determinantele) criminalității;
4. prevenirea criminalității.

Obiectul criminologiei reflectă fenomenul obiectiv specific – criminalitatea și metodele specifice de reacționare, care au drept scop contracararea determinantelor criminalității. Subiectul criminologiei îl constituie aspectele și manifestările concrete ale acestui obiect.

Să studiem detaliat elementele obiectului:

1) *Criminalitatea* este elementul principal al obiectului criminologiei, ca fenomen social și juridico-penal, variabil din punct de vedere istoric, care constituie, de fapt, totalitatea infracțiunilor comise în societate într-o anumită unitate de timp.

Criminalitatea este apreciată prin anumiți indici calitativi și cantitativi cum ar fi: stare, nivel, structură, dinamică, caracter și geografie. Încălcările care nu sunt apreciate drept criminale, dar au tangență cu acestea (de exemplu, alcoolismul, prostituția, narcomania) sînt cercetate de criminologie ca fenomene *de fond*.

2) *personalitatea infractorului* este concepută ca un sistem de trăsături demografice, psihologice, sociale și alte calități ale subiecților infracțiunii. Remarcăm că infracțiunea este un act benevol, liber ales, care este rezultatul unui proces complicat, în care factorii externi acționează indirect, în îmbinare cu factorii interni. Pentru a cunoaște determinanții criminalității trebuie relevat mecanismul comportamentului criminal, dar acest lucru nu este realizabil fără a studia și cunoaște personalitatea infractorului, influența particularităților sale individuale la comiterea infracțiunii.

3) *Cauzele și condițiile criminalității*, conjugate prin noțiunile specifice de *determinante* ori *factori criminogeni*, sînt totalitatea factorilor sociali, economici, ideologici, psihologici, juridici, și organizaționali, care, prin urmare, generează criminalitatea.

4) *Prevenirea criminalității* constituie un sistem de măsuri sociale și statale orientate spre înlăturarea, neutralizarea sau minimalizarea determinantilor criminalității și corectarea comportamentului persoanelor capabile de săvîrșirea infracțiunilor. Unii savanți, cercetînd criminalitatea ca fenomen social, afirmă că în combaterea acesteia sunt importante reformele social-economice

progresiste. Pe lângă acestea, o mare importanță au și măsurile criminologice de prevenire a tuturor tipurilor de infracțiuni, aplicate de organele de drept, administrație publică și societate civilă. Criminologia sintetizează, astfel, tot ceea ce au acumulat alte științe în domeniul contracarării și combaterii criminalității și prezintă cunoștințe complexe despre acest proces.

Această știință studiază și probleme ce nu țin de obiectul ei.

Unele probleme tangențiale ce pot fi incluse în obiectul criminologiei sunt:

1. *Pronosticarea criminalității.* Aplicarea măsurilor eficiente de combatere a criminalității nu este posibilă fără o anumită pronosticare, precum și planificare a acestui proces. De aceea problematica dată trebuie inclusă în obiectul criminologiei.

2. *Statistica juridico-penală* constituie nucleul analizei stării criminalității în societate, susținând organele de drept la organizarea activității de combatere a criminalității.

3. *Metodologia cercetării criminalității.* La efectuarea cercetărilor criminologice sînt folosite metodele altor științe: sociologice, statistice, matematice, psihologice. Aceasta permite elucidarea esenței fenomenelor cercetate și asigură soluționarea cu succes a sarcinilor stabilite.

4. *Factorii sociali negativi care favorizează criminalitatea.* Atare manifestări în criminologie sînt numite *de fond*, iar în sociologie – *asociale*. Prevenirea infracțiunilor este mai eficientă atunci cînd e aplicată timpuriu, pînă la stabilirea comportamentului infracțional, asocial.

5. *Victima infracțiunii.* Pentru determinarea acestui aspect, în literatura științifică a apărut termenul *victimologie* – știința ce are drept obiect de studiu victima infracțiunii. Pînă nu demult, cercetările criminologice acordau o importanță primordială personalității infractorului. Victima însă constituia a doua parte participantă la infracțiune, interacționînd cu infractorul.

Astfel, pentru realizarea combaterii criminalității stabilim următoarele sarcini:

1. acumularea cunoștințelor veridice despre ceea ce este obiectul infracțiunii;
2. stabilirea și analiza factorilor care favorizează criminalitatea;
3. determinarea procesului de formare a personalității infractorului și a victimei infracțiunii;
4. elaborarea măsurilor de combatere a criminalității și prevenirea comportamentului criminal al anumitor persoane.

Din aceste sarcini reiese următoarele funcții ale criminologiei:

Descriptivă. Criminologia relevă anumiți factori din realitatea socială, reflectă însușirile și caracteristicile acestora, le descrie din punct de vedere științific.

Explicativă. Descoperind în baza datelor empirice și a ipotezelor teoretice esența obiectelor cercetate, criminologia le dezvăluie din punct de vedere științific.

De pronosticare. Studiind evoluția proceselor și fenomenelor criminologice, criminologia face pronosticul dezvoltării lor.

Reorganizațional-practică. Funcția reorganizațional-practică întrunește toate funcțiile sus-numite. Aceste investigații științifice destinate prevenirii și combaterii criminalității servesc drept îndrumar în acțiunea zilnică a organelor de ocrotire a normelor de drept.

2. Metodele de cercetare ale criminologiei

Veridicitatea și consecințele cercetărilor științifice în domeniul criminologiei și a rezultatelor acestora depinde, într-o oarecare măsură, de baza lor metodologică. E bine cunoscut principiul conform căruia metoda este determinată de obiectul și sarcinile cercetării. Mai mult decât atât, depinde nu numai de obiect, ci și de conceptul, teoria ce fundamentează obiectul. Or, fiecărei teorii îi corespunde metoda sa, creată pe baze conceptual-teoretice. De exemplu, în funcție de perceperea esenței și structurii personalității infractorului, de natura deterministă a comportamentului criminal este stabilită decisiv metoda de cercetare.

Metoda istorico-dialectică determină necesitatea cercetării criminalității și a fenomenelor criminologice sub aspect istorico-comparativ, adică, din punctul de vedere al dinamicii și modificării relațiilor lor sociale și a factorilor determinanți, preîntâmpină subiectivismul și abordarea unilaterală, asigură sistematizarea cercetării. În aceeași ordine de idei, considerăm greșită opinia precum că numai în baza principiilor filosofice generale pot fi dezvăluite fenomenele și contradicțiile cu care se confruntă criminologia. Problemele oricărei cercetări criminologice constau în alegerea corectă, cu ajutorul legilor și categoriilor dialecticii, a metodei de cercetare, care ar permite dezvăluirea esenței fenomenului, determinînd astfel legitățile dezvoltării și formele istorice de manifestare.

Metoda dialectică stă la baza metodologiei oricărei științe, iar materialismul dialectic determină metodologia generală, adică teoria cunoașterii. Filosofii au dezvăluit în profunzime procesul de dezvoltare a cunoașterii științifice, legitățile de trecere a acesteia de la particularitățile externe ale fenomenelor studiate la dezvăluirea esenței lor.

Așadar, sarcinile științei constau în confruntarea și conjugarea manifestărilor externe vizibile ale fenomenelor cu esența lor internă, or dacă forma de manifestare și esența lucrurilor ar fi identice, atunci știința ar fi de prisos.

Remarcăm că cunoașterea științifică parcurge trei faze: studierea întregului, adică a dezvoltării obiectului în toată complexitatea sa, cercetarea diferitor elemente și aspecte ale obiectului, care sunt cunoscute prin abstractizare, și în final a legăturilor dintre ele, în scopul reflectării abstracte a obiectului inițial în complexitatea și originalitatea sa. Astfel nu putem percepe întregul, fără a-l dispersa întâi după elementele sale componente, stabilind funcțiile și raporturile lor de reciprocitate, care, la rîndul lor, sînt condiționate de funcționarea sistemului în întregime. Aceasta este esența dialecticii. Drept confirmare a tezei expuse poate servi istoria științelor naturale și sociale.

Filosofii au fundamentat o metodă științifică care recunoaște contradicționalitatea dialectică a cunoașterii și se bazează pe principiul dezvoltării de la abstract, adică rudimentar, lipsit de noțiuni, la concret, adică evoluat, determinat de noțiuni. Deci gândirea abstractă de la simplu la compus corespunde într-adevăr procesului istoric și realității.

Cele mai sus expuse se referă în întregime la cunoașterea fenomenelor care fac parte din obiectul criminologiei. Dar aceste teze nu epuizează toate principiile cunoașterii. Studiind ceea ce prezintă de fapt obiectul criminologiei, determinăm că o importanță mai mare au următoarele legi ale filosofiei: unitatea și lupta de contrarii, trecerea indicilor cantitativi în indici calitativi, categoriile și contradicțiile dintre cauză și efect, general, special și comun, necesar și întâmplător, realitate și posibilitate, conținut și formă, esența fenomenelor etc. Cu toate acestea, legile și categoriile filosofice constituie doar o parte considerabilă a metodelor cunoașterii. Din arsenalul cercetărilor criminologice fac parte și alte metode, care, în totalitate, alcătuiesc metodologia științei date.

Prin metodologie trebuie să înțelegem un sistem anumit de teorii, care servesc drept principiu diriguitor, bază a analizei științifice și, totodată, drept metodă de realizare a cerințelor acestei analize.

Concepția filosofică a metodologiei indică interdependența ei de metode. În baza acesteia sînt elaborate metodele științifice generale și speciale, care se utilizează pe larg în criminologie. În cadrul lor se reflectă bazele metodologice ale dialecticii materialiste, realizîndu-le în practică.

Așadar, luînd în considerație cele expuse, putem face următoarea concluzie: la baza metodologiei se află metoda generală a cunoașterii – materialismul istoric și dialectic, esențial atît pentru metodele științifice generale (logica, gândirea abstractă, înaintarea ipotezelor, analiza și sinteza, observarea, experimentul, aprecierea experților), cît și pentru cele speciale (sociologice, statistice, matematice, psihologice, pedagogice etc.). Ultimele metode nu sînt criminologice, dar sînt specifice pentru particularitățile obiectului și sarcinilor cercetărilor criminologice. La efectuarea acestor cercetări adesea sînt folosite metodele:

1. *metoda sociologică*: anchetarea, interviuarea, studierea documentelor, experimentul, aprecierea experților etc. Aceste metode ne permit să cunoaștem în profunzime aspectul social al fenomenelor, procesul lor de determinare, să selectăm materiale empirice vaste, care caracterizează atît starea și dinamica criminalității în general, cît și unele tipuri ale ei, să coordonăm determinanții criminalității și să elaborăm măsuri de combatere a acesteia;

2. *metoda statistică*: observarea masivă (legea numerelor mari), metoda grupării, analiza indicilor sintetizați etc. Aceste metode ne oferă posibilitatea să examinăm un mare număr de infracțiuni, iar cu ajutorul indicilor statistici obținuți să stabilim interdependența și legitățile creșterii lor, să concluzionăm, să trecem de la singular și întâmplător la masiv, statornic, regulat, pentru a stabili semnele calitative ale fenomenului cercetat;

3. *metoda comparativ-istorică*: contribuie la determinarea tendințelor principale de dezvoltare a criminalității, dinamica stării și structurii într-o anumită unitate de timp;

4. *metoda psihologico-pedagogică*: observarea, autoobservarea și testarea sînt utilizate în studierea corelației dintre obiectiv și subiectiv în comportamentul infractorului, a procesului de formare a calităților antisociale ale acestuia, a apariției și realizării intențiilor criminale, a motivațiilor infracțiunii, a resocializării infractorilor etc.;

5. *metoda analizei sistemice* se utilizează frecvent și ne oferă posibilitatea să examinăm criminalitatea ca sistem. Din acest punct de vedere îi sunt caracteristice, pe de o parte, anumite relații și corelații între elementele ei componente, iar, pe de altă parte, interferența criminalității cu alte fenomene și procese sociale care o influențează.

Fiecare dintre metodele nominalizate includ o anumită tehnică (procedură) de cercetare, alegerea căreia depinde de programul, scopul și sarcinile cercetării concrete. De regulă, cercetările criminologice comasează câteva metode, fapt ce permite extinderea ariei lor și sporirea eficacității.

3. Locul criminologiei în sistemul științelor

Pentru a dezvălui esența criminologiei ca știință, trebuie determinat nu numai obiectul și metodologia, ci și locul acesteia în sistemul științelor. Criminologia diferă de toate celelalte științe juridice prin faptul că majoritatea problemelor pe care le studiază au un caracter complex și are tangențe cu filosofia, politologia, sociologia, dreptul, psihologia, pedagogia, demografia, economia, statistica etc. Cert este că criminologia aparține științelor sociale. Totodată, care este locul ei, este oare o ramură de sine stătătoare a științei, ori constituie numai o parte a acesteia, ori poate este o știință complexă? În această ordine de idei, există mai multe păreri atît în țara noastră, cît și în străinătate.

Actualmente, în literatura științifică s-au afirmat patru poziții de bază:

1. Criminologia este o parte a dreptului penal. Pentru prima dată această opinie a fost expusă de M. Ghernet, recunoscut criminolog rus, care în 1906 a numit criminologia problematică a dreptului penal. O poziție analogică au ocupat O.A. Gherțonon (criminologia este o parte a dreptului penal), A. Piontovski (criminologia nu este o știință de sine stătătoare și delimitarea ei este principal imposibilă).

2. Criminologia e o știință de sine stătătoare ce poate fi plasată între sociologie și drept.

3. Criminologia este o știință ce ține de teoria generală despre criminalitate.

4. Criminologia este o ramură de sine stătătoare a științei juridice, este o parte componentă a sistemului științelor juridice. Această opinie a fost exprimată în primul manual de criminologie.

Ideea determinării criminologiei ca ramură a dreptului penal nu are prea mulți admiratori. Corelația dintre dreptul penal și criminologie este indiscutabilă, însă aceasta nu exclude independența celei din urmă. Fără doar și poate, criminologia a luat ființă și s-a dezvoltat în cadrul dreptului penal, dar atare argument nu este suficient pentru a o considera parte a acestei științe. Istoria ne confirmă că mulți savanți din trecut au fost preocupați de criminalitate, personalități care nu aveau nimic comun cu dreptul penal, și anume Aristotel, J.-J. Russo, Tomaso, Campanella, C. Saint-Simaun, T. Mor, O. Radișcev, V. Belinski, F. Dostoievski. Aceasta ne dovedește faptul că criminologia a apărut și s-a dezvoltat ca teorie politică generală și abia mai târziu a fost comasată cu jurisprudența, devenind o știință teoretică generală despre criminalitate.

Independența criminologiei față de dreptul penal se explică și prin diversificarea metodelor acestor științe, specificitatea scopurilor și sarcinilor. Dacă obiect al dreptului penal este componența infracțiunii, pedeapsa penală, tipurile de infracțiuni, noțiunea de recidivist deosebit de periculos etc., apoi obiectul criminologiei îl constituie criminalitatea ca fenomen social, determinanții acesteia, personalitatea infractorului, măsurile de prevenire a acesteia. Dacă sarcina dreptului penal este pedepsirea vinovatului apoi sarcina criminologiei este prevenirea formării unui comportament antisocial. În afară de aceasta, criminologia utilizează multe noțiuni și teze ale dreptului penal și, viceversa, dreptul penal folosește pe larg concluziile criminologiei, mai ales în ceea ce privește personalitatea infractorului și pedepsirea acestuia, realizarea politicii penale, decriminalizarea acțiunilor.

Problema corelației criminologiei cu alte științe constituie o parte a problemei privind obiectul criminologiei. Caracterul complex al criminologiei determină și corelativitatea acesteia cu alte științe sociale și naturale. Științele sociale de care este legată nemijlocit criminologia pot fi clasificate în felul următor:

1. filosofico-sociale;
2. juridice;
3. psihologico-pedagogice;
4. economice.

Interdependența criminologiei și filosofiei se explică prin faptul că legile și categoriile acesteia din urmă sînt obligatorii pentru cercetările criminologice și permit o elucidare a mai veridică a componenței și esenței criminalității, a corelației acesteia cu alte fenomene sociale. Mult mai strînse sînt legăturile cu sociologia, care completează criminologia cu multe date empirice despre fenomenele sociale și evoluția lor (migrarea, urbanizarea, activitatea socială a populației, condițiile de trai etc.). Mai mult decît atît, criminologia folosește pe larg metodele sociologiei la efectuarea cercetărilor (chestionarea, testarea, observarea), iar concluziile criminologice completează tezele sociologiei.

Criminologia e în strînsă relație cu științele juridice, în special cu dreptul

penal. Noțiunile cu care operează criminologia sînt de ordin juridico-penal: criminalitate, pedeapsă și răspundere penală, antecedente penale, recidivism etc. Cercetînd criminalitatea, criminologia se bazează pe legislația penală, deoarece modificările acesteia (criminalizarea ori decriminalizarea acțiunilor) întotdeauna conduc la schimbarea calitativă ori cantitativă a criminalității. Pe de altă parte, informația criminologică permite determinarea acelor relații sociale care necesită ori nu protecție juridico-penală.

Statistica juridico-penală asigură criminologia cu date empirice despre infracțiune și persoana care a comis-o, precum și reprezentabilitatea cercetărilor criminologice.

Relația dintre dreptul procesual-penal și criminologie ține de determinarea necesităților procesuale referitoare la constatarea cauzelor și condițiilor infracțiunilor (Cod procesual-penal), precum și a formelor de reacție la acest fenomen. Cercetările criminologice însă contribuie la perfecționarea legislației juridico-penale.

Sub diferite aspecte poate fi urmărită corelația dintre criminologie și criminalistică. Pe de o parte, concluziile teoretice privind determinarea criminalității, formulate de criminologie, au importanță pentru metodologia și practica de cercetare a infracțiunilor, iar, pe de altă parte, metodele criminalistice de descoperire a infracțiunilor sînt utilizabile în criminologie la studierea problemelor de profilaxie.

Este evidentă interdependența criminologiei și a dreptului execuțional-penal, care folosește pe larg principiile criminologiei în corectarea și reeducarea condamnaților, în prevenirea comiterii de către ei a noilor infracțiuni. La rîndul său, criminologia studiază experiența penitenciară în contracararea criminalității. Studiarea problemelor criminalității nu este posibilă fără utilizarea unui șir întreg de cunoștințe din domeniile dreptului constituțional, statal, administrativ, civil, al familiei, al muncii și alte domenii ale dreptului. Relațiile de drept studiate de aceste științe juridice sînt, de asemenea, obiectul atentatelor criminale și, în același timp, al cercetărilor criminologice.

Criminologia stabilește legături și cu științele psiho-pedagogice. Principiile teoretice și datele empirice ale psihologiei generale și speciale sînt utilizate la studierea calităților persoanei, care determină mecanismul comportamentului criminal individual. Studiarea caracteristicilor moral-psihologice ale personalității infractorului, ca element al caracteristicii criminologice generale, nu este posibilă fără analiza detaliată a sferei emoțional-volitive, a particularităților temperamentului și semnelor caracteristice ale persoanelor care au săvîrșit infracțiuni, a orientării lor antisociale. Resocializarea unor asemenea persoane necesită cunoștințe pedagogice, precum și cunoașterea metodelor pedagogice de influență.

Legătura criminologiei cu științele economice se manifestă nu numai la stu-

dierea criminalității din sfera economiei și a criminalității din cupiditate, ci și la aprecierea rolului factorilor materiali în geneza criminalității, la elaborarea măsurilor economice de combatere a acesteia în anumite ramuri ale economiei naționale.

În ultimii ani tot mai mult sînt consolidate relațiile dintre criminologie și cibernetică. Operele unor criminologi (G.Avanesov, Iu. Bluvștein, S. Vițin, A. Zelinski, V.Pankratov ș.a.) au demonstrat posibilitatea de colaborare a criminologiei cu alte științe. Utilizarea metodelor matematice contribuie la sporirea preciziei cercetărilor criminologice, a concluziilor și a rezultatelor acestora (de exemplu, la studierea nivelului, ponderabilității și latenței criminalității, pronosticarea acesteia).

Astfel, putem concluziona că criminologia este o știință teoretică complexă, de sine stătătoare, ce studiază criminalitatea.

III. CRIMINALITATEA

1. *Noțiunea de criminalitate în criminologie și tipurile ei*

Criminalitatea a devenit una dintre cele mai stringente probleme ale societății. Potrivit rezultatelor sondajului efectuat în ultimii zece ani, criminalitatea este plasată imediat după problemele de ordin economic.

Mulți filosofi au acordat atenție acestui viciu, primele cercetări fiind efectuate încă de Aristotel și Platon, care, studiind aspectele filosofice ale societății și etica comportamentului uman, și-au expus opinia asupra criminalității. O dată cu restructurarea societății, interesul pentru problemele criminalității a crescut esențial. Astfel, în sec. al XVIII-lea problema dată a fost studiată de C. Beccaria, D.Diderot, Voltaire, C.Helvetius, Montesquieu Charles de Secondat, J.Bentham, J.Lock și alți savanți, care au stabilit că criminalitatea este cauzată de neorînduirea din societate, de educația proastă a cetățenilor, propunându-le guvernanților trecerea de la pedeapsa aspră pentru săvârșirea infracțiunii la prevenirea fenomenului ca atare.

O deosebită atenție a fost acordată criminalității de către social-utopiști: T.Morris, C.Saint-Simon, Charles Fourier, Robert Owen ș.a., care au confirmat că criminalitatea ia naștere în societatea bazată pe proprietatea privată și pe exploatarea oamenilor. Social-utopiștii susțineau că combaterea criminalității prin aplicarea pedepselor penale nu este eficientă. Criminalitatea poate fi combătută, după părerea lor, doar restructurând total societatea după principii socialiste.

În sec. al XIX-lea, ca urmare a cercetării sistematice a fenomenului criminalității, a fost formulată o nouă opinie asupra acesteia. Primele statistici penale au fost înregistrate în Franța în anul 1826, perioadă în care a și demarat editarea lor. Cercetările bazate pe analiza dărilor de seamă statistice au fost inițiate de belgianul Emile Durkheim, francezul A.M.Gerry și cunoscutul matematician și astronom belgian Adolphe Quetelet.

În lucrările acestora, în mod special în scrierile lui Adolphe Quetelet au fost înregistrate date uimitoare ce atestă constanța nivelului criminalității pe parcursul a mai multor ani. Toate acestea au permis stabilirea esenței criminalității ca factor social și elucidarea legităților acesteia.

Quetelet afirmă că societatea poartă germenele tuturor infracțiunilor care pot fi comise, deoarece ea oferă condițiile favorabile pentru dezvoltare; mai bine zis, societatea pregătește infracțiunea, criminalitatea constituind doar o metodă. Oricare condiție socială prevede un anumit număr și o anumită ordine a faptelor criminale care sînt, neapărat, rodul organizării ei.

Cercetările privind criminalitatea au luat amploare în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, fiind condiționate de creșterea nivelului acesteia aproape în toate țările Europei, precum și de apariția sociologiei și criminologiei la sfîrșitul sec. al XIX-lea și de volumul cercetărilor empirice concrete. Anume în această

perioadă a luat naștere teoria ce contrazicea concepția privind caracterul social al criminalității. Este vorba despre teoria binecunoscutului psihiatru italian C.Lombrozo. Studiind infractorii, el ajunge la concluzia că criminalitatea este un fenomen natural, avînd, în mare măsură, proveniență biologică și că o treime din toți infractorii au simptome antropologice, fiziologice și psihologice specifice, ceea ce determină comportamentul lor criminal și-i fac criminali înăscuți.

C.Lombrozo a recunoscut, în lucrările de mai târziu, importanța altor factori ai criminalității. Teoria lui C.Lombrozo nu a fost confirmată de cercetările ulterioare, însă a atras și mai mult atenția societății asupra problemelor criminalității, devenind baza teoretică a orientării biologice în criminologie.

În limitele aceleiași orientări au fost elaborate noi idei despre criminalitate, aceasta fiind interpretată ca manifestare a instinctelor și a dorințelor inconștiente ale persoanei (Sigmund Freud), moștenire a predispozițiilor infraționale (O. Kinberg, J.Pinatel, E.Greff), predispoziții endocrine pentru infrațiune (B.de Tulio, P.Turner), predispoziții constituționale la infrațiune (E.Kretschmer) ș.a. Aceste orientări, modificate într-o anumită măsură, au avut adepți și în criminologia sovietică (I.Noii).

În aceeași perioadă a început să se dezvolte vertiginos concepția despre criminalitate ca fenomen social. Sociologul francez E.Durkheim (1858-1907) a elaborat principiile de bază ale criminalității abordate din punct de vedere sociologic, afirmînd că infraționalismul este caracteristic nu numai pentru unele societăți, ci pentru societățile de toate tipurile. Durkheim considera că infractorul nu este o ființă în afara societății (de exemplu, element parazitar), nu este ceva impropriu acesteia, care nu poate fi supus asimilării. El este factorul care acționează cu regularitate asupra vieții sociale. De asemenea, Durkheim a subliniat că criminalitatea este un fenomen normal și inevitabil, dar numai în cazul cînd nu depășește limita stabilită pentru fiecare nivel social. Aceste idei au fost dezvoltate ulterior de P. Merton, G.Tarde, Sutherland, Liszt, Shaw, Cohen, Quinney, Cressey ș.a.

Mai remarcăm și faptul că criminologii europeni și americani optează pentru renunțarea la noțiunea de criminalitate, acceptînd-o doar ca noțiune de lucru. O atenție deosebită este acordată metodelor de estimare a criminalității, de stabilire a interdependenței cu alte fenomene sociale și cu tipuri concrete ale comportamentului criminal.

În criminologia sovietică, criminalității nu i s-a acordat o mare atenție. Primul manual de criminologie conținea doar un mic paragraf, unde era indicat că criminalitatea conține în sine totalitatea unor infrațiuni concrete, săvîrșite într-o anumită perioadă de timp într-o societate concretă, care nu constituie doar suma acestor infrațiuni.

O lucrare mai serioasă despre criminalitatea din anii '60 ai sec. al XX-lea a constituit monografia lui N.F.Cuznețova „Crima și criminalitatea”. După Cuznețova criminalitatea este un fenomen social relativ masiv, caracteristic societății de clasă, variabil și din punct de vedere istoric și cantitativ, care are

caracter juridico-penal și este constituit din totalitatea infracțiunilor săvârșite într-un anumit stat, într-o anumită perioadă de timp. Majoritatea principiilor descrise în această lucrare au fost recunoscute și elucidate în multe manuale de criminologie. Aproximativ în toate lucrările editate ulterior era scos în evidență caracterul social al criminalității, condiționarea istorică și de clasă, erau prezentate caracteristicile calitative și cantitative ale acestui fenomen, corelația dintre crimă și criminalitate.

În alte lucrări se propunea studierea criminalității ca sistem aparte. Pentru procesul de studiere a criminalității din perioada sovietică erau caracteristice anumite carențe care împiedicau cercetarea științifică a acestui fenomen. În primul rând, erau tănuite problemele referitoare la criminalitate, fapt care împiedică și azi desfășurarea normală a cercetărilor științifice și reduce obiectivitatea lor. În al doilea rând, determinarea criminalității era limitată de abordări juridice, fiind neglijate metodele de analiză istorice, sociologice, economice și social-psihologice. În al treilea rând, lucrările de specialitate includeau doar opinii teoretice, abstracte asupra criminalității, fiind insuficient folosite datele analizei statistice, rezultatele cercetărilor criminologice despre starea reală a criminalității și a anumitor tipuri de infracțiuni.

Noul val al cercetărilor în domeniul criminalității au dezvăluit multiple particularități esențiale ale acesteia. Este vorba mai întâi de toate de aspectele de ordin general psihologice, sociologice și filosofice ale comportamentului uman. Viața fiecărui individ se axează pe o multitudine de fapte diferite după caracter, motivație, scop și urmări. Diversitatea actelor de comportament este caracteristică pentru orice societate, indiferent de nivelul ei de dezvoltare. Totodată, baza reală necesară pentru existența societății o constituie standardizarea comportamentului uman, stabilirea normelor sociale prin precizarea tipurilor de comportament benefice societății, încurajate de majoritatea membrilor ei, precum și a comportamentelor dăunătoare, urmate de pedepsirea celor vinovați. Important este a sublinia că acest proces constituie modelul istoric de creare și dezvoltare a societății.

Comunitățile în care n-a avut loc standardizarea comportamentului uman nu au supraviețuit, deoarece era condiționată creșterea numărului tipurilor de comportamente social periculoase.

În oricare societate însă, după cum relatează istoria, nu s-a reușit standardizarea maximă a faptelor umane și excluderea totală a comportamentelor infracționale. În sociologie, comportamentul antisocial este definit drept abatere de la normele sociale stabilite. Este o formulare mai generală, care exclude diferite tipuri de devieri sociale: acțiunile amorale, încălcarea regulilor de conviețuire cotidiană, încălcarea normelor de drept și, în sfârșit, crimele. Astfel, infracțiunea constituie încălcarea normelor morale stabilite în societate. Toate aceste fapte dăunează relațiilor sociale stabilite și subminează solidaritatea în societate. Crima însă constituie cea mai periculoasă formă de abatere de la normele sociale. Aceasta este principala trăsătură a crimei.

Nu putem nega poziția lui Durkheim care confirmă că deoarece nu există societate în care indivizii nu s-ar deosebi mai mult sau mai puțin de colectiv, unele dintre particularitățile lor individuale au, fără îndoială, aspect criminal. Concluzia dată este confirmată de rezultatele multor cercetări istorice și etnografice, conform cărora acțiunile antisociale periculoase pentru membrii societății se atestau încă în primele faze de dezvoltare a societății și vinovații erau pedepsiți corespunzător. Comunitățile de pe atunci nu erau dezvoltate, după cum nu era dezvoltat nici mecanismul reglării sociale, iar normele sociale aprobate nu stabileau niște indici penali ai criminalității, deși relevau caracteristicile ei principale. Aceasta ne permite să concluzionăm că criminalitatea nu era favorizată exclusiv de societatea de clasă.

Criminalitatea exista și în primitivism, cu mult înaintea constituirii societății de clase. Altceva este când vorbim despre lărgirea spectrului de fenomene antisociale anume în cadrul societății de clase.

Concluzia dată este confirmată de situația criminalității din fostele țări socialiste, unde erau subminate așa-zisele clase exploatare și contradicția de clase antagoniste, considerate principala cauză a criminalității. Aceasta însă nu a dus la dispariția criminalității, cu toate că nivelul ei, ca urmare a stabilirii unui control riguros asupra vieții publice, a scăzut simțitor.

Criminologia sovietică evidențiază caracterul de clasă chiar în definiția criminalității, separînd-o de ideile antimarxiste. Contradicțiile de clasă, asemeni celorlalte contradicții, influențează în realitate criminalitatea și caracterul anumitor tipuri de infracțiuni, dar folosirea abuzivă a acestora în calitate de particularități n-a adus nici un folos științei. Studiarea mai detaliată a criminalității ne demonstrează că legitățile apariției și determinării criminalității sînt aceleași pentru toate sistemele sociale. De aici reiese că criminalitatea reprezintă, mai întîi de toate, comiterea unor fapte dăunătoare de către o parte a membrilor societății. Caracterizarea criminalității ca fenomen social specific oricărei societăți este întemeiată de dovezi ce țin de originea, factorii, esența și consecințele criminalității. Remarcarea acestui criteriu nu este întîmplătoare, or, în criminologie a existat și mai există un puternic curent biologic, care relevă și susține părerea despre proveniența biologică a criminalității.

Cercetările adepților acestui curent, deși sînt interesante și utile, deocamdată n-au justificat pe deplin concluzia pe care o emit.

Are oare criminalitatea șanse să dureze veșnic? Întrebarea este cam abstractă. Criminologia sovietică susținea că criminalitatea, în plan istoric, este un fenomen temporar care trebuia să dispară o dată cu instaurarea comunismului. Mai tîrziu, mulți criminologi au renunțat la această idee.

Noi considerăm că utilizarea în acest context a termenului *veșnic* nu este științifică. Putem afirma numai că criminalitatea a existat în toate țările, în toate tipurile de societate și va exista și în viitor.

Criminalitatea este un fenomen relativ masiv, majoritatea faptelor în soci-

etate fiind însă social-pozitive ori social-neutre. Abaterile sociale atât pozitive (fapte eroice, de caritate), cât și negative (infracțiuni de diferit gen) constituie o parte foarte mică din acțiunile umane. Totodată, ele sînt destul de răspîndite și influențează considerabil societatea.

Știința nu este în stare să argumenteze și să determine anumiți parametri calitativi ai criminalității, care ar fi *normali* pentru societate. Nivelul criminalității depinde de factorii economici, sociali, politici, de drept, culturali, istorici și social-psihologici, care acționează în fiecare stat.

Un important indiciu al criminalității este *caracterul* său *juridic*. Aceasta presupune faptul că infracțiunile constituie nu numai faptele prejudiciabile prevăzute de legea penală, săvîrșirea cărora este pedepsită prin lege. Menționăm că atare particularitate ne permite a delimita crima de încălcările mai puțin periculoase, precum și de faptele social-periculoase, care nu sînt recunoscute ca atare de legea penală, adică nu sînt criminalizate. Criminalizarea și decriminalizarea sînt într-adevăr metode legale de modificare a sferei de acțiuni criminale.

Criminalitatea are *caracter variabil* din punct de vedere istoric. Pe tot parcursul dezvoltării societății, infracțiunile s-au tot modificat sub aspect cantitativ și calitativ. O dată cu complicarea relațiilor sociale a crescut și numărul tipurilor de infracțiuni, un șir de fapte fiind decriminalizate sau chiar nici nu se mai comiteau din motive obiective, fiind înlocuite cu alte varietăți de atentate criminale.

Multiple fenomene sociale sînt supuse unor transformări continue. Criminalitatea este însă foarte sensibilă în raport cu schimbările produse în societate și, de obicei, le reflectă. Pînă nu demult, criminalitatea era privită ca totalitate de infracțiuni săvîrșite într-o anumită societate. Mulți autori acceptă o formulare mai concretă – totalitatea infracțiunilor săvîrșite pe un anumit teritoriu (țară, raion), într-un anumit interval de timp, fapt ce permite caracterizarea parametrilor cantitativi ai criminalității. Într-adevăr, criminalitatea reprezintă totalitatea faptelor antisociale ilegale, necoordonate și nelegate între ele.

Din cele menționate reies două aspecte, care adesea sînt puse în discuție în literatura de specialitate. Este vorba de corelația dintre o infracțiune concretă și criminalitate, precum și dintre totalitatea infracțiunilor de un anumit gen și criminalitate. Corelația dintre criminalitate și infracțiunile concrete e cercetată, de obicei, ca corelare dintre întreg și parte, dintre general și particular. Numai existența reală a infracțiunilor concrete și repetarea acestora au făcut posibilă formularea noțiunii criminalității. Criminalitatea nu se manifestă altfel, decît prin săvîrșirea permanentă a infracțiunilor concrete, care, luate împreună, pe un anumit teritoriu și într-o perioadă de timp concretă, constituie o totalitate.

Totodată e foarte populară opinia că criminalitatea nu se reduce la totalitatea infracțiunilor, ci include de asemenea infracțiunile concrete, persoanele care le comit, precum și consecințele acestora. Atare interpretări încalcă logica constituirii definiției, deoarece includ fenomene care depășesc limitele acesteia.

De fapt, unul din componentele obligatorii ale fiecărei infracțiuni concrete este persoana care a săvârșit-o. Sunt, de asemenea, o serie de persoane care au săvârșit mai multe infracțiuni, manifestînd tendințe criminale permanente, dar atare fenomene nu sînt cuprinse în noțiunea criminalității, ci sînt apreciate drept categorii criminologice aparte. Cît privește consecințele, apoi acestea sînt enumerate în legea penală ca elemente constitutive ale infracțiunii, iar totalitatea acestora e cuprinsă de noțiunea de criminalitate. Referindu-ne la urmările indirecte ale infracțiunilor concrete și ale criminalității în general, apoi ele sînt, de asemenea, fenomene de sine stătătoare, care depășesc limitele criminalității și pot fi cercetate drept consecințe sociale ale criminalității.

La sfîrșitul anilor '70-'80 ai sec. al XX-lea în criminologie era răspîndită ideea, potrivit căreia criminalitatea are caracter structural sistemic, adică este un sistem. Dar atare opinie nici în zilele noastre nu este unanim acceptată. Mulți criminologi au încercat să justifice caracterul specific structural-sistemic al criminalității. Unii autori considerau că studiarea sistemică a acestui fenomen trebuie să prevadă interdependența criminalității și a cauzelor ei, după alții însă – corelația dintre infracțiune și persoana care a săvârșit-o.

La rîndul său, S. Vișin indică coraportul dintre diferite subelemente ale criminalității – remarcînd că aceste subelemente constituie un complex de elemente interdependente, recunoscute și ca infracțiuni aparte, și ca tipuri de criminalitate.

Viziunea privind caracterul structural-sistemic s-a dezvoltat în cadrul unor curente metodologice populare în acea perioadă – abordarea sistemică și teoria generală de sistem. Noi susținem că ideea despre caracterul sistemic al criminalității este îndoielnică.

În primul rînd, interdependența dintre tipurile de criminalitate și infracțiunile izolate nu are caracter de sine stătător, ci reflectă legitățile funcționale ale societății care favorizează existența criminalității. Însși autorii acestor afirmații recunosc diversitatea și neconexiunea infracțiunilor concrete. La fel putem judeca și despre anumite tipuri de criminalitate. Faptul că există criminalitate organizată și profesională, precum și mediu criminal organizat ca urmare a stabilirii relațiilor între persoanele ce și-au ispășit pedeapsa în locurile de detenție nu ne încurajează să vorbim despre criminalitate ca sistem.

În al doilea rînd, adepții acestei teorii tratează prea amplu noțiunea de *sistem*, conform căreia aproape orice cumul de crime interdependente săvârșite într-o anumită perioadă de timp pot fi cercetate ca sistem. Percepînd convenționalitatea și imperfecțiunea omniprezente oricărei noțiuni, putem constata că noțiunea întemeiată și fundamentată a criminalității este aceea de fenomen juridic, social-negativ, variabil din punct de vedere istoric, care constă în săvîrșirea de către unii membri ai societății a unor fapte dăunătoare pentru întreaga societate, ori pentru unii membri luați în parte, pentru care, conform normelor juridico-penale, este prevăzută răspunderea.

Criminalitatea este un *fenomen eterogen*. Faptele grupate în atare noțiune

sînt convergente prin două particularități: toate prezintă pericol pentru societate și răspunderea pentru săvîrșire este prevăzută de legea penală. Sub toate celelalte aspecte, ele sînt total diferite, ceea ce determină necesitatea separării lor în mai multe tipuri. Criteriile de divizare sînt diverse, de aceea există anumite clasificări ale infracțiunilor, care au o mare importanță în caracterizarea criminologică a criminalității. După numărul infracțiunilor săvîrșite, criminalitatea poate fi:

- primară (totalitatea infracțiunilor comise pentru prima dată);
- recidivă (totalitatea infracțiunilor comise repetat).

În ultimul timp, s-a evidențiat și al treilea criteriu:

- criminalitatea profesională (totalitatea crimelor săvîrșite sistematic, constituind pentru criminal sursa principală de existență).

După conținut, criminalitatea se subdivide în:

1. masculină;
2. feminină.

După vîrstă, în:

- criminalitatea celor maturi;
- criminalitatea minorilor.

De asemenea, putem diferenția criminalitatea celor tineri și a persoanelor de alte vîrste.

După caracterul acțiunii, se deosebește criminalitate avidă, violentă și criminalitate violentă cu aviditate. După alte criterii, mai deosebim criminalitate:

- socio-familială;
- de stradă;
- economică;
- de serviciu;
- imprudentă.

Asemenea divizare tipologică ne ajută, în primul rînd, să precizăm modul de cercetare a mai multor probleme și, în al doilea rînd, este importantă pentru rezolvarea problemelor practice de combatere a criminalității în general și a tipurilor acesteia.

2. Indicii de bază ai criminalității

Criminalitatea, ca fenomen social, are un șir de particularități pe care nu le posedă infracțiunea și comportamentul individual. Astfel, simptomele criminalității diferă prin anumiți indicatori. În literatura științifică și activitatea practică mai frecvent sînt utilizați următorii indici ai criminalității: nivel, intensitate, dinamică, structură, geografie.

Nivelul criminalității este numărul total de infracțiuni comise pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă de timp, precum și de un anumit număr de infractori. Atare indici determină starea criminalității. Ei însă pot fi influențați de modificările legislative ori de aplicarea lor practică. Aprobarea noului act

legislativ care criminalizează ori decriminalizează unele acțiuni are drept consecință creșterea ori diminuarea numărului de infracțiuni.

Pentru obținerea indicilor necesari procesului de comparație în spațiu și timp se utilizează următorul indice al intensității criminalității: *coeficientul criminalității*, care, fiind un indice statistic relativ, caracterizează intensitatea criminalității pe un teritoriu determinat (țară, regiune) și se exprimă prin numărul infracțiunilor comise, calculate la o mie (10 mii ori 100 de mii) de locuitori. Coeficientul criminalității se calculează după formula:

$$K = \frac{I \times 1000}{N. \text{ pers.}}$$

unde:

I – numărul de infracțiuni înregistrate pe un anumit teritoriu, într-o perioadă determinată de timp;

N pers. – numărul de persoane locuitoare în acea perioadă pe acest teritoriu.

Coeficientul criminalității poate fi calculat în raport cu toată populația sau doar cu populația care a atins vârsta răspunderii penale. În primul caz, coeficientul criminalității reflectă gradul în care se manifestă criminalismul populației dintr-un anumit teritoriu, pe când în cazul al doilea – nivelul activismului criminal.

Pentru o determinare mai exactă a coeficientului criminalității, nu trebuie luată în calcul toată populația, ci doar acele categorii de vârstă ale căror membri, conform legislației penale în vigoare, pot fi trași la răspundere penală pentru delictul comis. Deseori, din calcul sînt excluși copiii și vîrșnicii, deoarece acestor categorii le revin o parte neînsemnată din numărul total de infracțiuni.

Mai există un coeficient specific al criminalității care e determinat de numărul infracțiunilor de un anumit tip, comise pe un anumit teritoriu și într-o perioadă de timp determinată, raportat la o mie (după caz: 10 mii ori 100 de mii) de locuitori avînd vîrsta cuprinsă între 14/16 ani și mai mult. Astfel se calculează coeficientul activității criminale în raport cu categoriile social-demografice, de vîrstă, sex ș.a.

Indicii cantitativi ai criminalității au un deosebit rol în procesul de cercetare a fenomenului infracțional, fiind folosiți:

1. la compararea manifestărilor criminalității în diferite perioade de timp;
2. la compararea manifestărilor unui tip de criminalitate cu altul;
3. la compararea manifestărilor criminalității din teritorii diferite, comise în aceleași perioade.

Criminalitatea, ca fenomen de ordin material, se caracterizează prin *dinamism continuu*.

Dinamica este o categorie a criminalității care caracterizează modificările în

structura, starea, caracterul și geografia criminalității pe parcursul unei perioade determinate. Indicii de bază ai dinamicii criminalității sînt ritmul de creștere ori scădere a numărului de infracțiuni înregistrate.

Acest indice determină de cîte ori sau cu cîte procente a crescut ori a fost diminuat numărul crimelor și al infractorilor, bazîndu-se pe indicii analogici de comparație.

În primul caz, ritmul creșterii ori scăderii se calculează în raport cu baza de date permanente, numindu-se *de bază*, iar în cazul al doilea în raport cu baza de date variabile, numindu-se *în lanț*. Ritmul creșterii ori diminuării criminalității caracterizează intensitatea modificării nivelului criminalității într-o unitate de timp.

Acest indice se calculează potrivit formulei:

$$\text{R. de baza} = \frac{Ia. \times 100}{I_p} \qquad \text{R. în lanț} = \frac{Ia.t. \times 100}{I-I}$$

unde:

I a. – numărul infracțiunilor comise într-un an;

I p. – numărul infracțiunilor comise în primul an al șirului dinamic;

I-I – numărul infracțiunilor comise în anul precedent șirului.

Pînă acum am analizat indicii cantitativi ai criminalității, dar aceasta poate fi caracterizată și sub aspect calitativ, adică prin determinarea structurii și a caracterului criminalității.

Structura criminalității caracterizează organizarea internă a acestui fenomen și dezvăluie tipuri de infracțiuni diferite sub aspect calitativ, comise pe un anumit teritoriu, într-o perioadă de timp determinată. Atare indice ne vorbește foarte clar despre ceea ce prezintă criminalitatea în condiții concrete, care sînt particularitățile determinante ale acestui fenomen. Indicele principal al structurii criminalității îl constituie raportul anumitor tipuri și grupe de infracțiuni față de numărul total de infracțiuni. Greutatea specifică o constituie raportul procentual al criminalității de un anumit tip față de mărimea totală a acesteia:

$$Sc = \frac{I \times 1000}{I_f}$$

unde:

Sc – structura criminalității

I – numărul de infracțiuni de un anumit tip;

I_f – numărul total al infracțiunilor înregistrate.

În activitatea științifică și practică, deosebim mai multe tipuri de structură a criminalității. Ca și oricărui alt fenomen, criminalității îi este caracteristică o structură spațial-temporală. Factorii constitutivi ai criminalității sînt răspîndiți în

spațiu (pe regiuni, comune) și timp (anumite ore ale zilei, zile ale săptămîinii, anotimpuri). Structura criminalității poate fi construită reieșind din pericolozitatea socială a infracțiunilor (deosebit de periculoase, grave, mai puțin periculoase, care nu prezintă pericol social-vădit). Un interes deosebit prezintă structura criminalității după obiectul atentatelor criminale și atitudinea psihică a vinovatului față de actul comis, prezentată: conform compartimentelor Codului penal (crimă cu premeditare ori din imprudență); după caracteristicile personalității infractorului (săvîrșite de bărbați, femei, minori, maturi, primară sau recidivistă, penitenciară). Crimele se clasifică, de asemenea, în: sporadice și în grup, materiale și nemateriale, ce țin de domeniul familial ori sînt relaționate la ramuri ale economiei naționale (construcție, comerț, activitate bancară, transport). În aceeași listă este criminalitatea organizată și profesională.

Pe lîngă nivelul, dinamica, structura și caracterul criminalității, în criminologie se utilizează termenul *geografie a criminalității*, prin care se subînțelege răspîndirea criminalității în anumite regiuni ale statului. Geografia criminalității se determină, de obicei, cu ajutorul a mai multor indici ca: greutatea specifică a criminalității într-o regiune și coeficienții regionali ai criminalității.

Experiența mai multor ani ne demonstrează că neuniformitatea geografică privind nivelul, dinamica și structura criminalității se explică prin:

1. condiții social-economice diferite ale regiunilor;
2. componența națională și etnicitatea populației;
3. nivelul controlului social asupra comportamentului oamenilor;
4. modul de desfășurare a lucrului educativ și de organizare a timpului liber al populației;
5. nivelul de combatere a criminalității.

Descoperirea și înregistrarea deosebirilor teritoriale ale criminalității este cheia succesului în prevenirea criminalității. În asemenea situație se conturează clar factorii infraționalității, care au nu numai importanță cognitivă, ci constituie baza organizării eficiente a activității profilactice.

În ultimul timp, tot mai mult se discută asupra necesității calculării, pe lîngă indicii tradiționali, a mărimii prejudiciului cauzat, inclusiv a cheltuielilor statului în combaterea criminalității. Cu părere de rău, metoda calculării „prețului real al criminalității” nu este totalmente elaborată, deși atare indici sînt, fără îndoială, necesari.

Caracteristica indicilor principali ai criminalității ar fi incompletă fără relevarea criminalității latente, fără de care nu este posibilă determinarea stării reale a criminalității în societate.

3. *Criminalitatea latentă*

Prin termenul *criminalitate latentă* în criminologie și în practica organelor de drept se subînțelege totalitatea faptelor criminale care, de fapt, sînt săvîrșite, nu sînt reflectate în statistica oficială. În literatura juridică, criminalitatea laten-

tă adesea este definită ca totalitatea infracțiunilor nedeclarate, dar cunoscute organelor de drept.

Criminalitatea latentă este clasificată în trei tipuri:

- naturală;
- sporadică;
- de frontieră.

Prin *criminalitate naturală* înțelegem totalitatea situațiilor când infracțiunea a fost săvârșită, însă organele de drept nu cunosc acest fapt. *Criminalitate sporadică* o constituie faptele criminale cunoscute organelor de drept, care, din motive diferite, nu sînt trecute în evidență. *Criminalitatea de frontieră* se consideră totalitatea infracțiunilor ce au fost săvârșite, dar victima nu a perceput (conștientizat) acest fapt (de exemplu, furturi mărunte).

În criminologia occidentală sînt evidențiate asemenea tipuri ale criminalității latente:

1. Infracțiuni rămase în taină.
2. Fapte antisociale cu caracter criminal, dar nerecunoscute ca atare (o parte a criminalității juvenile).
3. Așa-numita carieră criminală tainică – infracțiuni nedescoperite, săvârșite de recidiviști și criminali profesioniști.

O categorie intermediară o constituie așa-numitele infracțiuni semi-descoperite, ori *criminalitatea cenușie*, adică infracțiunile înregistrate de organele de drept, fie nedescoperite, fie descoperite, dar suspectii fiind eliberați de răspundere pe motiv de insuficiență de probe.

Astfel, criminalitatea latentă constituie faptele antisociale rămase nedescoperite, neînregistrate sau nereclamate. Dar există infracțiuni care, deși sînt descoperite, nu sînt înregistrate din anumite motive. Unele dintre ele, deși sînt descoperite și înregistrate, iarăși, din anumite motive, nu ajung în judecată, ca urmare rămînînd în afara sferei de analiză criminologică.

Date concrete despre criminalitatea latentă nu există, dar, fără îndoială, sînt considerabile, starea acestora poate fi determinată, cu aproximare, după formula:

$$Cl = I_n + I_{nd} + I$$

unde:

Cl – criminalitate latentă

I_n – infracțiuni neînregistrate;

I_{nd} – infracțiuni nedescoperite;

I – infracțiuni pentru care nu a fost pronunțată sentința judecătii.

Mai există o formulă generală de calculare a criminalității latente:

$$Cl = C_f - C_i$$

unde:

C_l – criminalitate latentă

C_f – criminalitatea de fapt;

C_i – criminalitatea înregistrată.

Formula pentru determinarea nivelului criminalității latente:

$$C_l = \frac{C_i}{C_f}$$

Includerea criminalității latente în cadrul *statisticii juridico-penale* a fost considerată, de la bun început, problematică. Pentru definirea criminalității latente au fost folosiți numeroși termeni: „*cifra neagră*”, „*cîmpul negru*”, „*cifra cenușie*”, „*infracțiunile cavaleriste*” etc. Prima încercare în direcția elucidării acestei probleme a constituit-o teoria *legii raportului continuu*, formulată de A. Quetelet. Autorul a reieșit din corelația continuă și invariabilă dintre criminalitatea latentă și cea oficial înregistrată, adică, dacă numărul infracțiunilor înregistrate de un anumit tip este impunător, atunci impunător este și numărul total al infracțiunilor neînregistrate și viceversa: la înregistrarea unui număr neesențial de infracțiuni de un oarecare tip, nu prea mare este și numărul infracțiunilor latente.

Potrivit acestei legi a fost formulată o concluzie: criminalitatea oficial înregistrată are importanță simptomatică (care reflectă tendința de modificare a nivelului criminalității oficiale) și reprezentativă pentru criminalitatea reală. Mai târziu a fost demonstrat faptul că criminalitatea latentă diferă din an în an prin diverși indici, chiar și prin tipurile de infracțiuni comise. Astfel, teoria lui A. Quetelet s-a dovedit a fi neîntemeiată.

Pentru determinarea nivelului criminalității latente sînt folosite metode generale și speciale. Dintre cele generale fac parte: stabilirea opiniei publice despre starea criminalității latente, expertiza specialiștilor; studierea documentației organelor de drept, a instituțiilor medicale, a controlului financiar și de revizie etc.

Metodele speciale sînt: analiza seriilor dinamice de infracțiuni; cercetarea perioadei de la săvîrșirea lor pînă la descoperire și sancționare; extrapolarea; analiza structural-sistemică ș.a.

În continuare vom evidenția tipurile de infracțiuni care adesea rămîn nedescoperite. Nivel scăzut al latenței au infracțiunile evidente, informația despre care este rapid răspîndită (omor, banditism, jaf), nivel mediu – infracțiunile, comiterea cărora nu este tocmai vădită. Victimele acestora, de regulă, nu se adresează organelor de drept întru apărarea drepturilor încălcate, dar nici nu neagă comiterea infracțiunii (deoarece paguba e neînsemnată sau nu are încredere în posibilitatea descoperirii infractorului).

Un grad sporit al latenței au infracțiunile despre săvârșirea cărora sînt la curent numai infractorul și victima, aceasta din urmă, din anumite motive, fiind cointereseată de tănuirea infracțiunii (mituire, infracțiuni de serviciu). Asemenea infracțiuni, din cauza intransparenței din partea victimelor, rămîn necunoscute.

Cercetarea problemelor criminalității latente a fost actualizată după cel de-al doilea război mondial, datorită eforturilor savanților SUA, discuția fiind antrenată de curentele instituționalist și realist.

Primii afirmau că criminalitatea reală o constituie totalitatea infracțiunilor oficial înregistrate, relativ la care organele judiciare au luat anumite măsuri. Realistii insistau asupra stabilirii numărului real al infracțiunilor săvârșite prin determinarea numărului de infracțiuni neînregistrate de statistica oficială. Dezbaterile s-au sfîrșit prin victoria realiștilor.

Primele încercări în domeniul cercetării criminalității latente le-a efectuat David Brownfield (Texas) prin metoda chestionării unui grup de studenți de la colegiu și de adolescenți, minori. Ambelor grupe le-a fost pusă întrebarea: au săvîrșit cîndva vreun oarecare delict? Esența metodei consta în înlocuirea denumirii juridice a componentelor infracțiunilor cu descrierea acțiunilor ilegale prin noțiuni obișnuite, uzuale. Ca urmare, s-a demonstrat că reprezentanții ambelor grupe au săvîrșit unele și aceleași fapte antisociale, cu excepția că studenții au făcut-o mai rar. Cercetările au fost repetate în Statele Scandinave. Dacă am sintetiza concluziile acestor cercetări, am putea afirma următoarele:

- comportamentul ilegal este răspîndit mult mai mult decît îl reflectă statistica oficială, majoritatea infracțiunilor latente neprezentînd pericol social sporit (vandalism, furturi din magazine, cauzarea leziunilor corporale ușoare). Asemenea infracțiuni comite aproape fiecare minor;

- sistemul oficial al controlului social ia măsuri doar relativ la o parte neînsemnată a infractorilor minori;

- latența infracțiunilor grave este mai scăzută decît a celor care nu prezintă pericol social sporit, deoarece informația despre infracțiunile grave adesea este înregistrată.

Urmare a chestionării victimelor infracționalității în scopul determinării gradului de victimizare a populației, s-au depistat unele lacune:

- șirul de infracțiuni descrise în anchete este prea redus;

- unii respondenți, dorind să uite de întîmplările sau situațiile neplăcute, schimonosesc informația;

- acțiunile ilegale relevate de cei chestionați sînt uneori interpretate eronat de organele juridice, ceea ce duce la denaturarea rezultatelor cercetărilor.

În etapa actuală, cercetarea criminalității latente în țările străine este considerată o completare necesară statisticii oficiale a criminalității, care contribuie la întregirea imaginii situației criminogene din țară. Pe lîngă cercetările națio-

nale din SUA, Germania și alte țări, a fost elaborat un proiect de lungă durată de chestionare internațională a victimelor infracțiunilor (The international Crime-Victim Surveu), realizat de către United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI). Scopul proiectului constituie aprecierea situațiilor criminogene în diferite țări ale lumii, studierea dinamicii criminalității și a experienței persoanelor care au devenit victime ale diferitor tipuri de infracțiuni. Institutul publică și prezintă rezultatele cercetărilor sale în scopul analizării rezultatelor lor ulterioare la nivel internațional.

Cercetările realizate sînt coordonate cu organele de drept ale diferitor state, contribuind la realizarea strategiei de ameliorare a situației criminogene, prevenirea criminalității și protecția cetățenilor.

Pînă în prezent sînt realizate trei etape de cercetare: 1989, 1992-1994 și 1996-1997. Numărul țărilor în care sînt chestionate victimele infracțiunilor crește în permanență. În anii 1996-1997, chestionarea s-a desfășurat în 54 de țări ale Europei, Americii, Africii, Asiei.

Starea criminalității latente în Moldova, în etapa actuală, nu este tocmai favorabilă. Sînt cazuri de tănuire a infracțiunilor săvîrșite, de încălcare a disciplinei de către lucrătorii organelor de drept. De aceea, statistica oficială nu reflectă starea reală de lucruri. Criminalitatea latentă, rămasă în afara evidenței, nu este supusă controlului social, devenind din ce în ce mai periculoasă. Or:

- a. problemele referitoare la combaterea criminalității latente nu sînt relevate și nici planificate;
- b. dacă în cazul descoperirii infracțiunilor pagubele materiale sînt restituite, într-o oarecare măsură, apoi în cazul tănuirii atare proces nu are loc;
- c. nesancționarea persoanelor vinovate de săvîrșirea infracțiunilor le încurajează pentru comiterea lor repetată;
- d. criminalitatea latentă, fiind cunoscută societății, macină barierele morale ale oamenilor, silindu-i pe unii să adere la mediul infracțional.

Criminalitatea latentă, ca parte a criminalității generale, este caracterizată prin aceleași particularități și este favorizată de aceiași factori sociali. Există factori subiectivi și obiectivi ai criminalității latente, ultimii constituind mediul și circumstanțele în care se comit infracțiunile. Factorii subiectivi țin de pericolozitatea persoanei care a săvîrșit infracțiunea.

Există însă factori obiectivi și subiectivi care condiționează latența infracțiunilor. Ultimii sînt constituiți de neajunsurile în evidență și control, de lipsa probelor materiale și scrise, care împiedică descoperirea infracțiunilor. Factorii subiectivi sînt nedorința victimei de a comunica despre infracțiune, lacunele în activitatea organelor de drept etc.

Criminalitatea latentă trebuie descoperită în scopul:

- a. deținerii informației despre starea reală a criminalității pe un anumit teritoriu;

- b. determinării structurii reale a criminalității;
- c. posedării unei imagini clare despre tendințele dezvoltării criminalității;
- d. stabilirii volumului prejudiciului cauzat statului și cetățenilor;
- e. stabilirii factorilor determinanți ai criminalității și metodelor de combatere a acestora;
- f. pronosticării și planificării combaterii criminalității, luând în considerație nivelul latenței.

IV. CAUZALITATEA ÎN CRIMINOLOGIE

1. Aspecte teoretice

Cauzalitatea în știința criminologică constituie cea mai importantă problemă de tip tradițional. E necesar a menționa că în secolul trecut cauzalitatea a fost cercetată, în mare măsură, reieșind din particularitățile ideologice. În condițiile socialismului, cauzele criminalității, ca fenomen socio-juridic, timp îndelungat au trezit nedumeriri. Se afirma că criminalitatea nu făcea parte din formațiunea social-economică dată, ci își avea rădăcinile în economia și alte sfere sociale din trecut sub formă de *semne ereditare* ale capitalismului, acționând negativ asupra conștiinței și comportamentului unei categorii de oameni care săvârșesc crime.

Se susținea, de asemenea, că criminalitatea este formată de societatea capitalistă și nu poate fi lichidată, dacă nu este lichidat sistemul relațiilor sociale date. Drept cauze social-economice ale criminalității erau considerate: proprietatea privată, șomajul, sărăcia în masă. Acestea erau prezentate drept cauze de bază, care în socialism erau considerate lichidate.

G. Stefani și G. Levasseur, în lucrarea „Criminologie et science penitentiaire”, subliniind importanța cauzalității în cercetarea criminologică, definesc criminologia drept știință care studiază delincvența în scopul descoperirii cauzelor, genezei, procesualității și consecințelor fenomenului cercetat.

Scopul imediat al cercetării științifice în criminologie îl constituie identificarea, analiza și explicarea cauzelor criminalității.

Scopul general este fundamentarea unei politici penale eficiente, capabile să determine prevenirea și combaterea fenomenului infracțional.

Studiul consacrat cauzelor criminalității presupune, în mod ideal, utilizarea tuturor datelor obținute în acest domeniu. Sinteza demersurilor științifice proiectează o imagine complexă a cauzalității fenomenului infracțional în care vectorii biologici, psihologici, sociali și juridici se combină diferențiat, în funcție de nivelul analizei.

În privința ordinii prioritare, după cum remarcă R. Gassin, ar fi logic ca analiza să pornească de la particular la general, deoarece fiecare faptă antisocială reprezintă o componentă a sistemului din care face parte, respectiv a fenomenului infracțional. Gassin consideră însă că, din punct de vedere pedagogic, ar fi bine să se analizeze mai întâi condițiile etiologice ale fenomenului, analiza sistematică devenind mai facilă, concluziile mai convingătoare.

Viziunea sistemică asupra fenomenului infracțional presupune utilizarea conceptelor de sistem, structură și funcții, precum și a noțiunilor de cauză și condiții care stau la baza relațiilor dinamice subsistemice și intersistemice.

Sistemul reprezintă un ansamblu superior organizat de elemente (subsisteme) integrate structural și dinamic.

Sistemele se caracterizează prin structură și funcții proprii, fiind structurale, diacronice și sincronice. Dimensiunea *diacronică* reflectă geneza și evoluția acestora în timp, iar dimensiunea *sincronică* reprezintă starea în care se găsesc sistemele la un moment dat, prin raportare la anumite sisteme de referință.

Funcțiile sistemelor reprezintă un complex de proprietăți caracteristice, exprimând relații de acțiuni intersistemice și intrasistemice.

Cauza reprezintă fenomenul care precizează și determină sau generează un alt fenomen, numit efect, acționând în circumstanțe care favorizează sau împiedică producerea efectului. Aceste circumstanțe sînt numite condiții și reprezintă împrejurările care influențează prin prezența lor cauza, favorizînd-o, potențînd-o sau fînnînd-o pînă la stadiul procedurii efectului.

În contextul sistemelor sociale, starea și dinamica unui fenomen sînt marcate atît de necesitate, cît și de întîmplare.

Necesitatea constituie o modalitate de existență sau de manifestare a unor stări, proprietăți, raporturi sau tendințe ale sistemelor, decurgînd din natura internă a acestora, ceea ce în condiții constante le determină o orientare inevitabilă într-un anumit sens.

Întîmplarea constituie și ea o modalitate de existență sau de manifestare a unor stări, proprietăți, raporturi sau tendințe ale sistemelor, decurgînd însă din factorii exteriori sau periferici, ceea ce le imprimă variabilitatea și inconsistența.

Necesitatea, derivînd din esență, permite configurarea modului în care trebuie să se producă un anumit fenomen, în timp ce întîmplarea exprimă modul specific în care acesta se produce.

În procesul cercetării științifice se procedează la eliminarea fenomenelor care au legături prea îndepărtate și nesigure cu efectul, pentru a putea exercita o influență semnificativă asupra producerii sale. Acestea sînt condițiile întîmplătoare.

Ca urmare a acestor eliminări, vor fi analizate numai acele fenomene în lipsa cărora efectul nu s-ar produce.

În această ordine de idei, conceptual omul este privit atît ca o componentă a sistemului social de care este legat printr-o multitudine de relații, cît și ca sistem individual cu dimensiuni biologice și sociale. Studiul individului uman relevă că acțiunile sale sînt rezultatul impactului dintre infrastructura sa biopsihologică și condiționările specifice mediului din care face parte. Faptele antisociale nu fac excepție de la această regulă.

Perspectiva sociologică a deschis un cîmp larg de activitate în domeniul criminologiei instrumentarului de cercetare sociologică și statistică.

Analiza sistemică a criminalității presupune desprinderea de cazul individual și identificarea proceselor și conjuncturilor care, prin impactul lor social și repetabilitatea statistică pe perioade mari de timp, constituie cauze și condiții necesare și suficiente procedurii actului infracțional. La acest nivel al analizei

este necesar să menționăm că distincția dintre cauză și condiție se reduce esențial, ele aflându-se în raporturi de ambivalență și probabilitate. Din acest motiv vom nominaliza factorii sociali ai criminalității sau factorii criminogeni.

Determinantele fiecărei infracțiuni atât intenționate, cât și din imprudență, sînt, pe de o parte, particularitățile individuale ale persoanei necesitățile, viziunile, interesele, atitudinea față de anumite valori sociale și cerințe, inclusiv cele juridice, iar, pe de altă parte, totalitatea circumstanțelor din afară, care provoacă comiterea conștientă a infracțiunii, dar care pot duce și la săvîrșirea inconștientă a acesteia. Există deci o interacțiune între calitățile criminogene ale personalității, care s-au creat sub influența condițiilor nefavorabile de formare din afară. Pot fi determinate două nivele de interacțiune a personalității cu realitatea socială. La primă etapă se creează condiții de comitere a infracțiunii de către o persoană concretă, iar la cea de a doua etapă această posibilitate se realizează.

La aceste nivele se manifestă legătura dintre cauzele generale și condițiile criminalității, dintre cauzele și condițiile infracțiunii concrete. Cauzele generale și condițiile diferitor părți fac parte din condițiile individuale de socializare a personalității și, în același timp, determină situațiile concrete în care acționează. La rîndul lor, determinantele anumitor infracțiuni reflectă la nivel individual cauzele generale ale criminalității și situațiile în care se comit infracțiunile. După cum vedem, avem de față legătura dialectică dintre general și particular. Avînd în vedere interacțiunea a două nivele ale personalității cu realitatea obiectivă, trebuie analizate cauzele și condițiile infracțiunii concrete.

În criminologia contemporană, noțiunea de cauze ale infracțiunilor concrete nu are un singur sens, fiind interpretat ca și:

- 1) orientări antisociale ale unui cerc de persoane;
- 2) circumstanțe din afară care au constituit aceste orientări;
- 3) diferite situații de viață care, în interacțiune cu personalitatea, contribuie la acțiuni criminale.

Atare fapt nu generează obiecții, dar este prea general. În scopul concretizării acestor noțiuni, criminologii insistă asupra defecțiunilor conștiinței juridice individuale în calitate de cauze ale infracțiunii, asupra *vestigiiilor trecutului* în conștiință și comportament, ideilor greșite și închipuirilor; de asemenea asupra existenței în conștiința unor persoane a orientării antisociale; precum și asupra egoismului, carierismului, atitudinii avide față de proprietatea privată și cea de stat. Nu este clar însă de ce se deformează conștiința anumitor persoane, devenind antisocială, și care alte calități influențează comportamentul criminal. În concluzie, care este rolul factorilor sociali în formarea conștiinței personalității criminalului?

Continuînd discuția, observăm că noțiunea de criminalitate are aspect juridic și infracțiunea nicidecum nu poate exista în două ipostaze: într-un caz drept categorie juridică, iar în altul – ca fenomen social. Însăși infracțiunea este determinată de legea penală actuală. Particularitatea abordării criminologice este

cercetarea comportamentului criminal, ca proces care evoluează în spațiu și timp, incluzînd nu numai manifestările exterioare ale acțiunilor penale, constatarea lor juridică, ci și fenomenele social-psihologice anterioare, care determină geneza infracțiunii. Aceasta nu înseamnă nici pe departe că infracțiunea încează a mai fi infracțiune ori că poate fi săvîrșită inconștient.

A comite ori nu o infracțiune depinde de subiect. De aceea, în prim-plan este înaintată posibilitatea individului de a alege un anumit comportament, ceea ce și stă la baza răspunderii penale. În această ordine de idei, importantă este coeziunea dintre conștiința și voința subiectului, care determină vinovăția la comiterea infracțiunii.

Posibilitatea subiectului de a-și alege comportamentul poate fi limitată din mai multe motive. În primul rînd, ca urmare a emoțiilor puternice determinate de violență și insultă, în al doilea rînd, ca urmare a devierilor conștiinței ori reținerii dezvoltării mintale, care sînt caracteristice pentru minori, cînd maturitatea socială și vîrsta vin în contradicție; și, în al treilea rînd, prin orientarea antisocială (starea de gătință pentru a comite infracțiunea), cînd comportamentul criminal devine o obișnuință și infracțiunile se comit de la sine, fapt caracteristic pentru unele categorii de recidiviști.

În asemenea cazuri, cu excepția ultimului, se efectuează expertiza psihologică ori psihiatrică. Operațiunea dată nu se referă la determinarea juridică a celor comise: nici latura substanțială a vinovăției (cu intenție ori din culpă), nici cauzalitatea dintre acțiunile social-periculoase și urmările care dăunează intereselor protejate juridic. Aceasta nu ține de competența expertizei, ci este o prerogativă a instanței judecătorești. Experții nu fac altceva, decît să descopere obiectul.

În criminologie, ca obiect de cercetare participă, în primul rînd, persoana care a săvîrșit infracțiunea, deși în scop profilactic sînt incluși aici și acei care, prin comportamentul antisocial, pot comite infracțiuni. Ultimii numai încheie procesul de determinare a comportamentului criminal.

Așa-numita prepenalitate nu înseamnă în totalitate comiterea infracțiunii, adică în afara infracțiunii nu poate exista personalitatea criminalului, tot așa cum fără subiect (persoana care a atins vîrsta răspunderii penale) nu poate fi conținutul infracțiunii. Cu cît mai mult ne apropiem de determinarea infracțiunii unice, cu atît mai mult sînt evidente fenomenele tipice care caracterizează factorii subiectivi ai comportamentului (determinantele). Ar fi o mare greșeală dacă nu am remarca aici ceva foarte deosebit, ce unește generalul (criminalitatea) și singularul (infracțiunea) într-un tot întreg.

În psihologie, personalitatea omului este cercetată sub două aspecte: formală, care se referă la psihofiziologie, și substanțială, determinată de conștiință. Astfel se analizează structurile individuale și substructurile: calitățile biologice ale individului (temperamentul, instinctele, patologiile), particularitățile infiltrării proceselor psihice (sentimente, percepții, memorie, gîndire, simțuri, voin-

ță), experiența acumulată individual (cunoștințe, deprinderi, priceperi, nivel de cultură) și calitățile personale formate pe parcursul vieții, care sînt determinate de socializarea omului și stimulează latura substanțială a comportamentului și activității acestuia.

Prin socializare se subînțelege poziția personalității și încadrarea acesteia în relațiile sociale existente (economice, ideologice, juridice, familiale etc.). Un rol aparte îi revine substructurii orientării personalității, prin care se au în vedere sisteme de păreri, convingeri, orientări, motivații sociale etc. De fapt, este vorba despre latura substanțială a conștiinței omului, formată ca urmare a învățării, educației, autoperfecționării și includerea în activitatea social utilă.

Din cele menționate mai sus, putem concluziona că unul dintre factorii care contribuie la alegerea de către individ a căii criminale este socializarea defectuoasă, deși opinia dată nu este pe deplin îndreptățită. Fiecare persoană, maturizîndu-se și încadrîndu-se în anumite relații sociale, se socializează. Nu fac excepție nici acei care săvîrșesc infracțiuni. Unii, încadrîndu-se în activitatea social-utilă, ulterior o transformă în criminală, alții nici nu mai încearcă o altă activitate, decît cea criminală, pe cînd altă categorie de persoane este exclusă din sfera relațiilor social utile, dar nu săvîrșesc infracțiuni. Este evident că procesul complicat de socializare depinde de mulți factori, aceasta însă nu înseamnă că infracțiunile sînt comise de cei cu anumite deficiențe.

În contextul juridic are importanță ceea ce de-a lungul secolelor a avut ori ia formă criminogenă în legătură cu săvîrșirea infracțiunii de către o persoană concretă. Fiecare subiect, simțind presiune, influență din afară, reacționează conform interiorului său. În asemenea cazuri, se manifestă individualitatea persoanei și nu putem vorbi de similitudine.

Pînă nu demult, persoanele care săvîrșeau infracțiuni erau caracterizate ca persoane greu educabile, delăsate din punct de vedere pedagogic, alții însă nu aveau acest trecut. Cercetările psihologice dau explicații doar factorilor ce îngreuiază procesul de educație, de învățămînt (socializare ca atare), adică ce influențează negativ asupra formării personalității, și nu asupra cauzelor săvîrșirii infracțiunilor. Este binecunoscută opinia că cei greu educabili devin infractori. Cauzele nereușitelor la învățătură pot fi: capacitățile intelectuale limitate, climatul familial nefavorabil, lipsa posibilităților elementare de a face carte, iar dificultățile în ceea ce privește educația sînt explicate prin caracter pronunțat, devieri psihologice în limitele responsabilității, agramatismul psihologico-pedagogic al părinților și profesorilor etc. Nu putem afirma cu desăvîrșire, dacă aceștia sînt factorii ce influențează comportamentul criminal ori nu, deoarece influența negativă nu este percepută de persoană automat, ci refractîndu-se în interiorul acesteia. Oricare influență, indiferent de gen, se bazează pe precedentul care a contribuit la formarea persoanei. Imperfecțiunea socializării personalității, determinată de diferite anomalii sociale, este însoțită ori completată de mediocritate, reducîndu-se la posibilitățile reale de însușire a anumitor cunoș-

tințe, deprinderi, priceperi, însoțite de devieri fizice și psihice ori boli somatice, ceea ce de-a lungul istoriei n-a avut caracter criminogen, ci se corijează prin metode speciale de educație.

Factorii biopsihologici, inclusiv cei referitori la stările psihice menționate anterior, nu pot face parte din calitățile sociale ale personalității. Devierile ereditare sînt posibile, dar nu constituie particularități formate ale personalității. Un important determinant al comportamentului îl constituie motivația. Necesitățile, interesele, emoțiile semnifică motivarea faptei și nu alegerea metodei de satisfacere. De aceea, motivarea nu constituie cauza infracțiunii. Motivul este ceea ce a îndemnat individul să acționeze și nu indică de ce acesta a ales anume metoda criminală de satisfacere a necesității. Îndemnurile se deosebesc între ele după conținut, nivelul conștientizării, puterea de influență asupra omului. Unele dintre ele, în genere, nu sînt percepute, altele rămîn la nivelul percepției, ai treilea însă devin fapte reale. Atare îndemnuri nu sînt numai percepute de subiect, ci sînt trecute prin filiera conștiinței și apoi apare dorința de a fi satisfăcute, ceea ce este caracteristic numai pentru voință. Motivul comportamentului criminal poate fi determinat ca (dorință) impuls conștient al persoanei de a săvîrși o acțiune concretă, care conține pericol social și este prevăzută de legislația penală drept infracțiune. Motivul este nemijlocit legat de luarea hotărîrii de a acționa și a produce pagube intereselor organelor de drept. Motivul nu înseamnă, de fapt, conținutul hotărîrii luate, trecută prin filiera conștiinței și voinței subiectului. Nici motivația, nici posibilitatea formală de a alege comportamentul nu constituie alegerea determinată de calitățile sociale ale personalității, formate pe parcursul vieții.

Analizînd determinantele infracțiunii concrete, nu putem vorbi despre totalitatea factorilor interni și externi, referitori la fenomenul dat.

Numai luînd în evidență toți acești factori, îi putem determina pe acei care constituie motivul infracțiunii concrete, în așa fel silind persoană să acționeze într-un fel anume și nu viceversa. În scop profilactic, lichidarea acestora duce la refacerea interioară a persoanei, la schimbarea comportamentului în direcția social utilă. Audiarea determinantilor ar fi de dorit să se efectueze în două etape:

1) la nivelul factorilor referitori la socializarea defectuoasă a personalității și cultivarea însușirilor antisociale;

2) la nivelul motivației interioare și luării hotărîrii de a comite infracțiunea. Atare abordare face posibilă descoperirea întregului mecanism al comportamentului criminal și redarea complexă a procesului de determinare.

Unii criminologi susțin, pe bună dreptate, că nu există numai cauze ale criminalității. Sînt cauze și condiții ale comportamentului antisocial care duc nemijlocit la săvîrșirea infracțiunilor. Numai în acest context putem vorbi despre cauze ale criminalității. Dezvăluind această opinie, constatăm:

1) precriminalitatea este condiționată de comportamentul antisocial (alcoolem, narcomanie, încălcarea ordinii publice etc.) ori neglijarea normelor de drept, ceea ce duce la comiterea infracțiunilor;

- 2) pericolozitatea subiectului este condiționată de trecutul criminal;
- 3) împrejurările cauzale sub aspect criminologic și juridico-penal pun în relație de reciprocitate personalitatea și mediul în deplinul sens al macro și microinfluenței.

2. Influența mediului asupra personalității în calitate de cauză a infracțiunilor

Dezvăluirea esenței acestui fenomen nu este posibilă fără determinarea interdependenței obiectivului și subiectivului. În afara unei atare abordări, orice analiză criminologică a cauzalității infracțiunilor nu poate avea succes. Caracterul unei asemenea interacțiuni niciodată nu se repetă și depinde de specificul infracțiunii și al personalității infractorului. În unele cazuri, în prim-plan sînt plasați factorii obiectivi, în altele – cei subiectivi. O cauză inevitabilă a infracțiunii este interacțiunea dificilă a factorilor obiectivi și subiectivi.

Criminologul A. Miller, reieșind din faptul că omul este o ființă activă, conștientă și autodirijabilă, că izvorul activității este contradicția dintre om și lumea înconjurătoare, dintre necesități și posibilitățile satisfacerii acestora, că aceste contradicții sînt soluționate prin activitatea concretă care presupune subiectivizarea obiectivului și obiectivizarea subiectivului, definește cauza infracționalității drept interacțiunea dialectică a factorilor criminogeni din mediul social și a însușirilor antisociale ale persoanei, care duc la săvîrșirea de către individ a faptelor prejudiciabile, prevăzute de legea penală drept infracțiune.

Pentru a releva cauzele infracțiunii este nevoie nemijlocit de a elucida mecanismul comportamentului criminal. Prin ultimul se subînțelege corelația și interdependența dintre factorii externi ai realității obiective, procesele psihice interioare și stările care determină persoana să comită crima.

Pentru elucidarea cauzelor unei infracțiuni concrete, nu sînt utilizabile tezele privind condiționarea fatală și corelația dintre condițiile sociale nefavorabile de formare a individului și comiterea de către el a infracțiunii. Interacțiunea persoanei cu mediul nu trebuie concepută ca ceva ce duce instantaneu la cultivarea calităților antisociale și la orientarea infracțională a persoanei. Dacă am trata cauzalitatea după principiul *impuls – reacție*, ar fi prea simplist. Influența mediului este mediată de modul de formare a individului, de principiile lui morale, convingerile, concepțiile despre lume și ideile despre bine și rău. Or, acțiunile lui sînt conștiente și benevole (cu excepția stării de iresponsabilitate, în care nu se atestă elemente constitutive ale delictului).

Așadar, e o eroare să considerăm anumite condiții sociale drept cauze ale infracțiunii. Or, această afirmație reiese din tratarea metafizică a legăturii causal-ereditare, care caracterizează cauza și efectul în mod separat. În interpretarea dialectică însă cauza și efectul sînt două părți ale aceleiași relații, unitatea a două contrarii care există concomitent. Fiecare efect are o cauză și mai multe

circumstanțe care au apărut în procesul de determinare. Cauza poate fi cauză numai atunci când este în raport de reciprocitate cu efectul dat. Altfel, relația lor are un alt caracter, de aceea determinarea nu se reduce doar la relațiile cauzale.

Determinantele includ în sine și asemenea varietăți de raporturi: statistice, corelaționale, funcționale ș.a.

Cercetarea mai detaliată a determinantelor necesită studierea cauzalității, or, prin natură ea constituie legătura genetică: cauza, determinată de condițiile necesare, dă naștere efectului și din acest moment încetează a mai fi cauză.

Importanța factorilor obiectivi și subiectivi care determină comportamentul criminal este stabilită, într-o oarecare măsură, de tipicitatea acestora, ce se manifestă cu regularitate la nivel de criminalitate. Ultimul fapt ne permite determinarea criminogenității lor și luarea anumitor măsuri de prevenire.

Motivația, ca determinantă internă a comportamentului, se manifestă prin formele de comportament, deoarece factorii de influență ai macro și micro-mediului modifică conștiința și viziunea asupra lumii a individului. În unele cazuri, la determinarea motivației o importanță majoră au condițiile externe; în altele – însușirile social-psihologice de orientare antisocială.

Interacțiunea factorilor obiectivi și subiectivi, redați prin formula *situație (motiv) – personalitate – acțiune*, se manifestă în diferite moduri:

- 1) persoană cu orientări antisociale bine conturate – situație nesemnificativă pentru comportamentul criminal;
- 2) persoana cu orientări antisociale relativ stabile – situație favorabilă pentru comiterea infracțiunii;
- 3) persoană cu orientări antisociale neconturate – situație care provoacă săvârșirea infracțiunii.

Motivația reflectă nivelul de formare a calităților antisociale ale persoanei și modul de reacționare la o situație concretă. Motivația poate fi stabilă, adică caracteristică comportamentului individului, în genere, sau situațională, întâmplătoare, în cazul unei persoanei respectuoase față de lege. Astfel este vădită diferența dintre motivațiile comportamentului ilegal: de la motive cu caracter antisocial pronunțat (de exemplu, în caz de huliganism) pînă la motive social neutre sau exprimate prin exces de apărare etc.

În ultimul caz e condamnabil nu motivul și nu necesitățile, interesele, emoțiile care-i stau la bază, ci metodele criminale de satisfacere a acestora.

Relevarea factorilor tipici ai criminalității permite stabilirea legităților de determinare și, consecutiv, alegerea metodelor raționale de combatere.

În cercetările criminologice nu se acordă suficientă atenție acestei probleme, apreciindu-se la fel și factorii tipici, și acei care se manifestă mai rar. Cu toate acestea ultimii pot avea uneori un rol determinant în anumite condiții ce au fost trecute cu vederea. Desigur, atenția cea mai mare trebuie acordată combaterii factorilor criminogeni tipici.

În literatura de specialitate, adesea se pune accent pe influența criminogenă

a mediului asupra persoanei, în special a micromediului – sfera unde individul comunică nemijlocit. În aceeași ordine de idei, micromediul este considerat un factor static, existent în momentul ori înaintea comiterii (faptei) infracțiunii. Atunci, însă, când sînt examinați factorii criminogeni ce contribuie la formarea personalității infractorului este nominalizat neapărat rolul climatului familial, de la locul de muncă, studii etc., dar este lăsat în umbră dinamismul relațiilor personale cu alți oameni.

Deși structura interioară a mediului poate să difere, baza lui o constituie însă grupul social care influențează cel mai mult persoana în mod nemijlocit. La același nivel e sfera materială care include condițiile de muncă, de trai și pentru toate celelalte activități vitale. Prin grup social se subînțelege o comunitate socială de persoane care au același scop și cooperează întru realizarea lui. În asemenea grupuri evident există anumite reguli, norme (formale ori neformale), acceptate de toți membrii. Aceasta le permite atingerea scopului comun.

Interesele grupului sînt percepute ca interese personale, indiferent de conținut. Nu este exclus însă faptul că membrii unui asemenea grup pot avea interese și scopuri personale, de exemplu, de profit. Dar scopul comun și metodele alese de grup pentru realizarea lui îi unește într-un tot întreg.

Comunicarea cu alte persoane pentru fiecare individ are importanță diferită. Oricare grup poate deveni *etalon*, dar importanță criminogenă au, în primul rînd, grupările criminale și asociale.

Astfel arată schema generală de interacțiune a factorilor interni și externi care determină infracțiunea concretă. Criminogenitatea acestora poate să varieze de la o extremă la alta, fapt ce nu permite explicarea categoriilor diferite de infracțiuni printr-un factor-cheie, indiferent dacă face parte din categoria determinantelor obiective ori subiective. Interconexiunea acestora are un caracter complex și în fiecare caz este diferită. De exemplu, recidiviștii sînt dominați de factorii subiectivi – orientare antisocială bine determinată, care creează condiții favorabile pentru comiterea delictului. Factorii externi acționează însă cu deosebită intensitate asupra lor în perioada formării personalității. În cazul persoanelor care au săvîrșit o infracțiune pentru prima dată, o importanță decisivă o au condițiile provocatoare, situația de conflict, soluționată greșit. Fapta negativă săvîrșită adesea este recunoscută de vinovat. În asemenea cazuri putem vorbi despre instabilitatea morală a persoanei, care nu s-a opus săvîrșirii infracțiunii.

Situația menționată poate fi provocată de cauze atît obiective, cît și subiective. Circumstanțele externe, care provoacă infracțiunea, pot fi conflictele familiale, comportamentul ilegal al victimei; subestimarea pericolului situației, la care subiectul a devenit participant din întîmplare; drept factor intern poate constitui comportamentul amoral al făptuitorului ori ignorarea unor cerințe și reguli sociale.

E demonstrat că comportamentul criminal inițial, deși de fiecare dată se manifestă în mod diferit, este urmat de devieri social morale ale personalității.

Importanță criminogenă dominantă pot obține și anumite calități psihofizice ale persoanei. Astfel unele infracțiuni sînt săvîrșite de persoană, fiind influențată de emoții, altele – de sentimente, a treia – din lipsă de voință și incapacitate de a se reține, a patra – de particularitățile de vîrstă.

După cum vedem, fiecare infracțiune are particularități unice prin intercalarea factorilor obiectivi și subiectivi care o determină. Dar, la nivel general al criminalității se evidențiază anumite dependențe corelaționale și legități statistice, care permit a trage concluzii criminologice generalizatoare.

Înșușirile antisociale ale persoanei, create sub influența condițiilor negative de formare, duc la comiterea infracțiunii în prezența unor condiții care creează situația criminogenă. Termenul *situație* provine de la latinescul *situs* și înseamnă totalitatea condițiilor care creează anumite raporturi, circumstanțe, stări. Prin situație se subînțelege, de asemenea, corelarea și repartizarea forțelor.

În criminologie, un rol deosebit îi revine situației de viață, adică coincidența împrejurărilor vieții care înrîuresc, nemijlocit, comportamentul persoanei. Situația concretă de viață devine o punte de legătură între om și lumea din exterior, datorită cărui fapt se realizează interacțiunea persoanei cu mediul și însușirea de către aceasta a anumitor calități sociale.

Prin situație criminogenă concretă se are în vedere totalitatea circumstanțelor exterioare în care se află persoana și care influențează asupra conștiinței acesteia, sentimentelor, voinței, în dependență de care factori persoana hotărăște să acționeze. Atare acțiune poate constitui componența infracțiunii conștiente ori poate conduce la săvîrșirea infracțiunii din culpă.

În fiecare situație de viață trebuie delimitat conținutul ei obiectiv, determinat de realitate și estimarea ei subiectivă de către persoană în baza viziunilor, experienței, tendințelor, caracterului etc. Conținutul obiectiv și estimarea subiectivă pot fi diferite, iar omul acționează în conformitate cu modul cum apreciază situația. Perceperea subiectivă, la rîndul ei, este strîns legată de sfera motivațională a persoanei și de scopul comportamentului.

Situația criminogenă reprezintă interacțiunea dintre persoană și realitatea socială, avînd caracteristici deosebite. Ultimele sînt determinate de conținut, limitele spațial-temporale. Aprecierea ei depinde de caracterul activității persoanei, de posibilitățile și orientările sale. Situația criminogenă se distinge de asemenea prin caracter sistemic și repetabil, ceea ce are importanță gnoseologică în prevenirea acestui fapt, deși repetarea exactă nu poate avea loc.

Situația criminogenă poate fi cercetată ca element al mediului social, care contribuie la comiterea infracțiunilor. Influența mediului social are caracter actualizat, deoarece persoana interacționează cu el în permanență.

Situațiile concrete de viață pot fi create nu numai de condițiile sociale, ci și de condițiile naturale nefaste, de exemplu, de calamitățile naturale. După volum, situația criminogenă poate fi locală, adică referitoare la o singură persoană, ori la un cerc restrîns de persoane și poate fi creată prin acțiuni atît legale, cît

și ilegale ale subiectului ori ale altor persoane (de exemplu, crearea artificială a deficitului de mărfuri, întrebuințarea peste măsură a alcoolului).

Printre situațiile create de acțiunile altor persoane, întâlnim situații victimologice, care dau naștere victimelor infracțiunii. Trebuie să menționăm însă că ele sînt victimologice doar pentru victimă, pe cînd infractorul le consideră pur și simplu favorabile pentru comiterea infracțiunii.

În sfîrșit, sînt posibile și situații mixte, în care acțiunile ilegale ale oamenilor sînt săvîrșite concomitent cu calamitățile naturale (de exemplu, jefuirea cadavrelor în timpul cutremurelor de pămînt).

Situațiile criminogene pot fi clasificate după izvorul apariției. Această clasificare contribuie la eficientizarea activității de prevenire prin înlăturarea sau neutralizarea circumstanțelor ce favorizează comiterea infracțiunilor și are importanță, de asemenea, la precizarea determinantelor criminalității, la stabilirea pedepsei vinovatului. Din această cauză multe situații concrete de săvîrșire a infracțiunii sînt stipulate de legea penală ca circumstanțe atenuante sau agravante.

După conținut, se deosebesc următoarele tipuri de situații:

A. Situație problematică, în care persoana se ciocnește de anumite dificultăți și obstacole în realizarea scopului propus (de exemplu, pătrunderea în locuință pentru a comite o infracțiune). Asemenea situații implică identificare soluțiilor de depășire a obstacolelor.

B. Situație motivațional-neutră, în care starea și modificarea elementelor componente nu influențează activitatea subiectului;

C. Situație motivantă, care determină persoana să ia decizia de a acționa într-un anumit mod.

D. Situație de conflict – se caracterizează prin ciocnirea diferitor interese, opinii, dorințe ale participanților, care duce la lupta dintre ei prin metode criminale.

În funcție de cauzele declanșării conflictelor, pot fi evidențiate tipurile situațiilor conflictuale ce precedă săvîrșirea infracțiunii:

1) Conflicte declanșate drept urmare a aprecierii inadecvate a realității de către persoană. De exemplu, persoana acționează corespunzător normelor comportamentale acceptate de un anumit grup, dar neacceptate de grupul în care e prezent la moment.

2) Conflicte cauzate de supraaprecierea puterilor sale sau neaprecierea adecvată a forțelor de către alte persoane.

3) Conflicte declanșate în urma lipsei de informație.

4) Conflicte cauzate de îndoieli privind alegerea comportamentului adecvat.

În literatura de specialitate există și alte clasificări ale situațiilor criminogene. Remarcăm însă că situația concretă reprezintă totalitatea circumstanțelor care pot atît să contribuie, cît și să zădărnicească infracțiunea ori s-o neutralizeze. Rolul situației în comiterea infracțiunii depinde, într-o oarecare măsură, de

grupul de factori care o determină și domină. În ultimă instanță, alegerea comportamentului depinde de hotărîrea individuală, deoarece acțiunile oamenilor nu sînt reacții mecanice la situație.

Oamenii nu sînt ființe pasive, dirijate și influențate de stimuli exteriori. Ei, într-o anumită măsură, creează lumea în care trăiesc și acționează. Flexibilitatea comportamentului se explică prin aceea că, interacționînd cu mediul, omul realizează un șir de acțiuni consecutive, acomodînd la necesitățile sale circumstanțele situațiilor.

3. Factorii criminogeni și clasificarea lor

Circumstanțele care determină infracțiunile sînt elemente ale situației criminogene. Aceste circumstanțe sînt diverse și pot fi provocate de lacunele în activitatea organelor administrației publice, societății civile, de problemele din familie, de la locul de muncă, de studii ori din anturajul imediat. Atare circumstanțe favorizează săvîrșirea infracțiunii și provoacă urmări social periculoase. Circumstanțele date sînt constituite de:

1) Neajunsuri în activitatea organelor administrației publice (birocrașismul), activitatea iresponsabilă a organelor de drept (tăinuirea infracțiunilor, refuzarea nejustificată în pornirea urmăririi penale, alte încălcări ale legislației).

2) Neajunsuri în sistemul gestionar (paza necorespunzătoare a averii, deficiențe de evidență și control, asigurarea tehnico-materială insuficientă ș.a.).

3) Lacune în activitatea cultural-educativă, lipsa unui sistem bine organizat de odihnă.

4) Lacune în educația familială, instituțională.

5) Alcoolismul, narcomania, toxicomania, parazitismul și prostituția.

6) Influența dăunătoare a anturajului antisocial.

Printre lacunele întîlnite în activitatea organelor de drept putem enumera următoarele:

– lipsa unui sistem integru de combatere a criminalității, precum și a planificării, programării și finanțării acestuia;

– antrenarea insuficientă a maselor în activitatea de profilaxie și formalitatea în activitatea formațiunilor publice responsabile de prevenirea infracționalității;

– lipsa coordonării și interacțiunii atît între organele de drept, cît și între formațiunile publice.

Atare stare de lucruri poate avea caracter ilegal și chiar criminal (de exemplu, lipsa controlului într-o anumită sferă a vieții publice).

Circumstanțele enumerate nu constituie cauze ale infracționalității, ci condiții ale acesteia, deoarece ele nu provoacă săvîrșirea infracțiunii, dar condiționează realizarea acestui proces. Prevenirea unei infracțiuni concrete se realizează nu numai prin suprimarea cauzelor, ci și a condițiilor. În multe cazuri, este mult mai simplu de înlăturat circumstanțele care contribuie la săvîrșirea infracțiunii, decît cauzele. De aceea, prevenirea, combaterea și neutralizarea

circumstanțelor situației criminogene constituie cele mai importante direcții de profilaxie ale activității organelor de drept.

Prin mecanismul comportamentului criminal se subînțelege interdependența și interacțiunea factorilor interni și externi ai realității obiective, a proceselor și stărilor psihice care determină luarea conștientă a deciziei de a acționa ori nu și controlarea modului de realizare a acesteia.

Mecanismul comportamentului criminal include trei etape succesive:

1. motivarea infracțiunii;
2. planificarea acțiunilor criminale;
3. săvârșirea infracțiunii și apariția consecințelor social-periculoase.

Prima etapă e determinată de necesitățile persoanei, interesele și orientările sale, care fundamentează motivația comportamentului criminal.

În a doua etapă motivația se materializează într-un plan de acțiune infracțională. Subiectul stabilește scopul și obiectul acțiunii, precum și metodele, locul și timpul comiterii infracțiunii, luînd o anumită decizie.

A treia etapă constituie săvârșirea nemijlocită a infracțiunii, urmată imediat de consecințe prejudicioase.

Reieșind din cele relatate, putem concluziona că determinantele criminalității își găsesc expresie, pe de o parte, în calitățile moral-psihologice ale persoanei și, pe de altă parte, în situațiile criminogene, contradicțiile sociale și lacunele existente în societate.

Dificultatea clasificării factorilor criminogeni rezultă atât din variabilitatea acestora, cât și din faptul că fenomenul infracțional este un rezultat al acțiunii lor conjugate. Identificarea precisă a rolului fiecăruia este imposibilă sub aspect științific. Abordarea individuală a factorilor criminogeni trebuie să aibă drept scop relevarea corelațiilor existente între o variabilă (sau o grupă de variabile) și criminalitate. Chiar și în această viziune dificultățile de clasificare și interpretare rămîn aceleași.

Propunem o analiză a factorilor care determină criminalitatea ca fenomen social, clasificîndu-le în factori economici, demografici, culturali și politici.

3.1. *Factori economici*

Una dintre teoriile economice general acceptate este teoria conform căreia baza economică determină suprastructura socială, politică, culturală, instituțională. În consecință, este de așteptat ca situația economică a unui stat sau zone mai restrînse să determine anumite comportamente umane, inclusiv comportamentul infracțional. Fără a nega un raport de cauzalitate între starea economică și criminalitate, studiile efectuate au scos în evidență complexitatea fenomenului infracțional, încît poate fi generat în aceeași măsură, dar în timpuri diferite, atât de prosperitate, cât și de sărăcie.

A. *Industrializarea.* Prin esență industrializarea este un factor de progres economic și social, oferind locuri de muncă, posibilități majore de instruire și

specializare, bunuri de larg consum de o tot mai bună calitate, creșterea nivelului de trai al oamenilor.

Statistic s-a constatat însă un fenomen surprinzător: progresul social-economic a fost însoțit de creșterea criminalității. Pentru dezvoltarea fenomenului de industrializare, s-a admis producerea unor efecte secundare cum ar fi:

1. creșterea masivă a mobilității populației rurale ce se deplasează spre zonele industrializate în speranța unui trai mai bun și, mai ales, a unei îmbogățiri rapide. Înlocuirea mediului social specific localităților rurale, în care individul era cunoscut și apreciat după valoare, iar sistemul relațiilor era dependent de mediul impersonal, cu cel urban, în care individul a devenit un necunoscut oarecare, este de natură să producă efecte negative asupra acestei categorii de oameni, provocând grave mutații în structura lor de personalitate, mai ales atunci când *transplantul* s-a soldat cu un eșec;

2. industrializarea, prin mecanismul său, îndeosebi prin munca pe bandă, produce o specializare cu efecte de înstrăinare, omul neavînd posibilitate să-și manifeste spiritul creator;

3. în general, industriile afectează grav echilibrul ecologic din zona în care sînt implantate, cu efecte care accentuează starea de stres a muncitorilor și a populației de pe platformele industriale;

4. ritmul industrializării constituie și el un factor criminogen ca urmare a imposibilității asigurării unor condiții social-edilitare minime pentru populația atrasă în acest sector.

B. *Șomajul* explică un anumit procent de acțiuni infracționale. Influența sa este exercitată nu numai prin scăderea bruscă și excesivă a nivelului de trai, ci și prin instabilitatea emoțională ocazionată. Șomajul atacă în mod serios echilibrul interior al individului, paralizîndu-i posibilitatea de a-și mai putea realiza, prin mijloace legale, aspirațiile sale.

Șomajul atinge grav structura familială și baza acesteia. Autoritatea tatălui se diminuează considerabil, rolul său de susținător al familiei fiind alterat. Inversarea rolurilor familiale poate produce stări de confuzie, de dezechilibru interior, anxietate, alcoolism, dorința de revanșă împotriva societății. Anumite studii evocă o creștere puternică a procentului de tîlhării, furturi în perioadele decalajului economic.

C. *Nivelul de trai*. Pînă în momentul în care criminologul american Edwin Sutherland a evocat criminalitatea *gulerelor albe*, doar sărăcia a fost privită ca factor criminogen. Trebuie evidențiat faptul că sărăcia nu are doar o dimensiune economică obiectivă, ci și o dimensiune spirituală. Dimensiunea obiectivă se raportează la un nivel de trai mediu într-o societate sau epocă precizată. Dimensiunea subiectivă se referă la percepția individuală, la evaluarea personală a statului economic, a individului, a situației financiare dintr-un mediu social și a epocii în care trăiește. În funcție de cerințe, aspirații și obligații, unii consideră nivelul de trai satisfăcător, alții – de-a dreptul mizer. Același salariu poate fi

considerat foarte bun de unele persoane, în timp ce altele îl consideră jenant sau insuficient pentru un trai onest.

Pe lângă sărăcie, deci la limitele sale alarmante, care îi poate determina inexorabil pe unii indivizi la comiterea de infracțiuni, se adaugă și dorința de îmbogățire sau de un trai decent care, la rîndul ei, instigă spre delicvență un mare număr de persoane.

În scăderea nivelului de trai, alături de șomaj, sînt implicați și alți factori precum: angajarea pe timp limitat și angajarea sezonieră, șomajul parțial și, mai ales, inflația care bulversează echilibrul economic, familia, spulberînd rapid economiile făcute de-a lungul timpului cu multă trudă.

D. *Crizele economice.* Scăderea nivelului de trai al categoriilor sociale defavorizate se accentuează în timpul crizelor economice care afectează producția, nivelul salariilor și rata șomajului. În lipsa unei protecții sociale corespunzătoare, persoanele afectate pot fi considerate la limita riscului comiterii faptelor antisociale.

Studiile efectuate au constatat o corelație evidentă între crizele economice și criminalitate. Evoluția ulterioară a țărilor occidentale a dus la diminuarea ușoară a rolului acestui factor criminogen.

Comparativ, țările din Europa Centrală și de Est care parcurg actualmente tranziția spre economia de piață se află într-o stare de severă recesiune economică, avînd drept principale caracteristici reducerea capacității de producție, pierderea piețelor externe de desfacere a mărfurilor, blocajul financiar, șomajul și inflația galopantă.

Creșterea explozivă a criminalității în aceste țări poate fi explicată, în mare măsură, prin impactul factorilor criminogeni.

3.2. *Factori demografici*

Preocupările pentru studierea relațiilor existente între factorii demografici și criminalitate sînt relativ recente. S-a constatat statistic că exploziile în rata natalității, structura demografică a sexelor, mobilitatea geografică și socială a populației reprezintă importanți factori criminogeni.

A. *Rata natalității.* S-a demonstrat de-a lungul timpului că perioada cea mai activă din punct de vedere infracțional în viața indivizilor se situează între 18-30 de ani, cu un maxim de intensitate în jurul vârstei de 25 de ani. Din acest motiv, exploziile demografice sînt urmate de creșteri semnificative ale delicvenței juvenile.

Desigur că relația între rata natalității și criminalitate este de natură indirectă, la amplificarea delicvenței juvenile contribuind o multitudine de alți factori, dintre care menționăm componența familiei, incapacitatea instructiv-educativă a procesului de școlarizare, rolul negativ al mass-media, ș.a.

B. *Mobilitatea socială și urbanizarea.* Prin mobilitate socială se are în vedere mișcarea populației în plan geografic, profesional ori social.

Mobilitatea geografică este determinată adesea de urbanizare, avînd certe consecințe criminogene.

Urbanizarea s-a realizat în mai multe etape, cunoscînd un avînt de excepție în secolul trecut datorită industrializării. Amploarea mobilității pe orizontală a populației a provocat schimbări calitative în relațiile interumane, în structura și restructurarea grupurilor, în dezvoltarea personalității individului.

Mobilitatea de proporții a avut un dublu efect: acela de a dezorganiza instituțiile sociale existente și a crea altele noi în toate domeniile de activitate.

Familia a suferit, în primul rînd: rata divorțurilor, despărțirea și abandonarea familiei, diminuarea autorității părintești, angajarea la muncă a ambilor soți, școlarizarea întîrziată a copiilor și căsătoria lor prematură – toate au schimbat profund instituția familială.

Creșterea rapidă a mediului urban n-a permis amenajarea cartierelor la nivel satisfăcător. Galoparea transformărilor social-culturale în mediul urban a supus personalitatea umană la perturbații și a plasat-o frecvent în situații conflictuale, în consecință făcîndu-și apariția inadapările, alienările, înstrăinările, infracționalitatea.

Scăderea controlului social atît neformal, cît și formal a avut ca efect creșterea delincvenței. Mobilitatea verticală poate avea efecte la fel de negative atunci cînd este forțată de necesitatea schimbării locului de muncă ca urmare a disponibilizărilor de personal, a recesiunii economice și falimentărilor etc.

3.3. *Factori socio-culturali*

În sens larg, cultura reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale create de societatea umană de-a lungul istoriei. În criminologie interesează, în mod deosebit, acei factori culturali care au un rol predominant în socializarea pozitivă sau negativă a indivizilor și care finalmente duc la săvîrșirea faptelor antisociale.

A. *Familia*. Celula de bază a societății, după cum a mai fost numită, familia are valențe multiple.

În primul rînd, are rolul socializant, imprimînd copilului un anumit standard valorific, precum și atitudini aderente ori necooperate la anumite valori sociale.

Familia asigură copilului o garanție indispensabilă atingerii maturității intelectuale, sociale și culturale, precum și o identitate proprie, potrivit căreia va fi acceptat ca partener social.

Orice perturbare în interiorul structurii familiale are efecte importante asupra copilului, atît în ceea ce privește adaptarea sa în societate, cît și asupra structurii personalității acestuia.

Structura familială este afectată de capacitatea educativă a părinților și de mobilitatea socială și geografică a familiei. Rolul socializant al familiei devine tot mai redus, mai ales în privința adolescenților, datorită școlarizării timpurii, precum și a altor factori cum sînt: presa, televiziunea, cinematografia și microgrupările la care aderă.

Una dintre cele mai importante cercetări criminologice referitoare la influența perturbărilor familiale asupra delincvenței juvenile a fost realizată în America de către soții Glueck, care în lucrarea „Delicvența juvenilă nerelevantă”, au constatat următoarele: un număr important de copii delincvenți și-au schimbat reședința în timpul copilăriei, sînt prost întreținuți din punct de vedere material și igienic, au părinți divorțați ori necăsătoriți, sînt privați de beneficii culturale. Personalitatea copiilor delincvenți este mai amorfă și lipsită de ambiție în fața exigențelor vieții, normele lor de comportament fiind mai puțin numeroase și lipsite de conținut. Adesea ei sînt stresați din cauza coeziunii reduse a familiilor lor, a stării de încordare dintre părinți, a atmosferei familiale nefavorabile, a lipsei de supraveghere și chiar de interes din partea părinților. La copiii delincvenți se remarcă o atitudine de ostilitate și indiferență față de familia din care fac parte, precum și față de societate.

Divorțul și pierderea familiilor divorțate ori pierdute constituie factori criminogeni majori pentru copiii delincvenți. De asemenea, familiile infractoare își implică copiii în activități infracționale ori îi orientează spre imitație, împrumutîndu-le precepte morale contrarii eticii societății. În acest caz, delicvența rezultă ca un conflict dintre cultura proprie familiei infractoare și cea a societății.

B. *Nivelul de instruire școlară.* O problemă cercetată de-a lungul anilor este cunoașterea faptului dacă infracționalitatea este influențată calitativ și cantitativ de nivelul de instruire școlară.

În aspect cantitativ, nu rezultă consecințe vizibile în planul infracționalității. În aspect calitativ, nivelul de instruire școlară se reflectă prin alegerea unor forme infracționale mai puțin primitive.

Rolul școlii este mai important pentru educarea și socializarea copiilor, pentru depistarea celor inadaptați prin punerea în aplicare a unor programe de prevenire generală.

C. *Religia.* Deși au fost controverse numeroase în privința religiei ca factor criminogen, nu s-a ajuns la puncte de vedere unanim acceptate, întrucît acest factor nu a putut fi izolat de alte variabile cum ar fi grupul etnic. S-a admis că anumite secte religioase practică infracționalismul pentru obținerea unor avantaje materiale, precum și faptul că în perioadele crizelor economice și politice pot avea loc și fenomene infracționale cu substrat religios (distrugeri de lăcașe de cult, profanări etc.). Religia, în ansamblu, are însă un rol determinant în influențarea, prevenirea și combaterea criminalității.

D. *Impactul activităților din timpul liber.* Timpul liber este petrecut din ce în ce mai puțin în cadrul familiei. De asemenea, au fost identificate noi și potențial periculoase forme de petrecere a timpului liber cum ar fi asocierea în grupuri sau *bande* care se angajează deliberat în comiterea infracțiunilor. Criminologii afirmă că aceste fapte trebuie privite ca o formă de interacțiune a tinerilor, ca o formă de petrecere a timpului liber împreună.

În cele mai multe dintre cazuri, aceste activități rămân la un stadiu limitat neimplicat infracțional. Totuși, aspectul criminogen trebuie reținut, deoarece se constată, pentru anumite situații, aderarea la spiritul violenței cu efecte grave în plan social.

Rolul creșterii delicvenței ca urmare a impactului activităților din timpul liber este inseparabil de problemele sociale ale integrării. În acest sens, neintegrarea economică și socială a tinerilor absolvenți provoacă stări de frustrare și dezechilibru care generează infracționalitatea.

E. *Impactul mijloacelor de informare în masă.* Studiile efectuate au relevat influența, deseori negativă, exercitată de mijloacele de informare în masă. Criminologii occidentali au plasat pe primele locuri violența în mass-media și, în special, video-violența.

Cercetările concentrate asupra acestui aspect au, constatat următoarele:

a) violența pe micul sau marele ecran furnizează modele de comportament negativ. Este de remarcat că aceste filme au statut comercial, făcute pentru a se obține cât mai mulți bani din vânzarea lor și, în consecință, abordează fără nici o reținere acele teme cu efecte în planul instinctului, al inconștientului uman. Influența este mai puternică asupra spectatorului tânăr;

b) determină creșterea nivelului agresiv în rândul celor care urmăresc asemenea filme sau emisiuni;

c) desensibilizează auditorul cu privire la gravele prejudicii pe care le produce violența. Programele violente determină o dezinhibare a vizionatorului și îl scot din real, determinându-l să săvârșească, pe calea imitației, fapte violente, spontane și neplanificate.

În același plan și cu implicații asemănătoare, mai ales asupra tinerilor, vine pornografia.

F. *Toxicomania* include consumul de droguri și alcoolismul. *Alcoolismul* este un factor criminogen important, producând tulburări mentale cu efecte în planul comportamentului infracțional; starea alcoolică ca factor criminogen este influențată în mod direct de temperamentul psihopatic și nevrotic. Pot fi descrise două stări fundamentale de alcoolism:

a) alcoolismul acut poate fi evidențiat atât într-o formă ușoară, cât și într-o formă gravă:

– beția ușoară este însoțită de o diminuare a atenției și o prelungire a timpului de reacție, cauzând un număr considerabil de infracțiuni neintenționate, comise din imprudență și neglijență. Astfel, cele mai multe cazuri de accidente rutiere, dar și unele accidente la locul de muncă se datorează alcoolului;

– beția gravă provoacă o stare tipică de confuzie mintală, exagerează nevoile sexuale la o stare de delir și agresivitate, căreia i se atribuie o parte importantă a infracțiunilor săvârșite cu violență;

b) alcoolismul cronic modifică mentalitatea fundamentală a individului și dezvoltă agresivitatea și impulsivitatea. Este însoțit de o pierdere a sensurilor

eticii și moralei, determină furtul, abuzul de încredere, abandonul de familie etc., provoacă gelozia și săvârșirea unor infracțiuni cu violență.

Narcotismul este un fenomen social, găsimu-și expresie în cazurile de narcomanie, precum și în cele de beție și alcoolism. Narcomania este obișnuința morbidă de a folosi narcotice, apărută în urma dozării și supradozării lor sistematice în organismul omului. Persoanele care administrează narcotice fără prescripția medicului se numesc narcomani.

3.4. *Factori politici*

Istoria omenirii este caracterizată de lupta permanentă pentru putere, care oferă posibilitatea de a dirija bunurile materiale și oamenii, fiind însoțită adesea de activități ilegale. Toți dictatorii au dus o luptă crâncenă pentru putere și, obținând-o, au nimicuit în primul rând dușmanii, atât reali, cât și imaginari. Politica criminală a celor de sus și a celor care le execută nemijlocit comenzile este strâns legată de criminalitatea propriu-zisă.

În prezent însă, în Republica Moldova se constituie un stat de drept. Desigur, în cadrul luptei politice se comit unele abateri de la legislație, dar acestea nu poartă caracter de masă. Există divergențe în cadrul statului, Republica Moldova se împotrivesc separării Transnistriei. Se pledează pentru un stat integru.

Un factor criminogen important îl constituie neînțelegerile între diferite ramuri ale aparatului de stat, mai cu seamă în sfera legislativă, executivă și judiciară. Paradoxul constă în faptul că politicienii antrenați în realizarea ambițiilor trec cu vederea situația că singuri stimulează criminalitatea, apoi cheamă la contracararea ei.

Așadar, între contradicțiile politice și criminalitate există o legătură directă. E vorba de faptul că primele nu doar condiționează tipul de infracțiuni determinate de legislația penală drept antistatice, ci constituie factorul criminogen care condiționează unele ciocniri, ca urmare a cărui fapt sînt comise omoruri, atacuri banditești, jafuri, luări de ostatici etc. Realizatorii acestor acțiuni adeseori nu conștientizează motivele politice ale faptelor săvârșite.

Instabilitatea politică acutizează relațiile sociale și economice din societate, afectează relațiile interetnice și interreligioase, conduce la crearea formațiunilor ilegale, la activizarea banditismului, terorismului, atentatelor asupra proprietății persoanelor fizice și juridice. Duelul preelectoral generează tulburări în masă și alte infracțiuni împotriva securității publice.

Criminogenitatea conflictelor etnice și politice este favorizată și de faptul că în atare luptă sînt antrenați reprezentanții lumii interlope, care, strecurîndu-se în structurile administrației publice, urmăresc scopul de a-și legaliza situația și interesele clanurilor reprezentate.

V. PERSONALITATEA INFRACTORULUI

1. Infractorul – obiect de cercetare criminologică

Unul din elementele principale ale obiectului criminologiei ca știință o constituie personalitatea infractorului, fără studierea căreia nu este posibilă elucidarea altor probleme criminologice referitoare la determinanțele criminalității, organizarea procesului de combatere a acesteia.

Criminologia, spre deosebire de alte discipline umanistice, abordează personalitatea umană din perspectiva implicării acesteia în etiologia și profilaxia infracționalității, căutând să dea răspuns la multe întrebări referitoare la infractor și comportamentul criminal. Conceptul de personalitate a infractorului a suferit schimbări pe parcursul evoluției criminologiei, aproape fiecare autor avînd propria sa definiție, propriul său punct de vedere asupra personalității. Cu toate acestea, s-au formulat cîteva orientări mai largi.

Potrivit *orientării biologice clasice*, termenul *personalitate infracțională* a devenit sinonim cu individualitatea fizică și patologică, stigmat care, luate împreună, configurau portretul unui tip distinct de comportament uman, caracterizat prin predispoziții ereditare și nebunie morală.

Conform *orientării sociologice*, personalitatea infractorului este determinată de influențe ale factorilor socio-culturali.

În general, modelele de tip sociologic ale personalității acordă o importanță considerabilă influenței factorilor sociali în apariția, formarea și modelarea personalității umane, neglijînd posibilitatea menținerii și progresării socialului fără concurența implicită a indivizilor umani, a unor indivizi cu vocația socialului, a unor personalități.

Este de necontestat socialul în procesul apariției și formării omului. Deși dependent de exprimarea socială a întregului proces, omul nu a plecat din social, ci a evoluat pe măsura umanizării întregii specii spre și apoi prin social.

O dată cu apariția atribuțiilor umane esențiale: capacitatea de înțelegere, voința și acțiunea, conștiința, afectivitatea, acestea s-au impus în baza unor principii specifice procesului de adaptare, organizare și coeziune, caracteristice tuturor speciilor. Modelul conviețuirii sociale a fost adaptat de oamenii conștienți într-un proces de conștientizare continuă, punînd în valoare caracterul, temperamentul, adică personalitatea indivizilor.

Personalitatea reprezintă deci o sinteză de particularități cu un oarecare grad de stabilitate, caracterul avînd un rol esențial, definitoriu pentru un anumit individ și care reprezintă modul specific de exprimare a sentimentelor, aptitudinilor, temperamentului, aspirațiilor acestuia. Personalitatea poate fi cunoscută numai în acțiune, iar acțiunea implică socialul.

Viziuni cu totul diferite asupra personalității ne oferă teoriile de inspirație

psihologică, care dețin supremația în criminologie, deoarece, conform referirilor acestora, comportamentul criminal își are originea în personalitatea agresivului și nu în biologia sau starea lui socială.

Conceptiile științei psihologice privind persoanele bolnave le-a dezvoltat Sigmund Freud (1856-1939). Conceptul de subconștient, drept concept central al psihanalizei, și-a făcut apariția în calitate de subiect de interes științific înainte de Freud, fiind dezvoltat de Van Hartman (1824-1906) și detaliat de Morton Prince (1854-1929) în câteva studii nonfreudiene ale fenomenului de disociere sau împărțire a personalității (indivizi cu personalitate multiplă).

Isaac Ray (1807-1881) a fost preocupat permanent de aplicarea cercetărilor științifice în domeniul psihiatriei și practicii judiciare. Autor al mai multor lucrări, dintre care și „Jurisprudența medicală a alienării mintale”, care a obținut valoare prin folosirea conceptului de *demență morală*, o disfuncție cercetată și de psihiatrul francez Philippe Pinel (1745-1926).

Demența morală caracterizează persoanele care, deși normale din majoritatea punctelor de vedere, prezentau o anumită neregularitate în porțiunea creierului reglator al reacțiilor afective.

Ray și-a pus întrebarea dacă persoanele cu o asemenea disfuncție sînt responsabile de faptele lor din punctul de vedere al dreptului penal, deoarece aceste persoane comit crime neintenționat.

De asemenea, englezul Henry Mandsley (1835-1918) a fost preocupat de responsabilitatea criminală și susținea că unii oameni pot fi considerați demenți ori criminali în funcție de unghiul de vedere din care sînt priviți. El mai aprecia că pentru mulți indivizi crima este o ușurare prin care sînt eliberate tendințele lor raționale.

La începutul sec. al XX-lea, psihologii au folosit noile tehnici de evaluare în scopul studierii cauzelor ce declanșează comportamente criminale. Au început să fie aplicate teste de inteligență deținuților din penitenciare, astfel fiind apreciată corelația dintre deficiențele psiho-mentale și comportamentul criminal.

La întrebarea ce trebuie să presupunem despre personalitatea umană în scopul explicării faptelor sale, Freud a găsit răspunsuri surprinzătoare pentru toți oamenii de știință.

Freud, trăind la Viena o mare parte a vieții sale, a publicat cele mai importante idei despre tratarea unor boli funcționale, care nu păreau să aibă vreo cauzalitate organică în primii 40 de ani.

Mai întîi și-a însușit ideea de subconștient, așa cum a fost folosită și de predecesorii lui, argumentînd că experiențele traumatice din copilărie care și-au lăsat amprente asupra individului pot justifica comportamentul acestuia, chiar și atunci cînd el nu conștientizează faptul.

Pentru a trata aceste probleme, Freud a inventat tehnica psihanalizei, care constă în faptul că pacientul se relaxa complet și vorbea despre orice îi venea în minte. Teoria susținea că dacă pacientul devenea conștient de evenimentele

ce au avut loc cu mai mult timp înainte, ele își pierdeau din puterea lor subconștientă, iar pacientul câștiga un grad mai mare de control al conștientului și al libertății.

Joseph Murphy preia această problemă în lucrarea sa „Puterea extraordinară a subconștientului tău”, publicată pentru prima dată în SUA în anul 1963, susținând că în subconștient veți găsi soluția tuturor problemelor cu care vă confrunțați și cauzele tuturor problemelor pe care le aveți.

Freud își va revizui ideile sale despre conceptul de subconștient, redefinind subconștientul – *eul* (ego), și îl împarte în *sine* (id) și *super eu* (superego).

Interpretarea freudiană a conduitei omului a fost aplicată în lucrările profesorului columbian David Abrahamsen. Teza de bază a acestuia o constituie afirmația că explicația conduitei umane trebuie căutată în conflictele biosexuale, cu care omul se lovește de timpuriu, în copilărie. Tocmai în condițiile familiale vede Abrahamsen cauza principală care generează criminalitatea. În acest caz, sînt lăsați pe ultimul plan factorii economici și sociali care pot influența familia, punînd în prim-plan afectivitatea acesteia.

Astfel, el scria că a constatat că raporturile afective dintre părinți și copii influențează dezvoltarea caracterului mai mult decît situația economică sau socială a familiei, iar experiența sa demonstrează că situația tensionată din familie dă naștere infractorilor.

Despre aceasta ne vorbește și titlul uneia dintre lucrările lui: „Situația încordată în familie – cauza principală a conduitei delictuale”, în care argumentează că un copil devine delincvent fie din motiv că în familie nu i s-a acordat atenție și, devenind mare, caută să atragă atenția asupra sa prin delict, fie că în familie a fost prea tutelat și protestele sale împotriva acestei tutele se manifestă mai tîrziu prin delict.

Așadar, Abrahamsen tratează criminalitatea ca pe un fenomen psihologic, generat de cauze pur psihologice. De altfel, de acest mod psihologic de tratare a criminalității este legată și concepția sa referitoare la *delincventul potențial*.

Conceptul de personalitate a fost creditat cu elemente originale și de alte teorii, amintind că modelele conturate de teoria asociațiilor diferențiate, care, deși e de o inspirație sociologică, atribuie un rol foarte important personalității infractorului în învățarea unui anumit comportament infracțional sau de teoria conflictelor de culturi, care, deși e de o inspirație socio-culturală, recunoaște particularitățile personalității, rolul lor decisiv în orientarea spre devianță, lăsînd celorlalți factori rolul de a explica doar alegerea tipului de devianță.

Conceptul de personalitate a infractorului include, desigur, și acele trăsături ale persoanei, care caracterizează subiectul activ al unei infracțiuni. E vorba atît de individualitatea acestuia, vîrsta, capacitatea de răspundere penală, cît și de anumite trăsături speciale, de natură relațională, specifice statutului social personal al făptuitorului, de relațiile sale cu victima etc.

O deosebită atenție a fost acordată personalității criminalului de către cerce-

tători, preum: R. Mihaela Stănoiu, V.Dobrinoiu, A. Tincu, V.Cioclei, I.Neagu, T.Amza (România); Ig. Ciobanu, V. Bujor (Republica Moldova); G.Avanțov, Iu.Antonean, M.Babaiev, V.Kudreavțev, A.Saharov, (Federația Rusă); O.Kovalenko, V.Filipov, A.Djuja, V.Liholob, O.Mihailov (Ucraina) etc.

Reieșind din tezele criminologice ale lui K. Platonov, toți factorii personalității pot fi clasificați în 5 substructuri care caracterizează:

1. Mediul de manifestare a personalității (necesități, interese, motive, directive, idealuri, concepții și obișnuințe).
2. Statutul social și rolul social (muncitor sau student, șef sau subaltern, celibatar sau căsătorit, apt de muncă sau inapt). Rolul social ține de statutul omului, de totalitatea drepturilor și obligațiilor sale.
3. Gradul pericolului social prezentat de individ (intensitatea activității infracționale).
4. Aspectul moral-psihologic (moral: particularitățile morale și conceptuale, părerile, convingerile, scopurile ș.a.; psihologic: trăsăturile emoționale, volitive și intelectuale, existența unor anomalii psihice).
5. Fiziologia personalității (sexul, vârsta, starea sănătății, particularitățile constituției).

2. Particularități ale personalității infractorului

Pentru a formula în sens general noțiunea de personalitate a criminalului, trebuie examinate trăsăturile de bază ale caracteristicii sale criminologice și structura acestora.

Indiferent de sursa de inspirație, majoritatea teoriilor asupra personalității criminale pun în evidență trăsătura de bază a acesteia – orientarea antisocială.

Literatura de specialitate, analizând conceptul de orientare antisocială a infractorului, ca trăsătură dominantă a personalității acestuia, pune accent pe contradicțiile dintre individ și societate, individ și propria sa natură, menționându-se trei grupe de astfel de raporturi:

1. Raporturi contradictorii ale omului cu natura, care formează infrastructura socială.
2. Raporturile contradictorii dintre oameni, grupuri, clase, comunități.
3. Raportul omului cu propria sa natură.

Primele două categorii de raporturi vizează relațiile dintre individ și colectivitate, adică gradul de socializare și contradicțiile care pot lua naștere la nivel micro sau macrosocial, pe când cea de-a treia se referă mai ales la dificultățile de adaptare de ordin individual.

Principalele modele de formare a personalității criminale sînt:

- alienarea (suferă de o boală mintală);
- frustrarea (a lipsi pe cineva de un drept, păgubitor, înșelător)
- inadaptarea (neputință de adaptare);
- învățarea (instruirea).

Personalității infractorului îi sînt caracteristice un șir de calități, caracteristici, însușiri, care îl determină ca persoană care a săvîșit o infracțiune.

Anumite caracteristici sînt comune pentru o serie de persoane (starea socială, caracterul, gradul periculozității), fiind clasificate de către criminologi în următoarele grupe:

1. caracteristici social-demografice;
2. juridico-penale;
3. referitoare la statut și rolul social;
4. moral-psihologice.

Caracteristicile social-demografice ale personalității infractorului includ starea socială, vîrsta, studiile, locul nașterii și domiciliul, cetățenia și alte date de ordin demografic. Aceste particularități, la prima vedere, n-au caracter criminologic, pe cînd în dările de seamă statistice referitoare la persoanele care au săvîșit infracțiuni, acești indici oferă informații importante, fără de care n-ar fi posibilă caracterizarea criminologică deplină a personalității infractorului.

Caracteristica juridico-penală include date despre infracțiunile comise, motivația și direcționarea comportamentului criminal, caracterul și statutul criminal (organizator, executor, complice, intensitatea activității criminale și antecedentele penale). Caracteristica dată ne prezintă personalitatea criminalului de pe poziții juridico-penale.

Caracteristicile referitoare la rolul social și statutul social al infractorului ne face cunoscută apartenența la grupul social, interacțiunea cu alte persoane și grupuri sociale.

Particularitățile morale includ nivelul intelectual, orientarea și convingerile, iar cele psihologice – particularitățile intelectuale, emoționale și volitive. Aceste caracteristici se conjugă cu modelele de formare a personalității infractorului.

Drept formă tipică de manifestare negativă a acestor raporturi contradictorii în plan comportamental este considerat fenomenul de înstrăinare sau alienare, pe cînd fenomenul de abatere a individului de la modul comportamental normativ recunoscut este rezultatul unor dificultăți de integrare în sfera relațiilor sociale.

Fenomenul de alienare este o consecință a influențelor negative de ordin social, care intervin în perioada dificultăților procesului de socializare, manifestîndu-se ca un factor perturbator de natură generală în comportamentul uman prin efectele generice de convertire spre devianță.

Studiile realizate în domeniul cercetării cauzelor infracțiunilor legate de parazitism, corupție și chiar a celor care duc la sustrageri de proprietății au relevat că în condițiile unor devieri politice, economice și culturale traumatizante poate fi schimbată personalitatea, reacția generală de nemulțumire și de frustrare a unor largi categorii de persoane fiind mai intensă. Cauzele cele mai frecvente ale frustrării pot fi: e șecul, dezamăgirea, izolarea, anonimatul, lipsa unui climat afectiv – toate caracteristicile fenomenelor de respingere, marginalizare socială, profesională ori chiar familială.

Fenomenul de frustrare, drept cauză majoră de ordin psiho-social, se formează numai sub impactul unor cauze exogene de excepție și nu se limitează numai la condiționarea infracțiunilor de corupție, parazitism social, sustrageri de bunuri sau chiar violență, exprimarea sa resemnându-se și în situația unei derulări normale a vieții sociale.

Analizându-se procesul constituirii personalității criminale, a mai fost susținut faptul că raporturile contradictorii de tip dialectic dintre om și propria sa natură ar genera și ele atitudinea antisocială.

Într-adevăr, fiind reflectarea unor cerințe, insuficiențe, infirmități sau incapacități de ordin individual, contradicția dintre om și propria sa natură nu interesează din punct de vedere criminologic, decît sub aspect social.

În această privință apreciem că dificultățile de integrare, drept cauza a infracționalității, includ numai dificultățile de ordin psiho-fizic personal, existența unei stări generale de inadaptabilitate a tuturor indivizilor la comportamentul social, vocația omului spre modelul existenței sale sociale fiind exclusă.

O altă sursă de constituire a personalității criminale de orientare antisocială, mai ales din punctul de vedere al trăsăturii sale esențiale, o constituie inadaptarea absolută sau relativă a unor persoane la comportamentul normal.

Ultima, și poate cea mai importantă cale de formare a personalității deviate, o constituie dobîndirea comportamentului antisocial prin intermediul influențelor provenite din mediul psihosocial, învățarea acestuia în cursul acumulării experienței de viață a individului prin celelalte forme de instruire a personalității deviate: alienarea, frustrarea, inadaptarea.

Cercetările criminologice au pus în evidență o multitudine de căi și forme de învățare a comportamentului criminal, unele dintre ele găsindu-și expresia în celelalte modele de formare a personalității criminale, accent punîndu-se pe negativismul vieții de familie, al mediului școlar și stradal, al grupului de anturaj intim, al locului de muncă, influența negativă a unor factori din mediul socio-cultural.

Referitor la influența familiei, studiile criminologice mai vechi au încercat să demonstreze că cei mai mulți infractori provin din așa-zisele familii dificile. Statisticile din ultimii ani au infirmat parțial această teză. În realitate, numărul crescînd de infractori, indiferent de proveniență, ne obligă să punem în discuție calitatea vieții de familie, valoarea sa formativă asupra personalității copilului sau adolescentului. Așadar, familia trebuie examinată sub toate aspectele, vizînd nu numai factorii de stabilitate ai cuplului parental, ci și modelul de viață pe care îl oferă minorului calitatea climatului instructiv-educativ din familie, calitatea climatului afectiv, aptitudinile pedagogice ale părinților, stilul de viață, de adaptare la regimul de disciplină și efort etc.

Unele cercetări efectuate în societatea noastră au demonstrat că lipsa de stabilitate a cuplului familial, mai ales lipsa unuia sau a ambilor părinți, constituie un factor de creștere a criminalității juvenile. Dintre minorii condamnați pentru

tîlhărie, mai mult de jumătate nu aveau unul sau ambii părinți.

În investigațiile din alte țări, savanții au pus în evidență numărul minorilor (peste 30%) care au comis infracțiuni de violență, proveniți din familii în care fie stilul de educație este despotic, fie părinții sînt total indiferenți.

Climatul de violență intrafamiliar lasă urmări în ceea ce privește stilul de viață al viitorului adult.

Cu toate acestea, rolul influenței date nu trebuie exagerat, experiența demonstrînd în multe cazuri că nu toți copiii proveniți din familii dificile evoluează spre comportament criminal.

Influența școlii în formarea personalității este incontestabilă. Deși considerată cel mai important instrument social de integrare a tinerei generații, ca factor primordial de educație, cultură și civilizație, școala poate induce și influențe nefaste asupra personalității elevului, raportul dascăl-elev cuprinzînd valențe și laturi extrem de complexe și delicate.

Cercetătorii în domeniu relevă și acțiunea criminogenă alarmantă a lipsei procesului de școlarizare sau de organizare necorespunzătoare a procesului educativ în școli.

Un rol însemnat în formarea personalității îi revine, de asemenea, mediului socio-profesional.

De aceea, orice eșec profesional poate deveni o cauză a dezechilibrului unor indivizii slabi, pe cînd reușita profesională depinde de foarte mulți factori: gradul de pregătire profesională, alegerea corectă a profesiei, aptitudinile specifice, capacitatea de adaptare la regimul de disciplină și efort etc.

În sfîrșit, un rol important, poate cel mai important în formarea personalității criminale, îl joacă influențele negative exercitate asupra minorului de către micromediu și, mai ales, de grupul său de anturaj.

În concluzie, principala trăsătură a personalității criminale o constituie orientarea antisocială, indiferent de natură și direcție.

3. Corelația dintre social și biologic în personalitatea infractorului

În studierea personalității infractorului este importantă problema privind rolul factorilor biologici în comportamentul criminal. Această problemă nu este elucidată totalmente, de aceea diferiți criminologi o abordează în mod diferit. Primele încercări de a explica comportamentul criminal de pe poziții biologice le-a făcut Lombroso încă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Atare abordări există și în criminologia contemporană. În anii '70 ai sec. al XX-lea, un interes deosebit printre criminologii sovietici au avut lucrările publicate de I. Noi, care menționa că: indiferent de mediul de dezvoltare, omul poate să nu devină nici criminal și nici erou, dacă s-a născut cu un alt program de dezvoltare.

Mai tîrziu, criminologul rus V.Emelianov a concluzionat că numai totalitatea factorilor economici, ideologici, sociali și biologici reacționează la ceea ce se numește criminalitate. Cauza criminalității este sintetizarea diferitor fenomene-

ne de ordin social și biologic. Premergătorii lui I. Noi și V. Emelianov au fost binecunoscuții geneticieni B. Astaurov și D. Beleaev. Pe lângă toate acestea, V. Dubinin consideră că omul nu se naște de la natură cu un program social determinat, acesta formându-se ca urmare a experienței sociale pe parcursul dezvoltării individuale.

Contrar orientărilor antropologice, în criminologie mereu au predominat viziunile ce dezafirmau biologizarea comportamentului criminal. Adepții școlii sociologice erau de părerea că fenomenul social variabil al infracțiunii nu poate fi explicat prin natura constantă a omului, mai cu seamă a delincventului.

După Ghertenzon, criminologii nu trebuie să cerceteze persoana din punctul de vedere al rădăcinilor biologice în comportament. În monografia „Genetica, comportamentul și responsabilitatea”, criminologii sovietici V. Kudreavțev, I. Karpeț și geneticianul V. Dubinin menționau doar condiționarea socială a comportamentului criminal. În baza examinării unor infractori concreți autorii au evidențiat în prim-plan condițiile sociale de formare a personalității și condițiile de trai.

În literatura de specialitate sînt expuse mai multe opinii referitoare la corelația dintre social și biologic în comportamentul criminal. Academicianul P. Fedoseev nu exclude necesitatea studierii individului, avînd în vedere atît factorii sociali, cît și biologici. A devenit clar că omul este un produs social, o ființă socială și comportamentul său este determinat de condițiile sociale. Totodată, nu putem fi de acord cu ideea că factorii biologici nu joacă nici un rol în dezvoltarea omului.

Tentative în explicarea comportamentului criminal de pe pozițiile trăsăturilor biologice sînt înregistrate și în criminologia contemporană. Esența polemilor privind socialul și biologicul în comportamentul

criminal nu se reduce însă nicidecum la negarea influenței trăsăturilor biologice de către unii autori și a celor sociologice de către alții.

Or, socialul și biologicul în personalitatea infractorului nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, se completează. Integritatea umană, înzestrată atît cu calități sociale, cît și biologice, se bazează pe interacțiunea dialectică a socialului și biologicului, aceleași legități fiind caracteristice și pentru personalitatea criminală.

4. Tipologia și clasificarea personalității infractorului

Următorul pas în cercetarea științifică a personalității criminalului este sintetizarea și sistematizarea calităților și însușirilor acesteia. Importantă este trecerea de la noțiunea *personalitatea criminalului* la categoriile *tipologia personalității criminalului* și *clasificarea criminalilor*. În ultimă instanță, activitatea de prevenire a infracționalității depinde de elaborarea tipologiei personalității infractorului, care constituie baza metodologiei în pronosticarea comportamentului criminal și luarea măsurilor individuale și diferențiale de influență juridică și profilactică.

În literatura criminologică, de obicei, sînt folosiți termenii *tipologie* și *clasificare*. Reieșind din faptul că tipologia sistematizează particularitățile grupurilor sociale tipice, iar clasificarea repartizează criminalii pe grupe conform indicilor individuali, clasificarea depășește tipologia.

În statistica penală întîlnim următoarea clasificare a criminalilor:

A. După indicii social-demografici:

1. bărbați, femei;
2. cu vîrsta cuprinsă între 14-15 ani, 16-17 ani, 18-24 ani, 25-29 ani, 30-40 ani mai mult de 50 de ani.

B. După nivelul de studii: avînd școala primară, studii gimnaziale și liceale, studii medii și de specialitate, studii superioare și superioare incomplete.

C. După starea socială și ocupație: muncitor, slujbaș, elev, funcționar, fermier, pensionar – apti pentru muncă, angajați în cîmpul muncii, șomeri.

D. După locul de trai: oraș, sat, cu viză de reședință permanentă, temporară, emigrant.

E. După caracterul și intensitatea activității criminale: repetată, recidivă, deosebit de periculoasă, specială, în grup, în grup organizat.

F. După starea individului în momentul săvîrșirii crimei: în stare de ebrietate, sub acțiunea substanțelor narcotice ș.a.

În literatura criminologică pot fi întîlnite mai multe variante de tipologii a personalității. În dependență de criteriul tipologizării, toate tipologiile cunoscute pot fi împărțite în trei grupe.

Prima grupă include criminali în dependență de caracterul, motivația, însușirile manifestate în momentul comiterii infracțiunii:

- criminali deosebit de periculoși;
- criminali violenți;
- criminali avizi;
- criminali care au săvîrșit crime antisociale;
- criminali imprudenți.

A doua grupă întrunește tipologiile în care criminalii sînt diferențiați reieșind din caracterul infracțiunii, personalității criminale, în dependență de manifestarea denaturărilor personalității. Drept exemplu ne poate servi varianta propusă pentru criminalii minori, în care sînt accentuate două tipuri:

1. criminogen;
2. întîmplător.

Tipul criminogen se mai împarte în trei subtipuri:

- criminogen succesiv;
- criminogen situativ;
- situativ.

A treia grupă include tipurile în care criteriul tipologizării îl constituie orientarea sociologică a personalității infractorului. Una dintre variantele acestor

tipologii clasifică criminalii reieșind din corelația negativului în orientarea personalității. Atare tipologie prevede:

Tipul profesionist – cel mai periculos tip de personalitate. Orientarea personalității este deformată și este reprezentată sub formă de orientare negativă. Se deosebește prin nihilism juridic, subcultură morală, orientare antisocială. Pentru acest tip sînt caracteristice intențiile de a săvîrși crime repetate, activi în a găsi și a organiza diferite situații favorabile pentru comiterea infracțiunilor. Din categoria acestora fac parte criminalii profesioniști și recidiviștii periculoși.

Tipul obișnuit (abil). Acest tip este caracterizat prin deformarea structurii orientării sociale. Componentul pozitiv aproape nu este relevant, calitățile social-psihologice ale personalității fiind contradictorii și neechilibrate: se distinge printr-un nivel redus al conștiinței, lipsește bariera dintre moral și amoral, dintre permis și nepermis. Se deosebește de tipul profesionist prin aceea că folosește la comiterea infracțiunilor diferite situații din viața de toate zilele. Nu sînt activi în crearea unor asemenea situații. Caracteristice acestui tip sînt persoanele care comit infracțiuni repetate, inclusiv recidiviștii.

Tipul instabil. Pentru acest tip nu sînt caracteristice deformațiile în structura orientării personalității. Orientările pozitive și negative sînt aproape egale, dar tendințele sînt contradictorii, ceea ce duce cînd la intensificarea, cînd la scăderea infracționalității. Între personalitate și infracțiune este întotdeauna un motiv care poate duce ori nu la săvîrșirea infracțiunii. Sînt incluse diferite încălcări ale ordinii de drept, ori acțiuni amorale comise pînă la infracțiune.

Tipul neglijent. Orientarea socială a acestui tip este evidențiată prin component pozitiv, orientarea negativă fiind minimală. Se caracterizează prin atitudine neserioasă față de normele sociale care reglează comportamentul în societate. De regulă, comit infracțiuni ușoare și din imprudență.

Tipul incidental se caracterizează prin orientare socială pozitivă, fără denaturări și nivel stabil al conștiinței. Săvîrșesc infracțiuni în situații critice. Persoana, nereușind să obțină un rezultat, nu provoacă societății pagube.

Trebuie remarcat faptul că nu există o tipologie și o clasificare exactă și completă. Acest șir poate fi completat în dependență de mulți factori. Importantă rămîne studierea personalității criminalului, care are valoare științifică și practică atît în rezolvarea multor probleme legate de situații concrete și infracțiuni specifice, cît și în combaterea, în general, a criminalității.

VI. ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ȘI PRACTICE ÎN CERCETAREA CRIMINOLOGICĂ

1. *Criminologia și cercetarea criminologică*

Criminologia studiază infraționalitatea, tipurile acesteia; infracțiunile, cauzele lor, alte tipuri de relații reciproce cu diverse fenomene și procese; eficiența măsurilor de combatere a infraționalității. Pe această bază criminologii elaborează recomandări privind ameliorarea activității de contracarare a infraționalității.

În diversitatea manifestărilor sale, infraționalitatea include: infracțiunea sau comportamentul infracțional individual; anumite tipuri de infraționalitate, evidențiate după obiectul vizat (de stat, sănătatea publică), formele infracțiunii (premeditată, din culpă/imprudență); infraționalitatea reprezentanților diferitelor grupuri sociale (minori, femei, antreprenori); infraționalitatea în diferite regiuni; în diverse sfere de activitate (economică, politică, spirituală); infraționalitatea în stat, în ansamblu; infraționalitatea în societatea umană în diferite etape ale existenței acesteia.

Conținutul criminologiei ca știință constă în cercetarea și evaluarea infraționalității, a schimbărilor acesteia, a deosebirilor regionale și sociale de grup, evaluarea acestora; studiul și evaluarea proceselor determinante, cauzale și de conformitate ale infraționalității, schimbărilor și diferențelor acesteia; elaborarea recomandărilor cu privire la combaterea infraționalității, a metodologiei și metodicii cercetării criminologice.

Metodologia și metoda sunt importante pentru orice știință, deoarece întotdeauna există conexiunea lor cu obiectul cercetării, determinând fiabilitatea și relevanța rezultatelor acesteia. În prezenta lucrare vom aborda noțiunea de cercetare criminologică, vom indica etapele cercetării criminologice, vom examina în detalii principalele metode de cercetarea criminologică.

Analiza criminologică permite elaborarea măsurilor concrete, identificarea țăintelor acestora, planificarea și coordonarea activității structurilor de protecție a ordinii de drept și a organizațiilor obștești. Termenul „metoda” provine din limba greacă veche și denumeste „calea ce duce către destinația concretă”, în cazul nostru – către cercetare, cunoaștere. În sens îngust, metodologia este suma procedeelelor aplicate în știință; în sens extins, aceasta constituie o parte importantă a filosofiei, a științei despre cunoștințele teoretice referitoare la metodele de analiză. Cu alte cuvinte, metodologia oferă instrumentele necesare pentru a acumula cunoștințe în urma activității științifice de cercetare referitoare la căile și modul de funcționare a lumii. Cercetarea criminologică reprezintă o modalitate de cunoaștere socială în cel mai larg sens al cuvântului, realizându-se cu ajutorul metodelor de studiere a fenomenelor sociale prin prisma caracteristicilor specifice obiectului criminalisticii. Deci,

cercetarea criminologică utilizează metode științifice, efectuând tranziția de la abstract la concret, comparația/confruntarea, metoda istorică fiind, în acest sens, una esențială.

Metodele statistice. Tranziția de la abstract la concret este o metodă care presupune un anumit nivel de pregătire a cercetătorilor, promovarea ipotezelor, aplicarea noțiunilor științifice referitoare la gândirea abstractă, orientarea cercetării spre ținta urmărită, focusarea atenției cercetătorului pe cele mai importante momente supuse studiului anterior. Ipoteza trebuie să coincidă cu teoriile științifice aplicate în criminologie și, de asemenea, să posede o relevanță bine fundamentată. Nu orice supoziție constituie o ipoteză. Formularea și promovarea unei ipoteze necesită evaluarea datelor teoretice și empirice existente, confruntarea acestora cu obiectul, esența și scopurile cercetării. Toate acestea se realizează în procesul pregătirii programului de cercetare. Metoda istorică asigură studierea obiectelor criminalisticii în dinamică.

Analiza infraționalității necesită o perioadă de durată, în cadrul căreia urmează a fi relevate reclamațiile cu caracter permanent, tendințele infraționalității, interacțiunea acesteia cu alte fenomene sociale. Metoda comparată se aplică pentru confruntarea datelor cu privire la infraționalitatea din diferite țări, regiuni ale țării, din diferite categorii de vârstă, gen, grupuri sociale etc. În procesul comparării se cristalizează o nouă informație despre determinanțele infraționalității, deoarece diferențele dintre acestea depind de diferențele dintre procesele socio-economice și de altă natură înregistrate în anumite state, regiuni etc.

Metoda comparată determină caracteristicile infraționalității comune pentru țări/regiuni și, totodată, particularitățile separate ale acesteia. Datele respective servesc ca bază pentru reexaminarea și verificarea ipotezelor care țin să demonstreze dependența corelativă dintre infraționalitate și condițiile sociale concrete. În domeniul criminologiei, metodei comparate i se rezervă un rol deosebit atunci când cercetătorul determină specificul fenomenelor. Astfel, studiind particularitățile individuale ale personalității infractorului, condițiile de studii, viață și activitate, cercetătorul va studia obligatoriu și așa-numitul grup de control. De exemplu, atunci când infractorul este minor, cercetătorul va tinde să stabilească motivele comportamentului infrațional al acestuia în raport cu comportamentul normal al colegilor săi de școală, care, în cazul acesta, vor alcătui grupul de control. Doar în acest mod se va asigura relevanța datelor obținute în cadrul cercetării. Metodele statistice se aplică pe larg în procesul studierii fenomenelor infraționale cu caracter de masă, ceea ce permite formularea legilor și tendințelor de evoluție a infraționalității.

Statistica, în general, și indicatorii de calcul care determină particularitățile și legitățile comune ale fenomenelor infraționale, în particular, se bazează pe acțiunea legii cifrelor mari, însă nu explică mecanismul interior de formare a legităților, nu stabilește conexiunile dintre anumite fenomene și procese. De

exemplu: s-a stabilit că 80 la sută dintre recidiviști comit prima infracțiune fiind minori, însă această cifră nu explică de ce se întâmplă acest lucru, care este mecanismul ce declanșează comportamentul infracțional în interiorul grupului respectiv de vârstă. Studiarea personalității recidiviștilor, a mediului lor social permite formularea determinantelor acestui fenomen, condițiile motivante și calitățile personale care au contribuit la producerea recidivei. Constatările în cauză stau la baza elaborării unui program eficient de corecție comportamentală.

În cercetările criminologice un loc aparte le revine metodelor sociale cu caracter concret, care presupun studierea fenomenelor sociale în manifestările lor concrete, în condițiile spațio-temporale date.

Cercetările criminologice încep cu elaborarea programului și analiza obiectului cercetării. Eficiența lor depinde de fundamentarea științifică și realizarea tehnico-organizațională a programului. De asemenea, caracterul rezultativ al cercetării criminologice depinde direct de calitatea documentelor teoretice puse la baza tuturor procedurilor aplicate de către cercetător, de prelucrarea și analiza profundă a rezultatelor obținute în fiecare etapă de cercetare cu utilizarea acestora în edificarea structurii teoretice/științifice a programului, care trebuie să răspundă unui set de cerințe speciale, iar fiecare componentă a acestuia – să contribuie plenar la scopul general. Formularea rezultatelor cercetărilor criminologice depinde, în mare parte, de baza lor teoretică, de selectarea corectă a sistemului index empiric și de prezentarea argumentată a ipotezei de lucru.

Organizarea defectuoasă a cercetărilor conduce la concluzii teoretice eronate și la recomandări practice ineficiente, ceea ce nu justifică în niciun mod cheltuielile de resurse și mijloace. Pe durata activității problema practică nu întotdeauna coincide cu problema științifică. Dacă în cazul formulării problemelor practice sunt utilizate, de regulă, metode cunoscute, atunci putem presupune că unele dintre acestea pot fi bazate pe cunoștințe perimate. Factorul principal în soluționarea problemelor științifice constă în acumularea de noi cunoștințe, în acest proces fiind atestate atât aspecte practice, cât și teoretice/științifice. Anume din acest motiv soluționarea unei probleme științifice echivalează cu acumularea cunoștințelor noi sau cu crearea unui model teoretic (scheme conceptuale), care ar explica anumite fenomene din societate. În baza acestor cunoștințe sunt elaborate recomandările pentru activitatea practică. Sectorul intermediar între problemă și model teoretic este ipoteza care dirijează acțiunile criminologului în timpul cercetării.

Este important să se evite pericolul apariției unor probleme convenționale, adică a acelor probleme care nu reflectă situația criminogenă reală sau care au o perioadă de soluționare îndelungată. Pentru a evita pericolul în cauză, criminologul trebuie să posede cunoștințe practice profunde de combatere a infracționalității și un orizont științific considerabil în domeniul dat. Nu întotdeauna se reușește formularea exactă a problemei științifice chiar în debutul programului

de cercetare. În acest caz, problema este expusă în principiu, iar ulterior, în procesul elaborării altor compartimente ale programului, aceasta se precizează. Soluționarea problemei științifice trebuie să fie orientată spre atingerea unor anumite scopuri care, luate în ansamblu, ar asigura creșterea eficienței în lupta cu infracționalitatea. Pornind de la acest fapt, pentru fiecare cercetare sunt determinate mai multe sarcini. Orice cercetare criminologică este pregătită și organizată minuțios.

Există trei variante ale planului tehnico-organizațional de cercetare:

1. de cercetare;
2. analitică;
3. experimentală.

Planul cercetărilor se aplică atunci când nu există un tablou clar al problemei sau al obiectului de cercetare. Scopul planului constă în formularea problemei. Într-un domeniu al cercetării abordat insuficient sau ignorat totalmente în literatura de specialitate cercetarea începe cu aspectele generale, ceea ce permite, pe viitor, formularea detaliată și exactă a problemei, selectarea metodelor științifice și de cercetare, stabilirea ordinii utilizării acestora și consecutivitatea problemelor propuse pentru soluționare. De multe ori cercetătorul este nevoit să constate că problemele examinate sunt cu bătaie foarte lungă, iar cunoștințele tehnice și metodele aplicate nu sunt suficiente pentru a obține rezultatul scontat.

Toate chestiunile la care ne-am referit sunt indicate în planul cercetării care presupune trei etape de lucru:

1. studierea documentației;
2. convorbirea;
3. observarea.

Mai întâi de toate este recomandată studierea literaturii la tema respectivă, atât autohtonă, cât și din alte țări, ținându-se, totodată, cont de ramurile științelor conexe. În așa mod, se elaborează bibliografia completă, iar sursele sunt prelucrate. Scopul anchetării specialiștilor, savanților și practicienilor constă în obținerea cunoștințelor adiționale referitoare la obiectul cercetării și formularea supozițiilor primare.

Se recomandă ca lista persoanelor și instituțiilor cu care au avut loc consultări să fie alcătuită din timp.

Observarea constituie etapa finală a cercetării, criminologul, către această perioadă, posedând deja un anumit bagaj de informații. Planul de cercetare a problemei finalizează cu formularea exactă a acesteia. Planul la care ne-am referit mai sus se deosebește de cercetarea experimentală. Scopul planului de cercetare constă în formularea problemei și ipotezei, iar planul pilot se realizează în scopul verificării metodelor de cercetare.

Planul analitic de cercetare criminologică se aplică în cazurile când volumul și calitatea cunoștințelor despre problemă permit determinarea obiectului și formularea ipotezei descriptive referitoare la relațiile funcțional-structurale și

caracteristicile de clasificare ale obiectului cercetat. Scopul acestui tip de plan constă în verificarea ipotezei respective și, în caz de confirmare, în determinarea parametrilor cantitativi și calitativi ai obiectului. În acest caz, studierea literaturii științifice, a convorbirilor și observărilor nu este suficientă. În astfel de situații se aplică alte metode de cercetare: cercetarea selectivă sau completă, cercetarea de grup, analiza corelativă a datelor etc. Deseori cercetările în conformitate cu planurile analitice nu demonstrează relațiile de cauză și efect sau oferă rezultate triviale, adică deja cunoscute. Însă nu întotdeauna ceea ce pare logic și este acceptat pe larg reprezintă un adevăr științific

Se impune o atenție deosebită la examinarea faptelor evidente. Cercetările efectuate în baza planului analitic contribuie la ordonarea faptelor cunoscute, la stabilirea corelației dintre acestea și datele empirice referitoare la structura obiectului de cercetare. Planul experimental de cercetare criminologică se aplică atunci când cunoștințele despre obiect permit formularea ipotezei explicative. Scopul planului constă în stabilirea relațiilor de cauză-efect în interiorul structurii obiectului, relevarea structurii și, totodată, a factorilor care condiționează funcționarea și dezvoltarea obiectului. De facto, planul analitic întotdeauna conține elemente experimentale: criminologul, conștient sau nu, tinde să realizeze clasificarea și să emită supozițiile funcțional-structurale, bazate pe imaginea estompată a relațiilor cauză-efect supuse cercetării. Atunci când realizarea planului analitic este finalizată, sunt formulate niște supoziții mai clare; se constată nu doar existența referințelor, ci și caracterul lor. În practica de zi cu zi se întâmplă foarte rar ca unul dintre tipurile enumerate în plan să funcționeze separat. De cele mai multe ori, într-o singură cercetare sunt aplicate toate trei tipuri de plan, astfel având loc studiul mărturiilor, analiza ipotezei descriptive și a informației criminologice, studierea fenomenului infracțional prin prisma caracteristicilor obiectului cercetat, observarea elementelor empirice în raport cu conținutul ipotezei etc.

2. Tehnica și metodică în cercetarea criminologică

Noțiunea de metodologie în criminologie. Metoda este un procedeu, o modalitate de cercetare. Metodică se constituie din totalitatea metodelor de cercetare. Metodologia este știința despre căile și metodele de cercetare științifică. Metodologia cercetării criminologice depinde de obiectul cercetării.

În fond, criminologia se preocupă de legitățile infracționalității cu determinantele și cauzele sale, precum și de influențele din exterior asupra acesteia, iar obiectul criminologiei este infracționalitatea în toate manifestările ei, procesele și fenomenele care o generează, caracterul acțiunii asupra infracționalității și consecințele acestei acțiuni. Pornind de la aceste realități, constatăm că metodologia cercetării criminologice trebuie să includă în sine studierea proceselor sociale în toată complexitatea lor, a factorilor de impact asupra infracționalității și a caracteristicilor persoanelor care comit infracțiuni.

Având drept punct de pornire metoda științifico-dialectică de cunoaștere a

realităților sociale, criminologia utilizează pentru cercetarea problemelor ce țin de infraționalitate o diversitate de metode științifice speciale. Multe dintre metodele concrete sunt preluate din alte științe, cum ar fi sociologia, jurisprudența, statistica, demografia, economia.

Raportate la criminologia modernă, toate metodele pot fi divizate convențional în trei grupe, în cercetarea concretă utilizându-se un mix de metode care se completează reciproc:

- 1) metodele aplicate în științele juridice (istorice, comparate, logice, sistemice etc.);
- 2) metodele aplicate în sociologie (observarea, ancheta și interviul, experimentul, expertizarea, grupul de control, documentarea);
- 3) metodele aplicate în psihologie (sociometria, testarea etc.).

Metodele statistice aplicate în criminologie. Un loc aparte în criminologie le revine metodelor statistice. Cu ajutorul acestora este posibilă acumularea și generalizarea informației cu privire la indicatorii cantitativi ai infraționalității. Ca rezultat, se pot obține datele necesare pentru elaborarea măsurilor de prevenție a infraționalității și evaluarea nivelului de eficiență a sistemului funcțional de măsuri îndreptate spre contracararea fenomenelor infraționale.

Metoda statistică include în sine trei etape:

1 – **colectarea informației primare.**

Aceasta poate fi obținută din fișele statistice și de evidență, de care dispun structurile MAI, procuratura, instanțele de judecată, precum și din materialele anchetărilor, interviurilor, dosarelor penale, experimentelor etc.

2 – **sinteza și gruparea (clasificarea) datelor obținute din evidența primară.**

Se disting trei asemenea grupări de date: tipologică, variativă și analitică. În cazul grupării tipologice ansamblul de date supuse cercetării este distribuit pe tipuri omogene (de exemplu, după tipul de infracțiuni sau după locul comiterii acestora). În gruparea variativă datele se concentrează după criteriul cantitativ (de exemplu, după structura pe vârste a infracțiunilor). Gruparea analitică stabilește legătura reciprocă dintre diferite fenomene (de exemplu, infraționalitatea și consumul de alcool).

3 – **analiza datelor acumulate și grupate.**

În acest scop sunt utilizați indicatorii generalizatori. Deseori, la elaborarea măsurilor profilactice datele statisticii penale sunt confruntate cu alte date statistice (de exemplu, pentru cercetarea impactului consumului abuziv de alcool asupra criminalității datele referitoare la nivelul, structura, dinamica fenomenului sunt confruntate cu indicatorii consumului de alcool).

Deoarece este imposibilă anchetarea unor grupuri numeroase de respondenți sau studierea tuturor dosarelor penale existente în cauza cercetată, metoda selectivă, de regulă, se aplică în sondajele cu participarea cetățenilor simpli, angajaților din structurile de menținere a ordinii publice, deținuților, infractorilor, precum și în studierea dosarelor penale cu scopul obținerii informației referitoare la problemele infraționalității.

Esența metodei constă în faptul că tot întregul (infracționalitatea generală) este descris în baza unei părți a acestuia (selectiv). Se studiază doar o parte din întreg, iar informația obținută se utilizează pentru caracterizarea fenomenului în ansamblu.

La aplicarea metodei selective este important să se țină cont de următoarele momente:

– partea selectată trebuie să fie suficient de numeroasă pentru ca astfel să se formuleze legități obiective, bazate pe natura materială a fenomenelor supuse studiului;

– unitățile care constituie această parte trebuie să fie selectate aleatoriu, indiferent de voința sau predilecțiile cercetătorului.

Pentru a răspunde acestor condiționalități, orice unitate a părții selectate din întreg trebuie să posede aceeași „șansă” de a fi aleasă. În acest scop, statistica matematică recomandă aplicarea unui șir de metode de selecție: simplă, întâmplătoare, sistematică, tipică, în serie, în două stadii, după principiul cotelor ș. a.

Să vedem care sunt metodele sociologice și psihologice aplicate în cercetarea criminologică.

Observarea. Poate fi de două tipuri:

- 1) simplă;
- 2) incluzivă.

În cazul observării simple fixarea evenimentelor, faptelor se efectuează exclusiv (din afară) în raport cu mediul în care au loc faptele, evenimentele, procesele studiate. Observarea incluzivă (din interior) se efectuează de către cercetătorul care se integrează în grupul vizat, devenind, pentru un timp, parte integrantă a acestuia. De exemplu: un membru al colectivului de muncă în care au loc furturi permanente de produse finite; un membru al grupării de tineri infractori. Rezultatele observărilor sunt fixate cu regularitate. În acest caz, o problemă ar fi gradul admisibil de integrare în grupurile infracționale a cercetătorului care se presupune că trebuie să rămână un observator neutru.

Metoda sondajului. Scopul acesteia constă în obținerea informației referitoare la faptele obiective și subiective din mărturiile persoanelor chestionate (respondenților). Toată diversitatea metodei sondajului aplicate în sociologie și criminologie se rezumă la două tipuri de bază: anchetarea și interviuarea. În cazul anchetării informația se adună prin obținerea răspunsurilor în scris la chestionarul (ancheta) pregătit în prealabil. Fiecare anchetă va începe cu o introducere, în care, în linii mari, sunt expuse scopurile și sarcinile cercetării în cauză, importanța practică a acesteia, denumirea instituției care o efectuează etc.

La organizarea anchetării propriu-zise se va verifica, mai întâi de toate, corectitudinea formulării întrebărilor. În acest scop, se va efectua o cercetare-pilot prin anchetarea a 20-50 de persoane, ceea ce va permite precizarea formulărilor, a timpului necesar pentru completarea anchetei, a riscurilor ca anchetele să nu fie restituite.

Interviul reprezintă o convorbire, în procesul căreia persoana răspunde la întrebările cercetătorului. Știința psihologică distinge două tipuri de interviu: formalizat și liber. În cazul interviului formalizat cercetătorul pregătește în prealabil întrebările (la fel ca într-o anchetă) care se pun în fața celui intervievat în timp ce cercetătorul imprimă răspunsurile. Interviul liber nu necesită o pregătire prealabilă a chestionarului. Cercetătorul trebuie doar să cunoască ce informație dorește să obțină pentru ca cercetarea criminologică să ofere soluții eficiente referitoare la sarcinile propuse. Informația obținută în urma anchetării și interviuării este supusă prelucrării statistice și grupării. Dacă prelucrarea va fi computerizată, atunci răspunsurile vor fi în prealabil codificate.

Metoda grupului de control. Elementul principal al acestei metode constă în faptul că cercetătorul selectează două sau mai multe grupuri, unul dintre care este de bază (experimental), iar celălalt – de control. Grupurile vor fi echivalente minuțios după toate criteriile, cu excepția celui pentru care se efectuează studiul. Compararea rezultatelor obținute în grupul de bază și cel de control demonstrează dacă legitățile constatate sunt tipice pentru grupul de bază. Un rol important în metoda grupului de control îi revine respectării principiilor de echivalare a grupurilor după anumite criterii.

Experimentul, adică experiența științifică, este un important procedeu metodic care contribuie la buna cunoaștere a realităților sociale, permite identificarea unor fapte noi sau precizarea celor anterioare, le pregătește pentru formularea concluziilor, ipotezelor și, într-un final logic, pentru elaborarea legii respective. Experimentul social poate fi definit ca o formă specifică, limitată în timp și spațiu, de activitate socială, întreprinsă în scopul verificării ipotezelor, identificării mijloacelor care ar asigura funcționarea optimă și dezvoltarea unui sau altui sistem social, soluționării contradicțiilor, stabilirii căilor și formelor viitoare activități practice de masă, gestionării eficiente a proceselor sociale. Aplicarea metodei experimentale este posibilă doar atunci când se satisfac următoarele cerințe:

- 1) respectarea strictă a legalității;
- 2) existența unei ipoteze fundamentate științific;
- 3) selectarea obiectului tipic al cercetării;
- 4) determinarea segmentului temporal care ar permite verificarea în profunzime a ipotezelor și supozițiilor înaintate;
- 5) existența permisiunii din partea structurilor de resort.

Metoda expertizării. Aceasta presupune obținerea opiniilor experte din partea unor teoreticieni și practicieni competenți în problemele infracționalității. Metoda în cauză se aplică pe larg în scopul evaluării nivelului latent al infracționalității, prognozării dinamice a acesteia, studierii normelor de eficiență specifice dreptului penal, cauzelor care au dus la producerea schimbărilor în domeniul infracționalității etc.

Există două forme de bază de chestionare a experților: individuală și de

grup. De asemenea, sondajele pot fi cu și fără prezență fizică, în scris și orale, în chestiuni de ordin general și particular. Aceste sondaje permit obținerea unor opinii experte individuale sau colective în chestiunile concrete referitoare la problema criminologică cercetată. Răspunsurile experților sunt generalizate și analizate; se calculează numărul evaluărilor obținute pentru fiecare factor expus (dacă aceștia au fost indicați), după care sunt determinate valorile medii.

Metoda documentară. Studiarea documentelor este una dintre cele mai importante metode de acumulare a informației în cadrul cercetărilor criminologice. De cele mai dese ori sursa informației documentare în cercetarea criminologică o constituie dosarele penale (generalizările practicii de anchetă judiciară), în care, de rând cu alte materiale, se conțin date privind personalitatea infractorului, motivele și circumstanțele comiterii infracțiunii, cauzele concrete și condițiile care au contribuit la aceasta. Lista altor documente, în afară de dosarele penale (de exemplu, a celor eliberate de structurile ordinii de drept, publicate în mass-media, actele personale), și măsura examinării acestora sunt determinate de către cercetător, care va reieși din scopurile și sarcinile respectivei cercetări criminologice.

Studiarea dosarelor penale are loc în temeiul anchetei (chestionarului), elaborate special cu referință la scopurile, sarcinile și obiectul cercetării. De regulă, această anchetă conține patru compartimente. Primul conține întrebările referitoare la infracțiunea propriu-zisă; cel de-al doilea – întrebările referitoare la personalitatea infractorului; cel de-al treilea – întrebările referitoare la scopurile și motivele infracțiunii; cel de-al patrulea – întrebările referitoare la impactul educativ al procedurii judiciare, la pedeapsă și la măsurile de prevenție stipulate în materialele dosarului. În ultimii ani se înregistrează o extindere a aplicării în cercetarea criminologică a tehnologiilor computerizate.

În domeniul criminologiei se utilizează mai frecvent două metode psihologice: sociometria și testarea. În știința autohtonă sociometria a fost preluată din psihologia și sociologia țărilor avansate în domeniu. Termenul „sociometrie” provine din cuvintele latine *socius* – tovarăș, complice și *metrum* – măsură. Cercetarea sociometrică reprezintă studiarea metrică a relațiilor emoțional-psihologice dintre oameni. La temelia sociometriei stă sondajul sociometric care constă dintr-un set de întrebări adresate respondentului în scopul stabilirii relațiilor reciproce cu alți membri ai grupului de contact. În cercetarea sociometrică sondajul trebuie să răspundă unor cerințe generale față de orice chestionar (anchetă sau interviu). Datele sondajului sociometric se prelucrează și se sumează în sociometrice (tabele) și sociograme (scheme). Analiza tabelelor și schemelor permite, pe de o parte, identificarea calităților socio-psihologice ale persoanei și grupului, iar pe de altă parte – selectarea mijloacelor eficiente de gestionare a mecanismului de interacțiune dintre individ și grup.

Testarea este una din varietățile metodei sondajului. Testul reprezintă sarcina, întrebările, situațiile, care sunt elaborate de către cercetător și sunt adresate

persoanei supuse cercetării pentru a da răspunsurile de rigoare. Scopul testării constă în relevarea particularităților psihologice ale infractorului: gradul de inteligență, capacitățile creative, înclinarea spre risc, nivelul de autocontrol, de cruzime, de reacție rapidă în situații extreme etc.

Să analizăm și alte metode de cercetare criminologică.

Metoda comparată. În cercetările criminologice comparate de regulă sunt confruntate problemele analogice din diverse țări, în segmente de timp identice (metoda de comparare sincronă), precum și din diferite țări (regiuni) sau din aceeași țară în diverse perioade istorice (metoda de comparare diacronică). În acest context, un interes deosebit prezintă infraționalitatea comparată, teoriile comparate privind cauzele infraționalității și colaborarea internațională în domeniul combaterii infraționalității, bazată pe strategiile comparate.

Abordarea istorică. În cercetările istorice pot fi aplicate atât metode calitative, cât și metode cantitative. Acestea permit compararea infraționalității și a fenomenelor legate de aceasta pe segmente îndelungate de timp (cinci, zece, cincizeci și mai mulți ani). Anume printr-o asemenea abordare pot fi decelate legitățile și tendințele reale ale infraționalității, cauzele profunde ale acesteia, caracteristicile durabile ale personalității infractorului. La fel, abordarea istorică permite verificarea gradului de fiabilitate a măsurilor de prevenție și control asupra infraționalității. Pe acest fundament se edifică prognozele criminologice pe termen lung, se desființează teoriile și supozițiile dubioase, de exemplu, cum a fost la vremea sa cea referitoare la eradicarea infraționalității în procesul construcției comunismului.

Metoda sistemică. În criminologie aceasta s-a dezvoltat din abordarea complexă a procesului de cercetare și a luat o amploare relativă în anii '70-'80 ai secolului trecut. În baza abordării sistemice, în ultimii ani, se dezvoltă așa-numita teorie modulară a sociumului, în care societatea este examinată sub forma unui sistem armonios, bazat pe coordonare reciprocă, alcătuit din elemente și părți între care există relații bine organizate, exprimate prin proporții stabile (distribuiți), măsurabile în mase și cote specifice.

Metodele logice de drept se atestă preponderent în mediul juriștilor. În criminologie acestea permit raportarea realităților criminologice la legislația în vigoare și, în consecință, elaborarea măsurilor juridice de control asupra infraționalității în vederea prevenirii acesteia. În cercetările criminologice sprijinul pe normele, instituturile, principiile de drept și drepturile omului asigură condițiile pentru realizarea deplină a cerințelor de legalitate, fixate în recomandările de specialitate.

3.Relevanța metodei statistice în criminologie

Importanța universală a oricărei metode științifice rezidă în faptul că aceasta nu doar indică motivele sau alte rezultate ale cercetării, ci propune căile de identificare ale acestora sau a altor date pe care tinde să le obțină cercetătorul.

Sprrijinindu-se pe categoriile filosofice ale hazardului (întâmplării) și necesității, cantității și calității, legăturii reciproce și evoluției fenomenelor etc., precum și pe teoria statisticii matematice, statistica juridică elaborează metode specifice destinate studierii aspectului cantitativ al infraționalității, contravenției, delictelor de drept civil și fenomenelor/proceselor sociale legate de acestea. Asupra conținutului concret al acestor metode exercită o influență considerabilă teoria generală a dreptului cu diferitele ramuri ale sale, teoria criminologiei și a altor științe juridice. Tezele teoretice ale disciplinelor menționate determină și metodicile speciale, bazate pe metode statistice.

La metodele specifice, cu ajutorul cărora statistica juridică studiază obiectul criminologiei, se referă: observarea statistică de masă a infraționalității și a altor fenomene criminologice importante; sinteza și gruparea datelor, obținute în urma observării, pe anumite criterii calitative; analiza statistică cantitativă a indicatorilor sumati și grupați; analiza calitativă multiaspectuală a materialelor statistice bazată pe teoria criminologiei și a altor științe conexe. Metodele enumerate, formând un proces statistic-criminologic organic al cercetării, uneori capătă denumirea propriilor faze sau etape și asta deoarece fiecare metodă următoare, de regulă, poate fi aplicată cu utilizarea indicatorilor precedentei.

În consecință, orice cercetare statistic-criminologică se consideră deplină și încheiată doar atunci când aceasta se compune din principalele faze (etape, metode) nominalizate mai sus

Metoda observării statistice de masă asupra fenomenelor criminologice denotă faptul că doar prin studierea unui număr considerabil de infrațiuni, contravenții, delikte, a subiecților unor asemenea acțiuni pot fi stabilite legitățile obiective ale infraționalității/contravenției, cauzele acestora, eficiența activității instanțelor judiciare care determină măsurile de contracarare a fenomenului infrațional/contravențional, procuraturii, poliției, altor structuri de apărare a ordinii de drept. Studierea fenomenelor unice sau în număr mic, bazate pe devieri întâmplătoare, nu permite descoperirea legităților obiective, reale. Și invers: în cazul observării de masă oscilațiile hazardate se sting reciproc și rămân doar consecințele condiționate de cauze generale.

S-a observat de mult timp că infrațiunile sau alte fenomene criminologice la scară mare relevă, prin numărul și clasificarea lor, o legitate similară cu cea din natură. Iată de ce, pentru a asigura un fundament cu adevărat științific pentru datele statistice este necesar să se ia în cont nu fapte disparate, fie și importante, ci suma faptelor referitoare la chestiunea examinată. În caz contrar, poate apărea suspiciunea de selecție tendențioasă a faptelor cercetate. Una dintre exigențele primordiale față de observarea statistică în criminologie constă în relevanța și plinătatea informației inițiale acumulate.

Organizarea observării statistice include: determinarea scopurilor și sarcinilor; selectarea obiectului potrivit; stabilirea unităților de observare, părți-

lor acestora, elementelor de măsurare; elaborarea programului de observare. Scopurile cercetării statistic-criminologice pot fi diferite. Acestea decurg din situația criminologică concretă și pre-determină selectarea obiectului observării. De exemplu: dacă scopul cercetării este elaborarea măsurilor eficiente de contracarare a corupției, atunci obiectul observării poate fi totalitatea relațiilor sociale de drept în sfera serviciului public, în anumite limite spațio-temporale. În calitate de unități ale observării pot evolua administrațiile regionale și structurile ordinii de drept ce le aparțin; de unități ale întregului – faptele de corupție, persoanele corupte, cauzele și condițiile; de unități de măsurare – dosarele penale și alte materiale referitoare la corupție, infracțiunile concrete și subiecții lor. Toate acestea sunt expuse în programul observării. Este de dorit ca în acest program să fie incluse doar acele chestiuni la care este necesar să se obțină răspunsuri, evitându-se întrebările la care nu pot fi obținute răspunsuri obiective, de calitate scontată .

În criminologie, observarea statistică poate lua două forme organizaționale:

- 1) evidența oficială și raportul de activitate (au fost examinate mai sus);
- 2) cercetarea special organizată care permite colectarea informației ce lipsește în raportările oficiale. De exemplu: în procesul studierii infracționalității poate apărea necesitatea de clarificare a gradului de încredere a cetățenilor față de structurile de menținere a ordinii legale, de stabilire a numărului real al victimelor infracțiunii (partea vătămată) sau de relevare a cauzelor neadresării lor în organele de poliție.

Așa cum sub aspect temporal evidența faptelor este un proces continuu, în cercetarea criminologică prevalează observarea curentă pe o durată lungă de timp, deși cercetările cu caracter concret se pot baza și pe informații periodice sau unice. Prin prisma vizării unităților din întreg observarea în criminologie poate fi neîntreruptă, mai ales la utilizarea evidenței și raportării oficiale, și întreruptă (monografică, de anchetare sociologică, selectivă, raportată la cercetarea masivului de bază).

Pentru a obține rezultate obiective, observarea statistică trebuie să cuprindă fie întregul în ansamblu (în statistică – generală) al fenomenelor studiate (observarea neîntreruptă), ceea ce la modul practic nu întotdeauna este posibil, fie acea parte a întregului care ar fi suficient de reprezentativă pentru a putea afirma că rezultatele obținute în baza unor date parțiale posedă o anumită marjă de eroare. Drept bază științifică, în acest caz, servește legea numerelor mari care permite calcularea marjei de eroare (observarea întreruptă, selectivă) în situația când faptele examinate nu sunt complete.

Sumarea și gruparea datelor observării după anumite criterii calitative constituie o altă metodă (etapă) specifică a cercetării criminologice. Aceasta nu este mai puțin importantă decât observarea, deoarece la elaborarea incorectă a materialelor poate fi pierdut caracterul veridic al informației obținute. La etapa

sumării începe tranziția de la caracteristicile hazardului și unicului la cele ale factorilor stabili și de masă, de la infracțiuni și contravenții aparte la infracționalitate și contraveniență generalizată.

Datele obținute în urma observării statistice au caracter general. Pentru a pătrunde în esența fenomenelor observate, acestea urmează a fi sumate și grupate după criteriile de care are nevoie cercetătorul, astfel încât fiecare grup să reprezinte o anumită omogenitate calitativă. De exemplu: totalitatea infracțiunilor examinate este distribuită în grupuri pe criteriul țintei atentatului (persoana, economia, statul etc.), pe cel al conținutului motivării (interesul material, violența etc.) sau pe cel al subiecților infracțiunii (gen, vârstă, stare socială, antecedente penale etc.). Sumarea și gruparea datelor permite vizualizarea structurii fenomenelor studiate, a similitudinilor și diferențelor dintre ele. Criteriile de grupare pot reflecta aspectul cantitativ al fenomenului (de exemplu, vârsta infractorului), dar și cel calitativ (de exemplu, conținutul motivației). Metoda la care ne referim subliniază unitatea dintre factorii cantitativi și cei calitativi, încadrați într-un tot întreg.

Grupările statistice pot fi **tipologice**, când fenomenele studiate sunt grupate după criterii calitative; **structurale**, când fenomenele studiate sunt grupate după criterii cantitative; **analitice** (corelaționale), când se scoate în evidență conexiunea reciprocă și dependența dintre fenomenele supuse studiului. De asemenea, grupările pot fi simple, complexe, combinate, polimetrice, primare, secundare etc. Rezultatele grupării indicatorilor criminologici pot fi expuse sub formă de tabele și grafice, ceea ce conferă cercetării un pronunțat aspect ilustrativ, făcând-o mai accesibilă ca înțelegere.

Analiza statistică cantitativă permite aprofundarea studiului, identificarea și măsurarea legităților și interdependenței fenomenelor de masă, juridice, criminologice și sociologice. La această etapă, rezultatele cercetărilor statistice se exprimă în procente, coeficienți, indecși și alți indicatori generalizatori, care nu includ devierile particulare, individuale sau întâmplătoare. În aceste rezultate sunt reflectate principalele tendințe, trăsături tipice, corelări, caracteristici identificate în cercetarea respectivă.

Metodologia cercetării criminologice, la fel ca și în alte domenii, depinde de obiectul cercetării, de sarcinile puse în fața cercetătorului. Drept obiect al cercetărilor criminologice servesc legitățile comportamentului infractorului, determinantele acestuia, cauzele, diferitele influențe din exterior, iar ținta cercetărilor este infracționalitatea în toate manifestările sale, impactul asupra fenomenelor, proceselor care o determină, caracterul acțiunilor asupra infracționalității și consecințele acestora.

Dacă e să ne referim la metodologia cercetării criminologice în ansamblu, atunci trebuie să remarcăm că aceasta se bazează pe aplicarea teoriei dialectico-materialiste. În acest context, vom ține cont de câteva aspecte. Infracți-

onalitatea urmează a fi privită ca un fenomen social, de aceea în cercetarea ei sunt utilizate metode preluate din științele sociale (sociologie, psihologie socială etc.).

De rând cu marea diversitate a fenomenelor sociale, este supus studiului și omul, însă nu din punct de vedere biologic, ci în calitatea sa de membru al societății, produs al dezvoltării acesteia. Infraționalitatea este strâns legată de multe alte fenomene sociale, cu devierile lor negative sau cu diferite forme de patologie socială (narcomania, contravențiile administrative etc.). Criminologia studiază infraționalitatea în dinamica și dimensiunile sale, analizează trecutul și prezentul ei, prognozează viitorul.

Evoluția fenomenelor importante pentru studiul criminologic este examinată ca un proces aflat în mișcare ascendentă. Se iau în considerare și contradicțiile de ordin intern, diverse aspecte ale fenomenelor infraționale. Cercetarea criminologică este un gen de cercetare sociologică în sensul larg al acestei noțiuni. În prezenta lucrare au fost examinate detaliat etapele și programul cercetării criminologice, diferitele metode de cercetare criminologică, totalurile și concluziile acesteia.

VII. PLANIFICAREA CRIMINOLOGICĂ, ORGANIZAREA, GESTIONAREA ȘI PROGNOZAREA ACTIVITĂȚII DE COMBATERE A INFRAȚIONALITĂȚII

1. Noțiunea de planificare criminologică

De regulă, analiza infraționalității începe cu evaluarea unuia dintre indicatorii săi, și anume a volumului acesteia (stării de facto) care este determinat de numărul total de infracțiuni comise, precum și de numărul persoanelor care le-au comis pe un anumit teritoriu, pe durata unei anumite perioade.

Numărul infracțiunilor înregistrate este unul dintre indicatorii de bază ce caracterizează criminalitatea în țară. În ultimii ani, nivelul criminalității s-a redus. Astfel, în 2008 în țară au fost înregistrate 24,8 mii de infracțiuni în comparație cu 38,3 mii în anul 2000. La fiecare 100 mii de locuitori revin, în medie, 67 infracțiuni față de 105 în anul 2000. În 2008, fiecare a cincea infracțiune a fost una gravă. Cât privește evoluția numărului acestui gen de infracțiuni distingem patru perioade, condiționate de modificările operate în Codul Penal cu referință la clasificarea categoriei de infracțiuni grave. Astfel, cota-parte a infracțiunilor grave în structura numărului total de infracțiuni a crescut de la 24 la sută în perioada anilor 2000-2002 până la 50 la sută în anii 2003-2005, perioadă după care se atestă o descreștere a dinamicii acestui tip de infracțiuni. Cele mai răspândite tipuri de infracțiuni rămân a fi furturile, care în 2008 au constituit 39 la sută, înregistrând, totuși, o diminuare în ultimii opt ani (56 la sută în 2000). Cu toate acestea, indicii unor anumite tipuri de infracțiuni au înregistrat o creștere semnificativă, cum ar fi, de exemplu, cele legate de producerea valutei contra-făcute – cu 68,6 la sută față de 2004; traficul de copii – cu 16,3 la sută; infracțiunile îndreptate împotriva sănătății publice și comunității – cu 10,1 la sută; cauzarea leziunilor corporale grave – cu 8,5 la sută. În legătură cu această situație, se impune specificarea, în mod deosebit, a faptului că una dintre secțiunile fundamentale ale criminologiei este „Prognozarea criminologică, planificarea, organizarea și gestionarea activităților de combatere a infraționalității”.

Prognozarea nu presupune enunțuri privind viitorul, ci studierea sistematică a perspectivelor de evoluție a unui sau altui fenomen/proces, utilizând în acest scop mijloacele științei contemporane. Prognoza se prezintă ca un model al viitorului, edificat pe materialele trecutului și prezentului, asemeni unei mostre care, în funcție de necesitățile sociale, prin intermediul activității umane, urmează a fi apropiată sau prevenită. Actualitatea tematicii examinate se manifestă prin necesitatea definirii, în detalii, a esenței prognozei criminologice, a procedeelelor și metodelor de realizare a acesteia, precum și prin necesitatea de a

identifica motivele infraționalității, de a coordona activitatea de contracarare a infracțiunilor etc. Pornind de la aceste deziderate, putem afirma că scopul prezentei lucrări constă în identificarea și studierea cauzelor infraționalității, în prognozarea criminologică a situației operative, în planificarea și coordonarea activității de prevenire a infracțiunilor.

Pentru atingerea scopului propus este necesară realizarea următoarelor sarcini:

- depistarea eventualelor schimbări în starea de lucruri, nivelul, structura și dinamica infraționalității în perspectivă;
- stabilirea circumstanțelor care condiționează aceste schimbări;
- identificarea indicatorilor generali ce caracterizează evoluția (schimbarea) fenomenului infrațional în perspectivă;
- constatarea, pe această bază, a tendințelor și legitățile nedorite;
- identificarea procedeelelor de corectare a acestora în direcțiile necesare.

Suplimentar la cele menționate, se impune revelarea naturii fenomenului social negativ, explicarea cauzelor existenței în societate a infraționalității, depistarea factorilor care o perpetuează sau chiar o intensifică în condițiile actuale, dar și a factorilor care ar putea să o contracareze. Doar în baza unor asemenea cunoștințe poate fi asigurată lupta eficientă cu infraționalitatea, ceea ce ar presupune anticiparea eventualelor schimbări, identificarea și realizarea activităților menite să prevină sau să reducă manifestările infraționale.

În efortul de organizare a combaterii infraționalității un loc aparte i se rezervă planificării care se prezintă ca un mijloc eficient de asigurare a activității clar definite și bine coordonate de profilaxie a acesteia, prestate de diferite structuri de stat, organizații obștești și colective de muncă.

Cu regret, acest aspect al criminologiei ca știință a fost neglijat o perioadă îndelungată, înregistrând o dezvoltare considerabilă abia în ultimele două decenii. În plus, constatăm că publicațiile științifice referitoare la aspectele menționate sunt disperate, iar în unele cazuri acestea poartă un caracter conținutal contradictoriu. Și asta în situația când pentru audienții instituțiilor de învățământ ale MAI și studenții facultăților de drept din Republica Moldova cunoașterea bazelor științifice și a practicii de planificare a măsurilor de combatere a infraționalității constituie un element intrinsec al instruirii și al activității de mai departe.

E bine să menționăm faptul că în literatura de specialitate o definiție general recunoscută a noțiunii de planificare criminologică până la momentul actual nu a fost formulată. Există doar definiția planului complex de profilaxie, prin care se subînțelege un sistem de măsuri și prescripții cu caracter economic, cultural, juridic, obligatorii pentru toate organele și organizațiile obștești și orientate spre prevenirea și eradicarea fenomenului infrațional și a contravențiilor de diferită natură.

În așa mod, putem afirma că, sub aspect general, planul constituie un sistem

de măsuri, trasate în prealabil, care presupune o anumită ordine, o consecutivitate și termene de realizare pentru fiecare executor responsabil de domeniul respectiv. Însă în procesul de elaborare a planului de prevenire a infracțiunilor fixarea scopurilor urmărite de acesta se va face apriori; măsurile menite să neutralizeze fenomenele negative care condiționează comiterea infracțiunilor trebuie să rezulte din situația concretă în regiunea dată, la obiectul concret etc.

Pornind de la aceste principii, prin noțiunea de planificare criminologică vom înțelege definiția științific fundamentată a situației în domeniul infracționalității, a scopurilor sistemice de prevenire a acesteia, a măsurilor și sarcinilor concrete orientate spre prevenția infracțiunilor și contravențiilor de orice gen.

Deci, planificarea criminologică, în ansamblu, urmează a fi examinată ca parte componentă a sistemului de planificare publică a dezvoltării socio-economice a societății. În plus, permanent se va ține cont de faptul că în domeniul prevenirii infracționalității planificarea complexă va avea rezultate reale doar atunci când principiul în cauză va străbate toate etapele acesteia: analiza infracționalității în perioada de pre-planificare, elaborarea măsurilor și realizarea sarcinilor planice.

Prima etapă a planificării poate fi caracterizată ca una de analiză și pronostic. Informația de pornire pentru această etapă se obține în urma analizei următoarelor fenomene:

- a) infracționalitatea și personalitatea infractorului;
- b) alte contravenții;
- c) impactul factorilor sociali generali asupra infracționalității;
- d) impactul activităților criminologice, inclusiv al eficienței lucrului structurilor de drept, asupra infracționalității.

Următoarea etapă a planificării constă în evidențierea direcțiilor prioritare ale activității de prevenție.

Sarcinile planificării criminologice constau în:

- 1) formarea componenței viitoarelor probleme de planificare criminologică;
- 2) stabilirea sistemului de determinante ale infracționalității și a măsurilor adaptive penal-preventive;
- 3) programarea activității subiecților de contracarare a infracționalității în baza unor strategii și tactici echilibrate;
- 4) asigurarea relațiilor intra și extra-sistem între subiecții activității penal-preventive, reglementarea interacțiunii și coordonării dintre aceștia;
- 5) minimizarea impactului negativ al factorilor criminogeni prognozați.

Se disting câteva **tipuri de planificare**. În funcție de orientare, planificarea criminogenă poate fi *de perspectivă* și *curentă*. Planurile de perspectivă sunt elaborate pe termen lung și se bazează pe pronosticurile criminologice pe termen mediu și lung. Planurile curente sunt elaborate în baza pronosticurilor pe termen scurt și au ca scop realizarea sarcinilor intermediare, operativ-tactice de contracarare a infracționalității. De exemplu: planificarea activităților de asigurare a secu-

rității și ordinii publice pe durata sărbătorilor din luna mai sau la o dată concretă, legată de evenimente sportive de masă sau de alt gen. De asemenea, planurile curente se pot referi la desfășurarea unor operațiuni unice de serviciu ale MAI, cum ar fi: „Mac”, „Vacanța”, „Arme”, „Noți albe” ș. a. (Raportul privind acțiunile întreprinse în perioada iunie-noiembrie 2019 al MAI RM).

Din punctul de vedere al termenului, planurile pot fi *de durată scurtă, medie și lungă*. Planurile de scurtă durată cuprind o perioadă de 1-2 ani, cele de durată medie și lungă – 3-5 și, respectiv, 10-20 de ani.

După conținut se disting *planificarea complexă și planificarea cu destinație specială*. Planificarea criminologică complexă include activitățile orientate spre contracararea infraționalității la toate nivelurile (sau, cel puțin, la câteva dintre ele) cu implicarea unui număr maxim de subiecți. Acest tip de planuri are importanță strategică, determină relațiile sistemice în cadrul mecanismului de activitate penal-preventivă și vectorii prioritari ai acesteia. Planificarea cu destinație specială este orientată spre organizarea măsurilor de contracarare a unui tip concret de infraționalitate (de exemplu, infraționalitatea juvenilă) sau spre înlăturarea unui factor concret al acesteia (de exemplu, vagabondajul minorilor).

După scară și încărcătură funcțională se disting *planificarea criminologică teritorială, planificarea criminologică ramurală și planificarea criminologică departamentală*. Primul tip de planificare vizează un anumit teritoriu, al unei sau al câtorva țări (interstatal); cel de-al doilea este destinat unei anumite ramuri economice (de exemplu, complexul agroindustrial); cel de-al treilea se referă la anumite subdiviziuni, cum ar fi ministerele, comitetele etc.

O parte componentă a planificării criminologice sunt planurile departamentale ale structurilor afacerilor interne. Aceste planuri sunt orientate spre întreg ansamblul de măsuri, desfășurate de către organele de interne în scopul contracarării infraționalității și asigurării ordinii publice în teritoriul subordonat.

Planificarea în organele afacerilor interne trebuie să corespundă structurii prognozate a infraționalității, răspunzând condițiilor de distribuție rațională a forțelor și mijloacelor disponibile (А. Джужа: Курс криминологии. Киев 2000, pag. 196-207).

2. Noțiunea, funcțiile, tipurile și metodele de prognozare criminologică

Gestionarea proceselor sociale, planificarea activității organelor de protecție a ordinii de drept, a altor subiecți responsabili de prevenirea infraționalității include, în calitate de element obligatoriu, prognozarea. În sensul modern al cuvântului, prognoza nu este o simplă previziune, ci un tip special al acesteia, care se deosebește esențial de alte tipuri (de exemplu, de anticipare), și anume prin gradul înalt de fundamentare și relevanță științifică. Prognozarea nu presupune enunțuri privind viitorul, ci studierea sistematică a perspectivelor de evoluție a unui sau altui fenomen/proces, utilizând în acest scop mijloacele

științei contemporane. Prognoza se prezintă ca un model al viitorului, edificat pe materialele trecutului și prezentului, asemeni unei mostre care, în funcție de necesitățile sociale, prin intermediul activității umane urmează a fi apropiată sau prevenită.

Firește, prognozele scot în evidență un posibil tablou al evenimentelor așteptate. Însă valoarea acestor prognoze constă în faptul că ele conțin gradul de relevanță necesar, care se asigură prin selectarea metodelor corecte de prognozare și prin informația primară (inițială) fiabilă. Prognozarea criminologică este, pe de o parte, o varietate a previziunii sociale, iar pe de altă parte – o componentă a sistemului prognozării juridice.

Distingem trei tipuri de prognozare:

1) Predicția.

2) Prognozarea care este bazată pe argumente științifice, se referă la parametrii calitativi și cantitativi ai fenomenului și reflectă legitimitatea obiectivă a situației actuale reale sau eventuale.

3) Planificarea care, pe lângă prognozarea modului de evoluție a proceselor și fenomenelor în viitor, indică necesitatea realizării măsurilor cu impact pozitiv asupra acestora.

Adeseori prognozele se împart în: sociale, orientate spre prognozarea dinamicii fenomenelor sociale și a unor fenomene separate care influențează asupra comportamentului persoanelor concrete. În plan mai larg, prognozele individuale sunt, de asemenea, sociale, deoarece comportamentul persoanei are caracter social.

Pentru a determina locul prognozării criminologice în structura prognozării sociale, precum și pentru realizarea scopurilor practice de combatere a infracționalității, este logic să examinăm problemele ce țin de clasificarea tipurilor de prognozare. O importanță deosebită i se atribuie obiectului prognozării – infracționalitatea ca fenomen social și comportamentul infracțional al individului. Pornind de la criteriul dat, evidențiem două tipuri de prognozare: generală și individuală.

Prognozarea generală se poate realiza la diferite niveluri: a) la nivelul infracționalității în ansamblu; b) la nivelul unei categorii aparte a infracționalității (de exemplu, de recidivare, în scop de escrocherie etc.); c) la nivelul anumitor tipuri de infracționalitate. Aceste trei niveluri de prognozare nu pot fi examinate izolat, ci doar în relație reciprocă, aceasta fiind atât generală, cât și separată. Recunoscând importanța majoră a prognozării criminologice în ansamblu, nu putem, totuși, ignora nici importanța prognozării anumitor tipuri de infracțiuni, în special a celor dintre ele care, dat fiind caracterul lor, exercită o influență distinctă asupra infracționalității ca fenomen social.

O importanță aparte i se rezervă *prognozării individuale*. Spre deosebire de prognozarea criminologică generală, prognozarea individuală a comportamentului infracțional la momentul actual nu este suficient de elaborată la nivel teoretic, în timp ce la nivel aplicativ în prezent se fac doar primele încercări de abordare.

Fundamentarea metodologică a posibilității de prognozare a comportamentului persoanei este legată de concepția deterministă a comportamentului, acesta fiind considerat rezultatul unei interacțiuni complexe dintre personalitate, mediu și situația concretă de viață. De asemenea, se impune și luarea în considerare a dinamicii caracteristicilor în cauză. Firește, esența complexă a firii umane, multitudinea de proprietăți ale naturii sale condiționează existența unor mari dificultăți metodologice de cunoaștere și de prognozare comportamentală, fapt care ridică bariere greu de depășit în calea realizării practice a acestor obiective. Însă acest lucru nu este imposibil!

Prognozarea poate avea loc în cadrul diferitelor grupuri sociale, constituite după anumite criterii, cum ar fi: studiile, starea familială, vârsta, profesia etc. La realizarea clasificării după criteriul vârstei o atenție sporită se va acorda minorilor.

La scară teritorială prognozele criminologice pot fi clasificate la nivel de raion, oraș, regiune și alte unități administrativ-teritoriale ale țării.

În funcție de durata perioadei de abordare, prognozarea criminologică poate fi pe termen scurt, mediu și lung. După cum menționează V. N. Kudreavțev, „prognozele generale pe termen lung determină *strategia* de combatere a infracționalității. Pentru *tactica* de fiecare zi, la fel și pentru elaborarea celor mai eficiente acțiuni de prevenire a infracțiunilor... sunt necesare prognozele concrete, pe termen relativ scurt, care ar viza starea de lucruri, dinamica și structura fenomenelor antisociale”.

Termenele concrete ale tipurilor de prognozare la care ne-am referit în literatura de specialitate diferă de la caz la caz. În linii mari, autorii consideră că prognozarea criminologică pe termen scurt are o durată de până la trei ani inclusiv. În acest cadru temporal evaluarea infracționalității are un grad sporit de exactitate, deoarece în această perioadă nu pot avea loc schimbări esențiale.

În practica organelor afacerilor interne în ultimul timp sunt tot mai frecvente prognozele pe trei ani cu privire la eventualul nivel de recidivare infracțională. Optarea pentru termenul de trei ani are la bază rezultatul unor observări ample care denotă faptul că majoritatea infracțiunilor noi se comit pe durata primilor trei ani de după ispășirea pedepsei.

Pentru prognozarea pe termen mediu cele mai relevante sunt prognozele pe cinci ani, iar pentru prognozarea pe termen lung – 15-20 de ani. Anume în această ultimă perioadă se încheie ciclul demografic care include reproducerea populației la nivelul unei generații, formarea morală și profesională a personalității. De asemenea, în termenul indicat, de regulă, are loc încheierea ciclului tehnologic de dezvoltare a unității economice.

În funcție de scopul prognozării criminologice pot fi aplicate oricare dintre criteriile menționate sau un ansamblu de criterii care ar asigura caracterul complex și multiaspectual al prognozelor.

3. Prognozarea individuală

Prognozarea individuală a comportamentului infracțional ocupă un loc aparte în structura prognozării criminologice, aceasta presupunând determinarea gradului de probabilitate a comiterii pe viitor a unei infracțiuni de către o persoană concretă. La realizarea prognozării individuale nu avem de-a face cu o concluzie univocă de pronosticare, ci cu cele mai probabile variante de comportament eventual, de viitor, al unei persoane concrete, acest proces fiind unul extrem de complex. În cadrul prognozării criminologice individuale se impune evidențierea a două direcții de bază: determinarea probabilității comiterii unei infracțiuni de către persoane cu antecedente și determinarea probabilității unui comportament infracțional din partea persoanelor fără antecedente. În acest sens, un grad înalt de determinare oferă prognozarea recidivelor din partea persoanelor care anterior și-au ispășit pedeapsa în penitenciar. Atunci când eliberează persoana din detenție, administrația instituției de corecție prin muncă, în baza studierii personalității condamnatului, a observărilor asupra comportamentului pe durata ispășirii pedepsei și a evaluării gradului de eficiență a măsurilor corecționale, îi dă persoanei un act de caracterizare în care se stipulează, cu argumentele de rigoare, în ce măsură aceasta s-a corijată și reeducat. În esență, acest document deja conține un pronostic asupra eventualului comportament al persoanei după eliberare și, implicit, a probabilității săvârșirii unei noi infracțiuni. Deoarece această prognoză nu se bazează pe metodici științifice fundamentate de evaluare a personalității celui pus în libertate, acest gen de concluzii sunt catalogate drept *prognoză intuitivă*. Cu toate acestea ele nu pot fi ignorate. Observarea criminologică, între altele, a demonstrat că după șapte ani din momentul eliberării 67 la sută dintre persoanele aflate la prima condamnare și 60 la sută dintre recidiviști, în ale căror acte se stipula improbabilitatea săvârșirii unor noi infracțiuni, cu adevărat nu au comis recidivări. În același timp, 49 la sută dintre persoanele aflate la prima condamnare și 55 la sută dintre recidiviști, având la mână la eliberare un act cu prognoză nefavorabilă, într-adevăr au comis ulterior noi infracțiuni.

Experiența prognozării individuale a comportamentului infracțional demonstrează că cea mai completă informație privind persoanele anterior condamnate poate fi obținută în baza studierii complexe la toate stadiile procesului judiciar penal, pe durata ispășirii pedepsei, precum și după eliberare.

Dificultăți suplimentare apar în cazul prognozării comportamentului persoanei care, deși anterior nu a comis infracțiuni, are, totuși, o orientare criminogenă clară. În această situație volumul activităților de pronosticare sporește considerabil, acestea devenind mult mai complicate.

Comportamentul deviant (în special, actele imorale, eschivarea cu rea credință de la munca utilă comunității, consumul abuziv de alcool) în anumite condiții poate degenera, cu o mare doză de probabilitate, în săvârșirea infracțiunii.

Sarcina criminologilor constă în creșterea eficienței activităților de progno-

zare prin elaborarea unor metodici mai relevante de diagnosticare criminologică a persoanei, de evaluare a gradului de probabilitate ca persoanele incluse în programele de profilaxie să nu mai comită infracțiuni, beneficiind, în acest scop, de acțiuni de prevenție cu grad sporit de impact. O anumită activitate științifică de cercetare în acest sens deja a fost efectuată, demonstrând rezultate pozitive. Acestea ne permit să afirmăm că prognozarea individuală ocupă un loc important în activitatea de prevenire a infracționalității la nivelul persoanei concrete și, implicit, la nivel general.

Criminologii și psihologii consideră ca fiind posibil un asemenea pronostic. Suportul, temelia analizei sunt factori de ordin psihologic care au drept țintă lumea interioară a personalității în proces de formare. Există numeroase teste, metodici psihologice care permit identificarea direcțiilor spre care tinde persoana, valorile de care se conduce, tendințele mai mult sau mai puțin pronunțate, toate acestea, luate în ansamblu, condiționând comportamentul uman. Nu mai puțin importanți sunt factorii anturajului în care se află persoana, domeniile de activitate vitală: condițiile de muncă, viața cotidiană, sfera recreativă etc. Un aspect deosebit de important sunt oamenii din anturajul persoanei.

Savanții germani, soții Gluck, au elaborat scalele de pronosticare, tabelele care permit prognozarea viitorului comportament al minorilor. Rezultatele pot fi atât favorabile, cât și nefavorabile.

Cercetătoarea A. I. Dolgova a elaborat „Metoda de identificare a tipurilor de delincvenți minori”. Chipul delincventului minor se constituie din semnalmentele caracteristice unui sau altui tip de infractor (violent, meschin, mixt). Această metodă este descrisă într-o lucrare publicată încă în 1977. Putem afirma că instanța de judecată, judecătorii prestează o activitate de prognozare. Această concluzie se referă în mod deosebit la structurile și persoanele responsabile implicate în activitățile cu minorii care au drept scop prognozarea dinamicii comportamentului persoanei pe viitor. Specialiștii disting trei aspecte esențiale pentru realizarea acestui obiectiv:

1. Studiarea motivelor interioare ale persoanei.
2. Studiarea materiei umane (comportamentale).
3. Studiarea micromediului în care se află persoana (anturajul, familia, colectivul de muncă, prietenii etc.).

4. Utilizarea prognozelor criminologice în planificarea activităților de combatere a infracționalității

Care sunt relațiile dintre prognozare și planificare? În literatura de specialitate găsim numeroase referințe, opinii diferite la această temă. Astfel, unii autori consideră că prognozarea este o acțiune care anticipează planificarea; alții promovează ideea că prognozarea constituie o etapă care succede planificarea, referindu-se la procese îndepărtate în timp, care nu pot fi supuse planificării;

cei de-ai treilea prezintă prognozarea ca pe un pas spre planificare, o metodă de reglementare a proceselor controlabile.

Conținutul de bază al procesului de planificare constă în identificarea metodelor de ordonare a scopurilor propuse, în folosirea rațională a forțelor și mijloacelor cu un consum minim de timp.

Principala diferență între procesul de fundamentare a scopurilor și procesul de planificare constă în faptul că, în primul caz, pornind de la necesitățile reale ale subiecților, este determinată legătura dintre prezent și viitor, starea de facto și rezultatul util al activității de viitor. În cazul planificării lucrurile stau invers: prin gândire teoretică se stabilește legătura dintre viitor și prezent. Dacă în procesul definirii scopurilor se dă un răspuns clar la întrebarea „ce trebuie să obținem?”, atunci în procesul planificării se dă răspuns la întrebarea „cum trebuie să acționăm pentru a obține rezultatele scontate?”.

Planificarea necesită anumite condiții, fără de care pur și simplu nu poate avea loc. Să vedem care sunt acestea:

1. Existența unui scop inițial bine definit, astfel încât planificarea să nu degenereze într-o activitate haotică.

2. Limitarea volumului temporal, în cadrul căruia obiectivul dat se află în concordanță cu condițiile externe.

3. Limitarea volumului de mijloace utilizate pentru realizarea scopului.

4. Scopul inițial nu trebuie să fie în legătură strânsă cu mijloacele de realizare. În caz contrar, planificarea își pierde sensul.

În literatura de specialitate se întâlnesc afirmații de genul „a planifica înseamnă a prevedea” sau „conținutul planului reprezintă în sine un pronostic”.

Planificarea determină lista exactă a activităților, mijloacelor și metodelor de combatere a infracționalității care urmărește unele scopuri concrete, iar prognozarea recomandă un anumit grup de activități, mijloace și metode.

Direcția principală a realizării în practică a rezultatelor prognozei criminologice constă în identificarea și evidența persoanelor cu risc infracțional și a factorilor care le formează orientarea spre comportamentul antisocial. Aceste persoane necesită a fi supuse unui control social strict, bazat pe un program de profilaxie elaborat în concordanță cu datele prognozei respective.

Prin prisma procesului de planificare, utilizarea prognozelor criminologice urmărește două obiective de bază:

- 1) identificarea persoanelor care necesită a fi luate în evidența profilactică;
- 2) elaborarea programului de corecție a acestora.

Prognoza criminologică asigură abordarea științifică a planificării măsurilor de combatere a infracționalității, sporindu-i gradul de determinare și de fundamentare relevantă.

Prin urmare, gestionarea proceselor de combatere a infracționalității în afara prognozei criminologice și a planificării nu își pierde sensul, la fel cum pro-

gnozarea și planificarea nu mai au sens în lipsa unei relații strânse cu gestiunea menționată mai sus.

Prognozele sunt o etapă pregătitoare pentru elaborarea măsurilor de profilaxie individuală, a programelor de prevenție a infracțiunilor, a planurilor complexe de combatere a infracționalității.

În baza evaluării situației criminologice (adică, a infracționalității, cauzelor acesteia, determinării, stării de facto a procesului de combatere etc.), a prognozei și a recomandărilor elaborate de către specialiști în vederea eficientizării continue a luptei cu infracțiunile statului, în calitatea sa de subiect principal în organizarea acestei lupte, adoptă strategia ei. S. V. Borodin menționează: „Prin noțiunea de strategie în teoria managementului se subînțeleg procedeele de atingere a scopurilor”. În opinia noastră, în criminologie conținutul strategiei se apropie mult de semnificația militară a noțiunii. Strategia se prezintă ca artă a combaterii practice a infracționalității, care determină direcția loviturii principale ce ar asigura victoria în această luptă.

Din punct de vedere strategic, este extrem de important ca, în această luptă, să primeze măsurile de prevenție, prin care să se acționeze asupra cauzelor și condițiilor comiterii infracțiunilor. Anume o atare abordare stăvilește procesul de reproducere a factorilor de comportament infracțional. În cadrul unor dezbateri în domeniul criminologiei prof. V. V. Orehov specifică: „...dacă vă creează probleme ținării, atunci nu vă puteți alunga după ei la nesfârșit; în cele din urmă veți fi nevoit să vă gândiți la o eventuală desecare a mlaștinii”.

5. Managementul criminologic în domeniul securității

Managementul criminologic constituie un proces eficient de gestiune în sfera combaterii infracționalității și a asigurării securității criminologice. În anul 2004, în cadrul Consiliului Academic al Universității Naționale a Afacerilor Interne din Harkov, Ucraina, a fost propusă pentru examinare teza de doctor cu tema „Organizarea activității structurilor afacerilor interne în vederea prevenirii infracționalității în baza materialelor din Republica Moldova”. Astfel, în Moldova, pentru prima dată, a fost folosit termenul de „management polițienesc” în domeniul combaterii infracționalității.

Într-un stat de drept, de fapt în orice stat civilizată problema luptei cu infracționalitatea, a protecției drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor împotriva atentatelor criminale este mereu actuală.

Omul, viața și sănătatea, onoarea și demnitatea, inviolabilitatea și securitatea acestuia în toată lumea civilizată constituie cea mai mare bogăție socială, la straja căreia trebuie să stea statul și structurile sale specializate. Una dintre funcțiile primordiale ale statului constă în contracararea multiaspectuală și complexă a infracționalității, caracterul ofensiv al acesteia fiind asigurat, în cea mai mare măsură, de organele afacerilor interne care, vorbind prin prisma istoriei, au știut întotdeauna să țină infracționalitatea în anumite limite stricte. Acest fapt readuce

mereu în actualitate sarcinile identificării și utilizării rezervelor de eficientizare continuă a activității structurilor afacerilor interne, în special a poliției, în condițiile etapei de post-criză, de dezvoltare a societății și statului. Eficientizarea managementului criminologic în structurile polițienești contribuie la creșterea încrederii populației în sistemul ordinii de drept în ansamblu, acest aspect fiind, de cele mai dese ori, considerat drept criteriu al eficienței structurilor de resort.

Dacă e să vorbim despre prezenta lucrare, atunci vom sublinia că toate cele menționate mai sus, luate în ansamblu, au determinat formularea scopului și a complexului de sarcini practice, necesare pentru contracararea infraționalității. În calitate de scop al cercetării a fost declarată elaborarea teoriei de combatere a infraționalității, luându-se ca bază analiza principiilor teoretice ale reglementării de drept a procesului de realizare, la nivel practic, de către poliția Republicii Moldova a funcției de profilaxie a infracțiunilor. De asemenea, un loc important în lucrare a fost rezervat identificării căilor de perfecționare a acestei direcții de activitate.

Managementul criminologic presupune două tipuri de gestiune:

1) Gestiunea la nivel de stat, adică puterea publică centrală și puterea publică locală.

2) Gestiunea în sectorul privat.

Primul tip de management criminologic este legat preponderent de soluționarea sarcinilor în domeniul combaterii infraționalității, atribuite structurilor centrale și locale de stat. Cel de-al doilea tip se referă la acțiunile de asigurare a securității criminologice la nivelul antreprenoriatului privat.

Ideea managementului criminologic de stat a început să prindă contur încă în perioada URSS, în debutul anilor 70 ai secolului trecut, și asta grație tratatelor criminologice ale unui număr impunător de cercetători (G. Avanesov, Iu. Bluvștein, S. Vițina, S. Ovcinnikova, V. Liholob, A. Djuja ș. a.). Au fost create adevărate centre de management aplicativ-criminologic, cum ar fi subdiviziunile de stat major în sistemul MAI; colaboratorii centrelor au determinat sarcinile de bază ale acestei activități:

- organizarea măsurilor de ordin informativ în cadrul structurilor de interne, perfecționarea sistemului de informare;
- analiza complexă a situației operative și elaborarea, în baza acesteia, a sugestiilor concrete privind perfecționarea activității operative de serviciu, creșterea nivelului de activitate analitică;
- asigurarea organizațională a măsurilor de perfecționare a activității operative de serviciu prestate de structurile și subdiviziunile afacerilor interne;
- elaborarea și realizarea în colaborare cu serviciile de ramură a măsurilor de reacționare în timp util la schimbările situației operative;
- planificarea curentă a activității conducerii MAI și a colegiului MAI, controlul asupra executării planurilor trasate;
- planificarea de perspectivă a activității structurilor afacerilor interne în baza prognozelor științifice, asigurarea unei bune coordonări a activității or-

ganelor MAI cu serviciile de ramură în soluționarea problemelor ce necesită o abordare complexă, implicarea conjugată a forțelor și mijloacelor;

– asigurarea organizată, coordonată cu alte departamente, a activităților MAI în scopul întăririi eficiente a ordinii de drept;

– inspectarea complexă a structurilor afacerilor interne;

– coordonarea activităților științifice de cercetare;

– organizarea activităților de generalizare și implementare în practica structurilor afacerilor interne a experienței avansate acumulate în țară și peste hotare;

– implementarea în practica structurilor afacerilor interne a bazelor științifice de gestionare și organizare a muncii.

În perioada sovietică s-a acordat atenție sporită politicii de cadre, selectării viitorilor lucrători ai organelor de interne pe criterii profesionale, conform recomandărilor din colectivele de muncă și organizațiile obștești, abordării creative a problemelor apărute, reputației candidaților. Aceste criterii de selectare și numire în funcții a angajaților în structurile MAI sunt actuale și în prezent. În cadrul acestui tip de management criminologic actual de importanță principială este formarea la persoanele decidente a unei gândiri sociale și juridice responsabile. Urmează să conștientizăm cu toții că nu valorile materiale, ci cele moral-spirituale sunt criteriile adevărate ale eficienței funcționale a oricărui politician și conducător. Cu regret profund constatăm în baza ultimelor evenimente din Republica Moldova că nivelul managementului criminologic autohton nu întotdeauna corespunde principiilor declarate.

Se impune crearea unor astfel de condiții, încât puterea să fie concepută nu ca o sursă de îmbogățire, ci ca o misiune dezinteresată de slujire poporului și statului. Este clar că pentru a spori eficiența luptei cu infracționalitatea urmează a fi soluționate sarcinile de consolidare a autorității structurilor de menținere a ordinii. Iar acest obiectiv poate fi realizat doar prin eradicarea principiului de comercializare a deciziilor penal-procesuale.

Un rol important în acest sens li se atribuie subdiviziunilor de forță preocupate de securitatea internă: SPIA MAI RM, SIS, Procuratura ș. a. În legătură cu acest fapt, se impune restructurizarea activității acestora.

Managementul criminologic în organele locale ale puterii constă, preponderent în organizarea pazei ordinii publice.

Structurile puterii locale organizează sistemul de prevenire a infracțiunilor, inclusiv printre minori, implică cetățenii, organizațiile obștești în menținerea ordinii publice în timpul întrunirilor, mitingurilor, marșurilor stradale, demonstrațiilor, competițiilor sportive de amploare etc.

În sectorul privat managementul criminologic trebuie să răspundă criteriilor de securitate a businessului. Legea RM din 4 iulie 2003, Nr. 283-XV „Cu privire la activitatea de detectivi și de pază (modificată și completată la 15.11.2018)” permite acordarea serviciilor de pază de către structurile autorizate pentru acest gen de activități.

Managementul criminologic în sectorul privat este orientat spre asigurarea unei funcționări fiabile, a dezvoltării ascendente a subiectului antreprenorial, acordarea serviciilor de prevenire și curmare a oricăror amenințări criminale.

Sarcinile managementului criminologic constau în:

- depistarea, prognozarea și analiza amenințărilor în adresa securității;
- cercetarea și înlăturarea cauzelor și condițiilor care au dus la comiterea infracțiunilor;
- crearea mecanismului și a condițiilor de reacție operativă la amenințările securității;
- perfecționarea infrastructurii;
- reprimarea eficientă a amenințărilor în adresa angajaților, altor persoane/cetățeni.

Managementul criminologic trebuie să corespundă principiilor legalității și judiciozității, să aibă caracter științific și complex.

Obiectivitate. Sistemul de securitate criminologică se sprijină pe analiza situației sociale reale.

Coordonare. Acest principiu presupune coordonarea dintre elementele interne ale sistemului de securitate.

Caracter nestandard. Acesta poate fi atins prin unicitatea acțiunilor, realizându-se prin măsuri atipice de protecție.

Fiabilitate. Presupune înlăturarea cauzelor și condițiilor în care s-ar putea produce dereglări ale mecanismului de securitate.

Stabilitate. Aceasta caracterizează orientarea personalului din serviciul specializat spre indicatori înalți în activitatea de protecție a securității prin profesionalism și competență.

Îmbinarea măsurilor preventive cu cele reactive. Măsurile preventive cu caracter profilactic permit evitarea apariției și materializării amenințărilor în adresa securității criminogene. Măsurile reactive se aplică în cazul apariției amenințărilor reale.

Continuitate. Sistemul complex de asigurare a securității criminologice trebuie să funcționeze fără întreruperi.

Diferențiere. Presupune selectarea măsurilor de depășire a amenințărilor apărute în funcție de caracterul și gravitatea acestora.

Conspirație. Asigură confidențialitatea informației respective și accesul la ea a unui cerc bine determinat de persoane.

Managementul criminologic își are antipodul său – managementul criminal, care se referă la gestiunea eficientă a organizațiilor și comunităților infracționale. Managementul criminal prosperă atunci când nivelul managementului criminologic este redus. Dacă statul nu este capabil să asigure protecția reală a intereselor cetățenilor, businessului și individului, atunci de serviciile în cauză începe să se ocupe lumea interlopă.

VIII. VICTIMOLOGIA - ASPECTE TEORETICE, METODOLOGICE ȘI APLICATIVE

1. Victima și victimologia din perspectivă etimologică și juridică

Cercetările criminologice din trecut acordau atenție primordială comportamentului criminal, victima însă figura numai ca participant în procesul penal. Cu toate acestea, interdependența criminalului și victimei are o mare importanță criminologică. Victima este cea care se ciocnește nemijlocit de infractor, de aceea, ignorarea rolului acesteia în mecanismul comportamentului criminal ar fi greșită. Ideea privind relevarea rolului victimei în comiterea infracțiunii aparține primilor savanți criminologi. Cercetările științifice sistematice în această direcție au început însă în anii '40-'50 ai secolului trecut, fiind descrise în publicația savantului german Hans Hentig „Criminalul și victima lui” (1948), care a pus bazele unei noi ramuri a științei criminologice – victimologia (din latinescul *victima* și grecescul *logos* – cuvânt, știință, ceea ce înseamnă știința despre victimă). Hentig și-a argumentat astfel teoria despre victimă, încât nici unul dintre cercetătorii ulteriori ai acestei probleme n-a pus la îndoială ideea privind coraportul „victimă-infractor”. Aceasta permite nu numai abordarea complexă a acestui fenomen, ci și relevarea persoanelor care pot deveni victime ale infracțiunii, precum și determinarea nivelului criminalității latente.

Un loc aparte în cercetările criminologice îl ocupă lucrările savanților R. Gasser, H.Mendelsohn, A.Fattach, M.Wolfgang ș.a. Victimologia este studiată mai detaliat în SUA, Anglia, Franța, Germania, Japonia și Elveția.

În anul 1974 în Tokio a văzut lumina tiparului o lucrare în două volume „Infracțiunea și victima – victimologia în Japonia”.

În fosta URSS, primele elaborări victimologice datează cu anii '60 ai secolului al XX-lea, datorită lucrărilor cunoscutului criminolog L.Frank, care afirma că victimologia este capabilă a deschide o nouă pagină în politica penală a statului și în practica combaterii criminalității. Problema personalității și comportamentul victimei au mai fost cercetate de către savanții V.Minski, D.Rivman, V.Rîbalski, V.Romanov, V.Polubinski etc.

În ultimii ani, cercetările victimologice s-au activizat în lumea întreagă. În anul 1973 a fost creată Societatea Internațională de Victimologie în orașul Munster, Germania, sub egida căreia au fost organizate și desfășurate un șir de simpozioane și congrese internaționale.

Câțiva ani mai târziu, la Tokio și-a desfășurat lucrările cel de-al IV-lea Simpozion internațional pentru probleme victimologice, la care au fost discutate exagerările privind drepturile persoanei vătămate, ceea ce poate leza drepturile învinuitului. Au fost analizate primele rezultate ale aplicării Legii privind compensarea prejudiciului cauzat victimelor infracțiunilor de violență.

La cel de-al V-lea Simpozion, desfășurat la Zagreb în anul 1985, au fost examinate situațiile de victimizare a cetățenilor străini și a turiștilor. De asemenea, a fost studiat statutul juridic al persoanelor vătămate în procesul penal.

În anul 1997, la Amsterdam, sub egida ONU și a Consiliului Europei, și-a desfășurat lucrările cel de-al IX-lea Simpozion internațional al victimologilor, la care au participat peste 700 de delegați din 56 de state ale lumii, inclusiv reprezentanți ai Rusiei, Ucrainei, Lituaniei, Letoniei, Estoniei și ai altor țări din CSI. Problemele-cheie puse în discuție la Simpozion au fost:

- protecția juridică și asistența socială a victimelor infracțiunilor;
- activitatea de prevenire a victimizării;
- activitatea organelor de drept privind asigurarea securității și apărarea drepturilor și intereselor victimelor, a martorilor infracțiunilor;
- crearea instituțiilor de compensare a prejudiciului și eficiența activității acestora;
- integrarea forțelor organizațiilor naționale și internaționale de acordare a ajutorului victimelor infracțiunilor;
- elaborarea unor noi metode și perfecționarea vechilor metode de cercetare științifică;

– studierea detaliată a victimologiei ca ramură științifică complexă. Savanții din străinătate disting două moduri de tratare a victimologiei: în sens larg și în sens îngust. În sens larg, victimologia are dreptul la existență de sine stătătoare, deoarece studiază atât victimele infracțiunilor, cât și victimele anumitor fenomene naturale și sociale (războaie, calamități naturale etc.). Astfel, victimologia poate fi considerată știință aparte și nu parte componentă a criminologiei. În sens îngust, aceasta constituie victimologia criminală, adică ramură a științei ce studiază victima infracțiunii și rolul acesteia în geneza comportamentului criminal, de aceea este parte componentă a criminologiei.

Desigur, apariția și dezvoltarea unei noi direcții în știință este un proces de durată care necesită elaborarea bazelor conceptuale și crearea unui aparat conceptual aparte. Actualmente, victimologia operează cu asemenea termeni: victimă; raportul „infractor-victimă”; victimizare; victimitate. Să desfășurăm în continuare aceste noțiuni.

Victima. La baza acestei noțiuni stă definiția de parte vătămată oferită de procedura penală a fiecărui stat, căreia prin infracțiune i-au fost cauzat un prejudiciu moral, material sau fizic.

Bazându-se pe atare definiție, caracteristica victimologică a victimei întrunește un șir de particularități. În criminologie victima este persoana (ori un grup de persoane) căreia i-a fost cauzat un prejudiciu urmare a atentatului criminal. Tratarea desfășurată a personalității victimei face posibilă cercetarea complexă a tuturor particularităților sale.

Raportul „infractor-victimă”. Reieșind din legitățile filosofiei, criminologii deosebeau, în primul rând, raporturi obiective și subiective. Legătura obiectivă

există între victime și infractori, indiferent de faptul dacă se cunosc ori nu. Pe ei îi unesc timpul și locul săvârșirii infracțiunii. În anumite cazuri de atentate criminale, legătura obiectivă dintre oameni necunoscuți îi transformă în complici (potențiali ori reali), adesea determinându-le comportamentul și acțiunile comune.

Legătura subiectivă „infractor-victimă” are loc atunci când aceștia se cunosc. Raportul „infractor - victimă”, în plan victimologic, este cercetat nu ca relație, ci ca acțiune de durată cu anumite particularități spațial-tempo-rale, conținutul căreia determină comportamentul victimei, interacțiunea cu infractorul înainte de, în timpul și, uneori, după săvârșirea infracțiunii.

O mare însemnătate au circumstanțele săvârșirii infracțiunii. Infractorul, asemenea victimei, acționează nu numai conform reacției normale, ci în funcție de modul cum o percepe și o interpretează. În procesul interacțiunii criminalului și victimei apare situația criminogenă în care este săvârșită infracțiunea.

Raportul „infractor-victimă” poate fi cercetat și ca stare a persoanei care concomitent este și infractor și victimă. Conjugarea rolurilor de infractor și victimă în aceeași persoană constituie una din variantele ce reflectă diversitatea comportamentului penal.

Victimitatea este totalitatea caracteristicilor social-psihologice ale persoanei care condiționează probabilitatea de a deveni obiectul atentatului criminal. Trebuie remarcat faptul că victimitatea este un indiciu calitativ: cu cât mai mare este victimitatea persoanei, cu atât este mai mare posibilitatea de a deveni victimă.

Victimizarea constituie procesul de transformare a persoanei (ori grupului de persoane) în victimă reală, precum și rezultatul acestui proces. A victimiza înseamnă a transforma pe cineva în victimă a infracțiunii.

Situația victimogenă este o situație de viață care e determinată de calitățile ori comportamentul victimei potențiale și creează posibilitatea de a-i pricinui pagube.

Din cele menționate mai sus, reiese că *victimologia* constituie o ramură a criminologiei care studiază caracteristicile calitative și cantitative ale victimei infracțiunii, legăturile corelației acesteia cu infractorii, în scopul perfecționării formelor și metodelor de prevenire a criminalității.

Profilaxia victimologică constituie totalitatea măsurilor normative și sociale orientate spre prevenirea criminalității, prin limitarea riscului de a deveni victimă a atentatelor criminale.

Profilaxia victimologică *generală* se bazează pe determinarea, relevarea factorilor victimogeni și luarea măsurilor de prevenire și neutralizare a lor.

Profilaxia victimologică *individuală* constă în depistarea persoanelor cu o victimitate sporită și desfășurarea măsurilor educative în scopul minimalizării riscului acestora de a deveni victimă a infracțiunii.

Nivelul victimizării (coeficientul) persoanelor se calculează prin raportarea numărului victimelor infracțiunii de pe un anumit teritoriu, dintr-o anumită pe-

rioadă de timp, la numărul populației calculat la 1000, 10000 sau 100000 persoane, după următoarea formulă:

$$K_v = \frac{V_{inf} \times 1000 \text{ sau } 10000 \text{ sau } 1000000}{N_p}$$

unde:

K_v – coeficientul victimizării speciale (referitoare la anumite tipuri de infracțiuni);

V_{inf} – numărul victimelor anumitor tipuri de infracțiuni;

N_p – numărul populației din teritoriu.

Nivelul victimizării se exprimă prin numere relative.

Structura victimizării reprezintă greutatea specifică a anumitor tipuri de victime comparativ cu numărul general al victimelor dintr-o perioadă de timp, de pe un anumit teritoriu.

Comportamentul omului, prin natura sa, nu poate fi numai legal ori criminal, ci și riscant, irațional, coruptiv, provocator, ceea ce contribuie la creșterea pericolului de a deveni ținta atentatelor criminale. Cu toate acestea, asemenea caracteristici nu sînt fatale. În principiu, victimizarea oricărui individ poate fi neutralizată, ceea ce depinde de faptul dacă omul alege metoda optimă de comportament, pentru a nu crea situația victimogenă.

Vinovăția victimei. Vinovăția nu este numai o noțiune juridică, ci și o categorie social-psihologică. Sarcina victimologiei este de a elabora criterii de vinovăție a victimei în raport cu vinovăția infractorului, victimei, precum și la elaborarea metodelor științifice de profilaxie victimologică a infracțiunilor.

2. Personalitatea victimei

Studiind orice persoană (inclusiv infractorul și victima) ca subiect al activității publice, trebuie să ținem cont de faptul că între statutul social al persoanei și comportamentul acesteia există o legătură. O persoană concretă reprezintă o formă individuală de relații sociale, adică totalitatea calităților, însușirilor și caracterului participantului la aceste relații. Astfel, unii cetățeni se caracterizează prin negativism social, inclusiv comportament criminal.

Combaterea criminalității nu poate fi eficientă în cazul cunoașterii insuficiente a persoanelor care comit infracțiuni. Totodată, nu trebuie ignorată informația despre victime, motivul și scopul acțiunii acestora.

Remarcăm că uneori datele despre victima infracțiunii au o importanță tot atît de mare, ca și acele despre infractor. Rolul victimei în apariția și dezvoltarea situației criminogene adesea are o importanță decisivă. De aceea, este necesară analiza tuturor factorilor victimologici, pentru a trage concluzii corecte și veridice. Acestea sînt necesare pentru luarea măsurilor în vederea asigurării securității personale a victimei potențiale.

După cum am mai menționat, conceptul legal de parte vătămată este definit de Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova care prevede că partea vătămată este persoana căreia i s-a pricinuit prin infracțiune o daună morală, fizică sau materială. Recunoașterea ca parte vătămată se face printr-o ordonanță emisă de ofițerul de urmărire penală. Dar nu trebuie să ne limităm la aceasta. Noțiunea de victimă trebuie cercetată sub aspect victimologic, ceea ce va face posibilă clasificarea și stabilirea tipologiei victimelor nu numai ca subiecte ale raporturilor juridice, ci și ale altor raporturi sociale. Totodată, noțiunea victimologică a victimei e pusă permanent în discuție în studiile autohtone și de peste hotare. H.Hentig, de exemplu, considera victimă persoana căreia i s-a încălcat obiectiv un oarecare drept protejat prin lege și care percepe acest fapt cu plăcere, indiferență ori suferință, considerând că pot exista victime abstracte și colective: victime publice individuale, societăți întregi, state, ordinea de drept etc.

Unul dintre primii criminologi care au susținut teza de doctorat în domeniul victimologiei, F.Paasch (1965), scria că, din punctul de vedere al științelor penale, victima este persoana fizică ori juridică căreia i s-a încălcat orice drept aflat sub protecția statului.

Binecunoscutul teoretician victimolog Ernest Haeckel, definind astfel noțiunea dată, afirma că victima este acea persoană care e supusă pricinuirii ilegale a unei pagube, în măsura în care sistemul de drept reacționează împotriva vinovatului, considerat în calitate de *victimizator*.

V.Ribalski propune o altă definiție, considerând victimă persoana fizică căreia, ca urmare a atentatelor criminale, i-au fost pricinuite daune fizice, morale ori materiale, recunoscute ca atare prin sentința de condamnare.

Totalizând cele menționate mai sus, putem formula astfel noțiunea victimologică a victimei infracțiunii: orice persoană (ori grup de persoane, indiferent de forma de integrare) căreia prin infracțiune i-au fost pricinuite daune fizice, morale ori materiale, indiferent dacă e recunoscut drept victimă de normele în vigoare ori dacă singur își atribuie acest statut. Desigur, această noțiune largă a victimei infracțiunii poate fi concretizată în funcție de obiectul și sarcinile cercetării, precum și în activitatea procesuală a organelor de urmărire penală și judiciare.

O mare importanță în relevarea conținutului acestei noțiuni are studierea personalității victimei sub aspect social-psihologic, ce include statutul, rolul și poziția ei socială. *Statutul victimei* e determinat potrivit drepturilor și obligațiilor sale în limita procesului penal și, ce-i mai important pentru victimologie, de raportul acesteia cu alte persoane din sfera activității criminale.

Poziția victimei constituie particularitățile relațiilor cu celelalte victime, dintre victimă și martorii infracțiunii și, desigur, dintre victimă și infractor. *Rolul victimei* este un factor esențial în comiterea infracțiunii. Or, comportamentul acesteia poate influența dezvoltarea conflictului, transformând-o din obiectul infracțiunii în subiect (de exemplu, conflictele familiale, încăierările).

În limitele situației crimonogene, comportamentul victimei poate fi determinat ca:

- a) *legal*, când victima reacționează prin metode legale la acțiunile social-periculoase ale criminalilor ori când nu favorizează comiterea infracțiunilor;
- b) *neutru*, când între acțiunile victimei și ale infractorului nu este legătură directă;
- c) *ilegal*, când acțiunile victimei au caracter ilegal, inclusiv infracțional.

Importanță victimologică are, fără îndoială, comportamentul ilegal al victimei, care adesea este motivul conflictului și provocării infracțiunii, formele fiind diferite: de la violență psihică și fizică față de infractor ori rudele acestuia, pînă la jignirea acestora, încălcarea ordinii publice și a normelor morale din societate. Comportamentul ilegal al victimei adesea se manifestă în cazul omorurilor, leziunilor corporale, violurilor, furturilor etc.

Din punctul de vedere al rolului, victimele pot fi: *stabile* (care nu o singură dată au fost supuse atacului) și *întîmplătoare* (care au fost obiectul unui singur atentat criminal).

Rolul victimei se poate manifesta în mod direct sau indirect. Anume manifestarea directă, provocatoare a victimei în geneza infracțiunii duce la realizarea acesteia. Rolul indirect al victimei se poate manifesta cu mult înainte de comiterea infracțiunii, urmare a comportamentului, a statutului sau a calităților personale victimologice. Atare persoană parcă s-ar expune în calitate de pradă a atentatelor criminale. Similară acestui tip este și victima eventuală – e aceeași victimă potențială, dar determinată în mai mare măsură de situația victimologică și de opțiunea infractorului (de exemplu, a huliganilor).

Victima latentă este persoana care a suferit cu adevărat de pe urma infracțiunii, dar, din anumite motive, acest fapt este tăinuit, neînregistrat. În categoria victimelor latente trebuie incluse și acele cărora legea le oferă dreptul la alege-re: să anunțe ori nu despre săvîrșirea infracțiunii.

Trebuie deosebite cazurile în care persoana își atribuie statutul de victimă neavînd dovezi suficiente, și, viceversa, cazuri în care acest statut este impus persoanei. Din cele expuse, reiese că rolul victimei poate fi: real ori condiționat.

O importanță principală are deosebirea rolurilor *personale* și *colective*. Deși victimologia studiază, în general, victimele concrete, nu trebuie trecut cu vederea faptul că, adesea, anume de comportamentul grupului depinde procesul victimizării, atît a unui grup de persoane, cît și a unor membri aparte.

Clasificarea victimelor infracțiunii, cu atît mai mult tipologia, este un proces destul de complicat, căci victimă a infracțiunii poate deveni oricine pe parcursul vieții. Eterogenitatea obiectului complică mult clasificarea victimologică, deoarece există un număr mare de indici calificativi. Totodată, cerința fundamentală se cuvine a fi respectată - clasificarea victimologică trebuie să reflecte corelația genetică dintre comportamentul victimei și acțiunile criminalului de

pînă și din timpul comiterii infracțiunii. Această legătură poate fi cercetată sub diferite aspecte: social, biologic, social-psihologic, moral etc.

Una dintre clasificările victimologice tradiționale se bazează pe criteriile activității practice (victimă a infracțiunilor premeditate ori din culpă, vinovată ori nevinovată, prestabilită ori nu, ocazională ori complice). Atare criterii nu sînt suficiente pentru necesitățile științei și practicii, or nu prezintă un vizor clar al corelației dintre victima potențială și infractor.

Tratarea juridico-penală a clasificării victimologice a fost realizată de criminologul român Veniamin Mendelsohn, care deosebește următoarele categorii de victime:

- 1) victimă absolut nevinovată (*ideală*);
- 2) victimă avînd un grad neînsemnat de vinovăție;
- 3) victimă vinovată în aceeași măsură ca și infractorul;
- 4) victimă vinovată mai mult decît infractorul;
- 5) victimă total vinovată de comiterea infracțiunii;
- 6) victimă stimuloare a infracțiunii (bolnavii psihic, minorii, persoanele de vîrsta a treia).

Importanța practică a clasificării date este evidentă, dar nu ia în vizor alte aspecte victimologice ale acestei probleme.

Abordarea complexă se bazează pe nivelul victimității, ceea ce reflectă în general: deformarea victimologică a persoanei, victimitatea profesională, victimitatea pe vîrste, patologia victimologică. Aceasta ne permite delimitarea cîtorva tipuri de victime ale infracțiunii:

1. *Victimă ocazională*. E vorba de persoana ce devine victimă în baza anumitor circumstanțe. Raportul dintre victimă și infractor este întîmplător și nu depinde de voința și intențiile acestora.

2. *Victimă avînd un grad neînsemnat de risc* este persoana care duce un mod de viață normal și victimitatea ei s-a manifestat sub influența unei situații nefavorabile.

3. *Victimă avînd un grad sporit de risc* este persoana care posedă un șir de calități victimale. La această categorie se raportează două tipuri de victime:

a) victime ale crimelor imprudente, victimitatea cărora este condiționată de activitatea pe care o desfășoară ori de comportamentul în locurile publice;

b) victime ale crimelor premeditate, statutul social al cărora include un grad sporit de risc (funcționarii cu statut special al MAI, militarii, funcționari publici etc.). Victime de acest tip pot deveni persoanele, victimitatea cărora a sporit o dată cu stabilirea relațiilor concrete între victimă și infractor, precum și prin intermediul unei terțe persoane care a creat situația conflictuală. Victimitatea poate fi manifestată și prin manierele sau exteriorul victimei potențiale.

4. *Victimă avînd un grad foarte sporit de risc* este persoana al cărei nivel de degradare socio-morală este identic cu al unui infractor. Este caracterizată prin orientare antisocială stabilă, tendințe spre alcoolism, narcotism etc. Vic-

timitatea înaltă este o stare care persistă mult timp, chiar dacă persoana și-a schimbat comportamentul.

Clasificarea și tipologia victimelor infracțiunilor este strâns legată de soluționarea practică a problemelor de combatere a criminalității, deoarece eficientizează activitatea organelor de drept de depistare a victimelor potențiale și desfășurarea profilaxiei individuale.

Făcînd totalurile celor relatate, putem concluziona că principalele probleme ale victimologiei sînt:

- a. depistarea persoanelor care pot deveni victime ale infracțiunilor,
- b. stabilirea interdependenței între comportamentul victimei și al infractorului;
- c. elaborarea măsurilor de prevenire a victimizării persoanelor;
- d. urmărirea comportamentului victimei la individualizarea pedepsei vinovatului de comiterea infracțiunii;
- e. stabilirea volumului pagubelor (materiale, fizice, morale) pricinuite ca urmare a anumitor infracțiuni ori de criminalitate în general.

3. Prevenirea victimologică a infracțiunilor

Strategia combaterii criminalității în întreaga lume are în ultimii ani un caracter sistemic, bazîndu-se pe un șir de programe de măsuri sociale și juridico-penale în vederea combaterii acestui flagel. Eforturile în acest sens depuse anterior erau orientate în special spre elaborarea măsurilor de influență asupra criminalității și infractorilor, victima infracțiunii rămîinînd în umbră. Din această cauză nu se ținea o evidență strictă a victimelor, iar drept urmare nu erau studiate caracteristicile lor social-demografice și juridice, rolul lor în geneza comportamentului criminal și proporțiile daunelor pricinuite. Măsurile prevenirii victimologice aveau un caracter fragmentar, iar personalitatea victimei era cercetată numai ca sursă de informație despre infracțiune, infractor și ca parte în procesul penal.

Cu toate acestea, în țările străine începînd cu anii '40 ai secolului al XX-lea își găsește realizare ideea despre apărarea victimei infracțiunii de acțiunile ilegale ale criminalilor și samovolnicia demnitarilor de stat.

B. Mendelsohn, Hans von Henting și H. Ellenberger, în această perioadă, au inițiat cercetările mecanismului comportamentului criminal, avînd în vedere aspectele victimologice, și au formulat o nouă direcție științifică – *victimologia*, ca sistem de cunoștințe despre victima infracțiunii. La apariția victimologiei au contribuit următoarele circumstanțe:

1. modificările social-politice de după cel de-al doilea război mondial;
2. desființarea instituțiilor tradiționale ale solidarității sociale ca urmare a migrațiunii și urbanizării;
3. modificarea rolului familiei în societate;
4. reducerea posibilităților persoanei relativ la compensarea daunelor de pe urma atentatelor criminale;

5. caracterul limitat al modelelor tradiționale de profilaxie a infracțiunilor, orientate exclusiv spre neutralizarea activismului infractorilor.

Ultima circumstanță a obligat organele afaceri lor interne să utilizeze mai activ posibilitățile prevenirii victimologice în scopul diminuării riscului de a deveni victimă a infracțiunii. În această activitate sînt antrenate organizațiile publice, diferite societăți și comitete, cluburi ale victimelor etc. De exemplu, în Germania există organizația obștească *Veriga Albă*, în SUA – *Asociația Națională pentru Acordarea Ajutorului Victimelor* și comitetul *Femeile în Lupta contra Bestialității Violurilor*. La nivel internațional acționează *Asociația Victimologică Internațională*, *Forul European pentru Susținerea Victimelor Infracțiunii*, *Asociația Internațională „La Strada ”* ș.a.

Problema apărării drepturilor victimelor infracțiunii este susținută și de Organizația Națiunilor Unite. Adunarea Generală a ONU în 29 noiembrie 1985 a adoptat Declarația principiilor generale ale justiției privind victimele infracțiunilor și abuzurile de putere. Pe lângă definirea victimei infracțiunii și victimei abuzului de putere, Declarația a formulat direcțiile principale de susținere a victimelor:

- 1) introducerea în legislația națională a țărilor membre ale ONU a standardelor internaționale de acces a victimelor la sistemul juridic și susținerea de către stat;
- 2) restituția juridico-penală a victimelor, familiilor lor ori a persoanelor întreținute;
- 3) compensarea victimelor din fondurile statale și nestatale;
- 4) acordarea ajutorului necesar (material, medical, psihologic și social) din resursele statului, locale ori din fonduri de binefacere.

Majoritatea țărilor dezvoltate au adoptat un șir de acte normative în scopul protecției drepturilor victimei infracțiunii. În Europa, din 1950, anual, la 22 februarie se celebrează Ziua Susținerii Victimelor Infracțiunilor. Anume în această zi în Marea Britanie a fost publicată Carta de susținere a victimelor infracțiunilor. În SUA, Legea despre drepturile victimelor infracțiunilor a fost adoptată în anul 1980. Conform acestei legi, victimele au dreptul la orice informație despre tipurile de ajutoare precum și să înainteze propuneri referitoare la formele și mărimea compensației. Victimele infracțiunilor au dreptul nu numai la restituirea pagubei de către vinovat, ci și la compensarea din partea statului.

În SUA este creată Organizația Națională de Ajutorare a Victimelor Infracțiunilor, iar pe lângă Ministerul Justiției funcționează Departamentul de ajutorare a acestor victime. În 1984 a fost înființat Fondul Federal de Ajutorare a Victimelor pentru finanțarea suplimentară a două programe naționale. Primul program prevede întreținerea serviciilor particulare, sociale și de stat responsabile, al doilea - asigurarea statelor cu mijloace suplimentare pentru plata compensațiilor de stat a victimelor infracțiunilor.

Legislația procesual-penală prevede dreptul victimei ori al reprezentanților acesteia de a intenta o acțiune, cercetată de instanța de judecată concomitent cu cauza penală. Hotărîrea despre restituirea pagubei, instanța de judecată o ia și

fără prezentarea cererii despre restituția juridico-penală. Dar, în condițiile declinului economic și a nivelului scăzut de trai al populației, aceste hotărâri sînt realizate parțial.

Situația dată ar putea fi ameliorată prin crearea unui fond de stat pentru restituirea pagubelor victimelor infracțiunilor, ceea ce ar amplifica protecția socială a omului, ar optimiza situația morală în societate și imaginea bună a statului și organelor de drept.

Deoarece intenția de a săvîrși infracțiune, în majoritatea cazurilor, e condiționată de calitățile personale ale victimei, de comportamentul și relația acesteia cu infractorul, la elaborarea și realizarea măsurilor de prevenire trebuie luate în considerație problemele ce țin de minimalizarea predispozițiilor victimogene ale unor persoane. Comportamentul omului prin natura sa poate fi victimogen, adică riscant, neprevăzut, nechibzuit, libertin, provocator, și deci periculos pentru sine însuși. De aceea, nu încapă îndoială că victimele potențiale trebuie incluse, de asemenea, în cîmpul activității de prevenire a infracțiunilor.

Prevenirea victimologică, după părerea noastră, poate fi definită ca un sistem de măsuri individuale, sociale, statale, organizate și interdependente, orientate spre stabilirea și combaterea sau neutralizarea factorilor ce determină posibilitatea de a deveni victimă a infracțiunii.

În funcție de scopuri și sarcini, prevenirea victimologică are trei niveluri:

1. public;
2. special;
3. individual.

Nivelul public include măsurile legate de rezolvarea problemelor social-economice și cultural-educative, direcționate spre combaterea factorilor victimizatori ai populației.

La nivel special se iau anumite măsuri de către organele de stat, organizațiile sociale și cetățenii avînd un scop bine determinat – prevenirea infracțiunilor prin neadmiterea realizării calităților victimologice ale anumitor grupuri de persoane (minori, persoane de vîrsta a treia, reprezentanții unor profesii etc).

Nivelul individual cuprinde măsurile raportate la persoanele care, în baza particularităților de caracter și comportamentale, riscă în mare măsură să devină victime ale infracțiunilor. Atare măsuri sînt îndreptate spre dezvoltarea reacției de apărare, precum și spre asigurarea securității personale, materiale și de alt gen a cetățenilor.

Obiectul profilaxiei victimologice îl constituie: factorii ce formează victimitatea individuală și generală, circumstanțele situației victimogene și procesul victimizării.

Sistemul subiecților profilaxiei victimologice îl constituie:

- 1) organele administrării publice centrale și locale care determină direcțiile principale, funcțiile și sarcinile activității profilactice, asigurînd funcționarea și realizarea programelor regionale și locale;

2) organele de drept care asigură realizarea măsurilor profilaxiei victimologice individuale și speciale (securitatea personală, paza locuinței, averii);

3) organizațiile și întreprinderile avînd diferite forme de proprietate, formațiunile obștești și cetățenii în parte.

Toți subiecții profilaxiei victimologice au un scop comun și sînt în raporturi informaționale, coordonatoare și juridice.

Eficacitatea prevenirii victimologice nu este posibilă fără analiza informației multiaspectuale privind factorii criminogeni (atît generali, cît și individuali). Locul, timpul, metodele comiterii infracțiunii, categoriile tipice de persoane antrenate în calitate de infractori ori victime - toate acestea trebuie cunoscute în procesul de organizare a activității de prevenire. Studiarea informației date permite evidențierea tipurilor victimelor potențiale, fapt ce poate fi realizat în trei modalități:

1) pornind de la situație cînd, analizînd starea de lucruri, se descoperă persoanele concrete vulnerabile victimologic;

2) pornind de la infractor, relațiile infractorului și comportamentul acestuia, stabilindu-se astfel cercul potențialelor victime;

3) pornind de la victimă, cînd e vorba de o persoană concretă ce manifestă calități victimologice sporite.

O metodă eficace de prevenire victimologică o constituie educația juridică. Experiența mai multor ani ne demonstrează că unele infracțiuni au fost posibile urmare a analfabetismului juridic al victimelor. Efecte pozitive are propagarea cunoștințelor date printre cetățeni, în special printre victimele potențiale. E eficientă, de asemenea, răspîndirea informației despre persoanele care din imprudență au devenit victime ale infracțiunilor, folosirea pe larg a mijloacelor mass-media în acest scop.

Colaboratorii și funcționarii organelor de drept trebuie să atenționeze populația referitor la circumstanțele cu caracter victimologic, să ceară respectarea regulilor securității și o atitudine critică față de propriul comportament.

Prevenirea victimologică individuală se bazează pe descoperirea persoanelor cu victimitate sporită și aplicarea măsurilor educative în scopul diminuării riscului respectiv. De facto, metodele și procedeele prevenirii victimologice individuale se reduc numai la o activitate protecțional-educativă în raport cu cetățenii care au devenit deja victime.

Activitatea de relevare a persoanelor cu o victimitate sporită, practic, nu se realizează. Unilateralitatea profilaxiei victimologice se explică atît prin lipsa metodelor speciale de descoperire a persoanelor cu victimitate sporită, cît și a subiecților care realizează acest tip de prevenire.

Victimitatea individuală se manifestă prin diferite forme. De exemplu, la victimele de pe urma escrocheriilor și violului este evidentă indiferența, comportamentul amoral și provocator; la victimele de pe urma furturilor de buzunar – omportamentul ușuratic. Desigur, cunoașterea circumstanțelor și factorilor

victimologici, îmbunătățirea situației economice în țară și perfectarea legislației nu garantează nici pe departe că nu vor mai exista cetățeni neglijenți care pot deveni în orice moment victime ale infracțiunilor, după cum nu putem afirma și faptul că activitatea de combatere a victimității unor oameni este zadarnică.

În cadrul prevenirii victimologice pot fi utilizate două direcții interdependente:

1. depistarea persoanelor cu victimitate sporită;
2. suprimarea victimității unor cetățeni.

Depistarea persoanelor cu victimitate sporită constituie, de fapt, pronosticarea comportamentului victimal al acestora, un lucru greu de realizat, deoarece volumul și calitatea informației este asigurată nu numai de studierea calităților juridice și social-demografice ale persoanei, ci și a caracteristicii comportamentale a acesteia.

În legătură cu aceasta, o importanță deosebită obține asigurarea metodologică a problemei nominalizate. Metodologia și pronosticarea comportamentului victimal se reflectă în cadrul principiilor pronosticării, unul dintre care îl constituie *principiul posibilității dezvoltării acțiunii*. Esența acestuia constă în faptul că la aprecierea unui fenomen a cărui veridicitate e necunoscută, urmează să ne conducem de interpretarea mai mult probabilă ori de cea frecvent admisă.

De posibilitatea de pronosticare este strâns legat *principiul relativității*. Pronosticarea unor fenomene nu poate fi absolută. Raportul dintre fenomenele legate între ele, care depinde de obiectul prognozat, pe de o parte, și volumul informației despre el, pe de altă parte, determină nivelul relativității rezultatelor pronosticului. Un alt principiu este *principiul sistemic*. În sens general, acest principiu este o implicație a faptului că prevenirea comportamentului victimologic este o verigă a sistemului general de pronosticare a comportamentului omului. În sens restrâns, acest principiu tratează prevenirea comportamentului victimologic ca sistem definitiv, toate elementele căruia sînt implicate în prognozarea comportamentului criminal.

Stabilind nivelul și particularitățile victimității și aplicînd măsurile prevenirii victimologice individuale, poate fi minimalizat potențialul victimologic al persoanei. Anume în această perioadă trebuie să acționeze programa de corecție victimologică a cetățenilor, care se realizează în două forme: nemijlocită și timpurie.

Măsurile prevenirii nemijlocite sînt direcționate spre persoana care a devenit deja victimă a infracțiunii ori este pe punctul de a deveni, iar măsurile profilaxiei timpurii - spre persoana care posedă un înalt grad de victimitate. Deosebirea dintre aceste forme de profilaxie este condiționată de un criteriu temporal, care e determinat de starea victimei potențiale în momentul săvîrșirii infracțiunii. Ultima determină măsurile profilactice concrete ce urmează a fi aplicate. De exemplu, dacă cetățeanul se comportă în mod iresponsabil în locurile publice, demonstrîndu-și conținutul portmoneului său fără a controla situația, apoi trebuie luate mă-

surile de curmare a comportamentului victimologic dat. În atare caz este vorba de profilaxia nemijlocită, deoarece factorul temporal aici se reduce la zero.

Prevenirea timpurie se aplică la un anumit interval în timp. Astfel, în cazul prevenirii furturilor din apartamente trebuie selectată oportun informația despre locuitorii sectorului care pot deveni victime în virtutea situației lor materiale ori neluării măsurilor de siguranță.

Prevenirea victimologică individuală trebuie direcționată nu numai spre victimele potențiale, ci și spre micromediul acestora. Sistemul de măsuri al profilaxiei nominalizate se caracterizează nu prin simpla influență a subiectului activ asupra obiectului pasiv, dar prin forma specifică de interacțiune, când o parte se străduie să reorienteze comportamentul celeilalte părți în direcția convenabilă primei părți.

Măsurile de influență individuală pot fi clasificate în două tipuri: de convingere și de ajutorare.

Măsurile de convingere au caracter protector și educativ. Acestea pot fi convorbirile, explicațiile privind evitarea situațiilor victimologice, asigurarea integrității (bunurilor) averii etc. O condiție specifică de săvîrșire a infracțiunilor este alcoolizarea victimei, de aceea profilaxia victimologică este orientată în special spre prevenirea alcoolismului. Pe lângă aceasta, trebuie propagate și alte metode profilactice: instalarea mijloacelor de semnalizare, utilizarea metodelor de securitate personală.

În lista măsurilor de ajutorare se înscriu mai întâi organizarea centrelor de asistență social-psihologică a cetățenilor, sarcina principală a cărora constă în informarea populației despre metodele de protecție contra infracțiunilor.

Aici trebuie organizate consultații individuale și de grup cu victimele potențiale ale infracțiunilor, de pronosticat comportamentul lor individual, de depistat și, cu eforturi comune, de neutralizat calitățile victimologice importante ale persoanei.

Un element însemnat în activitatea de prevenire victimologică îl constituie instruirea juridică a populației. Cunoașterea legilor care reglează relațiile civile, de muncă, familiale, juridico-penale ș.a. creează posibilitatea de a evita statutul de victimă a infracțiunii.

Din punct de vedere al indicilor analizei victimologice, mai importante sînt mă surile orientate spre combaterea situațiilor de cauzare a prejudiciilor. Mai clar putem urmări acest proces în prevenirea anumitor tipuri de infracțiuni.

În continuare vom examina succint măsurile prevenirii victimologice, numită adesea *prevenirea inversată*, a unor asemenea tipuri de infracțiuni: furtul din apartamente, furtul mijloacelor de transport, alte furturi, jafuri și violurile.

1. Metodele de apărare în cazul furtului din locuințe:

Experții consideră că un hoț se va dezice de intenția sa, dacă în cale întâlnește anumite obstacole, înlăturarea cărora necesită mai mult de 4 min. supranormă. În legătură cu aceasta, trebuie verificate minuțios toate intră-

rile care duc spre locuință: ferestre, uși, oberlihturi de la subsoluri, garaje și alte locuri care pot fi deschise cu ușurință.

Ușile trebuie să fie durabile, e de dorit bronzate, ferestrele, de asemenea, înțărte; lacătul trebuie schimbat cu unul sigur; ușile de sticlă trebuie închise cu jaluzele metalice. La parter și etajele de jos trebuie montate gratii metalice.

Este recomandabilă iluminarea ușilor de la intrare și instalarea sistemelor de semnalizare în apartament. În caz de părăsire pentru o perioadă a locuinței, trebuie creat un aspect locuibil. Se recomandă instalarea taimerelor care periodic conectează și deconectează lumina, radioului, întreruperea temporară a corespondenței, atârănarea albiturilor la balcon. Atare șiretlicuri creează iluzia că stăpînii sînt acasă.

2. Măsurile împotriva furtului mijloacelor de transport:

- nu lăsați automobilul fără supraveghere;
- parcați autoturismul numai la parcările supravegheate;
- montați sisteme de alarmă;
- nu luați în salon pasageri necunoscuți;
- nu permiteți nici chiar oamenilor cunoscuți decodarea dispozitivului antifurt;
- nu lăsați cheile în mașină.

3. Metodele de apărare contra furturilor și jafurilor:

- nu purtați cu sine bani în plus, ci numai banii necesari;
- nu purtați portmoneul în buzunarele hainei groase (palton);
- ar fi recomandabil a purta cu sine un portmoneu cu bani mărunți care ar putea fi arătat în caz de furt și nu țineți toți banii într-un singur loc;
- purtați banii mărunți în buzunare la îndemînă, pentru ca în momentul necesar să nu deschideți portmoneul în ochii infractorilor;
- gentuțele pentru dame atrag atenția hoților, de aceea nu le lăsați fără supraveghere. Nu purtați deschis obiecte scumpe și bijuterii;
- nu prindeți de cheile de la ușa apartamentului alte obiecte, care ar identifica ușor stăpînul;
- purtați cu sine un fluier ori un balonaș cu gaze, noaptea neapărat trebuie să aveți o lanternă de buzunar;
- dacă ascensorul funcționează, nu urcați pe scări. În caz de atac, în ascensor apăsați pe mai multe butoane concomitent pentru a-l opri și a cere ajutor.

4. Metode de apărare contra violului:

- la deplasarea prin oraș alegeți străzile iluminate;
- fiți prudenți la maxim și evitați chiar și cel mai mic pericol;
- nu vă deplasați de la serviciu noaptea de unul singur, în transportul public țineți-vă în grup cîte doi-trei;
- stabiliți din timp unde sînt plasate telefoanele publice, precum și posturile de poliție în drumul spre casă;

– în caz de atac, chemați în ajutor trecătorii ori ascundeți-vă în cea mai apropiată casă de acei care vă urmăresc;

– anunțați imediat poliția despre atac.

Cu părere de rău, prevenirea victimologică a infracțiunilor în țara noastră încă nu este răspîndită. Măsurile prevenirii victimologice trebuie elaborate în corespundere cu specificul situației criminogene din localitate și aduse la cunoștința cetățenilor prin intermediul mijloacelor mass-media.

Particularitățile profilaxiei victimologice a minorilor reies din specificul obiectului acesteia. Să analizăm aceste particularități potrivit principiilor teoretice ale victimologiei. Victimitatea, la rîndul ei, este determinată de doi factori:

1) deficiențe de formare a persoanei în plan biologic, ceea ce duce la imposibilitatea de a opune rezistență fizică atentatelor criminale;

2) deficiențe de formare a persoanei în plan social care cauzează incapacitatea de apreciere adecvată a situației și, drept urmare, probabilitatea de a nimeri într-o situație criminogenă în calitate de victimă.

Luînd în considerație particularitățile minorilor, drept subiecți principali ai profilaxiei victimologice pentru aceștia sînt instituțiile de socializare: familia și școala.

Să enumerăm în continuare măsurile principale care trebuie luate de părinți și pedagogi în vederea minimalizării nivelului victimității copiilor lor:

1) urmărirea procesului de dezvoltare a copilului în scopul depistării la timp a anomaliilor fizice și psihice;

2) educarea corectă și formarea culturii de comunicare;

3) cultivarea deprinderilor de comportament în situații inopinate;

4) instruirea juridică de bază.

Este regretabil faptul că în societatea noastră cetățeanul de rînd are o slabă cultură juridică, iar un rol primordial în acest sens le revine organelor de drept, inclusiv poliției. Posibilitățile în acest domeniu însă sînt limitate. Deși organele afacerilor interne au la dispoziție un bogat material statistic și un potențial personal care ar fi în stare să elaboreze recomandări științifice, spre regret, atare recomandări nu întotdeauna sînt aduse la cunoștința maselor largi din anumite motive. Pentru rezolvarea cu succes a acestei probleme, trebuie pusă la punct activitatea agitațional-explicativă, care se bazează pe următoarele elaborări:

1. elaborarea situațiilor victimologice standard;

2. elaborarea propunerilor în vederea evitării acestor situații;

3. elaborarea modului de comportare a minorului în situații victimologice.

În acest plan, există deja o anumită experiență. Specialiștii în domeniu au cercetat următoarele situații victimologice standard cu participarea minorilor:

– copilul rămas singur acasă;

– copilul singur în stradă;

– copilul rățăcit;

– copilul supus violenței;

- copilul față-n față cu maniacul;
- copilul într-un autoturism străin;
- copilul capturat și încătușat.

Profilaxia victimologică a minorilor poate fi realizată prin următoarele măsuri:

- propagarea cunoștințelor juridice în formă scrisă și verbală, aducerea la cunoștința cetățenilor a drepturilor și obligațiilor lor, explicarea noțiunilor juridico-penale (reținerea infractorului, legitima apărare, situație de extremă necesitate etc.);

- atragerea atenției asupra problemelor legate de vinovăția victimei, adică de comportamentul victimei care condiționează săvârșirea infracțiunii;

- interpelarea în mijloacele mass-media a juriștilor, psihologilor, pedagogilor, care să ofere recomandări practice în vederea evitării atentatelor criminale;

- informarea operativă a populației despre situația criminogenă din regiune în scopul prevenirii posibilelor atentate criminale;

- reflectarea activității grupărilor minore neformale în mijloacele mass-media și propagarea organizațiilor alternative;

- atenționarea părinților despre faptul că comportamentul lor este un exemplu pentru copii și constituie profilaxia victimologică și infracțională de bază.

Ne-am obișnuit să credem că copiii pot însuși unele reguli de autoapărare doar prin multiple antrenamente. Copiii învață însă și atunci când cei care-i înconjoară sînt convinși că ei sînt ocupați și nu observă nimic. De aceea, auto-profilaxia victimologică a părinților constituie *o școală a supraviețuirii* pentru copiii lor în situații dificile.

4. Protecția juridică a victimei

Profilaxia victimologică nu este realizabilă fără a lua în considerație personalitatea victimei, particularitățile ei concrete. Persoana care a suferit de pe urma vreunui atentat necesită protecție socială. Legislația în vigoare acordă o mare atenție apărării drepturilor și libertăților cetățenilor, inclusiv a victimelor infracțiunilor.

În actuala justiție penală însă se acordă o atenție mai mare drepturilor și intereselor legale ale acuzatului, care urmează să fie pedepsit de către stat pentru cele săvârșite, iar victimele, dintre care fac parte cele mai vulnerabile categorii ale populației: copii, invalizi, persoanele de o vîrstă înaintată, nu întotdeauna sînt protejate și ajutate.

După cum a mai fost menționat, Declarația principiilor de bază ale justiției pentru victimele infracțiunilor și abuz de putere, aprobată de ONU, a pus problema restabilirii egalității între drepturile principale ale bănuțului, învinutului, acuzatului, pe de o parte, și interesele victimei, pe de altă parte. Declarația

a subliniat, de asemenea, căile de perfecționare a apărării drepturilor victimei.

În Republica Moldova, nu există deocamdată o evidență statistică victimologică unică. Organele de drept pun accent doar pe unele aspecte victimologice, ceea ce nu permite a determina obiectiv starea de lucruri în acest domeniu. Darea de seamă statistică a MAI privind victimele și daunele pricinuite acestora este imperfectă, deoarece nu sînt reflectate date concrete despre numărul persoanelor ce au înaintat cereri sau au informat organele de resort privind comiterea infracțiunii, numărul victimelor, tipurile și mărimea daunelor pricinuite și recuperate. Comparînd indicii statistici referitori la atentatele criminale asupra oamenilor de vîrsta a treia și copiilor, numărul cărora în republica noastră este aproximativ identic, putem concluziona că drepturile și interesele copiilor sînt mai mult apărate decît ale persoanelor în etate. Ultimii, de regulă, sînt singuratici și au o stare materială deplorabilă, de aceea devin adesea obiectele atentatelor criminale comise de șomeri, alcoolici, persoane cu antecedente penale.

În ultimii ani, pe lîngă obiectele scumpe, obiecte ale atentatelor criminale devin adeseori produsele alimentare, animale și păsări domestice, grîne, conserve etc. Studiarea cauzelor penale ne demonstrează că atît copiii mici, cît și minorii-adolescenți suferă de pe urma infracțiunilor violente și din aviditate.

Trebuie remarcat faptul că infracțiunile împotriva minorilor sînt comise în special de către persoane tinere, cu vîrsta de pînă la 21 de ani (mai mult de 70 %).

Legislația unor țări prevede participarea obligatorie a victimelor în proces, luîndu-se în considerație părerea acesteia în timpul cercetării cauzei, examinării chestiunilor privind eliberarea de pedeapsă a condamnaților înainte de termen, punerea în libertate pe cauțiune (în timpul urmării penale), ori suspendarea cauzei din alte motive. De aceea, ar fi binevenită stabilirea întocmirii obligatorii a protocolului privind anunțarea victimei despre încetarea cauzei ori refuzul intentării acesteia.

La etapa actuală, chiar și cele mai vulnerabile pături ale populației care au devenit victime sînt neapărate. Ofițerii de urmărire penală continuă vechea procedură, anunțînd învinuiților ori rudelor acestora locul de trai al victimei și propunîndu-le să se înțeleagă între ei. În atare situații, nici nu poate fi vorba despre apărarea victimelor. O importanță deosebită are restituirea pagubei materiale și morale de pe urma infracțiunii.

În practica judiciară, instanțele de judecată iau decizii diferite în cazul unor circumstanțe aproape identice de desfășurare a infracțiunii. Sînt cazuri de încasare a pagubelor morale pentru vătămări corporale de proporții mai mari decît în cazul decesului. Așadar, a apărut necesitatea elaborării unor criterii de determinare a proporțiilor pagubelor morale pentru diferite tipuri de infracțiuni. Necesită perfecționare și alte norme juridice referitoare la restituirea pagubelor morale și materiale ale victimelor din contul statului cu încasarea ulterioară a

pierderilor de la deținuți în bugetul statului în ordine regresivă.

După cum este specificat în §12 al Declarației ONU, în cazurile în care compensația deplină nu poate fi primită de la infractor ori din alte surse, statul trebuie să plătească compensație:

- a) victimelor care au suferit prejudicii grave de pe urma infracțiunilor sau li s-a agravat starea fizică ori psihică;
- b) familiilor, în special persoanelor a căror tutori au decedat ori și-au pierdut capacitatea de muncă în urma infracțiunilor.

Introducerea modificărilor și completărilor în legislația națională, precum și elaborarea noilor legi în vederea intensificării protecției victimelor de infracțiuni, trebuie realizate în conformitate cu actele juridice internaționale.

IX. PREVENIREA INFRAȚIUNILOR

1. Noțiunea de prevenire a infracțiunilor

O dată cu dezvoltarea societății, activitatea organelor de drept a suferit mari schimbări, cea mai importantă fiind stabilirea corelației între măsurile penale de sancționare și cele de prevenire a infracțiunilor, fapt prioritar în multe țări din lume și în țara noastră. Problema prevenirii infracțiunilor a fost înaintată pentru prima dată de unul dintre fondatorii criminologiei – Cesare Beccaria în studiul „Despre infracțiuni și pedepse”, publicat în anul 1764.

Actualmente, prevenirea infracțiunilor constituie un sistem de reglare socială, cuprinzând organele specializate și formațiunile sociale care utilizează rezultatele științei în scopul asigurării respectării legislației în vigoare.

Activitatea de prevenire este variată, ceea ce se reflectă, mai întâi de toate, în terminologia specială. Pe lângă sintagma *prevenirea infracțiunilor*, utilizată la formularea noțiunii de bază, mai sînt utilizați și alți termeni: *profilaxie*, *preîntîmpinare*, *reprimare*.

Spre marel nostru regret, actualmente, în literatura criminologică nu există o formulare conceptuală a noțiunilor date și a raportului acestora. Discuțiile pe marginea acestei probleme au dus la confuzii, în unele cazuri chiar la contradicții în ceea ce privește soluționarea problemelor de prevenire a infracționalității. Reieșind din atare reflecții, ar fi binevenită stabilirea unor teze.

Unii autori nu identifică noțiunile *prevenire* și *profilaxie*, interpretînd-o pe fiecare dintr-un unghi de vedere diferit. Remarcăm că atare interpretare este evident alogică, deoarece nu are sens teoretic și practic, aprofundînd confuziile noționale și obligînd savanții să-și reorienteze atenția de la analiza fenomenului spre învelișul etimologic.

Termenul *profilaxie* e preluat din practica medicală a vaccinărilor masive contra bolilor. Astfel, profilaxia criminologică poate fi apreciată drept prevenirea influențelor negative ale factorilor criminogeni (cauze și condiții) în raport cu infracțiunea concretă.

După constatările lui A. Zelinski, *profilaxia* nu are în vizor o infracțiune concretă, ci previne situațiile criminogene, le suprimă, minimalizează acțiunea factorilor criminogeni, protejează obiectele de atentate etc. Pe lângă acestea, prevenirea infracționalității este orientată spre curmarea intențiilor persoanei concrete de a săvîr și un atac și depistarea acțiunilor de pregătire a unei infracțiuni. Aceste acțiuni sînt îndreptate asupra activității criminale deja inițiate și are drept scop evitarea consecințelor negative ale acesteia.

Prevenirea infracțiunilor constituie o metodă umană de menținere a ordinii de drept și de asigurare a integrității bunurilor ocrotite prin lege. Realizarea acestei activități, pe lângă ocrotirea societății de atentatele criminale, reține ce-

tăţenii instabili de la degradarea morală, nu le permite să devină criminali, izbăvindu-i astfel de pedeapsa penală. Prevenirea infracţiunilor este o metodă mult mai eficientă de combatere a criminalităţii, deoarece măsurile juridico-penale au caracter limitat.

Noţiunea de prevenire a infracţiunilor poate fi cercetată sub aspect îngust (juridico-penal) şi larg (social-politic). Prin *prevenire juridico-penală* se au în vedere măsurile preventive, realizate în procesul stabilirii pedepsei şi executării acesteia.

În acest plan, ideea prevenirii infracţiunilor pătrunde întreg sistemul instituţiilor juridico-penale, procesual-penale şi judiciar-penale.

Experienţa în domeniul prevenirii infracţionalităţii ne indică că, pentru combaterea real eficientă a infracţionalităţii, este necesară tratarea de pe poziţii mult mai ample: economice, social-politice, morale, psihologice, juridice etc. Asemenea abordare face posibilă formularea noţiunii în sens larg care ar include diferite măsuri anticriminale ale organelor de stat şi celor obşteşti. Este vorba despre neadmiterea criminalităţii în viitor, iar în perspectivă – de minimalizarea manifestării acesteia în societate. Prevenirea infracţionalităţii constituie un sistem de acţiuni raportate la fenomenele antisociale şi determinantele acestora în scopul reducerii nivelului criminalităţii şi combaterii factorilor criminogeni.

Prin urmare, prevenirea infracţiunilor este un proces social-juridic care limitează ori lichidează factorii determinanţi ai criminalităţii. În sens larg, prevenirea infracţiunilor este asigurată prin totalitatea măsurilor aplicate de organele publice şi societăţii civile, orientate spre perfecţionarea relaţiilor sociale şi îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale populaţiei.

În legătură cu aceasta, determinarea obiectului prevenirii infracţiunilor, ca disciplină ştiinţifică, se reduce la stabilirea corelaţiei acesteia cu obiectul criminologiei. Există două puncte de vedere asupra acestei probleme. Unii autori, ale căror viziuni sînt mai mult răspîndite, consideră că teoria prevenirii infracţiunilor este o parte componentă a criminologiei. Alţii afirmă că teoria prevenirii infracţiunilor s-a separat de criminologie, deoarece multe dintre problemele acesteia nu fac parte din obiectul criminologiei. Noi considerăm că prevenirea infracţiunilor, ca disciplină ştiinţifică, se bazează pe principiile teoretice ale criminologiei, utilizîndu-le din plin, dar nu se reduce numai la ele. Această parte a criminologiei are un caracter aplicativ pronunţat.

Obiectul teoriei prevenirii infracţiunilor este:

- 1) noţiunea activităţii de prevenire;
- 2) tipurile, formele şi nivelurile acesteia;
- 3) subiecţii şi obiectele acestei activităţi;
- 4) bazele juridice şi organizaţionale;
- 5) tactica şi metodologia realizării măsurilor de prevenire;
- 6) particularităţile de prevenire a anumitor tipuri de infracţiuni.

Toate aceste elemente sînt direct interdependente, iar teoria se manifestă

nu ca o totalitate mecanică de cunoștințe, ci ca un sistem. Cursul de instruire la disciplina respectivă include partea generală și specială.

În partea generală este caracterizată activitatea de prevenire ca disciplină științifică: obiectul și sistemul acesteia, apariția și evoluția, locul în sistemul științelor, noțiunile de bază, scopul, sarcinile, principiile și funcțiile.

În afară de aceasta, partea dată studiază competența subiecților activității de prevenire, tipurile ei, clasificarea măsurilor de prevenire, tactica și metodică de realizare, pronosticarea și planificarea măsurilor de combatere a criminalității, stabilirea corelației dintre subiecții acestei activități.

În partea specială, o atenție deosebită se acordă atât determinantelor, cât și măsurilor de prevenire a anumitor tipuri de infracțiuni: delincvența juvenilă, criminalitatea recidivistă, organizată, profesionistă, violentă, economică, infracțiunile comise din imprudență etc.

Acum să determinăm noțiunile de bază ale teoriei prevenirii infracțiunilor. În literatura științifică și actele normative sînt utilizați asemenea termeni: *prevenire*, *profilaxie*, *prevenție*.

Unii savanți includ în aceste noțiuni un conținut diferit, reieșind din diversitatea nivelelor, direcțiilor și tipurilor activității de prevenire.

După părerea noastră, diferențierea acestor noțiuni nu este bine gândită, deoarece contrazice conținutul sintagmelor nominalizate. Or, fiecare dintre ele semnifică unul și același lucru: a preveni, a preîntîmpina, a nu permite. Toți acești termeni sînt sinonimici. De aceea, măsurile pot fi concomitent ori de prevenire, ori de profilaxie, ori de contracarare. De asemenea și activitatea poate fi: ori de prevenire, ori profilactică, ori de contracarare. La baza diferențierii activității de prevenire după nivel, direcții și tipuri trebuie să se afle analiza conținutului ei și nu folosirea în diferite cazuri a sintagmelor sinonime *prevenire* și *profilaxie*.

Cînd activitatea de prevenire se dovedește a fi inefficientă, atunci apare necesitatea de contracarare a infracțiunii. Preîntîmpinarea se realizează la etapa pregătirii infracțiunii, iar contracararea – la etapa tentativei de comitere a infracțiunii. Așadar, prevenirea (profilaxia) și combaterea infracționalității sînt strîns legate între ele, deoarece se supun sarcinilor comune de combatere a criminalității.

Profilaxia infracțiunilor diferă de alte tipuri ale dirijării publice prin direcționarea spre întărirea securității valorilor protejate prin lege: a intereselor statului, a societății, a drepturilor și libertăților cetățenilor, prin combaterea factorilor determinanți ai acțiunilor criminale. Un alt indice al profilaxiei infracțiunilor constituie *integritatea* acesteia. Ca oricare alt sistem, profilaxia este asigurată informațional, elementul principal constituind normele juridice care reglează activitatea de prevenire.

Așadar, prin profilaxia (prevenirea) infracțiunilor trebuie să înțelegem un tip deosebit de dirijare publică, ce are menirea să asigure securitatea valorilor

protejate prin lege, constă în elaborarea și realizarea măsurilor speciale de relevare și înlăturarea determinantelor criminalității, precum și influențarea asupra persoanelor predispuse spre comportament antisocial.

Cele mai importante elemente ale profilaxiei infracțiunilor sînt atît organele, organizațiile, și persoanele care înfăptuiesc măsurile de profilaxie, cît și înseși măsurile. Pentru teoria și practica combaterii criminalității este esențială remarcarea specificului acțiunilor subiecților profilaxiei și, desigur, a proporțiilor măsurilor date, precum și analiza scopului și orientării acestor măsuri.

Remarcăm, de asemenea, că problema despre nivelurile profilaxiei infracțiunilor nu are o soluționare unanim acceptată. Mai întemeiată pare a fi opinia lui O. Iakovlev, care deosebește trei niveluri de prevenire a infracțiunilor:

1. profilaxia (prevenirea) social-generală, adică activitatea de prevenire realizată în întreaga societate;
2. profilaxia în grupuri sociale și colective;
3. profilaxia individuală (timpurie și nemijlocită).

Unii disting și al patrulea nivel – profilaxia infracțiunilor la nivel regional ori de ramură.

Cercetînd structura profilaxiei infracțiunilor sub aspectul obiectului măsurilor preventive, pot fi delimitate două tipuri de atare activitate. Primul tip – profilaxia generală – presupune măsuri ce au scopul de a crea condiții obiective care să excludă ori să complice săvîrșirea infracțiunii. Al doilea tip – profilaxia individuală – include măsuri orientate spre neadmiterea comportamentului criminal al persoanei concrete.

O schemă mult mai complicată a structurii activității de prevenire ne prezintă I. Avanesov, care delimitează astfel tipurile profilaxiei infracțiunilor:

- a) prevenirea generală, specială, individuală,
- b) morală, juridico-penală, criminologică și specială.

Specificăm, de asemenea, că divizarea profilaxiei în două tipuri – generală și individuală – s-a înrădăcinat mult în activitatea organelor afacerilor interne.

Profilaxia generală a infracțiunilor semnifică activitatea de relevare a determinantelor criminalității, precum și elaborarea și realizarea măsurilor orientate spre înlăturarea ori neutralizarea lor. Atare activitate este realizată de organele publice și se raportează la interesele tuturor membrilor societății.

Cu toate acestea, determinantele criminalității, indiferent de apartenența la sferele realității sociale, acționează numai în mod mediat, prin persoana predispusă spre comportament criminal. Ținînd seama de acestea, activitatea preventivă trebuie să vizeze nu numai factorii exteriori (în raport cu persoana), ci și persoana concretă. Totalitatea măsurilor educative și de constrîngere de influențare asupra persoanei, în scopul neadmiterii săvîrșirii de către aceasta a infracțiunii, constituie *profilaxia individuală* a infracțiunilor. Profilaxia individuală este indispensabil legată de măsurile de profilaxie generală, deoarece ultima constituie baza teoretico-practică a prevenirii individuale.

În literatura științifică poate fi întâlnită o definiție mult mai concretă a profilaxiei individuale – sistem determinat, organizat conform cerințelor pedagogice de influențare educativă asupra conștiinței, sentimentelor, voinței persoanei supuse profilaxiei în scopul combaterii, neutralizării, blocării calităților negative și, totodată, de formare a calităților pozitive, a clișeelelor și obișnuințelor de comportament legal.

2. Scopul, sarcinile și funcțiile activității de prevenire a infracțiunilor

Societatea reprezintă un organism public, compus din procese și relații sociale relativ de sine stătătoare. De aceea, profilaxia infracțiunilor ca sistem are *combinația* sa de elemente (subsisteme). Unul dintre acestea reprezintă, mai întâi de toate, însăși activitatea de prevenire realizată într-un anumit spațiu, adică este vorba despre limitele extinderii profilaxiei. Sfera profilaxiei infracțiunilor este destul de largă și actualmente aceasta nu poate rămâne numai în atribuțiile organelor de drept. În atare activitate trebuie antrenate organele administrației publice, formațiunile sociale și cetățenii.

Menționăm, totodată, că profilaxia infracțiunilor este o activitate concret determinată, care trebuie coordonată prin lege, deși pentru aceasta este necesară rezolvarea unui larg spectru de probleme. Limitele atarei activități depind de obiectele influenței preventive, conținutul, scopurile și sarcinile acesteia. Anume acești indici delimitează, stabilesc sfera de funcționare a profilaxiei infracțiunilor.

Așadar, limitele profilaxiei sînt determinate de întregul sistem al măsurilor economice, organizaționale, morale, psihologice, educative, juridice și al altor măsuri de influență, dar cuprind numai sfera de acțiune a factorilor determinanți ai criminalității.

Dezvăluirea detaliată a conținutului profilaxiei infracțiunilor este posibilă numai în condițiile evidenței și analizei funcțiilor pe care le îndeplinește, precum și a scopurilor și sarcinilor ce stau în fața ei. Evoluînd și corijînd într-un mod specific corelația dintre personalitate și societate, profilaxia influențează comportamentul uman și interesele sociale. Acest rol reiese din însușirile funcției *preventiv-reglatoare*: nu numai de a preveni dezvoltarea unor relații sociale și a contribui la perfecționarea altora, ci și de a stimula interacțiunea social-positivă dintre personalitate și societate, depășind contradicțiile dintre ele.

Profilaxia infracțiunilor este direcționată spre neadmiterea comportamentului antisocial, manifestîndu-și activ funcția *protectoare* care realizează nu numai măsuri de convingere, dar și de constrîngere a persoanelor care nu doresc să-și corecteze comportamentul. În așa fel, scopul principal al funcției protectoare este apărarea intereselor societății și a valorilor sociale, a personalității și statului de atentatele criminale. Realizînd *funcția reglatoare*, profilaxia trebuie să asigure un asemenea comportament al oamenilor care ar corespunde exigențelor stipulate de normele juridice.

Profilaxia infracțiunilor mai îndeplinește o funcție – cea *educativă* deoarece rolul acesteia nu constă atât în constrângere, cât în convingere, adică este nu de a pedepsi, ci de a educa o asemenea personalitate care n-ar admite săvârșirea infracțiunilor.

Profilaxia infracțiunilor are anumite scopuri, concretizate la diferite etape de dezvoltare a societății, în dependență de direcții, niveluri și tipuri.

Scopurile principale ale profilaxiei sînt:

1. limitarea acțiunii fenomenelor și proceselor negative care interacționează cu criminalitatea;
2. înlăturarea (neutralizarea) determinantelor manifestărilor criminale;
3. lichidarea factorilor criminogeni în micromediul personalității care formează poziția antisocială și motivația comportamentului criminal;
4. influența preventivă asupra persoanei care, avînd un mod de viață antisocial, este capabilă de săvârșirea infracțiunilor.

Reieșind din scopurile enumerate mai sus, sarcinile profilaxiei sînt:

- a. determinarea și analiza fenomenelor, proceselor și circumstanțelor ce se manifestă drept determinante ale infracționalității;
- b. studierea factorilor care contribuie la formarea personalității infractorului și la realizarea intențiilor criminale;
- c. stabilirea persoanelor capabile de comiterea infracțiunilor și influențarea lor profilactică bine orientată asupra acestora;
- d. înlăturarea ori neutralizarea factorilor criminogeni la nivel individual.

Atare sarcini generale sînt concretizate în dependență de nivelurile, tipurile, formele și metodele activității de prevenire. De aceea, eficacitatea profilaxiei depinde de realizarea sarcinilor care stau în fața acesteia.

Activitatea de prevenire este fundamentată de anumite principii, principale fiind:

- *legalitatea*, respectarea cerințelor legale de către toți subiecții profilaxiei, fără excepție;
- *umanitatea*, apărarea intereselor și demnității omului prin purificarea spiritului lui de orice orientări antisociale, lichidarea factorilor deformați ai personalității;
- *fundamentarea științifică*, folosirea formelor și metodelor activității de prevenire, elaborate și recomandate de știință;
- *democratismul*, participarea pe larg a organelor administrației publice, a formațiunilor sociale și a cetățenilor în lupta cu criminalitatea;
- *diferențierea*, a ține seama de specificul factorilor care determină criminalitatea prin influențarea criminogenă a persoanei, precum și de particularitățile individuale ale infractorilor;
- *oportunitatea*, care prevede efectuarea oportună a măsurilor preventive în scopul curmării posibilităților de săvârșire a infracțiunii;
- *planificarea*, realizarea activități profilactice conform programului și nu spontan;

– *complexitatea*, realizarea prevenirii prin diferite forme, procedee și metode, orientate nu numai spre criminalitate, ci și spre factorii sociali, economici, politici și spirituali care o determină.

3. Sistemul prevenirii infracțiunilor

Prevenirea infracțiunilor constituie un sistem complex multinivelar al organelor administrației publice, care exercită o influență anticriminogenă asupra obiectelor sociale în scopul neadmiterii încălcărilor normelor juridico-penale și neutralizării factorilor determinanți ai acestora, constituită de subiecții, obiectele și măsurile activității de prevenire.

Studiind aceste probleme, remarcăm că în literatura criminologică nu există încă studii teoretice de sinteză despre profilaxia infracțiunilor. De asemenea, nu sînt elaborate nici bazele juridice. Pentru determinarea corectă a subiecților activității de prevenire, Iu. Bluvștein propune delimitarea particularităților principale ale activității lor:

- realizarea profilaxiei infracțiunilor ca funcție directă;
- legătura cu alte elemente ale sistemului pe orizontală (coordonarea) și pe verticală (subordonarea);
- realizarea acțiunilor conform dispozițiilor organelor de conducere ale sistemului;
- posibilitatea de a opta pentru un anumit tip de acțiuni determinat de starea concretă a obiectului și de limitele sistemului dat.

De aceea, organele publice, organizațiile și persoanele care nu posedă nici unul dintre aceste particularități nu pot fi considerați subiecți ai profilaxiei infracțiunilor.

Subiecții se deosebesc prin caracter, dimensiuni, forme și metode ale activității și diversitatea lor constituie una dintre particularitățile esențiale ale profilaxiei infracțiunilor. Astfel, subiecții constituie: organele administrației publice și instituțiile de stat corespunzătoare, organizațiile și formațiunile obștești, funcționarii și alți colaboratori – reprezentanți ai acestor organe, instituții, organizații și formațiuni, precum și cetățenii.

Subiecții profilaxiei pot fi divizați în următoarele categorii:

- a. organele care conduc și coordonează activitatea de prevenire (organele administrației publice de centrale și locale);
- b. organele puterii de stat și organizațiile care înfăptuiesc nemijlocit măsurile profilactice (MAI, procuratura, formațiunile obștești special create);
- c. subiecții în al căror exercițiu intră realizarea măsurilor de prevenire – instituțiile de învățămînt, sanitare, administrația întreprinderilor și organizațiilor.

Clasificînd subiecții profilaxiei, trebuie ținut cont de faptul că, în primul rînd, ei se deosebesc unul de altul, dar funcționează corelațional conform unei ierarhii; în al doilea rînd, fiecare subiect este investit cu anumite funcții, avînd anumite drepturi și obligațiuni.

În literatura criminologică se delimitează subiecții generali ai profilaxiei, pentru care prevenirea infracțiunilor nu e o funcție principală, și subiecții speciali pentru care această funcție e principală sau prioritară. Ultima categorie de subiecți este mai activă în lupta de combatere a criminalității și aplică metode speciale. Acestea sînt organele afacerilor interne, poliția, serviciul de informație și securitate, procuratura, instanțele judecătorești, serviciile vamale, formațiunile publice specializate.

Astfel, sistemul profilaxiei infracțiunilor reprezintă totalitatea organelor administrației publice, a organizațiilor obștești și a cetățenilor, care, la diverse niveluri de dirijare și planificare a activității preventive și în diverse proporții, realizează măsuri profilactice, avînd anumite drepturi și obligațiuni și poartă răspundere pentru realizarea scopului scontat.

Pe lîngă subiecți, sistemul profilaxiei infracțiunilor include obiecte. În literatura științifică sînt determinate următoarele obiecte: criminalitatea, determinantele acesteia, personalitatea infractorului și condițiile de formare a ei, care necesită corectare.

Un loc aparte în sistemul subiecților speciali de profilaxie îl ocupă MAI. Activitatea lor de prevenire a infracționalității poartă caracter complex, manifestîndu-se prin următoarele aspecte:

1) MAI, spre deosebire de alți subiecți ai profilaxiei, exercită influență asupra unui mare număr de obiecte ale activității de prevenire;

2) MAI interacționează cu toți ceilalți subiecți, informîndu-i despre situația criminogenă din regiune, stabilesc determinantele infracționalității și persoanele care necesită profilaxie individuală, precum și acordă sprijin practic și metodic în realizarea măsurilor de prevenire;

3) MAI nu numai că descoperă și lichidează factorii criminogeni, dar și înaintează, în ordinea stabilită de lege, cerințele altor subiecți, în scopul întăririi ordinii de drept;

4) MAI desfășoară activitatea de prevenire la toate nivelurile, utilizînd metode și mijloace atît generale, cît și speciale. Totodată, din această structură fac parte un șir de servicii și subdiviziuni, care au menirea de a realiza doar funcția profilactică.

Studierea legislației în vigoare și a actelor normative existente ne permite nominalizarea următoarelor direcții de activitate preventivă ale MAI:

– participarea la procesul de asigurare a ordinii publice, protecția proprietății de stat și private, a drepturilor constituționale și libertăților cetățenilor, curmarea căilor de îmbogățire ilegală;

– prevenirea diferitor acțiuni criminale, o atenție primordială acordîndu-se criminalității organizate și profesionale, ca tipuri de criminalitate deosebit de periculoase;

– prevenirea alcoolismului, narcomaniei, prostituției și răspîndirii virusului HIV/SIDA, care nu numai că paralizează sănătatea și psihicul oamenilor, dar și

provoacă mari pagube societății, îi determină pe mulți indivizi să opteze pentru calea criminală;

– prevenirea infracțiunilor în rîndul minorilor, în primul rînd, a furturilor, a atacurilor banditești, a violurilor, a omorurilor, a huliganismului, a furturilor de unități de transport. Infracții minore ating cota maximă a procentului de recidivism în comparație cu alte categorii de condamnați, determinînd o creștere pentru mulți ani înainte;

– lupta cu criminalitatea recidivă. M.A.I. a remarcat, în repetate rînduri, că, deși se întreprind multiple măsuri, problema criminalității recidive rămîne acută. De către recidiviști sînt comise multe infracțiuni grave;

– prevenirea infracțiunilor economice. Criza economică, inflația, imperfecțiunea legislației fiscale, șomajul sînt doar unii dintre factorii care contribuie la creșterea economiei tenebre și a structurilor mafioate.

Atare tip de infracționalitate constituie o amenințare directă a securității naționale;

– prevenirea infracțiunilor în sfera relațiilor familiale și a infracțiunilor săvîrșite în parcuri, pe străzi și alte locuri publice, pe timp de seară sau noaptea;

– prevenirea infracțiunilor din imprudență, în special a celor rutiere și a infracțiunilor contra mediului, care provoacă societății mari pagube.

4. Tipologia măsurilor de prevenire a infracțiunilor

Caracterul multilateral și proporțiile profilaxiei individuale și generale exclud posibilitatea unui control amănunțit. Poate fi vorba numai despre clasificarea și relevarea particularităților fiecărui grup determinat. Cele mai importante temeuri de clasificare sînt subiecții și obiectele profilaxiei, scopurile, formele și metodele acesteia, gradul de reglare juridică a activității de prevenire.

Măsurile profilaxiei generale sînt:

1. după subiecți:

- generale;
- speciale.

Măsurile generale sînt aplicate de acei subiecți pentru care activitatea de prevenire nu este funcția de bază. Măsurile speciale sînt folosite de subiecții pentru care această activitate este principală.

2. după obiecte:

- măsuri de prevenire a criminalității în general;
- măsuri de prevenire a anumitor tipuri de infracțiuni (juvenile, recidive, violente, avide etc.);
- măsuri de prevenire a infracțiunilor concrete;

3. după caracterul sarcinilor:

- măsuri orientate spre descoperirea determinantelor infracțiunii;
- măsuri orientate spre lichidarea (neutralizarea) acestor determinante;

4. după formele organizaționale:

– măsuri – semnale;

– măsuri – acțiuni.

Măsurile semnale sînt informațiile despre necesitatea relevării factorilor criminogeni (prezentarea materialelor organelor de urmărire penală, procuraturii, organelor judiciare). Aceste măsuri sînt realizate, de obicei, de către subiecții speciali ai activității de prevenire. Alți subiecți realizează măsurile – acțiune, adică lucrează nemijlocit asupra lichidării determinantelor infracțiunii.

Măsurile-acțiune, la rîndul lor, după conținut pot fi împărțite în:

a) organizaționale;

b) economice;

c) juridice;

d) morale;

e) tehnice (selectarea și repartizarea cadrelor, utilizarea eficientă a serviciilor patrulă-santină, perfecționarea evidenței contabile, utilizarea tehnicii de calcul moderne, a semnalizărilor etc.).

5. după nivelul reglării juridice:

a. măsuri cu caracter juridic;

b. măsuri cu caracter nejuridic.

De exemplu, măsurile realizate în cadrul activității procesualpenale ori a procuraturii au caracter juridic, iar cele din sfera activității cultural-educative ori logistice-nejuridic.

Trebuie de remarcat faptul că, în literatura științifică, sînt atestate și alte clasificări, fiecare avînd prioritățile și neajunsurile sale, dar care, în ansamblu caracterizează multilateral profilaxia generală a infracțiunilor.

Măsurile profilaxiei individuale sînt direcționate întotdeauna spre un membru concret al societății ori spre un anumit grup de persoane.

De aceea, atare măsuri se subordonează legităților proprii relațiilor interpersonale. Reieșind din aceasta, față de măsurile individuale de profilaxie a infracțiunilor sînt înaintate anumite cerințe: trebuie să fie întemeiate științific și juridic, lipsite de formalism, succesive și continue, constituite în baza pronosticului comportamental al persoanei ținîndu-se cont de particularitățile ei individuale.

În funcție de problemele pe care le soluționează, măsurile profilaxiei individuale pot fi clasificate în 3 grupe:

– măsuri informaționale;

– măsuri de influențare;

– măsuri de control.

Măsurile informaționale sînt cele ce au drept scop depistarea persoanelor care necesită influența profilactică, precum și colectarea informației despre acestea necesare pentru organizarea corectă a profilaxiei.

Măsurile de influențare constituie nucleul profilaxiei individuale. Aplicarea lor urmează să asigure înlăturarea defectelor de socializare a persoanei și, totodată, s-o protejeze de comiterea infracțiunilor.

Măsurile de control sînt menite să verifice eficiența măsurilor de influențare, care pot fi considerate suficiente sau insuficiente, în ultimul caz, indicîndu-se măsuri profilactice adăugătoare.

Măsurile profilaxiei individuale pot fi clasificate, de asemenea, în: -măsuri de convingere;

– măsuri de constrîngere;

– măsuri de ajutorare.

După cum am remarcat, profilaxia individuală este direcționată nu numai spre individul capabil a comite infracțiuni, ci și spre micro mediu.

Pentru profilaxia infracțională a micromediului sînt utilizate diferite măsuri: măsuri orientate spre schimbarea caracterului de influență a micromediului asupra persoanei ori spre schimbarea radicală a mediului.

Alegerea măsurilor depinde de nivelul caracterului antisocial al micromediului, de posibilitățile de corectare a acestuia în direcția dorită, de intensitatea influenței sale asupra persoanei și de alte circumstanțe. În fiecare caz, însă eficacitatea profilaxiei individuale depinde de oportunitatea măsurilor de prevenire care trebuie aplicate în perioadele de manifestare precoce a degradării sociale a persoanei, cînd aceasta săvîrșește fapte amorale și contravenții neînsemnate.

Nu întîmplător, în criminologie este delimitată, ca tip aparte, *profilaxia primară a infracțiunilor*. Potrivit opiniei lui A. Miller, aceasta denumește activitatea specială de corectare și reeducare a persoanelor ce se abat la normele morale și juridice de comportare, dar care încă n-au devenit infractori, ceea ce presupune atît corectarea deformărilor în structura personalității, cît și neutralizarea factorilor criminogeni ce le-au determinat și a factorilor criminogeni ai micromediului în scopul excluderii posibilității de a comite infracțiuni.

Cele relatate ne demonstrează că din trei tipuri de comportament antisocial (amoral, ilegal și criminal), ca obiect al profilaxiei timpurii se manifestă numai primele două tipuri, adică formele preinfracționale ale comportamentului antisocial.

Garanția reușitei activității de prevenire ține de participarea activă în această activitate a organizațiilor publice, a formațiunilor obștești a cetățenilor. Acesta constituie unul dintre pilonii importanți în realizarea statului de drept, dezvoltarea democrației și crearea societății civile. Activitatea subiecților nominalizați, în conjunctura problemei date, se realizează prin următoarele forme:

a) discutarea problemelor referitoare la profilaxia infracțiunilor în colectivele de muncă; participarea la planificarea curentă și de durată a activității de prevenire și stabilirea sarcinilor ei în contractele de muncă; interacțiunea cu organele de ocrotire a normelor de drept, fapt prevăzut de actele normative;

b) aplicarea măsurilor de influență în raport cu persoanele cu orientări antisociale pentru a stopa degradarea și a asigura corectarea comportamentului;

c) stabilirea controlului public asupra respectării normelor juridice în timpul muncii și în timpul de odihnă, a combaterii alcoolismului și narcomaniei etc.;

d) efectuarea raidurilor, patrulării în locurile publice în scopul asigurării ordinii de drept.

Au fost elaborate forme organizaționale de participare a societății la prevenirea infracționalității, acestea fiind posturi de pază a ordinii publice, consiliile profilactice pe lângă colectivele de muncă și alte detașamente muncitorești antrenate în ajutorul poliției. Pe lângă formațiunile sociale, în activitatea de prevenire a infracționalității mai participă și cetățeni aparte, formele lor de activitate fiind următoarele:

- neadmiterea influenței negative asupra copiilor;
- crearea unor condiții normale de viață și educarea minorilor;
- anunțarea organelor de menținere a ordinii publice despre pregătirea sau săvârșirea unor infracțiuni;
- uarea măsurilor de autoapărare;
- îndrumarea persoanelor care sînt în evidența profilactică. Activitatea de prevenire a comunității se modernizează și necesită o asigurare informațional-analitică și metodologică corespunzătoare care constituie sarcina MAI, căroro le revine rolul principal în lupta de combatere a criminalității, ca subiecți speciali ai profilaxiei.

În funcție de sarcinile puse în fața organelor de interne, teoria și practica elaborează forme corespunzătoare de activitate preventivă.

Profilaxia infracționalității intersectează toate funcțiile Procuraturii, devenind esențială pentru fiecare direcție de activitate.

Legea determină, de asemenea, principiile activității de prevenire a organelor procuraturii, cea mai importantă fiind supravegherea asupra aplicării legislației

Conform Legii Republicii Moldova privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 06.07.95, Judecătorii realizează activitatea de prevenire sub două forme:

- procesuale;
- neprocesuale.

La rîndul lor, formele procesuale se împart în trei grupe:

1. procesual-penală;
2. procesual-administrativă;
3. procesual-civilă.

Formele neprocesuale ale activității de prevenire includ luările de cuvînt în fața colectivelor de muncă, informarea mijloacelor mass-media despre starea criminalității, pregătirea materialelor corespunzătoare pentru organele de stat, darea de seamă a instanțelor de judecată în fața populației privind activitatea pentru o anumită perioadă de timp.

Formele activității de prevenire a organelor de justiție sînt: dirijarea organizațională a activității judecătorilor, asigurarea metodică a serviciilor juridice ale întreprinderilor și a avocaturii.

Instanțele judecătorești, spre deosebire de alți subiecți speciali, au în competență numai măsuri de profilaxie generală.

Cele mai importante forme de activitate preventivă ale organelor de interne sînt:

- 1) înregistrarea și descoperirea oportună a infracțiunilor;
- 2) evidența profilactică a persoanelor capabile de comiterea infracțiunilor și lucrul individual cu aceștia;
- 3) aplicarea măsurilor de constrîngere asupra persoanelor care au comis acțiuni ilegale (amendarea, arestul administrativ, confiscările, privarea de anumite drepturi, tratamentul forțat, controlul administrativ și, în final, tragerea la răspundere penală pentru comiterea infracțiunilor);
- 4) efectuarea diverselor operațiuni, raiduri în scopul reținerii infractorilor, depistarea factorilor criminogeni și lichidarea acestora;
- 5) elaborarea planurilor complexe de prevenire a infracțiunilor pe teritoriul deservit;
- 6) informarea structurilor statale despre starea criminalității, tendințele și determinantele acesteia;
- 7) coordonarea activității și acordarea sprijinului metodologic formațiunilor civile în prevenirea infracțiunilor și contravențiilor;
- 8) propagarea juridică în mediul populației.

Trebuie specificat faptul că activitatea de prevenire se desfășoară în cîteva etape:

- elaborarea și realizarea sarcinilor generale de prevenire a criminalității;
- elaborarea unor planuri concrete care să funcționeze la nivelul întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor și domiciliu;
- organizarea profilaxiei individuale a persoanelor trecute în evidență;
- prevenirea infracțiunilor de comiterea cărora organele de poliție sînt informate;
- descoperirea infracțiunilor și căutarea infractorilor în scopul neadmiterii comiterii de noi infracțiuni;
- profilaxia persoanelor cu antecedente penale în scopul prevenirii recidivei.

Principiile enumerate mai sus sînt esențiale în prevenirea oricăror infracțiuni. Determinarea oportună și precisă a direcțiilor, formelor și metodelor activității profilactice face posibilă organizarea corectă a procesului de combatere a diferitor tipuri de criminalitate, fiecare avînd, desigur, specificul său.

X. CRIMINALITATEA ORGANIZATĂ

1. Noțiunea și caracteristica criminologică a criminalității organizate

Experiența vieții publice din Republica Moldova în ultimii ani a impus recunoașterea existenței criminalității organizate. Astfel, apreciind starea criminalității generale în țară, una din sarcinile principale în lupta cu criminalitatea organizată devine sporirea eficienței combaterii acesteia.

O primă formulare a noțiunii de crimă organizată a fost realizată de savanții americani. În anul 1971, renumitul publicist Wolter Lipman menționa că spre deosebire de criminalitatea deja determinată care are un caracter total hoșesc, *crima organizată e legată de redistribuirea unor servicii și mărfuri*.

Criminologul american Alfred Landsmit a definit crima organizată drept *formă deosebită de colaborare a câtorva persoane sau grupuri în scopul asigurării activității lor eficiente*. Luiz Şelli considera crima organizată cimentată de interese financiare. Violența e utilizată aici numai pentru apărarea intereselor economice ale grupului criminal. Majoritatea infractorilor organizați obțin o mare parte a venitului de pe piețele ilegale.

Comisia prezidențială a SUA pentru aplicarea legilor și realizarea justiției a explicat pe larg criminalitatea organizată, definind-o drept *asociație ce dorește să funcționeze în afara controlului poporului american și a organelor puterii*. Ea include mii de infractori care acționează în limitele unor structuri la fel de complicate ca ale corporațiilor mari și se supun unor legi proprii care se aplică mult mai crud decât legile statului. Acțiunile lor nu sînt impulsive, ele sînt rezultatul unor acorduri complicate, orientate spre obținerea controlului deplin asupra unor sfere de activitate și a supraprofitului.

În criminologia autohtonă definițiile crimei organizate au apărut numai în anii '90 și sînt diverse. Unii cercetători caracterizează crima organizată drept gen complex de activitate criminală care e realizată la scară largă de grupuri organizate, care au structură internă proprie și obțin venituri prin crearea și exploatarea pieței de mărfuri și servicii ilegale.

Alți criminologi înțeleg prin criminalitatea organizată un grup relativ masiv de asociații stabile și dirijate de infractori, care practică activitatea criminală drept profesiune (îndeletnicire) și creează un sistem de protecție împotriva controlului public prin asemenea metode ca violența, intimidarea, corupția și furturile de proporții mari.

Crima organizată este un fenomen social-periculos deosebit, ce poate fi prezentat drept „culmea criminalității”. La baza determinării acestui tip de criminalitate este caracterul și gradul interacțiunii infractorilor în realizarea activității ilegale. Or, ultima e fundamentată de asocierea unor persoane, delimitarea rolurilor lor infracționale, de ierarhizarea sistemului de relații. Cu cît mai mare

e gradul de organizare al grupului, cu atât mai mult se detașează funcțiile de conducere de cele ale executanților direcți.

Organizatorii pot stabili și decide asupra diverselor probleme, pot determina modul de comportament, pot asigura sistemul de coordonare a acțiunilor participanților precum și securitatea lor. Totodată, nu e obligatoriu să cunoască executanții nemijlociți. Grupurile organizate au un *caracter stabil*. Relațiile dintre membri se mențin și în perioadele dintre comiterea unor infracțiuni concrete. În acest timp, se elaborează planuri noi, se studiază conjunctura, se selectează participanții direcți, se cercetează măsurile de apărare împotriva organelor de urmărire penală și de justiție.

Formațiunile criminale organizate, în funcție de nivelul de stabilitate, de profesionalism, de situația lor juridică în cadrul structurilor legale ale societății etc., pot fi divizate în următoarele tipuri:

1. *Grup organizat simplu* – e o formă relativ simplă de asociere a infractorilor în număr de 2-4 persoane. În asemenea grupuri se asociază jefuitorii, escrocii, hoții de apartamente, tâlharii. Ei nu au o structură complexă, o subordonare strictă și un lider strict determinat.

2. *Grup structural organizat*. În comparație cu primul se deosebește printr-o stabilitate mai mare, ierarhizare și respectă principiul unui singur conducător. Numărul membrilor poate fi de 5-10 și mai multe persoane. Activitatea lor infracțională are caracter permanent și include adesea atentate împotriva averii sau infracțiuni violente, scopul cărora este obținerea profiturilor. Liderul unei asemenea grupe determină direcția activității acesteia, planifică și pregătește săvârșirea infracțiunilor, repartizează rolurile participanților.

Pentru a-și asigura activitatea, grupul structural organizat interacționează cu alte elemente criminale, în particular cu persoanele ce practică falsificarea documentelor, achiziționarea obiectelor furate etc. Aceste grupuri comit, de regulă, furturi din apartamente, furturi de autoturisme, hoții, tâlhării, escrocherii, șantaj, contrabandă. De asemenea, de regulă, ei nu întrețin relații corupționale.

3. *Grupare criminală organizată* – e o asociație infracțională foarte activă și numeroasă ce include zeci sau chiar sute de membri. Nivelul organizării în cadrul acestor grupări e mult mai slab decât în bande și grupuri mafioate, deși se caracterizează la fel prin disciplină, ierarhizare și subordonare. Conducerea acestui grup e realizată de câțiva lideri care îi determină orientarea. În spatele fiecărui lider se află masa principală de executanți cu o anumită orientare criminală. Această asociație criminală nu este monolitică; în cadrul ei intră multiple grupuri de 5-10 persoane, cu diferite nivele de organizare, care nu doar comit infracțiuni, ci și țin sub control permanent un anumit teritoriu (colectarea „taxelor”, escrocheriile etc.). Adeseori liderii acestora, acumulând un venit considerabil, intră în sfera businessului legal, crescând treptat pînă la asociații mafioate.

4. *Banda criminală* reprezintă o formă de criminalitate organizată ce presupune crearea unui grup armat în scopul comiterii atacurilor asupra organiza-

țiilor publice, precum și asupra cetățenilor. Se deosebește prin pericol social sporit, utilizarea armelor fiind un indiciu obligatoriu.

Banțele se deosebesc *printr-un înalt nivel de organizare și subordonare nemijlocită a competenței*. Ele funcționează independent, iar scopul atacurilor comise de acestea de regulă este obținerea de bani, acapararea obiectelor de anticariat și altor valori.

Unii criminologi delimitează trei categorii de banțele, pe care le denumesc condiționat „banda clasică”, „banda specializată”, „banda ce comite crime la comandă”.

Banțele clasice de regulă comit atacuri asupra băncilor, incasatorilor, magazinelor, muzeelor, apartamentelor etc. Adeseori acestea sînt însoțite de omoruri și pricinuirea leziunilor corporale grave.

Banțele specializate se deosebesc prin faptul că practică unul sau două tipuri de infracțiuni, cele mai frecvente fiind atacurile asupra băncilor și magazinelor.

Banțele ce comit crime la comandă sînt puțin numeroase, membrii acestora fiind însă bine pregătiți din punct de vedere fizic, înarmați și extrem de conspirați. Aceste banțele de regulă nu intră în componența grupurilor infracționale, deși pot avea legături cu șefii acestora. Toate crimele le comit contra plată.

5. *Uniuni mafioate*. Termenul „mafiot” în cazul dat presupune o îmbinare a activității infracționale și a celei legale, cu utilizarea deficiențelor din sistemul economico-juridic pentru obținerea unor venituri ilegale sau a unor împuterniciri administrative, a posibilității de influențare asupra organelor puterii.

În acest fel uniunea mafiotă este o structură criminală care după gradul de organizare și caracterul activității depășește hotarele propriei formațiuni și reunește forme de activitate legală și ilegală, influențînd politica de stat și orientarea dezvoltării social-economice.

Uniunile mafioate sînt acoperite de diferite structuri comerciale care servesc pentru organizarea diverselor afaceri murdare și spălare de bani, precum și pentru stabilirea relațiilor corupte cu reprezentanții organelor puterii de stat. Pentru asigurarea securității sînt atrase alte grupări criminale. Sindicatele mafioate sînt conduse de cîteva persoane și statutul lor, de regulă, este identic. Pe lîngă acestea, se reunesc de la zece pînă la sute de membri, care, în caz de necesitate, îndeplinesc sarcini concrete pentru o anumită plată.

Cercetătorii de peste hotare delimitează caracteristicile generale ale uniunilor, care de fapt, pot determina și alte forme ale criminalității organizate, dar sînt proprii în special sindicatelor criminale: activitatea lor are caracter stabil și permanent; are formă de business ilegal și constă în oferirea unor servicii și mărfuri. Scopul final al sindicatelor mafioate este obținerea unor venituri enorme prin exercitarea controlului asupra anumitor sfere ale vieții sociale. Ultima înseamnă de fapt monopolizarea unor piețe și pătrunderea în organele administrației publice centrale și locale și acoperire politică prin corupție.

Există și o altă clasificare a criminalității organizate. Unii specialiști în domeniu delimitează grupuri cu *nivel de organizare redus, complex și înalt*. Dar

această clasificare nu indică granițele precise dintre tipuri. Aproape fiecare dintre aceste grupuri are multiple indicii comune.

Termenul „organizare” poate fi tratat în mod diferit:

- a) drept succesivitate logică a acțiunilor;
- b) din punct de vedere al coordonării acțiunilor diferitor participanți;
- c) drept prezență a organizației – anumitei structuri folosite pentru realizarea unor scopuri determinate.

Astfel, termenul de „organizare” aplicat în raport cu criminalitatea include și activitatea participanților nemijlociți care au planificat și comis infracțiunea și activitatea unei organizații criminale. Noțiunea de criminalitate organizată trebuie să includă obligator ultimul din cele trei aspecte enumerate, fiind unul din cele mai periculoase tipuri de criminalitate ce înglobează totalitatea infracțiunilor comise de organizațiile criminale.

În literatura juridico-penală, prin organizație criminală se înțelege o reuniune stabilă constituită din două sau mai multe persoane, asociate în scopul realizării unei activități criminale comune.

Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale din anul 2000 definește criminalitatea organizată drept grup structural format, constituit de trei sau mai multe persoane, ce activează coordonat pentru o anumită perioadă de timp în scopul comiterii uneia sau a mai multor infracțiuni grave, recunoscute astfel de convenția dată, pentru a obține nemijlocit profituri financiare sau materiale.

Din punct de vedere criminologic, organizația criminală se caracterizează, în primul rând, printr-o anumită structură, care e determinată de:

- a) ierarhie;
- b) repartizarea rolurilor și funcțiilor;
- c) prezența „prescripțiilor normative”;
- d) autofinanțarea;
- e) activitatea infracțională sistematică.

Ultima e caracterizată de:

- 1) metode ilegale de realizare a scopurilor;
- 2) profesionalism și specializare;
- 3) conspirație;
- 4) măsuri de informare și contrainformare;
- 5) tendință de a neutraliza colaboratorii organelor de drept și administrației publice;
- 6) aparență a legalității acțiunilor.

Organizația criminală, de regulă, e creată în scopul desfășurării unei activități criminale sistematice. De aceea, membrii acesteia trebuie să respecte regulile *conspirației*, să nu atragă asupra lor atenția organelor de drept, să aibă un loc de muncă stabil, să nu facă abuz de alcool și aparent să ducă un mod de viață conform cu normele legale.

Conspirația grupurilor e asigurată de pregătirea minuțioasă a infracțiunilor, pînă la recunoașterea locului infracțiunii și cronometrării acțiunilor complicilor, elaborarea alibiului și modului de comportament în caz de arest. În afară de aceasta, membrii organizației criminale își rezervă „documente de acoperire” – certificate de invaliditate, de confirmare a deficiențelor mintale etc.

În scopul conspirației are loc și *specializarea grupurilor*, obiect al activității cărora sînt persoanele ce obțin profituri ilegale. E vorba, în particular, de estorcere sub amenințarea cu violența (racket), obiect al căreia devin în primul rînd delapidatorii averii de stat, escrocii, contrabandiștii, realizatorii de stupefiante, „peștii”, prostituatele. Diapazonul metodelor este foarte larg: de la amenințări și intimidări pînă la luarea de ostatici, de la bătăi pînă la tortură și omor.

Veniturile organizațiilor criminale adesea se completează din contul plăților pentru paza milionarilor ilegali, a membrilor familiilor lor și a averii, pentru furt de autoturisme, de obiecte de anticariat, pentru executarea diverselor comenzi (transportul de bani, însoțirea mărfurilor etc.), în acest fel observîndu-se conjugarea lor cu afaceriștii economiei tenebre.

Organizațiile criminale desfășoară de asemenea o activitate de informare și contrainformare pentru obținerea informației necesare, atragerea colaboratorilor din organele de drept (prin mită, șantaj), descoperirea persoanelor care oferă ajutor justiției.

Un indiciu caracteristic organizațiilor criminale este dotarea lor cu tehnică performantă. Acestea posedă modele ultramoderne de transport, arme, transmițătoare, aparataj de ascultare, dispozitiv de observare nocturnă etc.

Criminalitatea organizată nu e specifică doar unei țări și nu a apărut doar într-un stat, ci e un fenomen internațional și una din etapele superioare de evoluție a criminalității. După caracterul și forma de activitate, criminalitatea organizată poate fi delimitată ca criminalitate cu caracter *penal* sau *gangsterial*, care se ocupă în special de furturi, tîlhării, estorcări, escrocherii, banditism, omoruri, economie tenebră, criminalitate a „*gulerelor albe*” care depozitează prin jefuire de avere publică și privată implicind persoane publice în depășirea atribuțiilor de serviciu, corupție și alte infracțiuni din aviditate.

La etapa contemporană, criminalitatea organizată din țara noastră e caracterizată de următoarele *indicii fundamentale*:

- 1) structura organizațional-administrativă pronunțată, ierarhie bine determinată, norme de comportament, sancționare și stimulare colectivă pentru toți membrii;
- 2) caracter planificat și conspirat al activității criminale, scopuri comune, orientare spre obținerea unor resurse materiale considerabile prin privatizarea proprietății de stat și prin rotația capitalului cu risc minimal;
- 3) prezența unui sistem de măsuri de neutralizare a tuturor formelor controlului public prin sistemul de informare și contrainformare, descoperirea planurilor organelor de drept, mituirea colaboratorilor lor, pătrunderea în structurile administrației publice;

4) prezența unor fonduri enorme (în valută națională și străină) care permit depunerea unor sume considerabile în diverse sfere de activitate, inclusiv ilegale, în scopul obținerii de supraprofit, controlării anumitor piețe, a mijloacelor mass-media, precum și susținerea materială a membrilor grupului și a rudelor acestora, plata serviciilor avocaților etc.;

5) delimitarea sferelor de influență – cooperarea grupurilor criminale organizate în diverse ramuri economice, crearea „piețelor negre” de mărfuri și servicii (traficul de stupefiante, comerț ilegal de armament, pornobusiness, prostituția);

6) propagarea activă a subculturii criminale de către membrii grupurilor criminale organizate, în special în mediul tinerei generații.

Modelul ipotetic al grupărilor criminale poate fi prezentat în formă de piramidă. La baza acesteia se află grupările „*primare*” ale hoților de apartamente, ale escrocilor, ale spărgătorilor de apartamente și ale altor persoane ce obțin venituri direct din activitatea lor criminală.

Pe o treaptă mai sus se află grupările care pot fi denumite condiționat grupuri de asigurare a securității. În grupul respectiv intră persoane care nu iau parte nemijlocit la comiterea infracțiunilor. În funcțiile lor intră:

- 1) realizarea deciziilor liderilor;
- 2) controlul asupra acțiunii executorilor;
- 3) soluționarea situațiilor de conflict dintre grupurile criminale și infractorii solitari;
- 4) asigurarea relațiilor corespunzătoare în cadrul grupului și cu alte grupuri criminale;
- 5) paza reprezentanților grupului de elită;
- 6) asigurarea profesionalismului executorilor;
- 7) propagarea modului criminal de viață;
- 8) legalizarea businessului obținut pe cale criminală;
- 9) susținerea morală și materială a membrilor grupului criminal și a familiilor lor.

În *grupul de securitate* intră persoane care se ocupă de organizarea activității de informare și contrainformare, precum și de relevare a persoanelor utile pentru grupul organizat (juriști, ziariști, jurnaliști, medici, funcționari publici). În funcția lor intră:

- 1) asigurarea statutului înalt al persoanelor din grupul de elită;
- 2) crearea condițiilor care să împiedice combaterea grupurilor organizate;
- 3) compromiterea sau neutralizarea funcționarilor publici, a colaboratorilor incoruptibili ai organelor de drept care luptă cu criminalitatea organizată;
- 4) luarea măsurilor de eliberare a membrilor și copărtașilor de sub răspundere penală sau de atenuare a sancțiunii;
- 5) consultarea în probleme de drept;
- 6) instruirea membrilor grupului privind formele și metodele de activitate ale organelor de drept.

În vârful piramidei se află *grupul de elită*, reprezentanții căruia – „*liderii tenebri (din umbră)*”, realizează conducerea organizațională, administrativă și ideologică a sistemului dat. Aceștia, de regulă, nu au legătură directă cu înfracțiunile concrete, datorită cărui fapt rămân în afara acțiunii legilor penale. Funcțiile lor constituie:

- analiza și controlul asupra situației politice și social-economice din stat;
- elaborarea planurilor de activitate;
- căutarea unor noi sfere de influență și activitate;
- elaborarea măsurilor de monopolizare a criminalității, modificarea strategiei și tacticii în funcție de schimbările condițiilor social-economice;
- controlul activității grupurilor de asigurare și securitate Tipurile fundamentale de activitate criminală a grupurilor criminale sînt: *traficul de stupefian-te, comerțul ilegal cu armament, importarea și exportarea ilegală de automobile, pornobusinessul, abuzurile în domeniul privatizării proprietății de stat, în sistemul creditar-bancar, antreprenoriatul fictiv.*

E de menționat faptul, că criminalitatea organizată, în temeiul a mai multor factori, e caracterizată de latență sporită. De aceea, statistica juridico-penală reflectă, de regulă, numai partea vizibilă a aisbergului.

2. Criminalitatea organizată transnațională și formele ei de manifestare

Termenul „*transnațional*” e utilizat, de regulă, pentru a denumi afluxul de informație, bani, oameni sau resurse materiale peste hotarele statului. Organizațiile criminale, de regulă, desfășoară operații ce implică traversarea hotarelor naționale. Astfel, contrabanda e considerată a doua dintre cele mai vechi profesii din lume. Narcobusinessul a obținut importanță economică în anii '80 ai secolului trecut, cînd a început să aducă profituri enorme.

Astăzi putem vorbi despre apariția așa-numitor organizații criminale transnaționale care sînt dislocate într-un stat, dar acționează în cîteva state străine și concurează în sferele activității ilegale globalizate (spre exemplu, narcobusinessul, vînzări de arme, transplantarea organelor umane).

Organizațiile criminale transnaționale diferă de corporațiile internaționale după anumiți indicii, deși au același domeniu de activitate și scopuri identice.

Raioanele cu populație omogenă din punct de vedere etnic servesc drept sursă de completare a organizațiilor criminale transnaționale care folosesc în scopuri proprii sentimentele național-patriotice ale grupurilor etnice. În afară de aceasta, colaborarea organelor de drept cu mediile altor etnii e foarte dificilă. Barierele lingvistice și culturale constituie de fapt un mecanism de autoapărare care e intensificat de relațiile de rudenie și de neîncrederea față de organele administrației publice.

Factorii indicați creează condiții prielnice pentru dezvoltarea criminalității transnaționale. Totodată, sistemul financiar mondial contemporan permite înfractorilor să ascundă oportunitățile obținute din operații ilegale și să spele banii fără teama de pedeapsă.

Nu există un model unic al organizației criminale transnaționale. Asemenea structuri se deosebesc prin formă, mărime, precum și prin specializare. Ele acționează în diverse regiuni și pe diverse piețe, utilizând variate tactici și mecanisme și ascunzându-se de organele de drept.

De exemplu, structura cartelului de narcobusiness dislocat în orașul columbian Cali, după structură corespunde structurii formale a corporației bazate pe ierarhie strictă, specializare și planificare a activității. Această organizație dispune de o putere enormă deși e constituită de multiple grupuri independente care desfășoară operații internaționale de proporții. La nivelul comerțului engros și cu amănuntul cartelul constă din grupuri nenumeroase de rang local, care se ocupă de calcule financiare și de redirectionarea (restituirea) veniturilor obținute din comerțul cu stupefiante către conducători. În componența unei asemenea organizații intră și alte structuri care au rol de curieri și iau parte doar la etapa de trafic.

Organizațiile criminale transnaționale diferă și după *sfera de activitate*. De exemplu, organizațiile din Nigeria acționează în diverse sfere ale activității criminale, inclusiv falsificarea cărților de credit și escrocheriile. Organizațiile criminale asiatice, cum ar fi „Iacudza” în Japonia și „triadele” din China, au de asemenea un întreg arsenal de moduri de activitate ilegală. În interese de afaceri aceștia recurg la corupție, violență și spălare de bani.

Deși organizațiile criminale transnaționale sînt prin esență structurii independente, ele totuși adesea se reunesc cu alte organizații criminale, grupări teroriste sau chiar guverne. Caracterul, scopul și formele acestor reuniuni sînt insuficient studiate. De regulă, ele se caracterizează printr-un sistem eficient de dirijare, bazat pe stimulare materială generoasă și sancționare severă, activitate de informare și contrainformare, mobilitate și simț dezvoltat al afacerilor.

În scopul combaterii acestui fenomen, în decembrie 2000, în or. Palermo (Italia), peste 150 de țări au semnat Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale, conform căreia țările participante trebuie să ia următoarele măsuri:

- – să depună eforturi considerabile pentru elaborarea legislației materiale și procesuale interstatale, coordonate cu legislația altor state membre ale convenției, orientate împotriva organizațiilor criminale transnaționale;
- – să utilizeze toate mecanismele colaborării internaționale în domeniul combaterii activității criminale transnaționale și să lărgescă scara (proporțiile) măsurilor luate la nivel regional;
- – să elaboreze măsuri de reglare și regulamente administrative care ar asigura transparența și gestionarea structurilor comerciale și bancare, și deci ar limita sau exclude posibilitatea de a fi penetrate de organizațiile criminale transnaționale;
- – să realizeze măsuri comune de combatere a spălării de bani și utilizării veniturilor obținute din activitatea criminală, inclusiv măsuri de influențare

asupra vămilor, pentru a intensifica procedurile realizate de acestea și colaborarea întru sporirea transparenței activității lor;

- – să-și acorde ajutor reciproc prin extrădare de persoane, predare de probe și metode cerute de una din părțile convenției, în conformitate cu principiile expuse în tratatele tip ale ONU privind extrădarea infractorilor și ajutorul reciproc în domeniul justiției penale;
- – să elaboreze metode eficiente și unificate de urmărire penală, orientate împotriva organizațiilor criminale transnaționale, inclusiv metode moderne de colectare a informațiilor și probelor;
- – să facă schimb de informații pentru a acorda ajutor țărilor membre ale convenției în cercetarea, reținerea, arestarea și urmărirea penală a persoanelor ce au tangență cu crima organizată;
- – să soluționeze în mod pozitiv cererile de acordare a ajutorului juridic și de alt ordin în scopul consolidării sistemului național de justiție penală și al organelor de drept;
- – să cerceteze măsurile posibile de stimulare a statelor pentru realizarea deplină a preceptelor convenției;
- – să realizeze măsuri comune în scopul lichidării mijloacelor de protecție antiimpozitară și prevenirii apariției unor procedee noi.

Experții ONU au propus crearea unui centru coordonator pentru colectarea informațiilor despre măsurile legislative și de alt ordin luate la nivel național, precum și realizarea expertizei criminologice în scopul verificării eficacității lor și a relevării deficiențelor.

Convenția stipulează, de asemenea, crearea, la nivel național sau internațional, a fondurilor speciale de compensare materială a victimelor criminalității organizate în cazurile când compensația nu poate fi achitată de persoanele vinovate. O metodă eficientă de luptă cu criminalitatea transnațională este excluderea canalelor de spălare a banilor, ceea ce stopează temeiul economic al acestei activități.

Scopul fundamental al organizațiilor criminale este obținerea supraprofitului care trebuie în final legalizat, altfel această activitate își pierde esența. Noțiunea de spălare a banilor a fost definită de grupul special de acțiuni financiare (GAFI) la congresul ONU de la Havana din anul 1990 și include:

- transmiterea sau schimbul de proprietate, în caz că e cunoscut faptul că aceasta a apărut în rezultatul activității criminale și transferul e făcut în scop de tănuire (disimulare) a originii ei sau de acordare a ajutorului oricărei persoane complice la săvârșirea unor atare infracțiuni, pentru a evita urmările acestora;
- camuflarea caracterului adevărat al surselor și locului de aflare a proprietății sau a titlurilor de proprietate, dacă e cunoscut faptul că acestea au apărut în urma activității criminale;
- achiziționarea sau utilizarea unei proprietăți, dacă în momentul obținerii ei e cunoscut faptul că are origine criminală.

În procesul de spălare a banilor se delimitează câteva etape:

La *prima etapă* veniturile bănești lichide sînt infiltrate în sistemul financiar prin intermediul băncilor sau a instituțiilor financiare. În țările unde e obligatorie declararea veniturilor, spălarea se efectuează prin diverse servicii mărunte, adică prin fracționarea sumelor mari. Uneori, însă banii sînt scoși din țară prin contrabandă și transportați în țările unde cerințele, privind declarația de venituri sînt mai puțin stricte.

A *doua etapă* a spălării banilor este „separarea”, ceea ce presupune separarea mijloacelor bănești de sursă pentru a le ascunde originea și a crea dificultăți pentru controlul auditorial.

A *treia etapă* este legalizată adică depunerea, investirea banilor obținuți pe căi ilegale în economia legală și crearea aparențelor de proveniență legală.

În materialele ONU se indică patru etape de spălare a banilor:

Prima etapă este eliberarea banilor și transferul lor pe conturile unor persoane substituite. Rolul acestora îl pot juca rudele apropiate ale infractorilor. Intermediarii, de regulă, au conturi proprii în bănci.

A *doua etapă* este repartizarea banilor lichizi. Ei sînt realizați prin achiziționarea documentelor bancare și a altor hîrtii de valoare. La această etapă e nevoie de o rețea de informatori care să cunoască rotația capitalului ilegal. Frecvent, repartizarea banilor are loc prin centrele de schimb valutar, cazinouri și cluburi de noapte.

A *treia etapă* este lichidarea urmelor infrafracțiunii. E vorba de deschiderea unor conturi în bănci plasate departe de locul aflării infractorilor, transferul de bani pe conturile unor firme substituite din alte țări sau utilizarea unor centre ilegale de convertire a valutei etc.

A *patra etapă* este integrarea sumei valutare. E cunoscut faptul că infractorii ce se ocupă de business acționează foarte subtil. Ei investesc sume foarte mari în structurile comerciale ale acelor state, ale căror piețe de desfacere pot fi sursa unor venituri înalte. Drept exemplu ar putea servi întreprinderile mixte. În aceste firme sînt angajate persoane de încredere care, în mod deja legal, transferă bani peste hotare.

E vorba, în primul rînd, de zonele libere de comerț care sînt considerate în prezent foarte profitabile pentru investiții de capital. Zonele libere de comerț sînt atractive financiar din două cauze: pe de o parte e un regim impozitar favorabil, iar pe de altă parte sistemul juridic asigură confidențialitatea provenienței capitalului.

Sînt diverse metode de spălare a banilor. Organizațiile financiare care realizează aceste operații pot fi centrele de depozitare, de schimb, corporațiile de tranzacții imobiliare. Metodele constituie utilizarea diferitor conturi ale curierilor deschise cu acte false; crearea companiilor substituite pentru acoperirea operațiilor efectuate; achiziționarea hîrtilor de valoare prin intermediul acestor firme, a titlurilor de proprietate asupra acțiunilor, eliberate pe numele prezenta-

torului; transferul de bani prin intermediul corporațiilor sub formă de activitate legală etc. Scopul final al acestor operații este punerea banilor în circulație în formă de venituri curate.

Grupurile criminale organizate acționează foarte subtil când e vorba de spălarea banilor. Acestea utilizează deficiențele sistemelor financiare naționale; efectuează operații rapide și mobile de transfer a activelor peste hotarele statelor; utilizează cu abilitate contradicțiile din cadrul regimului de reglare a activității de parteneriat în diverse țări; fac uz de serviciile funcționarilor ce încălcă normele juridice și etice.

Consecințele sociale ale spălării de bani au fost expuse la conferința țărilor membre ale Uniunii Europene privind problema spălării de bani în țările aflate în perioada de tranziție (Strasbourg, 1 decembrie 1994). Astfel acest fenomen prezintă următoarele pericole:

1) încercările nereușite de suprimare a spălării de bani le creează infractorilor sentimentul de invulnerabilitate. Acesta favorizează comiterea acestor infracțiuni și subminează bazele unui stat civilizat;

2) carențele în combaterea spălării de bani permit organizațiilor criminale să-și finanțeze în continuare activitatea;

3) utilizarea necontrolată a instituțiilor bancare de către infractori prejudiciază sistemul financiar, în special în țările dezvoltate;

4) concentrarea puterii financiare de către organizațiile criminale poate submina în final economia acestor țări și bazele democrației, deoarece banii obținuți pe cale criminală nu sînt utilizați pentru dezvoltarea sistemului de producție și satisfacerea cerințelor sociale, ci pentru comiterea altor infracțiuni și îmbogățirea oligarhilor.

3. Determinantele criminalității organizate

Criminalitatea organizată a apărut obiectiv în baza problemelor sociale grave de ordin social-economic, politic, ideologic, moral și juridic. Astfel, nu e vorba de un nou gen de criminalitate, ci de un fenomen social-negativ deosebit, legat direct de economia tenebră și corupție. Problema economiei tenebre a fost pusă în discuție la noi relativ nu demult, pe cînd în alte țări ea a fost abordată încă pe la mijlocul secolului trecut. În anul 1973, în SUA a apărut lucrarea „Marketingul în URSS” în care primul capitol era consacrat analizei economiei tenebre. După aprecierile experților încă pe atunci profitul în acest domeniu constituia sute de miliarde de ruble.

Criminalitatea organizată e legată în măsură considerabilă de sectorul economiei tenebre – „piața neagră” de mărfuri și servicii pentru satisfacerea cerințelor populației. În ultimul timp aici a început un proces de monopolizare rapidă a pieței, au apărut grupuri bine organizate care nu admit concurența. Ultimele își construiesc „afacerea” după principii moderne: sondajul pieței, prognozarea acesteia, reacția rapidă la balanța prețurilor, studierea capacității

de consum a populației din diferite regiuni, studierea aspectelor vulnerabile ale economiei legale.

Una din *trăsăturile importante* ale criminalității organizate este *capacitatea de a-și schimba rapid profilul activității criminale (diversificarea)*. Astfel, criminalitatea organizată a acaparat mișcarea cooperatistă și munca individuală. Cooperarea, în loc să devină o alternativă a economiei tenebre, trece singură în zona tenebră. Cauza acestui fapt l-a constituit sistemul administrativ birocratic și impozitele exagerate. Astfel, viitorul proprietar era pus în situația să aleagă între două posibilități și de regulă prefera să apeleze la „autoritățile” criminale care îl ajutau să-și soluționeze problemele și luau sub protecție noua întreprindere. Cel mai frustrant fapt în acest caz este interesul lor comun pentru o astfel de colaborare.

Factorul determinant esențial al criminalității organizate este *instabilitatea politică*. În ultimii ani, în Republica Moldova, la fel ca și în alte țări ex-sovietice, au apărut multiple partide și mișcări. Pe de o parte e un caz firesc și pozitiv, iar pe de altă parte activitatea lor e orientată spre obținerea puterii cu orice scop, neglijând faptul că societatea se dezvoltă cu succes numai în cazul dacă e reunită de o idee națională comună.

Criminalitatea organizată e favorizată, de asemenea, de faptul că *comportamentul ilegal* a devenit un element al modului de viață al populației. Are loc reevaluarea valorilor publice, interdicțiile juridico-penale nu funcționează, iar unele forme de comportament infracțional sînt tratate drept activitate de afaceri obișnuită și normală.

Un alt factor ce favorizează existența criminalității organizate este *autodeterminabilitatea și reversibilitatea* acesteia, adică capacitatea de a exercita o influență negativă asupra circumstanțelor sale determinante, inclusiv asupra economiei, situației sociale, politice și spirituale din stat.

La moment, în societatea noastră, criminalitatea e condiționată în mare parte de *dezechilibrul între dezvoltarea socială și cea economică și intensificarea diferențierii social-economice a societății*. Pe de o parte, există un grup de persoane cu un înalt nivel de asigurare, iar pe de altă parte – un număr excesiv de persoane sînt la nivelul sărăciei. Din această cauză, starea de spirit din societate e dominată de egoism excesiv, dezordine, neîncredere față de instituțiile publice și față de capacitatea lor de a asigura necesitățile populației.

E de menționat, de asemenea, că adesea se comit erori de strategie și tactică de luptă cu criminalitatea și anume:

1. Nu se apreciază la justa valoare și practic nu se ține cont de starea actuală a luptei cu criminalitatea, nu se analizează în mod corespunzător rezultatele acesteia, pentru a determina respectiv direcțiile prioritare de reacție, nu se realizează la nivel planificarea luptei cu criminalitatea și asigurarea ei materială.

2. Subunitățile operative și aparatul de urmărire penală, responsabile de combaterea criminalității organizate, foloseau metode învechite de descoperire

și cercetare a infracțiunilor comise de grupurile organizate, precum și de evidență și dare de seamă privind rezultatele activității lor.

3. În prezent nu există o bază juridică modernă de luptă cu crima organizată, pe când situația criminală se modifică în ritm rapid.

4. Măsurile preventive orientate spre neutralizarea factorilor determinanți se operează mult prea lent.

5. Pregătirea profesională a colaboratorilor organelor de drept nu corespunde cerințelor timpului; crește numărul tinerilor specialiști, deci fără experiență. Totodată, liderii criminalității organizate desfășoară permanent o activitate de discreditare a colaboratorilor organelor de drept, iar pe unii încearcă să-i atragă de partea lor.

În prezent, în cadrul statului lipsește un sistem sigur de apărare a colaboratorilor organelor de drept și de protecție a martorilor. De aceea, rezolvarea acestei probleme constituie una din sarcinile actuale de luptă cu crima organizată.

Printre *deficiențele concrete ale activității organelor de drept* care facilitează și contribuie chiar la existența criminalității organizate se enumără:

- incapacitatea unor subunități și servicii de a acționa în condițiile modificării considerabile a situației criminogene, care reflectă procesele de consolidare, cooperare și profesionalizare a lumii criminale;

- organizarea insuficientă a căutării membrilor potențiali ai grupurilor criminale organizate, inclusiv în instituțiile de privare de libertate;

- organizarea insuficientă și realizarea nesatisfăcătoare a activității operative de control asupra activității liderilor grupurilor organizate, metode tactice imperfecte de documentare a activității lor;

- asigurarea tehnică nesatisfăcătoare a organelor de drept, precum și prezența cazurilor de trădare de către unii colaboratori ai organelor respective.

Desigur, determinantele crimei organizate nu se epuizează aici, numărul lor e mult mai mare. Determinarea lor exhaustivă e sarcina teoriei și practicii de luptă cu criminalitatea.

4. Prevenirea și combaterea criminalității organizate

Perfecționarea relațiilor economice, politice, sociale, ideologice, spirituale și de alt gen în procesul construirii unui stat de drept constituie factorul ce subminează rădăcinile criminalității organizate. În lupta cu acest fenomen, rolul primordial îl dețin măsurile social-generale de perfecționare a activității organelor administrației publice, care includ:

- 1) Finalizarea reformelor radicale din sferele: economică, socială, politică, pe baza unei concurențe loiale și a democrației, depășirea crizei profunde în care a ajuns republica noastră în trecerea de la sistemul administrativ de comandă la economia de piață.

- 2) Perfecționarea administrării averii de stat și a proceselor economice,

intensificarea controlului asupra muncii și consumului, suprimarea spălării veniturilor obținute pe cale ilegală.

3) Crearea unui sistem impozitar eficient, a unor condiții favorabile pentru activitatea de antreprenariat pentru a oferi posibilitate cetățenilor să muncească în limite legale.

4) Introducerea unei proceduri de studiere prealabilă de către bănci a stării financiare a persoanelor fizice și juridice care înaintează cereri de obținere a creditului, precum și a scopului de utilizare a acestuia și a posibilității de restituire.

5) Deoarece criminalitatea organizată are legătură directă cu corupția e necesară instituirea obligatorie a declarării veniturilor de către funcționarii de stat.

În afară de măsurile general-profilactice, trebuie amplificate măsurile speciale de reacționare la crima organizată.

Astfel, e nevoie de perfecționarea substanțială a legislației curente care, într-o anumită măsură, facilitează economia tenebră. Deoarece criminalitatea organizată e generată de relațiile economice imperfecte, defectuoase, se dispune instituirea și studierea unei noi ramuri a științei criminologice – *criminologia economică*, precum și elaborarea unui Program de stat de luptă cu crima organizată.

E necesară restructurarea structurii organizaționale și a activității subunităților organelor de drept ce luptă cu crima organizată, pregătirea profesională adecvată a colaboratorilor, protecția lor juridică și socială, ameliorarea bazei tehnico-materiale a acestora.

Se impune, de asemenea, perfecționarea strategiei și tacticii investigativ-operative și a activității informațional-analitice, studierea multilaterală a situațiilor criminogene legate de funcționarea sistemului creditar-bancar. E evidentă, de asemenea, necesitatea unei evidențe centralizate a liderilor criminali, a stabilirii unui control permanent asupra lor, inclusiv în instituțiile de detenție.

Problemele de luptă cu crima organizată trebuie reflectate pe larg în mijloacele mass-media. Deși criminalitatea nu va putea fi exclusă vreodată definitiv din societate, rezistența activă opusă în plan social, general și special, criminologic al profilaxiei și coordonarea activității tuturor subiecților acesteia, precum și colaborarea internațională în sfera dată, vor permite reducerea considerabilă a manifestărilor criminalității organizate și minimalizarea pericolului social al acestora.

XI. CRIMINALITATEA CORUPȚIONALĂ

1. Noțiunea corupției și a infracțiunilor corupționale

Noțiunea de infracționalitate corupțională nu coincide cu noțiunea de corupție, deoarece infracționalitatea corupțională reprezintă doar o parte componentă a acestui fenomen social – corupția. Prin urmare, studierea criminalității corupționale implică elucidarea esenței corupției, cu atât mai mult că ultima este încă puțin cercetată și constituie un pericol real pentru securitatea țării.

Definiția clasică a corupției constă în „folosirea abuzivă a puterii în vederea îmbogățirii personalor” (Senturia, Political Corruption, 1931).

Prin esență, fenomenul corupției e caracterizat de:

- 1) condiționare socială;
- 2) consecințe grave suportate în plan social;
- 3) influențare negativă asupra tuturor sferelor vieții sociale;
- 4) caracter transnațional;
- 5) aspecte social-istorice, economice, politice, juridice, psihologice, morale și spirituale;
- 6) capacitatea de a se adapta la noile realități ale vieții.

Această tratare a corupției este fundamentală și primară, subliniind faptul că, în lupta cu acest fenomen antisocial, măsurile juridice, ce implică răspunderea juridică pentru acțiunile corupționale, nu sînt suficiente, ci e nevoie de un complex de măsuri economice, politice, instituționale, de ordin legal, sociale etc.

Sub aspect criminologic, corupția e caracterizată de un șir de particularități principale:

– e posibilă în sfera de activitate a organelor administrației publice centrale și locale;

– subiect al acesteia poate fi funcționar public, conducător; -relațiile corupționale apar drept consecință a depășirii atribuțiilor de serviciu de către funcționarul public. În acest caz, acestea constituie obiectul tranzacției, în rezultatul căreia subiectul obține anumite bunuri de gen material;

– corupția include acțiuni comise în scopul satisfacerii intereselor acaparatoare proprii sau ale altor persoane. Astfel nelegitimitatea și imoralitatea acțiunilor funcționarilor și orientarea lor spre satisfacerea intereselor acaparatoare determină, în esență, categoria acțiunilor corupționale.

Pentru a clarifica mai precis și detaliat natura juridică a corupției, vom stabili inițial mecanismul comportamentului corupțional. După opinia noastră, aceasta se manifestă în două moduri. În primul caz, e vorba de interacțiunea a două părți, care au, fiecare, interese acaparatoare (de exemplu, darea-luarea de mită); în al doilea caz, comportamentul corupțional se reduce la acțiunile unei singure persoane care-și satisface independent interesele acaparatoare, depășindu-și atribuțiile de serviciu (de exemplu, sustragerea, furtul averii de stat

prin intermediul funcției deținute). Aspectul comun al celor două modalități este satisfacerea de către subiect a intereselor proprii sau ale unei terțe persoane prin utilizarea ilegală a împuternicirilor cu care este învestit.

În plan juridic fenomenul corupției reprezintă totalitatea acțiunilor infracțiionale ce diferă prin caracter și după gradul de pericol social, dar sînt identice prin esență (criminale, administrative, juridico-civile, disciplinare), precum și a încălcărilor normelor etice de către funcționari, legate de comiterea acestor acțiuni. O asemenea tratare a corupției indică faptul că toate manifestările corupționale sînt juridic sancționabile, din ele prezentînd un pericol sporit infracțiunile corupționale.

Ca exemplu de infracțiuni corupționale, menționăm corupția activă și pasivă a agenților publici naționali, corupția membrilor adunării publice naționale, corupția agenților publici străini, traficul de influență etc. definite în Convenția penală privind corupția adoptată la Strassbourg la 27 ianuarie 1999 și ratificată de țara noastră la 30 octombrie 2003. Prin urmare, infracțiunile indicate sînt general – acceptate de comunitatea internațională, ceea ce servește drept motiv în plus pentru delimitarea tipului corupțional al criminalității.

Drept corupțională poate fi determinată orice infracțiune comisă cu premeditare de către un funcționar al organelor puterii de stat prin depășirea atribuțiilor de serviciu în scop acaparator sau pentru satisfacerea altor interese proprii sau ale unor terțe persoane. O parte din aceste infracțiuni pot fi declarate în mod incontestabil, corupționale, iar altele doar în anumite condiții de săvîrșire.

Desigur, *corupționale* sînt considerate infracțiunile, care au caracteristicile corespunzătoare stipulate de lege sau care rezultă din ea. La acestea se referă: coruperea pasivă; excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; intrarea în posesia unei averi străine prin depășirea atribuțiilor de serviciu de către un funcționar; tragerea cu bună știință la răspunderea penală a unei persoane nevinovate; pronunțarea de către judecător a unei sentințe, decizii sau încheieri contrare legii; reținerea sau arestarea ilegală.

Infracțiunile *relativ corupționale* nu posedă toate semnele corupționalității. Din această categorie fac parte publicarea actelor normative care modifică profiturile și cheltuielile contrar ordinii stabilite de lege; crearea piedicilor în realizarea dreptului de vot; falsificarea actelor electorale, adăugarea de voturi sau numărarea lor incorectă; încălcarea votării secrete; încălcarea legii despre referendum de către funcționari; încălcarea intangibilității locuinței persoanei; persecutarea cetățenilor pentru critică, abuz de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu; provocarea dării/luării de mită; falsificarea actelor de serviciu; arestarea, reținerea sau deținerea deliberat nelegitimă; depozitia forțată; neexecutarea deciziei judiciare; inactivitatea forțelor militare. Aspectul subiectiv al acestor infracțiuni nu este legat de interesul de acaparare sau de alt gen; de încălcarea egalității în drepturi a persoanelor de diferite rase, naționalități sau

religii; de împiedicarea activității legale de antreprenoriat; de influențarea deciziilor luate în baza proceselor judiciare de influențare a activității colaboratorilor procuraturii, organelor afacerilor interne și de securitate. Subiect al acestor infracțiuni pot fi atât persoanele particulare, cât și funcționarii.

Pentru infracțiunile corupționale este specific faptul că, deși sînt reunite într-o grupă separată după indicii caracteristici, ele pot intra de asemenea și în componența altor infracțiuni. Astfel, conform părții speciale a Codului penal al RM infracțiunile corupționale pot intra în componența infracțiunilor contra autorităților publice și a securității de stat, împotriva patrimoniului, drepturilor politice, la muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor, contra justiției, precum și a infracțiunilor din domeniul economic, legate de locul de muncă, a infracțiunilor de război. După anumiți indici criminologici, infracțiunile corupționale au tangențe cu criminalitatea economică, profesională, organizată și de alt gen. Totodată, infracțiunile corupționale nu sînt identice cu nici un alt gen de infracțiuni, inclusiv cu cele de serviciu (legate de locul de muncă), cu care adesea sînt confundate. Or, nu toate infracțiunile comise la locul de muncă sînt corupționale (ex.: infracțiunile comise din neglijență), iar infracțiunile corupționale nu se reduc doar la acele de la locul de muncă.

2. Caracteristica criminologică a infracțiunilor corupționale

Criminalitatea corupțională include totalitatea infracțiunilor comise prin depășirea atribuțiilor de serviciu de către funcționarii organelor puterii de stat sau de administrare publică locală în interese personale sau ale unor terțe persoane.

Caracteristica criminologică a criminalității corupționale e destul de complicată datorită unui șir de factori.

În primul rînd, în cadrul statului nostru lipsește noțiunea juridică de infracțiuni corupționale. În al doilea rînd, statistica oficială e incompletă, fixînd doar unii indicatori ai acțiunilor corupționale. Totodată, reie șind din datele statistice, putem crea o imagine parțială privind starea, structura, dinamica și geografia criminalității infracționale din republică.

Astfel, ponderea actelor de corupție în totalul infracțiunilor înregistrate private în dinamica anilor 2002-2006 se caracterizează printr-o creștere însemnată, sporul mediu pe an constituind circa 1% (în 2002 – 2,11%; 2003 – 2,86%; 2004 – 4,08%; 2005 – 4,89%; 2006 – 5,93%). Aceeași tendință de creștere o putem observa dacă examinăm fiecare infracțiune corupțională în parte, cade exemplul, mituirea. În 1991 au fost înregistrate 26 cazuri de mituire; în 1992 – 31; 1993 – 81; 1994 – 63; 1995 – 70; 1996 – 88; 1997 – 116; 1998 – 109; 1999 – 126; 2000 – 130; 2001 – 164; 2002 – 98; 2003 – 131; 2004 – 242.

În ultimele decenii se observă o creștere esențială a infracțiunilor de corupție comise în grup. În 1991 rata acestui gen de activitate constituia 19,5%, care s-a majorat în ultimii ani pînă la 41,2%.

Caracteristica fenomenului corupției manifestă următoarele tendințe:

- 1) s-a majorat numărul de persoane ce au săvârșit acte de corupție;
- 2) s-a redus numărul femeilor corupte;
- 3) a crescut nivelul de instruire al persoanelor corupte;
- 4) s-a redus numărul persoanelor corupte cu antecedente penale;
- 5) s-a redus numărul persoanelor corupte de vîrstă medie (25-29 ani) și a crescut numărul persoanelor corupte de vîrstă înaintată (30-60 ani).
- 6) a crescut numărul persoanelor corupte, neangajate în cîmpul muncii

Majoritatea cazurilor de corupție descoperite țin de funcționari din nivelele medii (conducători ai subdiviziunilor structurale ale întreprinderilor, specialiști ale instituțiilor raionale, ofițeri de urmărire penală, inspectori etc.).

Acest fapt ne demonstrează încă o dată că statistica oficială nu reflectă parametrii reali ai corupției, ea fiind latentă, ceea ce presupune nedeclararea premeditată a organelor de drept despre comiterea unei acțiuni ilegale. Prin urmare, datele statistice oficiale diferă esențial de situația reală în domeniu. E de menționat că această stare de lucruri domină în special în țările din ex-URSS, deși e specifică și altor țări străine, dezvoltate. Conform aprecierilor experte, din masa totală de infracțiuni corupționale sînt înregistrate oficial nu mai mult de un procent, potrivit cercetărilor experților de la Transparency-International Moldova în Republica Moldova se comit anual circa 1 milion 500 mii acte de corupție.

Tind spre creștere și cazurile de *abuz de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu*. E de menționat că persoanele ce comit astfel de infracțiuni predomină ca nivel de instruire printre persoanele ce comit infracțiuni la locul de muncă.

Se observă o interdependență între criminalitatea corupțională și cea organizată. Față de datele statistice existente trebuie însă să avem o atitudine sceptică, deoarece numărul mic de infracțiuni corupționale poate fi explicat prin falsificarea datelor statistice în scop de înfrumusețare a realității, dar și prin faptul că marea lor majoritate sunt depistate datorită denunțurilor.

Cele mai sus relatate fondează următoarele concluzii. În primul rînd, statistica oficială nu reflectă completamente nivelul corupției din republică din cauza deficiențelor din dările de seamă statistice și a latenței sporite a acestui tip de infracțiune. Conform opiniei unor cercetători, datele oficiale despre corupție reflectă doar activismul organelor de drept în lupta cu aceasta, dar nici într-un caz nivelul real al criminalității corupționale, cifra neagră a criminalității putînd varia în fiecare an. În al doilea rînd, există probleme privind aplicarea legislației anticorupționale în raport cu statutul persoanelor corupte. La răspundere sînt trași funcționarii mici, iar „rechinii” rămîn în libertate.

Observațiile făcute asupra persoanelor corupte demonstrează că acestea se deosebesc de alte tipuri de infractori în primul rînd prin poziția socială deosebită – ei sînt investiți cu putere, fără de care nu pot fi realizate acțiunile corupționale.

Comportamentul corupțional se manifestă, de regulă, sub două forme. Prima constă în abaterea persoanei cu funcție de răspundere de la normele stabilite de actele juridice, în procesul exercitării atribuțiilor sale de serviciu. E vorba de modificarea motivației activității, a orientărilor de valoare, de transformarea unei persoane ce respectă legile într-o persoană coruptă. Deținând o anumită funcție, această persoană acceptă utilizarea nelegitimă a împuternicirilor sale pentru satisfacerea intereselor proprii sau ale unor terțe persoane. Totodată, are loc însușirea tot mai intensă a comportamentului corupțional, care devine o trăsătură stabilă, și comiterea unor acțiuni corupționale tot mai periculoase.

Sînt și persoane corupte situaționale, care comit infracțiuni sub influența anumitor circumstanțe de viață.

Cea de-a doua formă de comportament corupțional e caracterizată de faptul că persoana ce ocupă o anumită funcție este orientată deja spre utilizarea nelegitimă a împuternicirilor sale în scop de îmbogățire, adică tinde intenționat spre putere pentru a comite infracțiuni corupționale.

3. *Determinantele criminalității corupționale*

Contracurarea eficientă a corupției necesită stabilirea factorilor ei determinanți. În primul rînd, trebuie să reieșim din faptul că corupția are premise sociale care sînt prezente în orice stat și în special în cele cu economie de tranziție, cum ar fi republica noastră.

Creșterea bruscă a corupției în societatea noastră a fost condiționată de fenomenele de criză din toate sferile vieții sociale. E un fapt deja demonstrat din punct de vedere științific că, o dată cu realizarea unor reforme radicale crește nivelul corupției. E de menționat însă că creșterea ei e condiționată nu atît de reforme în sine, cît de realizarea lor mult prea înceată, neconsecventă și nefinalizată, ceea ce și observăm de fapt în republică.

După obținerea independenței nu a fost elaborată o strategie politică și economică precisă de formare a societății civile. Aceasta a determinat apariția clunurilor corporative, denaturarea proceselor de privatizare întru realizarea intereselor anumitor afaceriști, crearea de obstacole în dezvoltarea institutelor democratice și stabilirea supremației legii.

Determinantele infracțiunilor corupționale pot fi divizate în factori criminogeni, politici, economici, juridici, organizațional-administrativi și social-psihologici.

Dintre *factorii politici* delimităm:

- lipsa unui program de implementare a bazelor democratice în sfere concrete ale vieții sociale;
- dezvoltarea lentă a structurii politice și a conștiinței sociale și, în primul rînd, a institutelor civile;
- lipsa unui sistem de cultivare a sentimentelor patriotice, a calităților morale și profesionale a funcționarilor, a capacității de percepere a faptului că corup-

ția subminează autoritatea statului, bazele etice ale conștiinței sociale;

– realizarea inconsecventă și nedeterminată a politicii anticorupționale, care generează un sentiment de impunitate a funcționarilor tentați de acțiuni corupționale;

– lipsa inițiativei statale și a eforturilor organizaționale necesare pentru crearea formațiunilor sociale ce ar spori activitatea populației în combaterea corupției;

– lipsa controlului parlamentar eficient asupra activității funcționarilor din nivelul superior al puterii executive, inclusiv asupra conducătorilor organelor de protecție a dreptului;

– nesoluționarea problemei raioanelor din estul țării;

– existența unor factori interni și externi care impun interese de grup la luarea unor decizii;

– concurența politică neloială;

– erorile comise în procesul de realizare a reformelor economice și sociale.

Factorii economici constituie:

– condiții nefavorabile pentru activitatea legală a tuturor subiecților economiei, în special ai businessului mic și mijlociu;

– intransparența proceselor de privatizare, de soluționare a altor probleme de stat, de evaluare a venitului, a volumului impozitelor, de acordare a privilegiilor și înlesnirilor etc.;

– creșterea discordanței dintre veniturile antreprenorilor și ale funcționarilor de stat, investiți cu putere de conducere a proceselor economice;

– costul ridicat al vieții, cu o tendință de creștere continuă;

– bugetul de stat neviabil;

– suprareglementarea sectorului privat prin tergiversarea birocratică la întocmirea documentelor;

– incapacitatea statului de a asigura securitatea producătorilor;

– salariile joase care au ca efect pauperizarea populației.

– *Factorii juridici includ:*

– imperfecțiunea bazei normativ-juridice, care cauzează ineficiența contracarării abuzurilor funcționarilor, menține intransparența lor excesivă, împiedică controlul sever asupra activității funcționarilor și protecția juridică a cetățenilor împotriva abuzurilor funcționarilor;

– lipsa unui sistem integru de măsuri juridice de influență asupra factorilor ce condiționează infracțiunile corupționale;

– deficiențe în legislația care prevede tragerea la răspundere pentru diverse tipuri de încălcări corupționale.

Factorii organizațional-administrativi sînt:

– reglementarea insuficientă a normelor de comportament ale funcționarilor de stat, a procedurii de realizare a împuternicirilor lor, de eliberare a documentelor oficiale etc.;

- libertatea excesivă acordată funcționarilor de a lua decizii după bunul plac;
- ocuparea funcțiilor nu în baza calităților morale și profesionale ale persoanei, ci prin intermediul relațiilor de prietenie, protecționism, nepotism, devotamentului personal, identității viziunilor politice etc.;

- promovarea în posturi de răspundere a unor persoane incompetente și corupte;

lipsa de transparență în activitatea administrației publice centrale și locale, în organele de drept;

- lipsa unor teste de corespundere a calităților morale și profesionale necesare, a rotației periodice a cadrelor, atitudinea formală față de atestarea angajaților;

- absența mecanismelor de interdicție a angajării la serviciu a liderilor sau a membrilor grupurilor criminale.

Dintre factorii social-psihologici enumerăm:

- dezintegrarea și demoralizarea societății;

- erodarea valorilor etice;

- apatia și pasivitatea civică, combinată cu toleranța publică;

- orientarea majorității populației spre soluționarea nelegitimă a problemelor vitale, ceea ce are drept consecință transformarea corupției din anomalie socială în normă de comportament;

- pregătirea psihologică slabă a cetățenilor pentru a opune rezistență corupției;

- predominarea intereselor de acaparare ale funcționarilor de stat, ceea ce conduce la încălcarea legilor, normelor morale și eticii profesionale;

- deformarea moralului majorității conducătorilor, care se manifestă atât prin comiterea de infracțiuni, cât și prin atitudinea tolerantă față de acțiunile corupționale ale subalternilor.

4. Prevenirea criminalității corupționale

Prevenirea criminalității prevede opunerea în raport cu factorii criminogeni a unor anticriminogeni, pentru a suprima sau bloca acțiunea primilor. Desigur, realizarea completă a acestor obiective este practic imposibilă, mult mai reală fiind finalitatea de a minimaliza influența factorilor criminogeni.

Combaterea eficientă a corupției necesită o concepție științifică a prevenirii ei. Una din preceptele acestei concepții ar trebui să fie abordarea corupției drept fenomen social-condiționat. Reieșind din acest fapt, urmează să fie elaborată strategia și tactica de luptă cu acest fenomen, să fie determinate scopurile corespunzătoare, metodele de realizare a lor, nivelul de asigurare materială, financiară, organizațională și juridică. Din experiența internațională e cunoscut faptul că nici un sistem social-economic nu a avut sau nu are imunitate totală împotriva corupției – de regulă doar se modifică volumul ei și modul de manifestare. Astfel, infracțiunile corupționale nu pot fi lichidate într-un stat concret sau la o

etapă anumită de dezvoltare istorică. Maximum ce putem realiza este reducerea nivelului corupției și localizarea sferei de răspîndire; scăderea pericolului manifestărilor corupționale și a influenței lor asupra diverselor procese. În țările din vestul Europei, toate aceste măsuri fac parte din controlul asupra corupției.

Orientarea strategică a luptei cu criminalitatea este de fapt *prevenirea ei*. Măsurile profilactice complexe, de regulă, sînt principale pentru reducerea volumului acțiunilor corupționale și a influenței lor negative asupra societății. Măsurile anticorupționale principale în republica noastră sînt:

1. *Stabilirea strategiei de dezvoltare social-economică și de realizare a reformei administrative*. Crearea unui stat de drept și a unei societăți civile corespunzătoare este baza prevenirii criminalității corupționale. Modificările cosmetice ale sistemului dirijării de stat, chiar dacă aparent sînt eficiente, nu sînt în stare să amelioreze situația corupției în țară.

2. *Formarea unei ideologii a serviciului de stat*, adică a sistemului său de principii morale și de valori. Postulatele sovietice au rămas de mult în urmă, iar idealurile noi ale statalității moldovenești încă nu au fost elaborate. Starea de incertitudine și neîncredere ce domină printre funcționari este unul din factorii importanți ai criminalității corupționale.

3. *Asigurarea transparenței puterii*, ceea ce soluționează multiple probleme: reînvie încrederea oamenilor în structurile statale, creează condiții defavorabile pentru infracțiunile corupționale, realizează drepturile constituționale ale cetățenilor la informație veridică din domeniul dat.

4. *Perfecționarea legislației anticorupționale*. Legile corespunzătoare sînt în fond adoptate, ceea ce permite organelor de drept să reacționeze la diverse manifestări corupționale, începînd cu comportamentul neetic al funcționarilor de stat și finalizînd cu participarea lui în acțiuni corupționale sau în activitatea grupurilor criminale organizate. Totuși, baza normativ-juridică necesită în continuare să fie perfecționată, ceea ce se referă atît la reglarea ordinii serviciului de stat, cît și la răspunderea juridică pentru încălcările corupționale.

5. *Manifestarea reală a voinței politice*. Voința politică în orice stat, îndeosebi în țările cu institute democratice insuficient dezvoltate, constituie o metodă eficientă de contracarare a corupției. În lipsa acestei voințe, orice legislație, oricît de perfectă, are caracter declarativ, iar activitatea organelor de protecție a dreptului doar imită lupta cu criminalitatea corupțională.

O metodă eficientă este sporirea riscului și dezavantajului corupției. Atît timp cît va fi convenabil funcționarilor să ia mită, să comită fraude, astfel spus să facă abuz de putere, iar riscul de tragere la răspundere va fi minimal, nici o măsură represivă nu va avea rezultate pozitive. Sporirea prețului social al serviciului de stat (prestigiu, asigurare materială) și totodată a riscului acțiunilor corupționale – aceasta urmează a fi baza politicii anticorupționale.

XII. CRIMINALITATEA RECIDIVĂ

1. *Recidiva infracțiunilor, structura și caracteristica*

Problema criminalității recidive a fost mereu în centrul atenției criminologilor, deoarece nivelul ei indică eficiența sistemului de stat de protecție a dreptului și tendințele generale curente de dezvoltare a criminalității. În mod întemeiat se consideră că recidiviștii sînt purtătorii și păstrătorii subculturii criminale și consecutiv sînt centrul lumii criminale.

Recidiva criminală este insuficient cercetată în republica noastră, precum și în alte republici din spațiul ex-sovietic. Totodată, nu toate problemele recidivei sînt tratate în mod echivalent. Există diverse opinii privind însăși noțiunea recidivei.

Fenomenul criminalității recidive constă din acte de recidivă. De aceea, determinarea noțiunii acestui tip de criminalitate și a trăsăturilor sale criminologice depinde de modul de tratare a noțiunii de recidivă.

Recidiva criminală e o noțiune interdisciplinară. Teoria dreptului penal o tratează drept gen al *pluralității infracțiunilor*, la același nivel cu concursul de infracțiuni și recidiva lor. Legislația penală în vigoare nu prezintă o caracteristică generală a recidivei, deși indică condițiile care constituie temei de recunoaștere a unei persoane condamnate în repetate rînduri drept *recidivist periculos* sau *deosebit de periculos*. Din această cauză, mulți juriști, în special practicienii, identifică noțiunea de recidivă cu noțiunea de recidivă periculoasă sau deosebit de periculoasă. Art. 34 al Codului penal al RM definește astfel noțiunea de *recidivă*: „Se consideră recidivă comiterea cu intenție a unei sau mai multor infracțiuni, de o persoană cu antecedente penale pentru o infracțiune săvîrșită cu intenție”

Determinarea legislativă a recidivei este necesară pentru aplicarea sancțiunilor corespunzătoare, prevăzute de normele legislației penale: ar fi injust să se agraveze pedeapsa pentru o infracțiune stinsă sau în caz de reabilitare. De asemenea, există temei de ignorare a antecedentelor penale pentru infracțiunile săvîrșite din imprudență. Astfel, e vorba de recidivă infracțională în sens juridico-penal, adică e luată în considerație calificarea juridică a repetării infracțiunii și stabilirii pedepsei. Sub aspect criminologic stingerea sau reabilitarea antecedentelor penale nu constituie o condiție decisivă pentru determinarea recidivei. Dacă fostul infractor comite furturi, el demonstrează participarea la comiterea de infracțiuni, indiferent de lipsa condamnării formal-juridice. Comiterea repetată a oricăror infracțiuni din imprudență e o dovadă certă a prezenței anumitor calități și obiceiuri negative și de aceea, sub aspect criminologic, ne exclude noțiunea de recidivă. Tratarea criminologică a recidivei infracționale este mult mai largă decît cea juridico-penală, deoarece include nu doar infracțiunile comise cu intenție, ci și acele din imprudență.

Totodată, interpretarea criminologică a recidivei nu poate ignora antecedentele penale. Prin acest fapt, recidiva diferă de infracțiunile repetate și de concursul de infracțiuni: persoana a suportat deja pedeapsa, doar nu a tras concluzii pozitive. Răspunderea penală pentru faptele criminale comise în trecut îi separă, sub aspect psihologic, pe recidiviști de acei care au comis infracțiuni în mod repetat, dar, acestea nefiind descoperite, nu au suportat pedeapsa corespunzătoare. Criminalistul rus din sec. XIX, A.Lohvițkii, scria cu referire la acest subiect că este, poate, vina societății însăși, care e prost înarmată, că nu a oprit infractorul la prima infracțiune comisă; or, impunitatea, de obicei, tentează și desfrînează.

Reieșind din ideile expuse, putem formula astfel definiția criminologică a recidivei: *recidiva infracțională este comiterea repetată a unei infracțiuni de către o persoană anterior condamnată sau supusă altor măsuri de influență, prevăzute de lege, aplicate de judecată pentru înlocuirea condamnării, indiferent de forma vinovăției și prezența condamnării.*

Recidiva juridico-penală este doar o varietate a recidivei criminologice. Între aceste noțiuni nu există divergențe, raportul lor fiind ca între general și particular.

Există, de asemenea, și recidivă penitenciară, care e determinată de dreptul executiv penal. Aceasta constă în comiterea repetată a unei infracțiuni în timpul ispășirii pedepsei în instituțiile privative de libertate, precum și imediat după eliberarea din detenție.

În funcție de numărul condamnărilor sau altor forme de răspundere penală, recidiva poate fi *simplică* (două condamnări) sau *compusă, multiplă* (trei condamnări și mai multe). După caracterul infracțiunilor recidiva poate fi *specială*, dacă constă din fapte social-negative identice sau omogene, și *generală*, dacă reunește infracțiuni neomogene (de exemplu, prima condamnare e pentru huli-ganism, a doua – pentru escrocherie).

După gravitate se distinge *recidiva periculoasă* și *recidiva deosebit de periculoasă*. Activitatea infracțională a recidiviștilor poate avea concomitent indiciile recidivei speciale și ale celei generale (de exemplu, două condamnări sînt pentru furturi, iar a treia – pentru viol). Atare recidivă e denumită *mixtă*.

Raportul dintre infracțiuni, pentru comiterea cărora persoana a fost trasă la răspundere în repetate rînduri, e denumit structură a recidivei. Aceasta reflectă biografia infracțională a recidivistului, deși incompletă, ținînd cont de infracțiunile nedescoperite, pentru care persoana nu a fost trasă la răspundere. Există anumite legități statistice ale structurilor recidivei:

- 1) frecvența recidivei speciale, adică probabilitatea condamnării repetate pentru o infracțiune identică sau omogenă, e echivalentă aproximativ cu 60%;
- 2) perioada dintre expirarea termenului condamnării anterioare și comiterea unei infracțiuni noi de către recidivist (intervalul recidivei) depinde în mare măsură de vîrsta, situația familială și caracterul activității infracționale a acestuia. Intervalul recidivei reflectă intensitatea recidivei;

3) legătura corelațională strânsă între gradul pericolului social al infracțiunilor: cu cât mai gravă a fost infracțiunea precedentă, cu atât mai mare e probabilitatea comiterii repetate a unei infracțiuni grave;

4) în genere gradul pericolului social crește pînă la a treia condamnare, după aceasta activitatea criminală statistic devine mai puțin gravă, fiind influențată de îmbătrînirea și degradarea persoanelor condamnate în repetate rînduri.

Studierea și generalizarea structurilor recidivei constituie premisa prognozării criminologice a repetabilității infracțiunilor.

2. *Noțiunea și caracteristica criminologică a criminalității recidive*

Criminalitatea recidivă constituie totalitatea infracțiunilor comise pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă de timp de către persoane cu antecedente penale.

La fel ca și criminalitatea generală, criminalitatea recidivă are indici calitativi și cantitativi. Indicii cantitativi tradițional sînt considerați drept caracteristici ai nivelului criminalității recidive. Nivelul, respectiv, se calculează în procente în raport cu numărul total de infracțiuni înregistrate într-o anumită regiune sau țară. De exemplu, în Republica Moldova în anul X au fost descoperite aproximativ Y infracțiuni. Dintre acestea Z au fost comise de persoane cu antecedente penale. Conform acestor date nivelul criminalității recidive se calculează astfel:

$$Y/Z \times 100 \% = \%$$

Nivelul criminalității recidive se calculează, de asemenea, în procente în raport cu numărul persoanelor trase la răspundere penală.

Astfel în anul X au fost descoperiți circa Y infractori, dintre care Z recidiviști. Astfel, partea lor constituie:

$$Y/Z \times 100 \% = \%$$

Indicii cantitativi procentuali se disting prin simplitatea calculelor. Totodată, e de remarcat faptul că procentul criminalității recidive depinde nu numai de numărul recidivelor și recidiviștilor, ci și de numărul general al infracțiunilor descoperite și al infractorilor depistați. De aceea indicii preciși ai criminalității recidive sînt coeficienții acesteia, care se calculează la 10.000 sau 1.000 de locuitori ai regiunii, ce au antecedente penale. De exemplu, în regiunea „A” sînt descoperite peste 20.000 de infracțiuni, dintre care 3.000 sînt comise de persoane cu antecedente penale, iar în regiunea „B” sînt înregistrate în aceeași perioadă 30.000 de infracțiuni, dintre care 4.000 de recidive. Astfel, în care regiune nivelul criminalității recidive este mai înalt, dacă e cunoscut faptul că în regiunea A locuiesc 15.000 de persoane cu antecedente penale, iar în regiunea B -20.000? Folosind indicele procentual constatăm că nivelul criminalității recidive în regiunea A este cu aproximativ 2% mai mare decît în regiunea B (15% și 13,3%). Alte rezultate oferă însă compararea coeficienților criminalității recidive din aceste regiuni.

Astfel, în orașul „A” coeficientul dat constituie:

$$3000/15000 \times 1000=200$$

iar în orașul „B”:

$$4000/20000 \times 1000=200$$

După cum rezultă din coeficienți, nivelul criminalității recidive este identic, deși indicii procentuali se deosebesc considerabil.

Coeficientul criminalității recidive se calculează prin două formule:

1.

$$C.c.r. = R.i. \times 1000/P$$

unde: C.c.r. – coeficientul criminalității recidive; R.i. – numărul recidivelor de infracțiuni; P – numărul persoanelor cu antecedente penale, 1000 – număr de referință (pentru efectuarea calculelor).

2.

$$C.r. = R.d. \times 1000/P$$

unde: C.r. – coeficientul recidiviștilor, R.d. – numărul recidiviștilor descoperiți, P - numărul persoanelor cu antecedente penale, 1000 – număr de referință (pentru efectuarea calculelor).

Indicele calitativ al criminalității recidive determină structura acesteia, adică raportul dintre diverse grupuri și tipuri de infracțiuni. E important să delimităm structura recidivei (succesiunea infracțiunilor comise de un recidivist) de structura criminalității recidive ca pluralitate de infracțiuni recidive, fixate pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă de timp.

Fiind o componentă a criminalității generale descoperite, criminalitatea recidivă are o structură asemănătoare cu aceasta: predomină bărbații, femeile condamnate la privațiune de libertate constituind doar 5-7%. Criminalitatea feminină reprezintă doar 20% din toată criminalitatea înregistrată. Printre recidiviști sînt foarte puțini minori (pînă la 1%), ceea ce se explică prin faptul că la a doua condamnare majoritatea minorilor se maturizează. În cadrul criminalității recidive sînt rare infracțiunile comise la locul de muncă și din imprudență, mult mai frecvente fiind furturile, jafurile, tîlhăriile, comerțul cu stupefiante, falsificarea de bani, precum și infracțiunile violente și agresive.

Specificul structurii criminalității organizate reflectă nu atît profesionalismul criminal al recidiviștilor, cît gradul de înstrăinare socială și de marginalizare a personalității lor. Cariera criminală a recidiviștilor de peste 40 de ani finalizează cu retragerea din activitatea criminală, trecerea la o activitate „tenebră” mai puțin periculoasă sau se transformă în boschetari. Aflarea repetată și îndelungată în instituțiile de privare de libertate și ruperea relațiilor familiale și a altor relații utile condiționează statutul social scăzut al recidiviștilor, de unde rezultă și dificultățile ulterioare de resocializare.

Fiecare al patrulea condamnat în mod repetat a suportat deja trei sau mai

multe condamnări. Mai mult de 25% din persoanele eliberate din detenție comit următoarele infracțiuni în perioada primelor 6 luni, iar aproximativ 45% – în perioada primului an. Două treimi se întorc în instituțiile penitenciare după 2 ani, iar 80% – după cinci.

Contrar opiniei stabilite, recidiviștii participă foarte rar la infracțiunile de grup: are importanță și vârsta, și experiența criminală. Printre recidiviști sînt mulți infractori profesioniști, dar nu putem identifica criminalitatea recidivă cu cea profesionistă: majoritatea infractorilor condamnați în repetate rînduri pentru furturi, tîlhării și jafuri, comit infracțiuni fără pregătire prealabilă, situațional sau în stare de ebrietate.

3. *Personalitatea infractorilor recidiviști și clasificarea lor*

Vestitul criminolog german G. Ashaffenburg menționa că e practic imposibil să redăm imaginea personalității infractorului. Trăsăturile unei cruzimi cinice sînt ponderate de manifestări sentimentale, viclenia șocantă a unuia e absolut contradictorie cu naivitatea vădită a altuia, iar cel mai uimitor este faptul că adeseori una și aceeași personalitate îmbină trăsături complet opuse.

E incontestabil faptul că nu putem delimita o anumită trăsătură caracteristică doar recidiviștilor, care i-ar deosebi de alți oameni. Recidiviștii sînt diferiți, iar ceea ce-i unește este incapacitatea de autoreglare a comportamentului, predispoziția pentru reacții impulsive fără a avea grijă de urmări, tendința de a-și satisface dorințele imediat și prin orice mijloace. Iată un exemplu din practica judiciară. Persoana E., de 32 ani, condamnat de două ori, după ce și-a ispășit pedeapsa pentru omor cu premeditare a decis să înceapă o nouă viață. Un timp i-a reușit acest lucru: nu folosea băuturi alcoolice și era angajat în muncă. Din întîmplare l-a întîlnit însă pe I., pe care îl cunoștea din perioada de detenție. L-a invitat acasă, au băut împreună și în final au jefuit vecina. Judecata l-a condamnat la 8 ani de detenție și l-a declarat recidivist deosebit de periculos.

Activitatea infracțională a fiecărui recidivist este unică, la fel cum fiecare personalitate e unică. Totodată, există trăsături comune pentru infracțiunile omogene, de exemplu, furturi, omoruri, mituire, care influențează asupra formării caracteristicilor tipice hoțului, ucigașului, corupătorului etc. Astfel, din cele relatate mai sus putem afirma că *personalitatea recidivistului include o totalitate de trăsături psihologice și morale, tipice pentru infractorii ce practică un anumit gen de activitate criminală, pentru care au fost condamnați în repetate rînduri.*

Recidiva infracțională nu doar influențează formarea dispoziției interne pentru încălcarea legii, ci favorizează și degradarea socială continuă a persoanei. Aflarea în instituțiile penitenciare, care de mult sînt numite „universități criminale”, contribuie la stabilirea relațiilor între condamnații cu predispoziții antisociale, la criminalizarea reciprocă, la formarea grupurilor criminale și a subculturii penitenciare. Totodată are loc înstrăinarea deținuților de lumea din

afară, ceea ce generează procesul de stagnare. Omul, de obicei, caută mereu o justificare a acțiunilor sale. Astfel, imediat ce societatea își exprimă protestul, comportamentul individului devine mult mai asocial.

Viața dezordonată din perioadele neîndelungate dintre condamnări, abuzul de alcool și stupefiante, condițiile aspre din izolatoarele suprapopulate deteriorează sănătatea în mod rapid. Nevrozele, devierile psihologice, tuberculoza, bolile venerice – sînt consecințe obișnuite ale detențiilor repetate. Printre recidiviștii deosebit de periculoși examinați de medici au fost relevați 42% de invalizi. Majoritatea recidiviștilor suferă de psihopatii de diversă natură, de alcoolism, narcomanie și diverse forme de boli psihice, care nu exclud însă posibilitatea de a fi tras la răspundere și în literatura de specialitate sînt denumite „de limită”.

Mult mai frecventă printre condamnații pentru infracțiuni violente grave este psihopatia epileptoidă. Epileptoizii sînt irascibili, excitabili, impulsivi, predispuși spre dipsomanie. Printre psihopați se evidențiază de asemenea persoanele isterice care se caracterizează prin egocentrism, dorința de a atrage atenția asupra persoanei lor, de a fi apreciați la un înalt nivel, prin viclenie și comportament teatral pregnant. Ultimii cel mai frecvent comit în mod repetat infracțiuni acaparatoare – furturi, escrocherii etc.

Foarte răspîndită este psihopatia de tip instabil (ciclotimică). Pentru persoanele bolnave de această maladie e caracteristică instabilitatea emoțională, schimbarea spontană a dispoziției – de la euforie spre depresie profundă. Structura tipică a recidivei pentru ei include huliganismul, vandalismul, jafurile, violurile etc. Pentru recidiviștii care comit preponderent infracțiuni de sustragere este specifică paranoia și psihopatia schizoidă. Paranoicii sînt egoiști, încrezuți în exclusivitatea persoanei lor, iar tot ceea ce-i înconjoară are importanță doar pentru faptul că are referințe cu ei. De regulă, aceștia sînt intoleranți, excesiv de bănuitori și predispuși spre agresivitate. Schizoizii sînt introverți, cu greu acceptă o discuție, nu cunosc mila și compasiunea, iar indiferența lor poate ajunge pînă la absență emoțională. Majoritatea recidivelor sînt comise de ei cu o deosebită agresivitate și cruzime.

Clasificarea recidiviștilor are importanță majoră pentru organizarea rațională a procesului corecțional în instituțiile de executare a pedepsei și pentru prognozarea recidivei. Mult mai frecvent se operează clasificările persoanelor condamnate în repetate rînduri după caracterul activității criminale, precum și după profunzimea și stabilitatea trăsăturilor antisociale ale persoanei. După primul criteriu recidiviștii se împart în:

- a. infractori acaparatori general-penali (hoții, escrocii, jefuitori etc.);
- b. infractori economici (corupătorii, delapidatorii, contrabandiștii, falsificatorii de bani etc.);
- c. infractori violenți (ucigașii, huliganii, violatorii etc.);
- d. alții (dezertorii, eschivatorii de la plată alimentelor, condamnații pentru infracțiuni din imprudență etc.).

Predispoziția antisocială a persoanei e determinată nu doar de durata și caracterul activității criminale, de numărul condamnăților, dar și de comportamentul din instituțiile privative de libertate. După acest criteriu se disting:

- a) recidiviștii penal-activi, orientați permanent spre comiterea infracțiunilor și contravențiilor;
- b) predispuși spre comiterea infracțiunilor doar în condiții favorabile;
- c) persoane implicate din întâmplare în comiterea infracțiunii.

Incontestabil clasificările date au o mare importanță practică, dar ele nu reflectă realizările psihologiei juridice. În cazul criminalității recidive e mai semnificativ factorul subiectiv: e vorba de oameni care, cu toată asprimea pedepselor, comit cu insistență fapte negative. Clasificarea psihologică are, de asemenea, o importanță majoră. Vestitul psiholog rus A.F.Lazurskii, studiind tipurile psihologice de oameni, a delimitat tipul desfigurat, deformat. Biografiile celor mai crunți criminali indică o deformare considerabilă a caracterelor lor sau a altor elemente de personalitate.

Stabilind la bază două criterii:

- 1) nivelul activismului psihic (forța, intensitatea și dinamismul proceselor psihice ale omului);
- 2) calitățile dominante ale recidiviștilor care le determină activitatea criminală, obținem următoarea clasificare:

La nivelul superior al activismului criminal se află infractorii de talia despoților din Imperiul Roman, a țarului rus Ioan Groaznic, a lui Hitler sau a lui Stalin, dar aceștia sînt excepții și de aceea nu sînt incluși în clasificare.

Nivelul activismului psihic	Calitățile dominante ale persoanei			
	raționali	cu voință slabă	impulsivi	energici, înrăiți
Mediu	fățarnici	inadaptați	afectivi	energici, înrăiți
Slab	egoiști, sinceri	Apatici	impulsivi și slabi	dezgustători și cruzi

Caracteristica psihologică a fiecăreia dintre cele 8 grupe include trăsături personale și particularități ale motivațiilor criminale, tipologice. Trăsăturile tipologice ale personalității includ acele devieri psihologice care nu sînt tratate drept patologice, dar se află la granița dintre normal și patologic.

Recidiviștii *raționali* comit preponderent infracțiuni cu caracter de profit. Diferența dintre nivelul mediu și cel slab este determinată de metodele alese și durata activității infracționale. Trăsăturile accentuate ale caracterului pot fi: hipertimice, pedante și demonstrative (isterice). Așa-numiții *egoiști sinceri*

sînt persoane preponderent pedante. Raționalitatea lor funcționează doar pentru satisfacerea necesităților individuale de aici și acum și nu include prevederea consecințelor. Aceștia se disting prin executarea scrupuloasă și grijulie a acțiunilor planificate, totodată, nu sînt prea hotărîți și adeseori suferă de ipohondrie. Cel mai des acționează de unii singuri și au metode standarde sau repetabile de comitere a furturilor sau a altor infracțiuni.

Fățarnicii se disting prin calități intelectuale și volitive dezvoltate care îi stimulează pentru poziția de lideri. Trăsăturile lor accentuate sînt hipertimice și demonstrative. Hipertimicii sînt activi, amoralii, ahtiați după putere. Ei sînt extroverți, sociabili, provocînd simpatie conlocutorilor, de care fapt adeseori abuzează. Hipertimicii devin frecvent lideri ai grupurilor criminale sau autorități în penitenciar. Trăsăturile accentuate demonstrative se manifestă prin comunicabilitate excesivă, inventivitate, comportament teatral evidențiat. Tind mereu să fie în centrul atenției, atribuindu-și întîmplări fantastice și eroism, sînt predispuși spre avanturism. Cele mai răspîndite infracțiuni printre ei sînt escrocheria, mituirea, delapidarea prin depășirea atribuțiilor de serviciu și alte infracțiuni economice. Ei foarte repede se adaptează la condițiile din penitenciare și aderă fie la activ, care susține administrația, fie la grupul care încalcă regimul cu rea voință.

Recidiviștii *cu voință slabă* constituie o categorie relativ numeroasă de infractori obișnuiți. Comportamentul lor e absolut irațional, ei acționează sub influența unei situații concrete, a unei tentații sau instigări din partea copărtașilor etc. La nivelul slab, dintre aceștia se află recidiviștii, așa-numiți, *apatici*, evidențiindu-se astfel temperamentul lor melancolic, pasivitatea, capacitatea de a-și insufla anumite idei, predispunerea spre depresii, indolențe. Trăsăturile accentuate de caracter sînt distimice.

Distimicii sînt tăcuți, închiși în sine, rezervați și bănuitori. Printre *inadaptați* se întîlnesc adesea și cicloizi. Pentru ei e caracteristică dispoziția instabilă, capacitatea redusă de a se opune influențelor externe și problemelor vieții.

Recidiviștii denumiți *impulsivi* se deosebesc prin temperament coleric, dezechilibru emoțional, reacții instabile și iraționale la factorii excitanți externi. Deciziile, de regulă, sînt luate după primul impuls: dorința apărută trece imediat în acțiune, fără a fi bine gîndită. De aceea sînt apreciate drept persoane ferme, energice și totodată ușurate. Trăsăturile accentuate sînt epileptoide. Epileptoizii se disting prin cruzime și răutate, predispoziții spre alcoolism și narcomanie.

La nivelul mediu dintre *impulsivi* se află recidiviștii *afectivi* care se deosebesc de acei „impulsivi și slabi” printr-o socializare sporită: ei comit infracțiuni sub influența crizelor afective. De regulă afectivii au intelect foarte dezvoltat, sînt autocritici și mai puțin dependenți de alcool și stupefiante. Pe cînd cei *impulsivi și slabi* sînt nevrotici, alcoolici, narcomani, toxicomani comit infracțiuni în special în stare de excitație narcotică.

Tipul „emoțional” de recidiviști, spre deosebire de cel impulsiv, comite in-

fracțiuni bine gândite, sub influența dispoziției emoționale instabile, fanatismului politic sau religios, setei de răzbunare, de putere sau din cauza unei supărări etc. Uneori sentimentul de dușmănie care provoacă la comiterea infracțiunilor violente grave, apare din motive neînsemnate.

Există două nivele ale emotivității: mediu – al recidiviștilor *energici și înrăiți* și slab - al recidiviștilor *dezgustători și cruzi*. Pentru ultimii este specifică imoralitatea, egocentrismul, sadismul, gândirea primitivă și înrăirea. Motivația comportamentului are caracter sadic: subiectul simte plăcere când provoacă suferințe victimelor. Aceștia sînt maniacii ucigași și maniacii sexuali. Recidiviștii energici și înrăiți se remarcă printr-o vastă activitate criminală. Motivația acesteia poate fi atît sadică, cît și sado-mazohistă, adică subiectul tinde să provoace suferințe nu doar altor persoane, ci și sie însuși. Criminalii de acest tip sînt capabili de acte teroriste, punîndu-și în pericol viața sau sănătatea.

Pentru acest tip de infractori trăsăturile accentuate sînt epileptoide, schisoide sau paranoice. Mult mai periculoase sînt persoanele epileptoido-paranoice, care îmbină cruzimea și imprevizibilitatea epileptoizilor cu ambiția, suspiciunea și susceptibilitatea paranoicilor. Drept exemplu literar poate servi Rogojin din romanul lui F.Dostoievski „Idiotul”. Schizoizii au o lume internă dezechilibrată, personalitate dublată și sînt lipsiți de compasiune. Asemenea indivizi pot comite infracțiuni violente sau chiar omoruri cu scop acaparator sau la comandă.

Evident, această clasificare a recidiviștilor, la fel ca și oricare alta, nu poate pretinde la exhaustivitate și finalizare. Diversitatea infinită de caractere umane nu poate fi inclusă într-o schemă. Totodată, clasificarea este utilă, deoarece oferă puncte de reper în cunoașterea mecanismului comportamentului criminal recidivist, adeseori neconcordanți și iraționali.

4. Prevenirea și combaterea criminalității recidive

Prevenirea recidivei se realizează în trei direcții de bază:

- 1) sporirea eficienței procedurii de stabilire și executare a pedepsei;
- 2) favorizarea procesului de resocializare a persoanelor ce și-au ispășit pedeapsa;
- 3) organizarea controlului public corespunzător asupra persoanelor predispușe spre comiterea repetată a infracțiunilor.

Condiția principală a eficienței procedurii judiciare este dreptatea, care înseamnă, în primul rînd, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii; în al doilea rînd, corespondența și raționalitatea pedepsei. Din păcate, practica aplicării normelor juridico-penale oferă suficiente exemple cetățenilor cu antecedente penale a nu crede în această egalitate. Organele de urmărire penală și procurorii sînt în drept să elibereze de răspundere penală orice persoană care a comis vreo infracțiune, declarînd că în urma unui schimb de circumstanțe acțiunea și-a pierdut caracterul social-periculos sau persoana a încetat să fie social-periculoasă ori transmițînd materialele / dosarul spre examinare pentru

soluționarea problemei privind punerea în libertate sub cauțiune, sau în organele competente pentru a trage la răspundere persoană vinovată.

În statistică acest fapt e reflectat astfel. Date statistice indică în practică inevitabilitatea pedepsei. Sînt multe aspecte neclare și în determinarea sancțiunilor pentru diverse tipuri de infracțiuni. În multe cazuri ele nu pot fi apreciate drept juste sau echitabile. Multe reproșuri sînt și în cazul sentințelor judiciare ilegale. Toate acestea influențează negativ asupra conștiinței juridice a condamnaților și favorizează criminalitatea recidivă. Iată de ce este esențială necesitatea reformării radicale a sistemului judiciar.

La fel de actuală este reforma sistemului penitenciar. E important să fie create condiții pentru o întreținere civilizată a inculpaților în izolatorul de detenție preventivă.

E indispensabilă, de asemenea, buna organizare a executării pedepsei privative de libertate. Fostele colonii de corecție prin muncă, iar azi instituțiile penitenciare și-au epuizat eficiența. Ele sînt mereu suprapopulate, prost echipate, condamnații stau în încăperi comune, cîte zece și mai multe personae în aceeași încăpere. Această stare a lucrurilor creează condiții pentru stratificare, formarea diverselor grupări conduse de autoritățile criminale. Plus la aceasta, domină violența, asigurarea material-vitală insuficientă a deținuților, care la fel reprezintă un factor de stratificare a mediului penitenciar. E nevoie de o modernizare totală a sistemului penitenciar, organizînd în cadrul lui sistemul de producere și instruire profesională. Evident, în acest caz e indispensabilă finanțarea corespunzătoare, antrenarea organizațiilor publice, a fondurilor de binefacere, a cultelor religioase, a oamenilor de cultură și artă.

O altă direcție a activității de prevenire a infracțiunilor recidive este asistența socială a persoanelor eliberate din detenție la expirarea termenului, în aranjarea traiului și angajarea la muncă. Imediat după eliberarea din detenție cea mai acută este problema asigurării cu spațiu locativ. Aproape o treime din persoanele resocializate din mediul penitenciar, care, înainte de a executa pedeapsa, au avut familie, copii, divorțează, sunt privați de drepturile părintești și rămîn singuri. Foștii deținuți își pierd locurile de muncă și, totodată, mijlocul de existență. Astfel, ei trebuie s-o ia de la capăt, ceea ce deseori nu le reușește fără un ajutor din afară. Uneori, acest ajutor vine de la prieteni - foști copărtași în acțiunile criminale sau cunoscuți din penitenciar. Iar peste o anumită perioadă urmează o altă condamnare. Alții comit infracțiuni noi din disperare, pomenindu-se într-o situație dificilă de viață. Asistența socială oportună a acestor persoane nu e doar un gest de bunătate ci și o măsură profilactică importantă.

La nivel local se creează centre de reabilitare socială pentru condamnații eliberați care nu au loc de trai și de muncă. Pentru o anumită perioadă stabilită de autoritățile locale ei beneficiază de ajutor material și psihologic. De această problemă se ocupă nemijlocit o comisie specială de observare pe lîngă organele autoadministrării publice locale.

Angajarea în muncă a persoanelor ce au ispășit o pedeapsă neprivativă de libertate și profilaxia lor individuală este în competența organelor afacerilor interne, a inspectorilor de sector și a inspectoratelor pentru minori.

Criza economică și creșterea continuă a șomajului în republică pun în impas problema angajării în muncă a persoanelor eliberate din detenție.

În țările din spațiul CSI, de mult s-a creat o situație anormală: de problema resocializării persoanelor eliberate din detenție se ocupă toți și practic nimeni. Nu a existat și în prezent nu este un serviciu special de aprobăție pentru lucrul cu persoanele eliberate condiționat de pedeapsă și pentru patronarea foștilor deținuți.

Nu mai puțin actuală pentru prevenirea infracțiunilor recidive este problema controlului public eficient asupra deținuților. De fapt persoanele ce și-au ispășit pedeapsa sau au fost eliberate de ea din diverse cauze, sînt cetățeni cu drepturi depline și drepturile lor sînt protejate de Constituția Republicii Moldova. Bănuiala neîntemeiată și evidențierea trecutului criminal contrazice normele etice de comportament interuman și împiedică procesul de resocializare a persoanei. Totodată, nu putem face abstracție de probabilitatea sporită de comitere a infracțiunilor de către asemenea persoane. De aceea, legislația în vigoare prevede anumite forme de control public. Ei, sînt supuși controlului din partea organelor afacerilor interne, iar minorii – din partea inspectoratului pentru minori. Persoanele condamnate condiționat pot fi transmise spre reeducare organizațiilor publice sau colectivelor de muncă, care trebuie să exercite controlul asupra lor.

Persoanele eliberate de pedeapsă condiționat sau înainte de termen urmează să fie supuși controlului din partea organizațiilor publice sau a colectivelor de muncă. O supraveghere asemănătoare este operată și față de condamnații, în raport cu care judecata a decis amînarea executării pedepsei privative de libertate.

În afară de formele de control polițienesc nominalizate, există și alte forme care nu prevăd limitarea în drepturi a persoanelor supravegheate. E vorba, în particular, de evidența profilactică, care e realizată de subdiviziunile poliției și reflectă datele despre minorii eliberați din instituțiile private de libertate la expirarea termenului de detenție sau despre minorii a căror pedeapsă a fost înlocuită cu mă suri de constrîngere cu caracter educativ. Subdiviziunile organelor de drept împlutesc cu efectuarea activității investigativ-operative în evidența anumitor persoane cu antecedente penale. Temporar acestea sînt contactate pentru discuții profilactice și, dacă e nevoie, se acordă ajutorul necesar.

Totuși, o importanță majoră în lupta cu criminalitatea recidivă și în condițiile actuale are realizarea eficientă a reformelor social-economice, obiectivul cărora constituie ridicarea nivelului de trai al cetățenilor, ameliorarea climatului moral-psihologic din țară, construirea statului de drept și a societății civile. Aceste măsuri sînt de profilaxia social-generală și se referă la întreaga criminalitate.

XIII. CRIMINALITATEA PROFESIONALĂ

1. Noțiunea și caracteristicile criminalității profesionale

În anul 1897 la congresul Uniunii internaționale a criminaliștilor din Gheidelberg a fost făcută o încercare de clasificare a infractorilor în următoarele categorii:

- 1) incidentali, epizodici;
- 2) cu comportament instabil sau care au comis mai multe infracțiuni;
- 3) înrâiți sau profesioniști.

Astfel, una din primele explicații ale noțiunii de infractor profesionist are la bază un indiciu – persistența, refuzul de a renunța la comiterea regulată de infracțiune. Totodată, termenul dat a început să fie utilizat mai târziu. Șeful poliției secrete pariziene F.Vidocq îl utiliza în raport cu persoanele care comiteau sistematic anumite infracțiuni și se distingeau prin măiestrie înaltă. Astfel, la finele sec. XIX acest tip de infractor era caracterizat prin următoarele trăsături: este refractar, comite cu insistență și continuu infracțiuni și posedă abilități criminale speciale.

În criminologia autohtonă, pînă nu demult nu era abordată problema criminalității profesionale. Această situație era dictată de faptul că în ex-URSS încă în anii '40 a fost declarată victoria asupra criminalității profesionale. De aceea, în criminologia postsovietică nu s-a ajuns la un consens privind modul de tratare.

Să examinăm principalele opinii privind definirea criminalității profesionale. În primul rînd, prin aceasta se înțelege totalitatea infracțiunilor comise la locul principal de lucru, pozitiv, al infractorului. E vorba în special de infracțiunile de serviciu. În al doilea rînd, criminalitatea profesională include totalitatea infracțiunilor ce se disting prin profesionalismul executării.

Totuși, mult mai veridică pare a fi următoarea definiție: *criminalitatea profesională include totalitatea infracțiunilor comise de persoane ce și-au ales drept profesie activitatea infracțională*. Adept al acestui mod de abordare, O.I. Gurov, stabilește că activitatea criminală:

- 1) constituie pentru subiect sursa principală de existență;
- 2) necesită anumite cunoștințe, adaptare și abilități pentru obținerea rezultatului final;
- 3) e determinată de contacte strînse cu mediul criminal;
- 4) determină genul sau tipul activității antisociale stabile (cu alte cuvinte al infracțiunilor omogene predominante).

Desigur, prezența acestor indici este incontestabilă, dar ordinea amplasării lor necesită anumite corectări.

Inițial să elucidăm sensul termenului „profesional” care aici are semnificație determinatoare principală. Cuvîntul „profesie” (din latină „profetore” – a declara drept îndeletnicire, ocupație proprie) înseamnă activitate îngustă a persoanei în cadrul sistemului integral de repartizare socială a muncii. Specializarea

îngustă condiționează nivelul înalt de calificare, ceea ce, în consecință, conduce la o remunerare materială mai înaltă a „muncii”. De aceea, când vorbim de profesionalismul criminal, primul indice trebuie considerat *direcționarea activității spre obținerea surselor de existență anume prin mijloace criminale*.

În mod corespunzător următorul indice ar fi „specializarea” îngustă a infractorului. Nu ne referim la o îngustare a metodelor de activitate criminală ci de îngustarea direcției activității criminale, în limitele căreia persoana va însuși toate metodele existente și modurile de utilizare a lor în funcție de circumstanțe. Ultima determină și al treilea indice: *nivelul de calificare criminală*. Anume aceasta permite infractorului profesionist să obțină venituri maximale și să evite descoperirea și pedepsirea de către organele de drept. În caz că infracțiunea nu poate fi ascunsă, infractorul profesionist face tot posibilul pentru a împiedica organele de drept să identifice persoana și să demonstreze vinovăția sa în judecată. Un indice esențial al profesionalismului criminal este *interacțiunea strânsă între infractori*. Astfel, în anii '70 ai secolului trecut în diverse regiuni ale URSS a fost înregistrat un conveier original de spargeri. El arăta astfel: primul grup de infractori selecta viitoarea victimă, al doilea – cronometra activitățile vitale ale locatarilor din apartament, al treilea – efectua nemijlocit spargerea, iar al patrulea – realiza obiectele furate. Membrii grupului al treilea, de regulă, circulau mereu prin țară, iar cei din al patrulea grup locuiau în alte orașe unde și realizau lucrurile. Acest exemplu e un model atît de specializare, cît și de integrare profesională a infractorilor.

Din cele spuse, putem concluziona, de asemenea, că calificarea criminală poate fi realizată mai mult în condițiile activității grupurilor criminale organizate. Din această cauză, criminalitatea profesională e strîns legată de cea organizată, fiind o componentă inalienabilă a ei. Totodată, aceste două tipuri de criminalități nu pot fi integrate, deoarece au fiecare specificul său, ceea ce ne permite să le examinăm separat.

Geneza criminalității profesionale în republica noastră este asemănătoare cu procesele omogene din alte țări, deși există particularități naționale. Astfel, în SUA, orientarea profesională nu avea un rol principal în ocuparea posturilor de conducere superioare în lumea criminală. Trăsătură principală a infractorului în acest caz era abilitatea de a obține profit material. De aceea, majoritatea „familiilor” de acolo au crescut pe veniturile din narco- și porno-business, pe cînd în URSS, iar ulterior în spațiul postsovietic, un proxenet era tratat cu dispreț în mediu criminal.

În mediu interlop al statelor din fosta URSS există o stratificare strictă sau o ierarhie a crimiinalilor. Locul superior îl ocupă „*hoții în lege*” – persoane care au obținut acest statut la o ședință specială a „*hoților în lege*”. Pentru a primi acest „titlu,” pretendentul trebuia să aibă cîteva condamnări, să cunoască bine jargonul hoțesc și să respecte cu strictețe regulile neformale interlope, propagîndu-le printre „discipoli” (minorii/tineri cărora li se transmit secretele „măiestriei” cri-

minale). O altă condiție este eschivarea de la serviciul în Forțele Armate, să nu fie angajat în poliție sau în alte organe de stat.

La începutul anilor '90 ai secolului trecut, termenul de detenție pentru „hoți în lege” era de aproximativ 13-15 ani. Studiile recente indică faptul că s-a redus nu doar termenul de detenție, ci și numărul hoților în lege condamnați. Se observă tendința de a ignora normele neformale care le interzice să lucreze sau să stabilească relații cu angajații din structurile de stat. Aceasta se explică prin faptul că există necesitatea de a stabili relații corupționale cu funcționarii de la toate nivelurile. În prezent, hoții în lege pretind chiar la funcții publice, pentru a-și conspira și mai mult activitatea criminală și a împiedica lupta organelor de drept împotriva lor.

Pe o treaptă puțin mai inferioară în ierarhia infractorilor profesioniști se află șa numitul „*autoritate*”, care însă are un statut considerabil în lumea interlopă. De regulă, ei au funcții „administrative” în cadrul unui anumit tip de activitate criminală. Ei sînt relativ autonomi și au grupuri criminale subordonate. Anume dintre „*autorități*” sînt recrutați noii hoți în lege.

Pe cea mai joasă treaptă în această ierarhie se află „*executorii*” (autori, complici infracționali etc.), funcția cărora este să îndeplinească ordinele „*autorităților*”. În afara mediului penitenciar, „*executorii*” pot conduce grupuri numeroase, dar sînt obligați să se supună „*autorității*”. În detenție ei alcătuiesc „*suita*” nemijlocită a deținuților. La aceeași treaptă sînt și „*barbații*”, care constituie contingentul de bază al condamnaților.

Pentru „*barbații*” sînt caracteristice următoarele trăsături: tendința spre independență, respectarea normelor neformale de comportament stabilite în locul de detenție; apelarea la hoții în lege în caz de încălcare a drepturilor de către alți condamnați; posedarea obiectelor interzise conform regimului.

Printre condamnați mai există o categorie de persoane care au un caracter marginalizat – „*ofensații*”. Printre aceștia sînt persoane care au fost supuse la acte forțate de homosexuale pentru o anumită încălcare. E de menționat că hoții în lege nu pot fi pedepsiți astfel pentru încălcări oricît de grave, deoarece normele hoșești prevăd pentru ei în acest caz numai pedeapsa cu moartea.

Dintre „*ofensați*” fac parte condamnații pentru relații homosexual binevoale sau violarea minorilor (ei sînt pedepsiți imediat ce se află despre cauza condamnării lor).

Statutul de infractor profesionist nu este permanent. Astfel, hoțul profesionist poate deveni „*autoritate*”, iar după anumite încălcări, cum ar fi spre exemplu: colaborarea cu organele de drept, poate fi „*detronat*” la nivelul „*ofensatului*”.

2. *Geneza criminalității profesionale*

Există o multitudine de specialități criminale, cele documentate se rezumă la cca. 30, deși în realitate, sînt mult mai multe. Această diversitate de specializări criminale e condiționată de legitățile dezvoltării societății și reflectă realitatea

istorică concretă. Societatea industrială, spre deosebire de cea agrară se caracterizează printr-un înalt grad de specializare și integrare, ceea ce sporește productivitatea muncii. Aceleași caracteristici sînt proprii și activității criminale.

Istoria genezei activității criminale în Moldova confirmă dependența caracterului criminalității de noile condiții sociale. Unii dintre primii infractori profesioniști au fost așa-numiții „hoți de drumul mare”. Pentru ei hoția era nu doar o ocupație criminală, ci un mod de viață.

În ceea ce privește hoția, în perioada incipientă de industrializare această profesie nu putea fi foarte răspîndită. Aceasta se explică prin faptul că nu erau orașe mari în care locuitorii nu s-ar fi cunoscut unii pe alții, ceea ce nu permitea practicarea hoției ca sursă principală de venituri, pentru că despre aceasta imediat aflau vecinii. În afară de aceasta se aplicau asemenea sancțiuni ca tăierea mîinii, înfierarea pe frunte, smulgerea nărilor sau torturarea și executarea. Totodată, hoții nu puteau duce un mod de viață sedentar. Pentru această perioadă sînt caracteristice infrațiunile comise pe timpul de noapte în hanuri, stații poștale, adică în locurile unde oamenii se opreau pe puțin timp.

Se pare că una dintre cele mai vechi specializări a hoților a fost furtul de cai. Masivele de pădure și cîmpie foarte mult timp au constituit hotarul dintre localitățile etniei autohtone și diverse triburi migratoare. Pentru ultimele, furtul hergheliilor de cai nu doar de la dușmani, ci și de la vecini, se considera un lucru obișnuit și nerușinos.

Furtul de cai era un fenomen răspîndit și în perioada dezvoltării capitaliste impetuoase a Imperiului Rus. Cercetătorii acestei probleme au constatat o divizare considerabilă a specializărilor și un înalt nivel de organizare pe tot teritoriul de la Marea Neagră și pînă la Extremul Orient. S-au fixat cazuri repetate de reținere la hotarul cu Mancijuria a hergheliilor de cai furate pe malul Mării Negre. Aproape în fiecare regiune existau specialiști care modificau radical exteriorul cailor – le vopseau blana, schimbau forma copitelor, dinților, potcoavelor, le tundeau cozile sau coamele. Făcînd analogie cu furtul de automobile din perioada contemporană, constatăm că metodele infracționale s-au schimbat puțin, altul e obiectul infracțiunii.

În anii '40 ai sec. XIX a avut loc o nouă divizare după tipurile de activitate, ceea ce a determinat sporirea profesionalismului infracțiunilor. Cerșetorii aveau grupul lor aparte, hoții aveau mediul lor hoțesc și țîlharii – țîlhăresc. În acest mod se concentra elita criminală corespunzătoare și exista posibilitatea de a învăța de la ei. Astfel, în Odessa, perioadei de referință, apău apărut „profesii” hoțesci care se divizau în 8 categorii, iar țîlharii aveau o singură categorie. Ei erau numiți „*Pișcător*” („щипачи”). Hoții minori se divizau în „*marviheri*” („марвихеры”, hoții de buzunar), „*ferestrarii*” („форточники”, care furau din locuințe pătrunzînd prin ferestre), „*piețarii*” („майданщики”, care furau de la oamenii ce dormeau în gări) etc.

E de menționat structura ciclică și dinamica criminalității profesionale în Mol-

dova la sfârșitul sec. XIX. Structura ciclică determinată de dezvoltarea economică impetuoasă a țării, care a condiționat creșterea numărului infracțiunilor din interes material, intelectualizarea lor și apariția infractorilor profesioniști pe arena internațională. La sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, în regiunile sudice a Moldovei erau secete frecvente și țărani au migrat în orașe. Drept urmare, mediul infractorilor a fost completat considerabil. La începutul sec. XX a apărut fenomenul „racketului” și așa-numitul protecționism. După revoluția din octombrie 1917 și războiul civil, ce a urmat a crescut rapid numărul infracțiunilor violente și acaparatoare. Puterea bolșevistă însă a suprimat-o într-un timp foarte scurt. Metodele au constituit represiile crunte și controlul strict asupra fiecărei persoane. Totodată, criminalitatea profesională nu a putut fi dezrădăcinată.

Teza vestitului criminolog Durkheim despre neîncrederea cetățeanului mediu în sistemele normative care nu reflectă realitatea vieții a fost confirmată și de situația din URSS. La sfârșitul anilor '70 deficitul de mărfuri de larg consum a condiționat apariția unei rețele de ateliere clandestine care produceau mărfuri de cerere sporită. Astfel, a apărut o nouă specialitate criminală – „*producător clandestin*” („*цеховик*”).

În scurt timp „*producătorii clandestini*” au acumulat sume financiare colosale pe cale ilegală. Anume aceste resurse au atras atenția sporită a infractorilor. Ei au devenit obiectul ideal pentru șantaj, extorcări și foarte rapid au ajuns în procesul de monitorizare și „controlul” criminalității.

Astăzi putem afirma că obținerea unei baze materiale de către lumea criminală a determinat, în mod firesc, creșterea criminalității organizate și a celei profesionale la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ai secolului trecut. Perioada urmată de începutul reformelor radicale spre constituirea statului de drept.

3. Starea actuală a criminalității profesionale

Criminalitatea profesională actuală are caracter multiaspectual. Din categoria infractorilor profesioniști fac parte: infractorii din elita politică, escrocii, falsificatorii de monedă, jefuitorii și killeri.

Un pericol sporit prezintă astăzi ucigașii (killeri). Aceștia pot fi clasificați în șase grupuri:

1) *Șomerii* – oamenii de pe cea mai joasă treaptă socială care sînt gata să realizeze comanda pentru o plată mizeră.

2) *Combatanții* – membrii grupărilor criminale care lichidează victimele potențiale la comanda „autorităților”. Onorariul lor nu depășește 1-2 mii euro.

3) *Foștii sportivi* (paznici) – fac cursuri de pregătire specială pentru comiterea omorurilor la comandă. Onorariul lor este de 2-5 mii euro.

4) „*Profi*” – foștii luptători din trupele cu destinație specială, din trupele de debarcare sau din infanteria maritimă, care activează doar la solicitare. Onorariul lor e de 10 mii de euro și mai mult.

5) „*Superprofi*” – elita voluntarilor aleasă dintre ofițerii structurilor de for-

ță și a organelor de informare și securitate. Onorariul lor este de 50 mii de euro și mai mare. De regulă, activează de unii singuri.

6) „*Comisia criminală*” – grupări ce constau din organizator, ucigași și traficanți de arme.

În mod separat ar trebui să examinăm hoții de buzunare care se referă la specialiștii de „înaltă calificare” din lumea criminală. Acest grup criminal prezintă un interes deosebit, deoarece are o mulțime de specializări înguste și posedă o subcultură criminală pronunțată (jargon, tradiții).

Hoții de buzunare se divizează în 7 specialități fundamentale, după locul comiterii infracțiunilor: *piețarii* – sînt acei care „lucrează” în piețe; *maidanșiki* – în trenuri; *rutierii* – în orice tip de transport urban; *magazinierii* – în magazine; *teatralii* – în teatre; *de stradă* – pe străzi și piețe. După metoda de comitere a furturilor se disting, de asemenea, 7 specialități:

- 1) *tehnicienii* – comit infracțiuni prin metode tehnice speciale;
- 2) *șirmacii* – comit furturi ascunzîndu-și mîinile cu diverse obiecte (tren-ciuri, genți, buchete de flori);
- 3) *pescarii* – comit furturi cu ajutorul unor cîrlige speciale;
- 4) *chirurgii* – folosesc obiecte ascuțite (cuțite, monede ascuțite, lamă etc) pentru a tăia genți, poșete, buzunare spre a sustrage bunurile din ele;
- 5) *șcipacii* – fură din genți, tăindu-le;
- 6) *zgîlțuitorii* – împing victimă, bunul pe care vor să-l fure printr-o mișcare bruscă;
- 7) *gentarii* – fură din genți fără a uza de vreun oarecare instrument.

În afară de acei enumerați, mai există „specialiști” care facilitează activitatea executorilor principali. E vorba în particular de „propolișciki” – persoanele care preiau obiectele furate imediat după comiterea infracțiunilor, și de „tirșciki” – care distrag atenția victimei. Cu cît mai înaltă e calificarea hoțului, cu atît mai activ este. În mediu, un hoț de buzunar comite 25-30 de furturi în lună.

În prezent, furturile de buzunar manifestă tendințe de creștere. Acest fapt e condiționat de următorii factori:

- 1) șomajul răspîndit care provoacă oamenii să caute mijloace ilegale de existență;
- 2) latența sporită a acestui tip de infracțiuni;
- 3) problemele de documentare adecvată a infracțiunii, pentru a crea perspective pentru o decizie acuzatoare a judecății.

În prezent, ia amploare prostituția profesională care a devenit o afacere rentabilă. În cadrul acesteia, în afară de participanții nemijlociți (clientul și prostituata), activează alte persoane cointeresate: speluncii, furnizorii de „marfă vie”, șoferii, paznicii etc. Totodată, „industria” sexuală e legată de circulația ilegală a substanțelor narcotice și stupefiante, de răspîndirea bolilor venerice și/sau a HIV/SIDA, de escrocherii, corupție și alte infracțiuni.

Un tip nou de criminalitate profesională constituie infracțiunile informatice. Pentru pătrunderea nesancționată în sistemele informațional-telecomunicaționale sînt angajați specialiști de înaltă calificare care ulterior devin infractori profesioniști – hackeri.

Organele de ocrotire a normelor de drept se ciocnesc tot mai frecvent de escrocheriile în mediul virtual. Introducerea, schimbarea, modificarea sau distrugerea datelor sau programelor, precum și alte intervenții în procesul de prelucrare a informației aduc hackerilor venituri enorme, iar structurilor de stat sau comerciale – pierderi irecuperabile. „Spargerii” în mediu virtual constituie, de asemenea, deteriorarea sistemului de securitate al bazei de date sau asistemului informatic, ștergerea sau falsificarea informației. În afară de aceasta, tehnologiile informaționale sînt utilizate pe larg de economia tenebră spre a converti valuta virtuală, ceea ce permite eschivarea de la plata impozitelor.

Lupta cu criminalitatea profesională presupune realizarea unui complex de măsuri economice, sociale și juridice, cu participarea activă a societății. Activitatea profilactică trebuie întemeiată pe baze juridice moderne. E vorba, în primul rînd, de perfecționarea legislației penale, procesual-penale și execuțional-penale. În acest scop, e nevoie de conștientizarea comună a necesității următoarelor completări:

- a) în Partea generală a Codului penal să fie definită noțiunea de infractor profesionist;
- b) pentru persoanele recunoscute drept infractori profesioniști, individualizarea pedepsei urmează a fi diferențiată în sensul agravării sale.

A. I. Gurov propunea să fie create condiții care ar face ca comiterea infracțiunilor să fie neprofitabilă din punct de vedere economic. Din păcate, în cazul dat realizarea unor asemenea condiții este practic imposibilă, dar pot fi create altele, care ar face răsplata pentru o infracțiune să fie profitabilă pentru stat și pentru păgubiți. Evident, aceasta implică reformarea esențială a sistemului penitenciar.

O importanță majoră are perfecționarea activității organelor de ocrotire a normelor de drept în lupta cu criminalitatea profesională. Specializarea și integrarea infractorilor profesioniști impune luarea unor măsuri adecvate din partea organelor de drept. Printre „Anticorupție” și „Combaterea Criminalității Organizate și Cauzelor Speciale”.

O problemă aparte constituie lupta împotriva criminalității informatice. Pe de o parte, nu există suficienți specialiști de anchetă, iar pe de altă parte – specialiști ce ar cunoaște tehnologiile informaționale la nivel de programare. Există necesitatea de a pregăti astfel de specialiști în instituțiile de învățămînt, studiind experiența mondială în acest domeniu. În Statele Unite a fost elaborat modelul de resocializare a foștilor hacker, prin angajarea lor oficială în organele publice și de analiză.

E foarte îngrijorător gradul înalt de neîncredere al populației față de organele

de drept. Practica a demonstrat eficiența scăzută a luptei cu criminalitatea când în ea sînt implicate exclusiv forțele menționate. De aceea, una din sarcinile acestei lupte trebuie să constituie stabilirea relațiilor strînse cu societatea. Specialiștii în domeniu afirmă că tradițiile criminale precedă manifestarea criminalității profesionale. Astfel, trebuie dezvoltată antipropaganda orientată spre distrugerea aureolei romantice create în jurul „*autorităților*” criminale.

Trebuie discreditată subcultura criminală și purtătorii ei. Aceasta va contribui la reducerea numărului minorilor care comit infracțiuni de dragul romanticii, iar suportînd pedeapsa în instituțiile private de libertate, de fapt fac școala criminalului profesionist.

4. *Prevenirea criminalității profesionale*

Studiind problema prevenirii criminalității profesionale trebuie să relevăm, în primul rînd, măsurile de luptă cu profesionalismul criminal. Activitatea organelor de drept privind prevenirea infracționalității profesionale este organizată la trei nivele: 1) de dirijare; 2) organizațional; 3) organizațional-tehnic.

Măsurile de dirijare includ, în primul rînd, acțiunile economico-juridice, scopul cărora este neutralizarea capacității de îmbogățire a criminalilor profesioniști, deoarece baza lor este fondul material, care pe de o parte cuprinde mijloacele financiare ale elementelor criminale, iar pe de altă parte - posibilitatea de completare permanentă. La etapa actuală e importantă asigurarea protecției economico-juridice, care ar exclude sau lichida orice intenții de atentare asupra proprietății publice sau/și private. Mult mai dificilă este prevenirea infracțiunilor informatice. Evident, măsurile economico-juridice necesită cercetarea multor sfere economice, ținînd cont de condițiile restructurării lor și de prognozele științifice privind cauzele și condițiile probabile de comitere a infracțiunilor în domeniul lor. Or, neutralizarea determinantelor criminalității economice este primul și poate, principalul factor de prevenire a criminalității profesionale. Dintre măsurile economico-juridice de prevenire a criminalității profesionale face parte de asemenea activitatea centralizată a organelor de drept și financiare privind depistarea și confiscarea mijloacelor financiare enorme acumulate de infractori, care constituie case hoșești comune sau particulare.

Orientarea ideologică în profilaxia criminalității profesionale include discreditarea tradițiilor criminale, subminarea autorității liderilor din mediul criminal, precum și formarea la cetățeni a unei atitudini corespunzătoare față de subcultura antisocială, în scopul diminuării mecanismului de influențare a acestuia asupra minorilor. În acest caz, este foarte importantă utilizarea rațională a mijloacelor mass-media.

Măsurile organizaționale de dirijare includ perfecționarea nemijlocită a activității organelor de drept în lupta cu criminalitatea profesională. Rezultativitatea acestuia depinde de un șir de factori, printre care se enumără:

- 1) activitatea organelor de drept trebuie să se bazeze pe datele obiective

despre fenomenul cercetat, precum și pe prognozarea științifică a modificărilor posibile ale indicilor calitativi și cantitativi;

2) sporirea independenței verigilor de jos ale sistemului de protecție a dreptului, în special ale organelor afacerilor interne;

3) condiția obligatorie a perfecționării activității este crearea unui aparat de cadre profesional instruit și dedicat cauzei justiției, atât în cadrul sistemului judecătoresc, procuraturii, cât și în organele afacerilor interne.

Se impune, revizuirea stimulării materiale a muncii anumitor categorii de colaboratori ai organelor de drept. Măsurile organizaționale prevăd elaborarea și luarea unor decizii concrete privind perfecționarea luptei împotriva criminalității profesionale și de aceea se bazează pe tezele cu caracter de dirijare examinate supra. Măsurile organizaționale trebuie să fie complexe, adică să cumuleze toate verigile organelor de drept ale țării. Procesul de combatere a criminalității nu trebuie tratat de pe pozițiile cerinței de suprimare rapidă a acesteia, ci de relevare și lichidare a cauzelor de săvârșire a infracțiunilor. E de menționat și alt fapt – starea criminalității e determinată nu doar de indicii cantitativi, ci și de cei calitativi care reflectă creșterea criminalității profesionale.

Măsurile organizațional-tactice de prevenire a criminalității profesionale sînt puțin studiate și reflectate în literatura juridică. Una din cauze constituie faptul că un timp îndelungat profilaxia infracțiunilor comise de infractorii profesioniști era identificată cu pedeapsa penală pentru comiterea unor atare infracțiuni. Unii juriști și în prezent tratează severitatea pedepsei drept metodă eficientă de reducere a comportamentului deviant. Totuși, cauzele de renunțare benevolă la activitatea sa de către infractorii profesioniști nu sînt atât de frecvente. Acesta însă nu este un indice al absenței măsurilor profilactice, ci al calității lor joase. De aici, rezultă că societatea ce tinde spre instaurarea unui stat de drept și spre umanizarea politicii penale trebuie să-și orienteze eforturile spre profilaxia reală a criminalității, creînd o bază juridică corespunzătoare sigură. Ori, profilaxia nu e doar mai umană decît pedeapsa, ci și mai ieftină din punct de vedere economic.

Organizarea activității profilactice trebuie precedată de aprecierea stării criminalității profesionale și de specificul transformării ei în formă organizată. Ultimul e determinat de următoarele circumstanțe:

a) creșterea numărului atacurilor banditești, al furturilor și al jafurilor comise prin spargerea locuințelor, extorcare, escrocherii în procesul cumpărării-vînzării automobilelor, schimbului valutar, jocurilor electronice și alte tipuri de infracțiuni profesionale;

b) utilizarea de către infractori la comiterea infracțiunilor a uniformei polițienești, a instrumentelor de lucru special elaborate sau adaptate (arme automate, stații radio, substanțe explozibile sau otrăvitoare);

c) relevarea cazurilor de cooperare a elementelor criminale cu anumiți colaboratori ai organelor de protecție a dreptului sau ai altor organe;

d) datele privind desfășurarea pe teritoriul a întîlnirilor elementelor crimi-

nale, a ciocnirilor dintre infractori sau grupe criminale cauzate de împărțirea sferelor de influență între ele;

e) prezența informației din instituțiile de corecție prin muncă despre furnizarea, prin canale ilegale, a produselor alimentare, a substanțelor stupefiante, a banilor din fondurile hoștești pentru asigurarea liderilor ce se află în instituțiile privative de libertate.

Dacă e să vorbim despre metodele tehnice de prevenire a infraționalității, atunci, de exemplu, la analiza creșterii furturilor din buzunare s-a depistat că e strâns legată de funcționarea nesatisfăcătoare a transportului pe anumite rute, de suprapopularea magazinelor, de lipsa grupurilor operative de poliție în locurile cu criminogenitate sporită. Activitatea hoților de apartamente e facilitată de ușile neîntărite, de construcția primitivă a lacătului, de prezența redusă a mecanismelor codificate la ușile de la scară, precum și de condițiile victimologice create de locatarii înseși (a patra parte a furturilor sînt condiționate de aceste circumstanțe). În diverse locuri aceste împrejurări au un anumit specific. Lichidarea lor este prima treaptă în prevenirea activității infraționalilor profesionale. Organele afacerilor interne trebuie să organizeze operații speciale în raiduri. E vorba de măsuri de depistare și înlăturare din locurile publice a categoriilor de infractori care comit infrațiuni. De regulă, în rezultatul blocării raioanelor sau orașelor sînt reținuți un număr mare de vagabonzi, infractori „migratori” care comit furturi și escrocherii, realizatori de substanțe narcotice și stupefiante.

Măsurile profilaxiei individuale, spre deosebire de cele generale, sînt orientate nemijlocit spre personalitatea infractorilor profesioniști și spre circumstanțele care le determină poziția antisocială. Influența educativă individuală asupra persoanei infractorului include prevenirea comportamentului antisocial al persoanelor care nu au orientare antisocială stabilă. Evident în acest caz sînt utilizabile măsurile pedagogice. Vorbind însă de prevenirea infraționalilor de către profesioniști, menționăm inevitabilitatea măsurilor de constrîngere, deoarece multe persoane nu se supun reeducării fiind, în fond, incorijabile și ei singuri își tolerează această calitate. De aceea, e important să fie luate, în paralel cu profilaxia individuală, măsuri complexe de suprimare a activității criminale la etapa pregătirii infraționalii sau atentării.

Măsurile enumerate vor permite scăderea nivelului criminalității profesionale și crearea condițiilor în care persoanele ce au comis pentru prima dată o infrațiune nu s-ar transforma în infractori profesioniști.

Rolul decisiv însă îl au măsurile general-sociale de profilaxie de proporții, care vizează nu doar criminalitatea profesională, ci și cea economică, corupțională, organizată și recidivă. Prin esență, toate aceste tipuri de criminalitate sînt condiționate de factori omogeni sau chiar identici.

XIV. CRIMINALITATEA VIOLENTĂ

1. Noțiunea și tipurile infracțiunilor violente

Violența este un fenomen la fel de vechi preum omenirea. Odată cu dezvoltarea civilizației manifestările acesteia nu s-au diminuat ci, dimpotrivă, au luat proporții catastrofale. Conflictele militare, revoluțiile, execuțiile, torturile, terorismul au devenit atât de frecvente, încât riscă să devină o „normalitate”. Nu e întâmplător faptul că unul din clasici a identificat metaforic violența ca fiind „moașa istoriei”.

Manifestările tipice ale violenței sînt: lipsirea de viață, cauzarea leziunilor corporale, atentarea la libertatea și/sau inviolabilitatea sexuală, capturarea ostaticilor, tortura, tratamentul inuman și degradabil și alte fapte ilicite de influențare asupra persoanelor etc.

Genurile de violență enumerate sînt denumite în literatura juridică drept „*infracțiuni violente*” Totuși, nici pînă în prezent nu e determinată definitiv sfera acțiunilor de acest gen. Astfel, unii autori includ aici omorurile intenționate, cauzarea intenționată a leziunilor corporale grave și huliganismul, care constituie un grup aparte de fapte. A.E. Jalinski menționează că categorisirea aceasta e ilogică, deoarece e inexplicabil de ce nu include cauzarea leziunilor corporale medii, violurile, acțiuni violente cu caracter sexual etc.

Alți cercetători consideră drept infracțiuni violente: huliganismul, leziunile corporale, omorurile și violurile. Unii completează cu hărțuirea sexuală, pentru că înțeleg prin infracțiuni violente toate infracțiunile legate de violență sau amenințarea cu aplicarea acesteia. L.D. Gauhman, examinînd problema dată sub aspect juridico-penal, nu o limitează doar la violența fizică, ci consideră că metoda violentă de comitere a infracțiunilor include, de asemenea, amenințarea cu aplicarea violenței.

Dicționarul explicativ al lui V.Dali din sec. XVIII tratează violența drept „forțare, robire, necesitate, violență, acțiune rușinoasă, ofensatoare, ilegală și samovolnică”. În doctrina penală noțiunea de violență e legată obligatoriu de aplicarea în mod ilegal a forței fizice față de o altă persoană, împotriva voinței sale, în scopul cauzării suferințelor fizice, leziunilor corporale sau lipsirii de viață. Această noțiune nu cuprinde *amenințarea cu aplicarea violenței*, deoarece aceasta nu provoacă nemijlocit cauzarea leziunilor corporale. Amenințînd pe cineva cu lipsirea de viață sau prejudicierea sănătății, infractorul nu are obligatoriu scopul imediat de a-i cauza daune fizice. De aceea, atât dreptul penal și criminologia tratează violența fizică și amenințarea cu aplicarea acesteia drept două metode independente de comitere a infracțiunii.

În literatura juridică se menționează că metodele fundamentale de comitere a infracțiunilor cu intenție este violența fizică, psihică, abuzul de serviciu sau de alte înșelăciuni, falsul de acte sau al tip de înșelăciune, luarea (darea) de

mită, deteriorarea sau distrugerea averii. În sens larg, violența fizică și amenințarea cu aplicarea ei sînt fenomene omogene. Conștientizarea de către victimă a posibilității reale de materializare a amenințării îl impune să îndeplinească cerințele infractorului. Refuzul victimei de a se supune finalizează adeseori cu cauzarea de daune sănătății sau cu lipsirea de viață. În majoritatea cazurilor acțiunile violente sînt conjugate cu amenințările de a cauza prejudicii mult mai mari sănătății victimei sau de a o lipsi de viață în caz de refuzul continuu sau eschivarea de a îndeplini cerințele infractorului.

Din punct de vedere al criminologiei, noțiunea de „criminalitate violentă” este teoretic întemeiată. La baza grupării acțiunilor date într-o categorie separată, semnificativă sub aspect criminologic, identificăm următoarele criterii:

- 1) obiectul atentatului – relațiile sociale protejate de legislația penală, care asigură inviolabilitatea statutului fizic al persoanei;
- 2) forma vinovăției – intenția directă;
- 3) metoda de acțiune a infractorului – violența fizică sau psihică;
- 4) violența este comisă împotriva voinței victimei.

Reieșind din acești indici, prin *infracțiuni violente trebuie să înțelegem fapte intenționate pasibile răspunderii penale, care atentează asupra valorilor sociale precum viața și sănătatea și se comit contrar voinței persoanei prin amenințarea sau aplicarea violenței fizice sau psihice*. În conformitate cu această definiție infracțiunile violente constituie: omorul intenționat, vătămarea intenționată a integrității corporale sau a sănătății, huliganismul îmbinat cu violența, violul, determinarea la sinucidere, amenințarea cu omorul ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (nefiind o listă exhaustivă).

Totodată, menționăm că infracționalitatea violentă nu este, în primul rînd, un fenomen omogen, iar în al doilea rînd nu este absolut opusă infracționalității avid-violente și nu constituie o alternativă a acesteia. Criminalitatea violentă și avid-violentă se suprapun parțial. E vorba, de exemplu, de banditism, jaf violent și tâlhărie cu scop de însușire a averii. Acestea sînt așa-numitele infracțiuni „cu două obiecte” de atentare, dar semnificativă în acest caz este securitatea persoanei. Ele au multe trăsături și indicii comune cu infracțiunile violente tradiționale. În aceste cazuri, mecanismul infracțiunii ține de atitudinea agresiv-neglijentă față de persoană, viața, sănătatea și inviolabilitatea sa.

2. Caracteristica criminologică a criminalității violente

Pentru combaterea eficientă a criminalității violente e nevoie de cunoștințe și date precise despre starea, nivelul, structura, dinamica și geografia ei, precum și despre persoana infractorilor. Toate acestea constituie conținutul caracteristicii criminologice atît a criminalității în general, cît și a anumitor tipuri ale acesteia.

Cu toate că cota parte a criminalității violente este nesemnificativă în comparație cu structura generală a infracționalității (15-18%), ea se distinge prin pericol social sporit, deoarece implică consecințe grave pentru victim și so-

cietatea per ansamblu. Criminalitatea violentă are în majoritatea cazurilor un caracter situațional, uzual. Totodată, crește numărul infracțiunilor organizate pregătite din timp, care adeseori se caracterizează prin deosebită cruzime, impertinență și subtilitate. Dinamica unor tipuri de infracțiuni din ultimii ani indică prezența unor schimbări negative considerabile atât în plan cantitativ, cât și calitativ. Nu sînt înregistrate omorurile evidente și acele tănuite, redată în formă de accident, omor accidental/neintenționat sau suicid. Multe persoane sînt date dispărute fără urmă. Totuși, față de alte infracțiuni, latența omorurilor intenționate și a leziunilor corporale grave e comparativ mică.

O perioadă îndelungată de timp predomină omorurile ca urmare a violenței în familie sau de încăierări în perioada de agrement. Mai reduse la număr sînt omorurile cu scop de tănuire a altor infracțiuni.

Printre infracțiunile violente un loc deosebit ocupă violurile și alte infracțiuni sexuale. Pentru a înțelege acțiunile violatorilor trebuie să percepem mediul lor interior. De regulă, către violență sînt predispuse persoanele slabe, care nu pot crea relații normale cu sexul opus, de aceea recurg la violență. Asemenea infracțiuni se caracterizează prin latență înaltă. Multe victime, din motive clare, nu înaintează plîngeri. Cercetările au demonstrat că dintre femeii victime devin mai frecvent următoarele categorii:

- a) persoane cu comportament neutru;
- b) cu comportament mult prea credul;
- c) cu comportament victimologic (amoral sau sexual frivol).

Drept neutru este caracterizat comportamentul care, ținînd cont de situația ce a precedat comiterea infracțiunii, nu au provocat apariția intenției comiterea infracțiunii. În general e vorba de cazuri de atac sexual subit/neprevăzut. Comportamentul neutru este caracteristic în 64% a cazurilor de viol.

Din grupul persoanelor cu atitudine mult prea credulă fac parte persoanele de sex feminin ale căror acțiuni în situațiile ce au precedat infracțiunea se caracterizează prin lipsa spiritului de prevedere a consecințelor acestora. E vorba, în special, de petrecerea timpului liber împreună cu bărbați necunoscuți, vizitarea lor la domiciliu. Mult prea credul a fost comportamentul a 14% din victime.

Comportamentul victimologic creează situația în care există pericolul real de atac sexual. Asemenea comportament este înregistrat în 22% din cazuri. În multe situații factorul provocant constituie starea de ebrietate a victimei. Printre victimele violurilor predomină femeile în vîrstă de pînă la 25 de ani, aproximativ 80 % – sînt necăsătorite.

Dinamica infracțiunilor date are caracter sezonier pronunțat: în perioada mai-septembrie sînt comise peste 70% din violuri. Locurile cu criminogenitate sporită sînt apartamentele (25%); în curți și în stradă este comis fiecare al cincilea viol, altele – în parcuri, păduri, cîmpii etc. Atacul sexual este o infracțiune specifică preponderent tinerilor. Persoanele cu vîrsta de pînă la 21 ani constituie două treimi dintre violatori. Cel mai sporit activism infracțional manifestă ado-

lescenții de 16-17 ani. Persoanele cu vîrsta care depășește 32 de ani comit mai puțin de 10% din violuri. Violul este însoțit adesea de alte infracțiuni, în particular de vătămarea integrității corporale sau omorul intenționat. Alte infracțiuni cu caracter sexual alcătuiesc un procent mult mai mic decît violurile.

Latența jafurilor, tîlhăriilor și a santujului violent-acaparatoare, în comparație cu alte infracțiuni acaparatoare, nu este mare din cauza consecințelor și a cointeresării victimelor. O situație opusă este în cazul banditismului. Chiar dacă datele privind banditismul au crescut în ultimii ani, ele totuși nu reflectă nici pe departe starea reală de lucruri.

O categorie aparte constituie atacurile cu pătrunderea în incinta clădirilor, încăperilor sau a apartamentelor. Jefuirea birourilor structurilor comerciale, a magazinelor sau a băncilor e însoțită de aplicarea armei de foc sau de imitarea acesteia. Victime ale atare atacuri devin, de regulă, oamenii bogați cu venituri dubioase. Se contează, de asemenea, pe faptul că victimele nu se vor adresa organelor de drept.

Mai mult de 50% din extorcări și jafuri sînt comise de grupe compuse de la 2 pînă la 6 persoane. Aproape toate infracțiunile de acest fel comise de minori au caracter de grupă. Arma de foc este utilizată în 12% din aceste infracțiuni, arma rece – aproape în 50%. Un loc semnificativ în structura infracțiunilor violent-acaparatoare ocupă racketul – o formă mult mai periculoasă de extorcări. Racketul se caracterizează prin agresivitate și cruzime deosebită. Pentru atingerea scopurilor, membrii acesteia recurg la intimidare, luare de ostatici, vătămarea integrității corporale, tortură, omor etc. Escrocii acționează, de regulă, în componența unor grupuri organizate și controlează un anumit teritoriu sau tip de afaceri. Sumele asupra cărora se convine din timp ei le primesc regulat și nu admit concurența, adică extorcarea repetată de către alte persoane. Aceasta constituie extorcarea „pacifică”, cu care s-au împăcat deja majoritatea întreprinzătorilor. Sînt însă frecvente cazurile de extorcare „agresivă”, cînd infractorii aduc victima într-un loc nepopulat și impun să le transmită anumite bunuri sau afaceri.

Cercetările criminologice au permis să delimităm *trei tipuri esențiale de infractori violenți*.

Din *prima categorie* fac parte persoanele cu orientare antisocială pronunțat agresivă. E vorba de persoane cu comportament periculos pentru viața și sănătatea altora. Pentru acestea e specifică atitudinea negativă și neglijentă față de om, valorile lui supreme, încrederea în admisibilitatea metodelor violente de soluționare a conflictelor. Atentatul asupra vieții sau a sănătății persoanei constituie pentru ei o verigă în șirul de acțiuni de comportament agresiv din diferite situații. Un asemenea stereotip al comportamentului este rezultatul unei deformări profunde a personalității, produsul specific al orientării egocentrice. Din numărul general de condamnați pentru infracțiuni violente aceștia constituie aproape jumătate.

Al *doilea tip* include infractorii care se caracterizează în general negativ și au comis anterior diferite delictе, acestea însă nefiind orientate împotriva persoanei. Infracțiunea violentă reprezintă metoda de intrare în posesia unor valori, în numele cărora se aduce drept jertfă binele altei persoane. Acest tip de infractori poate fi numit „intermediar” și constituie 20% din infractorii violenți.

Din *a treia categorie* fac parte așa-numiții infractori situaționali sau incidentali care erau caracterizați anterior pozitiv sau neutru, iar atentatul l-au comis sub influența unei situații de viață negative. Comportamentul lor nu are caracteristicile proprii reprezentanților primelor două tipuri. Ei aplică violența ca reacție la o situație pe care ei o percep drept conflictuală. Dintre infractorii violenți aceste persoane alcătuiesc aproximativ 30%.

Evident, măsurile de influență profilactică aplicate față de aceste categorii de infractori trebuie să fie diferențiate. În cazul primelor două tipuri, acestea se reduc la lichidarea orientării antisociale a persoanei, iar pentru al treilea tip este importantă neutralizarea factorilor crimi-nogeni exteriori.

3. *Determinantele criminalității violente*

E cunoscut faptul că toate faptele sînt determinate de interacțiunea persoanei cu mediul înconjurător. Anume în aceste două planuri trebuie căutați factorii specifici ai infracțiunilor violente. Studiind particularitățile personalității infractorilor violenți se descoperă acele trăsături (sau un complex de indici) care permit să enumerăm defectele personalității, caracterul motivelor distructive ale comportamentului, natura schimbării calităților personale cauzate de influențe negative sau pozitive etc. Generalizînd aceste date, determinăm grupurile concrete de indici ce stau la baza determinantelor subiective ale infracțiunilor violente.

În mod tradițional, drept factori determinanți ai acestor infracțiuni sînt considerați:

- 1) *Influența negativă a micromediului.*
- 2) *Consumul excesiv de alcool sau droguri.* Persoanele în stare de ebrietate comit 63% din omoruri și 65% din vătămările grave ale integrității corporale.
- 3) *Relațiile ostile.* Pînă la 70% din omoruri sînt comise din motive casnice, iar 16% - din intenții huliganice. În anumite circumstanțe, motivele casnice, constituie practic unica cauză a infracțiunilor grave împotriva vieții și sănătății.
- 4) *Situațiile conflictuale între infractor și victimă.* În anumite cazuri acestea apar subit, iar în altele constituie rezultatul dezvoltării unor raporturi ostile îndelungate. Un rol important are aici comportamentul victimei, care servește drept factor victimogen. Analiza datelor despre personalitatea victimelor dovedește că, în 65% din cazurile de omor, acestea erau în stare de ebrietate, iar în 39% din cazuri serveau băuturi alcoolice împreună cu infractorii, 4,5% din victime au fost inițiatorii conflictelor sau ai unui comportament ofensator. În majoritatea cazurilor, infracțiunile nu sînt pregătite din timp. De regulă, intenția de a comite infracțiuni grave împotriva vieții și sănătății apare în procesul de

dezvoltare a situației conflictuale. Apariția bruscă a intenției este înregistrată în 84% din omoruri. Drept instrument al acestor infracțiuni devin adesea obiecte aflate la îndemîna făptuitorului (41%), arme de vînătoare (11-13%) sau arme reci (12-13%).

5) *Criminalizarea persoanei care se exprimă prin:*

- sporirea numărului persoanelor cu antecedente penale, a șomerilor și a minorilor neșcolarizați;
- creșterea persoanelor, care au caracteristică negativă la locul de trai;
- creșterea numărului infractorilor condamnați condiționat și a celor eliberați în mod condiționat de pedeapsa penală;
- sporirea numărului persoanelor declarate iresponsabile în comiterea acțiunilor social-periculoase împotriva vieții și sănătății persoanelor.

6) *Controlul insuficient asupra condamnaților în locurile de detenție.* În structura infracțiunilor penitenciare atentatele asupra vieții și sănătății persoanelor constituie majoritatea. Cele mai multe dintre ele sînt săvîrșite din cauza relațiilor ostile, ofensărilor reciproce, certurilor dintre grupurile de condamnați formate în baza locurilor de trai. Peste 30% din infracțiuni sînt pregătite din timp.

7) *Lacunele în realizarea profilaxiei infracțiunilor violente :*

- lucrările analitice din domeniu nu studiază tendințele de dezvoltare a infracțiunilor violente. De asemenea, nu sînt cercetate aspectele social, medicale și psihologice ale acestui fenomen;
- într-un șir de subdiviziuni nu este asigurată o abordare complexă a problemei elaborării și aplicării măsurilor de prevenire a infracțiunilor violente;
- în procesul de planificare a activității organelor de poliție privind profilaxia acestor infracțiuni nu se ține cont în măsură convenită de potențialul tuturor serviciilor, nu e asigurată concentrarea eforturilor acestora asupra soluționării problemelor principale;
- sistemul de reacționare la declarațiile și înștiințările privind conflictele la domiciliu nu asigură prevenirea oportună a infracțiunilor;
- adeseori lipsește o comunicație perfectă între unitățile de gardă și inspectorii de sector, iar conducerea nu dă dovadă de mobilitate și manevrabilitate în utilizarea forțelor și metodelor aflate la dispoziție pentru reacționarea imediată la semnalele despre certuri și bătăi; declarațiile și înștiințările despre conflictele la domiciliu în majoritatea subdiviziunilor sînt cercetate superficial, iar acțiunile colaboratorilor adesea se reduc la înaintarea la expertiza medico-legală;
- deși există o posibilitate obiectivă de a obține informația cu privire la situațiile conflictuale, activitatea de depistare a persoanelor ce comit delikte la locul de trai este inefficientă;
- la depistarea acestor persoane și situații nu se utilizează pe deplin posibilitățile societății;
- în activitatea de prevenire individuală nu se ține cont de faptul că în primul rînd trebuie luate măsuri de lichidare a situațiilor de conflict;

- influențarea persoanelor trecute în evidență are loc doar formal și se reduce la vizitarea episodică a apartamentelor de către inspectorii de sector;
- se aplică în mod redus normele legislației penale privind răspunderea pentru schingiuri, amenințarea cu moartea și vătămarea gravă a integrității corporale;
- eficiența scăzută a normelor juridico-administrative de influențare asupra delincvenților, deținerea și emiterea preîntîmpinării oficiale au un rol formal, iar observarea administrativă nu oferă rezultatele scontate;
- lipsește controlul convenit asupra achiziționării, păstrării și utilizării armei de foc, sechestrarea acestora de la persoanele ce comit sistematic încălcări de lege.

8) Deficiențe în domeniul descoperirii infracțiunilor violente :

- nu sînt depistate oportun victimele aflate printre persoanele în căutare sau pierdute fără urmă;
- în procesul de urmărire penală se studiază superficial comportamentul victimei de pînă la comiterea infracțiunii;
- adesea nu este examinat locul incidentului în caz de vătămare gravă a integrității corporale;
- e slab organizată căutarea infractorilor după semnalmente personale. Se studiază insuficient depozițiile victimelor, a martorilor infracțiunii, a altor martori;
- este inefficient sistemul de obținere a informației despre procesele ce au loc în mediul condamnaților și arestaților, despre dispoziția și intențiile lor;
- rareori informația cu privire la persoanele ce au intenția de a se răzbuna asupra martorilor, rudelor, cunoscuților sau a vecinilor nu parvine în organele din teritoriu.

După cum observăm, determinantele infracțiunii violente au un anumit specific, deși ele nu acționează de sine stătător, ci în context cu factorii social-economici, politici, cultural și de alt gen.

4. *Prevenirea criminalității violente*

Prevenirea infracțiunilor violente, la fel ca și a altor infracțiuni, se bazează pe tezele pozitive social-generale de ordin economic, cultural-educational, juridic, și organizațional, care permit opunerea rezistenței factorilor criminogeni. În acest plan, măsurile cu o rezultativitate sporită constituie:

- lichidarea, reducerea sau neutralizarea factorilor ce condiționează scăderea nivelului de trai și apariția situațiilor critice în societate. Ne referim, în special, la protecția socială a păturilor vulnerabile ale societății, deoarece senzația de respingere a lor de către societate îi instigă să recurgă la alte metode de realizare a necesităților sale, cel mai frecvent – criminale;
- măsuri organizațional-administrative orientate spre lichidarea erorilor de calcul în dirijarea sferelor economice, politice și sociale, precum și a activității de protecție a normelor de drept, deoarece aceste erori constituie factori criminogeni. În aceeași categorie intră măsurile de optimizare a reglării proceselor de urbanizare și migrare, de angajare în cîmpul muncii, de adaptare socială; în

sfera de protecție a normelor de drept e vorba de stimularea descoperirii depline a infracțiunilor, de evitarea rupturii între tendințele criminalității și practica de alegere a măsurilor de prevenire și de aplicare a sentințelor;

– lichidarea sau limitarea acțiunii factorilor criminogeni prin cultivarea membrilor societății a unei atitudini morale bazate pe valorile general-umane, care ar forma o opinie socială intolerantă față de infracțiuni și delikte, prin sporirea culturii generale și juridice. O atenție deosebită necesită tinerimea care, neavînd o viziune asupra vieții clar formată și experiență de viață suficientă și fiind martoră a unor schimbări radicale de valori social-umane, este predispusă spre influențe negative, spre imitarea modului ilegal de comportament;

– stabilirea controlului asupra activității mass-media, în special asupra televiziunii, care propagă uneori modul infracțional de viață, contrar obligațiilor internațional-juridice ale Republicii Moldova. Nici unul din principiile democratice, pe care insistăm atît de mult, nu pot îndreptați neamestecul statului în activitatea de depravare a tinerimii desfășurată de mass-media.

Măsurile prezentate au scopuri mult mai mari decît lupta cu criminalitatea violentă. Totodată, acestea au și un aspect criminologic important, constituind baza profilaxiei speciale a infracțiunilor, deoarece, soluționînd probleme de dezvoltare socială, opun rezistență factorilor criminogeni.

Metodele special-criminologice de prevenire a infracțiunilor violente includ:

1. Aplicarea normelor juridico-penale de așa-numita „prevenire dublă” pentru reacționarea oportună în caz de amenințare cu moartea sau cu vătămarea gravă a integrității corporale, de pregătire a comiterii unei infracțiuni, de implicare a minorilor în activitatea infracțională etc.

2. Lupta curentă și continuă cu cosumul abuziv de alcool și droguri. Acestea constituie forme de influență comportamentală deviantă răspîndite, care aduc prejudicii considerabile familiei, producției și societății în integritate. Fenomenele date sînt catalizatorii infracțiunilor violente, intensificîndu-le cruzimea și nemotivarea. În afară de aceasta, persoanele în stare de ebrietate devin frecvent victime ale infracțiunii.

Nu putem ignora *măsurile juridice* de combatere a acestor fenomene negative, reflectate în normele legislației penale. În special, este vorba de normele care:

a) prevăd circumstanțele agravante pentru stabilirea pedepsei, precum și aplicarea tratamentului forțat;

b) sînt orientate spre combaterea activității de implicare a minorilor în beții și de aducere a lor în stare de ebrietate, atragerea în administrarea nemedicinală a substanțelor medicamentoase sau de alt gen, în scopul narcotizării;

c) au drept scop combaterea preparării, achiziționării, păstrării, traficării și realizării ilegale a substanțelor narcotice, precum și a furtului de asemenea substanțe, a organizării sau întreținerii de localuri pentru folosirea substanțelor narcotice sau psihotrope.

3. Reacționarea oportună la infracțiunile comise în temeiul conflictelor de

familie sau domiciliu. Conform statisticii, astăzi, peste 60% din infracțiunile împotriva personalității sînt comise la domiciliu. Acest fapt e cauzat, în primul rînd, de schimbările negative din multe familii, de dezacordul dintre timpul liber sporit al cetățenilor și modul de utilizare a lui nerezonabilă. Mult mai criminogene sînt familiile în care domină conflictele, bețiile și modul parazitar de viață.

4. Prevenirea influenței criminogene a recidiviștilor și a infractorilor profesionali include reducerea răspîndirii tradițiilor și obiceiurilor hoșești, în special, în mediul tinerilor și a minorilor; suprimarea influenței autorităților criminale în mediul criminal și de domiciliu, aplicarea normelor juridico-penale „de prevenire dublă”; asigurarea influenței profilactice prin intermediul sancționării grave a infractorilor profesionali.

5. Ameliorarea calității activității profilactice în mediul marginal. E de menționat faptul că pătura marginalilor, adică a persoanelor care și-au pierdut rădăcinile naționale, obiceiurile și tradițiile, constituie un factor criminogen, un anumit catalizator al infracționalității violente, în special printre minori și tineret.

6. Sporirea eficacității diagnosticării anomaliilor psihice și a trăsăturilor accentuate de comportament ale persoanelor cu comportament deviant și ale acelor trecute în evidența profilactică a organelor afacerilor interne. E important să fie optimizată activitatea centrelor de reabilitare medico-socială a minorilor, de competența cărora este tratarea delincvenților de alcoolism, narcomanie și anomalii psihice.

7. Amplificarea luptei cu criminalitatea organizată. Tendințe ele negative ale acestui tip de criminalitate sînt în interdependență cu asemenea procese din societate cum ar fi șomajul, pierderea garanției de angajare în câmpul muncii a absolvenților instituțiilor de învățămînt, deformarea morală, adică e vorba de aceeași factori care determină creșterea criminalității în general. Totodată, criminalitatea organizată are determinanți specifici, cauzați de diferențierea materială critică a populației, evidențiindu-se 5-10% de persoane cu venituri foarte mari. Mecanismul interdependenței dintre criminalitatea violentă și cea organizată are cel puțin trei aspecte: 1) crearea zecilor și sutelor de „adrese” pentru infracțiuni violente acaparatoare, comise de grupe organizate; 2) stabilirea relațiilor criminale pentru lichidarea concurenților, utilizarea structurilor criminale omogene de apărare etc.; 3) creșterea circulației ilegale de armament și substanțe explozibile.

8. Asigurarea protecției corespunzătoare a ordinii publice. Întru acest scop, organele de protecție a normelor de drept trebuie să-și concentreze eforturile asupra următoarelor aspecte:

a) să generalizeze și analizeze datele privind starea criminologică în locurile publice;

b) să stabilească controlul asupra obiectelor cu criminogenitate sporită, utilizând posibilitățile societății, să studieze cercul de persoane ce se adună la aceste obiecte, să descopere printre ei persoanele cu antecedente penale sau șomeri, alcoolici;

c) să sporească calitatea activității poliției rutiere. În acest scop, trebuie analizată sistematic amplasarea forțelor pe teritoriu, ținând cont de mediul operativ, să asigure interacțiunea ei eficientă cu alte subdiviziuni de poliție, precum și cu societatea.

9 Influența profilactică oportună asupra persoanelor cu un grad sporit de victimitate. Analiza rolului victimei în mecanismul infracțiunilor violente este o verigă importantă în lichidarea factorilor ce contribuie la săvârșirea acestor infracțiuni. Profilaxia victimologică a infracțiunilor date necesită o abordare diferențiată, adică trebuie să țină cont de particularitățile diverselor contingente de persoane, care riscă să devină victime ale atentatelor violente. Acest fapt va spori eficiența prevenirii infracțiunilor violente.

XV. CRIMINALITATEA IMPRUDENTĂ

1. Noțiuni generale privind criminalitatea din imprudență

Problema criminalității din imprudență a devenit o problemă actuală și destul de complicată, care trebuie să fie supusă în esență unui studiu complex și multilateral.

Criminalitatea din imprudență, susțin autorii ruși A. Dolgova, A. Alexeev, H. Ahmetșin, A. Artamonov etc., este o noțiune care se utilizează pentru a desemna un cumul de infracțiuni săvârșite din imprudență. În acest context, se constată că faptele imprudente deseori posedă căi de determinare, corelate cu cele ale infracțiunilor intenționate.

Potrivit opiniei unui alt grup de autori ruși – N. Cuznețova, V. Corobeinicov, criminalitatea din imprudență presupune totalitatea infracțiunilor săvârșite din imprudență într-o anumită societate și într-un interval de timp determinat. *Evident că această totalitate de infracțiuni, privită separat de criminalitatea în ansamblu (se are în vedere noțiunea cantitativă a criminalității în ansamblu), posedă structură proprie și anumite legități specifice.*

Avînd în vedere faptul că legislația penală în vigoare supune în aceeași măsură răspunderii penale atât faptele manifestate din punct de vedere subiectiv prin vinovăție intenționată, cât și cele comise din imprudență, o atenție aparte trebuie să revină fiecărei categorii de infracțiuni de acest gen. Din punct de vedere legislative se plasează accentul pe cca. 51 de componente de infracțiuni care conțin în componență de bază ori circumstanțială ca și semn subiectiv obligatoriu vinovăția imprudentă, neluînd în calcul infracțiunile manifestate cu două forme de vinovăție (vinovăție dublă sau praeterintenționate).

Pentru ca persoana care a comis o faptă prejudiciabilă să fie supusă răspunderii nu este suficientă determinarea doar a aspectului obiectiv al acesteia. Pe lîngă evaluarea materială (exterioară) a faptei comise este necesară și obligatorie determinarea aspectului subiectiv, adică a atitudinii psihice a făptuitorului față de fapta comisă și față de consecințele infracționale survenite. Cu alte cuvinte, pentru ca fapta să constituie infracțiune, să atragă aplicarea unei pedepse, nu este suficient ca ea să aparțină material făptuitorului, ci trebuie să fie imputabilă acestuia. Cînd fapta nu este comisă cu vinovăție, ea nu este imputabilă celui care a săvîrșit-o, nu i se poate reține în sarcină.

Vinovăția înglobează în conținutul ei un complex de procese psihice intelectiv, volitive și emotive, care determină subiectul la luarea unei decizii de comitere a infracțiunii și de care se dirijează pe parcursul activității materiale cu caracter infracțional. Manifestarea factorilor intelectual și volitiv, precum și corelația dintre aceștia, diferă calitativ în dependență de modalitatea normativă a vinovăției; adică pentru tragerea la răspundere penală a unei persoane care a comis o infracțiune

și pentru aplicarea cât mai justă a pedepsei nu este suficientă numai stabilirea vinovăției în cazul faptei comise, remarcă autorul român A. Boroi, ci mai este necesară stabilirea formei de vinovăție cu care ea a acționat.

Potrivit art. 18 Cod penal al Republicii Moldova, se consideră că infracțiunea a fost săvârșită din imprudență dacă persoana care a comis-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmărirea ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic, că ele vor putea fi evitate (sineîncredere exagerată), ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă (neglijența).

În afară de formele legale de manifestare a imprudenței, se face distincție între culpă (imprudență) *in agendo*, când ușurința sau neglijența se referă la fapte constând dintr-o acțiune, și culpa *in omittendo*, când se referă la fapte din culpă constând dintr-o inacțiune. Unii autori fac distincție între *imprudență generică*, când făptuitorul se comportă ușuratic sau neglijent în raport cu activitățile obișnuite, nerespectând regulile comune de diligență menite să prevină rezultatele periculoase și *imprudență specifică*, care presupune încălcarea regulilor de diligență dintr-un domeniu specializat în raport cu care sînt necesare cunoștințe de specialitate din partea făptuitorului (medicină, transport etc.). De asemenea, se mai face distincție între *imprudență directă* și *imprudență indirectă*, după cum se referă la acțiunea săvârșită de infractor sau la acea săvârșită de o altă persoană. Imprudența mai poate îmbrăca forma lipsei de atenție, a lipsei de abilitate profesională.

Imprudența nu este o formă de proces psihic inferioară ori atenuantă a intenției, ci constituie o formă specifică de legătură psihică a autorului cu fapta. În dreptul penal imprudența este privită doar sub aspectul unei atitudini psihice a făptuitorului față de fapta comisă și consecințele prejudiciabile survenite (modalitate a vinovăției, care, la rîndul ei, apare drept semn obligatoriu al laturii subiective a componenței de infracțiune) și semn obligatoriu al infracțiunii (art. 14 Cod penal al Republicii Moldova).

În general însă, privită ca formă a criminalității (adică sub aspectul sistemului de infracțiuni comise din imprudență pe teritoriul Republicii Moldova într-un anumit interval de timp), infracționalitatea imprudentă include diferite aspecte cu mult mai generale referitoare la: forma vinovăției și, evident, mecanismul psihologic de comitere a faptei prejudiciabile; motivele sociale de comitere a infracțiunii și caracteristica criminologică a personalității infractorului; sfera de activitate a persoanei care a comis fapta infracțională; consecințele cu caracter social-negativ etc.

În opinia autorului rus R. Dagheli, infracțiunile comise din imprudență posedă anumite particularități, precum și cele manifestate prin vinovăție intenționată, însă au și aspecte proprii, printre care menționăm:

1) la infracțiunile săvârșite din imprudență corelația faptelor ilicite este cu mult mai apropiată, directă și nemijlocită cu factorii social negativi;

2) infracțiunile din imprudență pot fi comise de persoane care posedă anumite deficiențe morale și sociale mult mai reduse comparativ cu persoanele care comit infracțiuni manifestate prin forma intenționată de vinovăție (în acest sens, combaterea infracțiunilor din imprudență fiind foarte dificilă);

3) drept factori sociali ce generează criminalitatea din imprudență ne apar în principiu împrejurările care determină apariția unui comportament negativ și atitudinea neadecvată față de interesele sociale și cele ale altor persoane în mod particular.

Putem afirma cu certitudine faptul că *gradul prejudiciabil* al infracțiunilor comise din imprudență este la fel de semnificativ precum și al celor manifestate prin vinovăție intenționată. Referindu-ne la progresul tehnico-științific din ultimii ani, putem evidenția anumite particularități ale acestuia vis-à-vis de caracterizarea infracțiunilor comise din imprudență:

a) se modifică în permanență caracterul și condițiile de muncă legate nemijlocit de sistemul complex de automatizare, mecanizare și cibernetică; se reorganizează sistemul managerial;

b) sînt utilizate noi tehnologii (electronice, biologice etc.), resurse naturale;

c) devine mai stringentă necesitatea respectării regulilor impuse de securitatea ecologică și apărarea mediului ambiant.

Ca și oricare fenomen social-juridic, criminalitatea din imprudență există în mod logic în cadrul societății. Este cazul de menționat că comportamentul imprudent al unei sau mai multor persoane în mare măsură creiază pericol unor terțe persoane (este suficient a menționa incidentul de la Cernobîl, Ucraina). Daunele materiale și fizice cauzate prin infracțiunile imprudente sînt destul de mari. Situația precum că unei atenții limitate este supusă criminalitatea imprudentă rezultă și din faptul expunerii în cadrul indicilor statisticii polițienești doar a majorității infracțiunilor intenționate, la capitolul criminalitate imprudentă fiind expusă doar informația vis-a-vis de accidente rutiere și neglijența de serviciu. Dacă apelăm la aceste infracțiuni, pe an ce trece constatăm o creștere a lor și, evident, ponderea substanțială în cadrul structurii generale a criminalității (în ansamblu constituind circa 4,5 %). Dacă apelăm la accidente rutiere, considerate de legea penală drept infracțiuni, constatăm următoarele: în anul 2018 în cadrul structurii criminalității accidente rutiere în Republica Moldova, constituiau aproximativ 4 %, ceea ce la rîndul lor, constituie circa 70% din cumulul infracțiunilor comise din imprudență.

Comportamentul criminal imprudent se manifestă în diferite sfere ale vieții umane. Printre cele mai tipice pot fi constatate:

- exploatarea mijloacelor de transport, care constituie izvor de pericol sporit;
- exploatarea mașinilor, agregatelor și a altor surse staționare de pericol sporit în cadrul activității de producție;
- realizarea lucrărilor în domeniul construcțiilor;
- realizarea activităților în cadrul mediului natural, legate de pericolul po-

luării, intoxicării etc.;

- transportarea și păstrarea substanțelor radioactive, nocive sau toxice;
- fabricarea produselor alimentare, a medicamentelor, tratarea persoanelor, asistența veterinară;
- activitatea persoanelor cu funcție de răspundere și altă activitate profesională, caracterizată prin posibilitatea survenirii unor consecințe prejudiciabile drept urmare a luării unor decizii eronate etc.

Luând în vedere cele consemnate, trebuie relevate următoarele modalități de comportament criminal imprudent, legat nemijlocit de încălcarea diferitor reguli:

- a securității la exploatarea mijloacelor de transport;
- de exploatare a obiectivelor energetice;
- de protecție contra incendiilor;
- la efectuarea exploatarea miniere sau a lucrărilor de construcție miniere;
- de securitate în întreprinderile sau secțiile supuse pericolului exploziei;
- de securitate ecologică și medicală;
- de realizare a activității profesionale și de administrare;
- de securitate patrimonială etc.

Autori ruși I. Teajkov, V. Eminov fac distincție între diferite categorii de infracțiuni imprudente, și anume:

1) infracțiuni săvârșite în afara sferelor de acțiune a mijloacelor tehnice și a unor surse de pericol social sporit (lipsirea de viață din imprudență, distrugerea sau deteriorarea din imprudență a bunurilor etc.);

2) infracțiuni comise în cadrul sferei de acțiune a unor mijloace tehnice și a unor surse de pericol social sporit (de exemplu, încălcarea regulilor de securitate a circulației rutiere și de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport; încălcarea regulilor de evidență, păstrare, transportare și folosire a substanțelor ușor inflamabile sau corozive etc.);

3) infracțiuni săvârșite în cadrul activității profesionale, dar în lipsa aplicării unor mijloace tehnice (de exemplu, încălcarea cerințelor securității ecologice, încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, încălcarea regulilor de securitate a sistemului informatic etc.);

4) infracțiuni legate de îndeplinirea funcțiilor administrative (pierderea documentelor ce conțin secrete de stat, unele modalități faptice ale divulgării secretului de stat etc.).

2. Factorii generatori ai infracțiunilor din imprudență

Referindu-ne la criminalitate în general, drept determinante ale acesteia pot fi constatate: *condițiile mediului social*, sub influența nefavorabilă a căroră are loc dezarmonizarea și deformarea necesităților, intereselor și sistemului de valori ale personalității concrete, ce devin o premisă a motivației criminogene; *motivația criminogenă*; *situația concretă de viață* care, interacționând cu particularitățile personalității, determină decizia de comitere a infracțiunii. În reali-

tate însă, motivația criminogenă reprezintă un lanț causal complicat și complex dintre mediul social, particularitățile personalității și particularitățile motivaționale.

Factorii criminalității din imprudență *constituie un ansamblu de cauze și condiții care determină decizia de a comite asemenea infracțiuni și realizarea lor ulterioară*. În general, infracțiunile din imprudență sînt caracterizate prin prisma unor asemenea motive precum:

- a) atitudinea disprețuitoare și ușuratică față de normele ce reglementează drepturile și obligațiunile funcționale, regulile de participare la traficul rutier, precum și modul de exploatare a mijloacelor ce prezintă pericol social sporit;
- b) caracterizarea personalității drept aptă de a fi supusă permanent riscului de oricare gen;
- c) tendința și fermitatea evitării unor consecințe infracționale în cazul în care sînt încălcate dispozițiile normative în vigoare.

Autorul M. Ugrehalidze atribuie toate cauzele de comitere a infracțiunilor din imprudență la categoria unui comportament impulsiv, argumentînd în acest context că voința și conștiința nu poate constitui sursa primară de intervenire a unor abateri de la regulile impuse.

Săvîrșirea infracțiunilor din imprudență e legată, de regulă, de:

- atitudinea superficială și lipsită de spirit de răspundere față de studiul unor reguli speciale de comportament și obținerea unor deprinderi de aplicațiune a acestora;
- lipsa unei succesiuni în ceea ce privește poziția și rolurile sociale, pregătirea neadecvată a specialiștilor, a persoanelor cu funcție de răspundere, a participanților la anumite activități;
- denaturarea sistemului de priorități, cînd în schimbul funcției de serviciu, carierei etc. se aduc daune sistemului de relații sociale care asigură respectarea unor reguli speciale;
- aflarea subiecților infracțiunii în condiții care împiedică respectarea regulilor impuse (cerințele compromise ale mediului, oboseala drept urmare a unui regim prea sever de activitate etc.). Cele evidențiate și determină în mare măsură diversitatea direcțiilor de combatere a criminalității imprudente în condițiile consemnate.

Evident că criminalitatea din imprudență în ansamblu, cît și fiecare infracțiune de asemenea gen luată aparte, reprezintă rezultatul unei corelații între un factor obiectiv (situație, mijloc) și unul subiectiv (personalitate și atitudine). În acest context, *comportamentul imprudent* posedă capacitatea de transformare a factorilor nepericuloși dintr-o anumită situație concretă în anumiți factori cu caracter periculos. Factorii care contribuie, prin esența lor, la crearea unei situații periculoase, indiferent de motivație și sursă, pot fi cei mai diverși, în mare măsură depinzînd de categoria infracțiunii comise. Determinarea și analiza acestora se impune drept necesară și obligatorie. În general, se face distincție

între factorii naturali care nu pot fi dirijați, factorii fizici (aglomerări rutiere), factorii care împiedică gradul de atenție a persoanei și factorii care condiționează lipsa protecției ori izolării mijloacelor care posedă grad de pericol social sporit. Potrivit afirmațiilor sociologice, chiar și cei mai experimentați conducători ai mijloacelor de transport cad sub influența situațiilor periculoase circa de 3-15 ori pe zi, însă, datorită unui comportament prudent și adecvat situației, reușesc evitarea acestor pericole. Nu este scăpată din vedere în cazul examinării factorilor unor accidente rutiere și starea reală a drumurilor, care constituie un factor primar în circa 28-39% din toate cauzele de accidente rutiere; dacă ne referim însă la intensitatea circulației transportului, atunci constatăm că pe timp de noapte este de 6-10 ori mai redusă comparativ cu ziua, deși accidentele în proporții de 60 la sută se comit anume noaptea.

Deci conținutul obiectiv și cel subiectiv deseori se contrapun, iar persoana acționează în conformitate cu situația creată și conform aprecierii subiective pe care o oferă faptului creat.

În contextul celor consemnate, luând în vedere faptul că motivația criminalității imprudente este dictată de anumiți factori obiectivi și subiectivi, aceștia, la rândul lor, sînt generați de anumiți factori cu caracter social, printre care:

- ✓ asigurarea materială neadecvată care împiedică realizarea măsurilor eficiente vizînd lichidarea cauzelor care favorizează situații periculoase;
- ✓ nivelul limitat de cunoștințe tehnico-științifice în domeniul regulilor de securitate la aplicarea unor mijloace avînd pericol social sporit;
- ✓ cunoștințe superficiale pentru unele persoane ocupate cu activitatea de administrare și, în general, activitatea profesională nemijlocită;
- ✓ existența unor lacune legislative referitoare la reglementarea relațiilor din domeniul securității publice;
- ✓ realizarea neeficientă a controlului referitor la starea și modul de utilizare a mijloacelor tehnice, de semnalizare etc.

Recomandările cu caracter general înaintate de știința criminologică despre cauzele criminalității - ca fenomen social negativ - pe deplin pot fi atribuite și la macronivelul criminalității din imprudență. În același timp, caracterul relativ de sine stătător și specificul criminalității din imprudență impune determinarea și concretizarea unor semne generale, relevarea unor cauze specifice, constatarea corelației acestora cu cauzele unor infracțiuni concrete. După cum a fost remarcat, cauza de bază a infracțiunilor din imprudență este lipsa de spirit de răspundere, atitudinea ușuratică față de obligațiunile de serviciu, lipsa de disciplină personală. Persoanele care comit asemenea infracțiuni ori în mod conștient, intenționat încalcă normele de comportament impuse, demonstrînd desconsiderarea față de obligațiunile sale, ori admit o atitudine necorespunzătoare față de obligația de serviciu, ușuratic și neatent apreciînd starea de lucruri, alegînd ca urmare o variantă de comportament neadecvată, care și dă naștere unor consecințe prejudiciabile.

La descrierea genezei comportamentului ilegal, V. Kudreavțev remarcă că acesta se formează pe baza apariției și dezvoltării continue a contradicțiilor și a conflictelor în diferite verigi ale procesului psihologic. La începutul acestor contradicții ne apare etapa formării morale nesatisfăcătoare a personalității, care are loc în situația unei crize a societății cu caracter economic, social, politic, ideologic, juridic. În aceste condiții, are loc coliziunea dintre calitățile persoanei și cerințele realității înconjurătoare, ceea ce se referă, în primul rând, la asemenea categorii ale personalității ca: necesitatea și interesele, normele morale și cunoașterea dreptului, stereotipul de comportament obișnuit și aprecierea lui de însuși subiect, precum și autoaprecierea personalității sale. În acest context, contrazi- cerile pot interveni între scopurile pozitive și rezultatele obiective cu caracter social negativ ale faptei, ceea ce este caracteristic infracțiunilor manifestate prin imprudență, când situația nu este gândită pînă la capăt, ci se ia o decizie timpurie.

Astfel, cauzele criminalității din imprudență sînt legate de:

- 1) relațiile egoiste de consum sau cele lipsite de spirit de răspundere față de regulile de securitate, precauție în activitatea profesională și individuală;
- 2) nivelul scăzut al pregătirii profesionale, a cunoștințelor și educației participanților la procesul de muncă, inclusiv a conducătorilor mijloacelor de transport, operatorilor mecanismelor în timpul procesului de producere cu aplicarea mijloacelor de pericol social sporit, a persoanelor cu funcție de răspundere care dirijează asemenea activități;
- 3) lipsa de disciplină a participanților la procesele care prezintă prin sine pericol social sporit.

Concluzionînd cele expuse, referindu-ne la încălcările regulilor de circulație rutieră, determinăm că la determinatele infracțiunilor din imprudență pot fi atribuite:

- a) cele *organizațional-tehnice* (starea deplorabilă a drumurilor);
- b) *neajunsurile organizațional-juridice* de reglementare normativă a procesului de circulație rutieră, a celor de muncă, care prezintă pericol în cazul exploatarei necorespunzătoare a lor; nivelul scăzut de pregătire, nihilismul juridic în conștiința socială;
- c) cele *organizaționale de dirijare* : asigurarea tehnică necorespunzătoare și reparația mijloacelor de transport, defectele în organizarea circulației rutiere etc.

3. Personalitatea infractorului ce comite infracțiuni din imprudență

Problema subiectului infracțiunii, pericolul social al infractorului constituie probleme centrale ale dreptului penal și ale științei criminologice. Conceptul de subiect al infracțiunii este caracterizat prin două aspecte ce evidențiază personalitatea infractorului: *juridico-penal*, legat de constatarea unor semne juridice constitutive (condiții ale răspunderii penale) și *criminologic*, care include anume semne social-demografice, individual-psihologice și sociale.

În literatura criminologică continuă să predomine opinia precum că persoa-

nele care au comis infracțiuni din imprudență, în particular încălcări ale regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport, sînt persoane cu un *grad și nivel social-integrat*, pentru care nu sînt caracteristice anumite deficiențe de conștiință juridico-morală. Rolul decisiv în acest caz îi revine situației de comitere a infracțiunii, în cadrul căreia personalitatea manifestă o limitare a calităților volitive și psihofiziologice.

În general, infractorii care comit infracțiuni din imprudență nu ating acel nivel și stabilitate în ceea ce privește deficiențele de ordin juridico-intelectiv, care sînt caracteristice în marea majoritate a cazurilor la persoanele care comit infracțiuni intenționate, însă sînt deosebite în baza acestor indici de persoanele care respectă normele impuse. Specificul deficiențelor care caracterizează persoanele ce comit infracțiuni din imprudență nu țin atît de atitudinea negativă față de normele juridice în general, cît de necunoașterea normelor concrete ori de nedorința, neacceptarea respectării lor, în lipsa pregătirii adecvate de a respecta normele de securitate generale și speciale în cadrul realizării unor genuri de activitate unde au manifestat imprudență.

Autorul rus S. Inșacov consideră că o particularitate a infractorului ce comite infracțiuni din imprudență este *gradul de pericol social mai redus* comparativ cu persoanele care comit infracțiuni intenționate.

Tipice pentru caracteristica personalității infractorului în cazul infracțiunilor comise din imprudență sînt egoismul, indiferența față de consecințele sociale ale deciziilor luate și acțiunilor întreprinse (dacă ele se prezintă ca necesare și acceptate persoanei), atitudinea față de regulile de exploatare a surselor de pericol social sporit ca despre anumite formalități. De aceea, infracțiunile din imprudență nu pot fi privite doar ca rezultat al unor acțiuni neîndemînatice în situația complicată creată. Desigur, o mare parte a infracțiunilor comise din imprudență sînt legate de neajunsurile pregătirii profesionale, lipsei de experiență.

Circa 3/4 din infracțiunile comise din imprudență se manifestă prin forma *sineîncrederii exagerate*. După esență, această formă de vinovăție este corelativă celei intenționate, deoarece vinovatul conștientizează însuși faptul de încălcare a normelor de precauție. Deficiențele orientării persoanelor care comit infracțiuni din imprudență se reflectă în motivele și în scopurile comportamentului, în acest context avînd importanță motivele și scopurile atît a folosirii mijlocului de transport, cît și a încălcării regulilor de securitate a circulației (dacă ne referim la cele mai răspîndite infracțiuni din imprudență).

Trebuie de avut în vedere faptul că *deficiențele de ordin moral- psihologic* ale personalității infractorului în cazul infracțiunilor manifestate prin forma imprudentă de vinovăție au loc pe fonul regresului stării morale a societății în ansamblu. Amoralismul și criminalitatea, după cum accentuează autorii ruși V. Burlacov și N. Cropaciov, constituie două părți ale aceleiași monede. Cu cît societatea este copleșită de amoralism, cu atît este mai ridicat nivelul de criminalitate și invers. Creșterea criminalității din imprudență în aceste condiții

devine legitate. Constatarea și studiul calităților negative ale personalității permite determinarea necesităților sociale care stau la baza comiterii lor, orientările predeterminate pentru realizarea eficientă a activității profilactice.

Dacă în cazul unor infracțiuni intenționate persoana infractorului promovează niște interese contrare voinței, scopurilor sociale, atunci în cazul unor infracțiuni imprudente, motivul esențial este legat de săvârșirea infracțiunii cu un *comportament neadecvat* regulilor societății. În cazul unei infracțiuni imprudente subiectul apare într-o explozie emotivă, care, evident, vine în contradicție cu nivelul personalității sale; de multe ori incriminarea depinzând de pregătirea morală a personalității și consecințele survenite.

Dacă ne referim la *comportamentul psihologic* al făptuitorului, care apare ca neadecvat regulilor sociale, acesta posedă anumite caracteristici și reflectă încălcarea unor anumitor reguli ce se referă la:

- conviețuirea socială (reguli nescrise);
- normele referitoare la anumite grupuri sociale și organizații obștești;
- normele civile;
- normele contravenționale etc.

Practica ne demonstrează că persoanele care comit infracțiuni din imprudență posedă în general un nivel intelectual mult mai ridicat decât cel al subiecților infracțiunilor intenționate, primele fiind comise, de regulă, în legătură cu activitatea realizată în cadrul diferitelor domenii ale vieții publice: sector de producere, transport, medicină, prestare de servicii, administrație publică etc. Evident că gradul prejudiciabil al infracțiunilor săvârșite din imprudență depinde de sfera activității persoanei care a comis fapta prejudiciabilă și mecanismul, mijloacele care au constituit semne concomitente ale infracțiunilor.

Sistematizând cele expuse, determinăm, în dependență de caracterul calităților negative care stau la baza motivației infracționale, câteva categorii de infractori ce comit infracțiuni din imprudență:

1) persoane nepregătite:

- în planul cunoștințelor;
- în planul cunoștințelor generale și speciale de securitate;
- în sfera tehnică;
- în capacitatea de a aprecia operativ și corect situațiile critice, a lua decizii raționale, a evita asemenea situații cu pierderi cât mai reduse;

2) persoane nechibzuite (nesocotite):

- lipsește deprinderea de a prevedea toate consecințele (urmările) acțiunilor (inacțiunilor) comise;
- lipsește atenția, neînțelegerea esenței sursei de pericol sporit, încrederea exagerată în sine;

3) persoane cu deficiențe psihofiziologice (vederea slabă, reacția întârziată etc.);

4) persoane cu dereglări funcționale (temporare) de la normele stării psihofizice;

5) persoane în descreștere morală (atitudinea indiferentă față de consecințe).

În procesul studiului criminologic al criminalității din imprudență este deosebit de importantă analiza interacțiunii personalității cu mediul social, deoarece comportamentul infracțional nu este generat numai de mediul social, precum nici numai de personalitate, dar anume de particularitățile de interacțiune dintre acestea.

4. Prevenirea criminalității imprudente

Oricare societate contemporană este cointereseată în micșorarea numărului de infracțiuni, în particular și în reducerea nivelului criminalității, în general. O direcție de bază în această activitate ar fi cea de *prevenire a infracționalismului*. Prevenirea infracțiunilor reprezintă un aspect indispensabil al procesului de reglementare și gestiune publică și, respectiv, întrunește în sine următoarele elemente componente: studierea stării, structurii, dinamicii; identificarea motivelor și condițiilor care generează și influențează infracționalitatea; analiza minuțioasă a proceselor sociale care au loc în societate (în baza acestora se prognozează dinamica infracționalității, se stabilesc măsurile de combatere a infracțiunilor de diferite categorii); lichidarea cauzelor și condițiilor care favorizează comiterea infracțiunilor; determinarea persoanelor predispuse de a comite infracțiuni și supunerea acestora unor procese educaționale și de prevenție; stabilirea răspunderii penale pentru persoanele care au comis infracțiuni; educarea și instruirea permanentă a populației. Fiecare dintre aceste elemente sînt necesare pentru funcționarea eficace a întregului sistem de prevenire a infracționalității (măsurile cu caracter juridico-penal trebuie privite separat, ca element aparte). Toate aceste elemente constitutive ale complexului preventiv al criminalității în ansamblu (precum și al criminalității din imprudență în mod special) sînt realizate la diferite niveluri, în diferite sfere ale vieții sociale și de diverse organe, avînd o orientare și scop mediat diferit.

De rînd cu unele momente comune pentru activitatea de prevenire a criminalității în ansamblu, prevenirea infracționalității imprudente posedă anumite *particularități specifice*, determinate în mare măsură de semnele constitutive ale infracțiunilor comise din imprudență și de motivația infracțională. Evident că infracțiunile comise din imprudență nu sînt caracterizate de anumite forme și metode specifice infracțiunilor intenționate, nu le este specifică forma pregătirii ori tentativei de infracțiune, este lipsă și participația la asemenea infracțiuni. Din aceste considerente, în activitatea de prevenire a infracțiunilor comise din imprudență nu pot fi utilizate pe deplin asemenea metode precum:

- 1) identificarea persoanei care pregătește comiterea infracțiunii;
- 2) localizarea infracțiunii începute;

3) identificarea grupărilor infracționale.

În primul rînd, spre deosebire de faptele comise în mod intenționat, priorității factorilor situativi în cadrul mecanismului infracțiunilor manifestate prin imprudență se presupune a acorda atenție deosebită anume măsurilor de prevenție.

În al doilea rînd, după cum a fost consemnat, criminalitatea din imprudență nu posedă anumite particularități specifice infracționalității intenționate.

Măsurile de prevenire sînt orientate preponderent în cazul infracțiunilor din imprudență spre *evitarea unui eventual prejudiciu*, dar nu asupra unor infractori posibili.

Este evident faptul că măsurile de prevenire a infracționalității imprudente depășește vădit limitele cadrului normativ cu caracter juridico-penal, avînd în vedere ideea comiterii acestor încălcări în diferite ramuri ale vieții sociale. În acest context, legiuitorul califică unele fapte drept infracțiuni după prejudiciul cauzat.

În cadrul activității de prevenire a infracțiunilor din imprudență, o deosebită semnificație o are activitatea orientată spre ridicarea conștiinței sociale și de drept, a disciplinei morale și de serviciu. Deci organizarea orientării profesionale și selectarea specialiștilor trebuie bazată pe anumite aptitudini profesionale, care, la rîndul lor, se inițiază pe anumite calități psihologice și fiziologice.

Toate aceste circumstanțe în mare măsură și determină *formele și metodele specifice* de profilaxie a infracțiunilor din imprudență. În contextul celor expuse, se pot evidenția trei niveluri de prevenire a infracțiunilor:

- 1) nivelul de ordin general;
- 2) nivelul special criminologic (prevenirea specială);
- 3) nivelul individual (prevenirea individuală).

Primul nivel include soluționarea unor probleme de ordin general cu caracter economic, social, ideologic, politic, cultural-educativ, organizațional-administrativ etc. Realizarea lor influențează nemijlocit asupra criminalității și asupra mecanismului comportamentului ilegal în ansamblu.

Cel de-al *doilea nivel* este legat de realizarea măsurilor diverse în cadrul grupurilor sociale concrete, colective, familii, unde au loc situații de conflict, intervin fapte negative.

Nivelul al *treilea*, cel cu caracter individual, se realizează față de persoanele care au comis acțiuni antisociale atît pe calea lichidării sau neutralizării factorilor negativi care au determinat acest comportament ilegal, cît și pe calea influenței nemijlocite asupra conștiinței lor.

În literatura de specialitate a fost expus punctul de vedere precum că măsurile de prevenire a imprudenței își au efectul cel mai potrivit la *nivel sociogeneral*. Nu sînt limitate de importanță nici *măsurile speciale* de prevenire, care pot fi reflectate generalizator în următoarele:

- perfecționarea tehnică a mijlocului de comitere a infracțiunii și ridicarea siguranței acestuia;

- realizarea măsurilor eficiente de control asupra modului de utilizare a diferitelor mijloace și diagnosticarea acestora;
- neutralizarea factorilor prejudiciabili specifici complexelor tehnice și minimalizarea unui eventual prejudiciu;
- reglementarea relațiilor din domeniul securității și perfecționarea continuă a normelor din aceste domenii;
- interzicerea accesului unor persoane străine asupra mijloacelor cu pericol social sporit, care nu au cunoștințe speciale în domeniu.

O mare importanță în cadrul activității de prevenire a criminalității în ansamblu, precum și a celei din imprudență în mod particular, revine organelor afacerilor interne. În cadrul activității de prevenire, inclusiv a criminalității imprudente, poliția aplică atât *măsuri de convingere*, cât și *măsuri de constrângere*. Deosebindu-se după conținut și alte semne, activitatea profilactică a organelor și subdiviziunilor organelor afacerilor interne se realizează ca un sistem de măsuri strâns legate între ele, supuse sarcinii de neadmitere a faptelor infracționale, inclusiv a celor din imprudență.

Cercetătorii străini, realizând un șir de investigații vizînd problema prevenirii infracțiunilor imprudente, au ajuns la concluzia că cele mai efective și stabile în acest plan sînt acele măsuri care nu sînt legate de influența asupra persoanei. În acest context, examinînd infracțiunile imprudente din domeniul transporturilor, accentul este pus pe:

- ridicarea nivelului de securitate a mijloacelor de transport și a altor mijloace tehnice;
- repararea drumurilor, includerea în acțiune a mijloacelor de reglare automată a circulației și a controlului asupra ei;
- dezvoltarea rețelei de acordare de servicii (reparație, odihnă etc.).

Oricum, orientarea profilactică a infracțiunilor comise din imprudență ține de fiecare caz în parte, fapt care impune influența asupra subiectului și situației concrete create.

În contextul celor menționate, pot fi constatate anumite etape de *prevenire individuală* a faptelor ilegale manifestate prin imprudență:

- a) se formează o bază de date referitoare la anumite activități și care ar conține factorii personali generatori ai probabilității comiterii infracțiunilor de acest gen - modelul imprudenței;
- b) diagnosticarea persoanelor în cauză, identificarea caracteristicilor persoanei predispuse a realiza anumite activități (de regulă, de gestionare ori pur profesionale);
- c) se contrapun caracteristicile de identificare cu caracteristicile modelului și se constată nivelul și caracterul comportamentului imprudent în anumite condiții obiective.

XVI. CRIMINALITATEA ECONOMICĂ

1. *Aspecte istorice și teoretice ale criminalității economice*

Deși are o istorie scurtă acest tip de criminalitate posedă o vitalitate de invidiat ce amenință securitatea națională și cauzează societății prejudicii morale și materiale enorme.

După cel de-al II Război Mondial, specialiștii în domeniul au înțeles că criminalitatea economică nu este un atribut doar din sfera producției, ci este specifică oricărei activități sociale, creînd de sine stătător și lărgind permanent baza de îmbogățire a societății. Baza dată o constituie informația, utilizarea proprietății intelectuale ca obiect al managementului, ce necesită controlarea producției și, în special, a evidenței contabile. Ultima este orientată victimologic, în prezent asupra organizării controlului asupra salariului ca tip tradițional de cheltuieli de producție. În anii '20 ai secolului trecut, acest control era fundamental, deoarece greutatea specifică a acestor cheltuieli constituia 80% din cheltuielile de producție, pe cînd azi nu e mai mare de 8-12%.

Cheltuielile principale sînt însă pentru procesele informaționale care controlează starea producției și căile de sporire a productivității muncii. Totuși, ele deocamdată nu au devenit obiect important al evidenței contabile și de aceea sînt în afara controlului. Acesta este unul din factorii esențiali care au condiționat apariția criminalității economice. Ea constituie, în esență, criminalitatea dirijării, care parazitează pe baza neajunsurilor tuturor verigilor de dirijare pe verticală.

Răspîndirea acestui tip de criminalitate a fost condiționată în mod considerabil de carențe în reglementarea juridică a relațiilor economice.

Proporțiile și ritmul creșterii criminalității în RM, care a parcurs abia prima etapă a transformărilor reorganizaționale și încă nu și-a reglat raporturile economice, se caracterizează atît prin crearea formelor criminale ale businessului, cît și prin criminalizarea mecanismului economic în genere. Infrafracțiunile economice includ astăzi un spectru larg de acțiuni diverse după indicii juridico-penali, combaterea cărora necesită o abordare corespunzătoare din partea statului, asigurare materială și perfecționarea legislației în vigoare, în conformitate cu cerințele actuale. Deficiențele date provoacă discordanța între interesele statului și ale subiecților economici. Aceasta îi impune să-și tăinuiască veniturile, să nu plătească impozitele, să realizeze anumite operații în sectorul tenebru. Statul, în scopul susținerii ordinii de drept declarate, este obligat să treacă la metodele administrative de dirijare a economiei, să ia măsuri fiscale severe, să amplifice urmărirea penală asupra activității economice tenebre. Totodată, prin asemenea metode nu poate fi stopată sau prevenită creșterea criminalității eco-

nomice, inclusiv a formelor ei organizate care se modifică permanent. Pentru a înțelege logica acestor schimbări, trebuie determinat obiectul criminalității economice și legitățile ei de dezvoltare.

Dacă la începutul sec. XX un factor important al producției era dreptul de proprietate asupra mijloacelor de producție și, respectiv, criminalitatea economică însemna atentarea asupra acestora, apoi pe la mijlocul sec. XX se atestă o directive a activității criminale îndreptată asupra ordinii de dirijare a economiei, care provoacă dezechilibrul ei și deformează structura producției.

În fosta URSS, criminalitatea economică a obținut un caracter masiv în anii '70 - '80, în perioada stagnării economice, deși puterea oficială nega categoric acest fapt. Ea era legată, în primul rând, de starea critică a economiei, de spiritul neprofesional de gestionare a resurselor, de lipsa controlului asupra raportului dintre muncă și consum.

Încălțările grave în repartizarea muncii au provocat un proces haotic de redistribuire a bunurilor, care s-a transformat ulterior în unul criminal organizat. Așa-numiții „*tehoviki*” și-au investit banii în producția ilegală și luptau între ei pentru piețe de desfacere. În perioada stagnării, în URSS s-au format nu doar clanuri criminale, ci baza „puterii a cincia”.

După dezintegrarea URSS, în 1991 a decăzut controlul administrativ, iar diverse forme de control economic (financiar, valutar, impozitar, vamal) au început să apară în RM, abia la începutul anului 1995.

Fondatorul teoriei criminalității economice, criminologul american E. Sutherland, în anul 1939 a introdus noțiunea de criminalitate a „gulerelor albe”, care includea activitatea ilegală a corporațiilor și, în primul rând, a managerilor lor.

În literatura criminologică din RM, problema criminalității economice a fost abordată abia la începutul anilor '70. Atunci au început să fie utilizați asemenea termeni precum „*criminalitate în sfera economică*”, „*infrațiuni economice*”, „*sabotaj economic*”, „*spirit negospodăresc*”, „*risipă*”, „*corupție*”, „*spălarea banilor*” etc.

Noțiunile de „*infrațiuni economice*” și „*infrațiuni în domeniul economiei*” sînt tratate adeseori drept identice. O. Iakovlev menționează că „*infrațiunile economice*” (delapidări, furturi, mituire, falsul în acte publice etc.) sînt *infrațiuni* acaparatoare și, totodată, sînt *infrațiuni* în domeniul economiei. Criminalitatea economică e definită de ultimul drept totalitatea atentatelor cu scop acăpărător asupra proprietății, sau ordinii de dirijare a economiei naționale, comise de persoanele ce ocupă anumite poziții sociale în structura economiei și au anumite atribuții, împuterniciri legate de acestea. Noțiunea de criminalitate economică este nu doar juridico-penală, ci și criminologică. Temei de grupare a acestor *infrațiuni* constituie legătura lor cu particularitățile concrete ale mecanismului economic. La rîndul său, V. Esipov definește această criminalitate drept acțiuni orientate spre obținerea unor avantaje economice prin metode ilegale, săvârșite de către subiecții activității economice.

Eforturile de bază ale cercetătorilor ce au studiat acest fenomen au fost orientate spre determinarea subiectului și obiectului atentatelor economice. E. Satherlend a atras atenție persoanelor ce ocupă o poziție socială înaltă și comit infracțiuni în procesul activității profesionale. Totodată, pentru majoritatea definițiilor moderne ale criminalității economice e specific faptul că nu vizează subiectul infracțiunii. Aceasta se explică prin faptul că în anii '70 ai sec. XX s-a lărgit considerabil șirul de acțiuni care constituie infracțiuni economice. Infracțiunile date sînt comise, de regulă, de întreprinzătorii particulari împotriva concurenților (încălcarea regulilor de concurență, spionajul industrial), de anumiți întreprinzători împotriva statului (obținerea ilegală a creditului de stat) sau de un grup de întreprinzători împotriva sistemului economic (încălcarea regulilor concurenței), sau împotriva societății.

Infracțiunile economice nu pot fi identificate cu „economia tenebră” care în ultimul timp e tot mai cercetată. Mult mai completă e definiția dată de E. Feig: *economia tenebră include activitatea economică care, din anumite motive, nu e trecută în evidența statistică oficială.*

Reieșind din aceasta, el distinge 2 componente de bază ale economiei tenebre:

- 1) activitatea economică legală, netăinuită, care nu este impozitată și, din anumite motive, nu este inclusă în statistica oficială („economia neformală”);
- 2) activitatea economică ilegală conștient tăinuită.

Legislația țărilor cu economie de piață dezvoltată determină drept infracțiuni economice grave diverse încălcări ale regulilor concurenței libere. Acest tip de încălcări reflectă trăsăturile caracteristice de bază ale obiectului criminalității economice. E cunoscut faptul că concurența constituie un factor de autoreglare și autodirijare al subiectelor economiei de piață. Ea subordonează interesele personale celor sociale, impune producătorii de mărfuri să reducă cheltuielile de producție și să sporească calitatea produselor și serviciilor. Astfel, concurența este factorul fundamental al sistemului de dirijare al economiei de piață. Din aceste considerente, atentarea asupra concurenței libere este examinată drept infracțiune gravă care provoacă degradarea bazei de dirijare a economiei.

În RM sînt răspândite următoarele fapte care ar putea fi apreciate, calificate ca și infracțiuni economice:

- încălcarea regulilor de creditare;
- practicarea ilegală a activității de întreprinzător;
- abuzurile în domeniul privatizării;
- cauzarea pagubelor statului prin operații comerciale ilegale, care au fost săvîrșite prin intermediul firmelor fictive;
- escrocherii financiare;
- infracțiuni în domeniul economiei externe. Mult mai tentantă pentru infractori este exportarea ilegală a producției industriale și agrare de mare rentabilitate, care constituie una din sursele principale de venit ale republicii;

- contrabanda și antrenarea în activitatea infracțională a funcționarilor de stat;
- spălarea banilor;
- producerea băuturilor alcoolice falsificate ș.a.

Criminologii din străinătate menționează în special prejudicial moral pricinuit de criminalitatea economică, deoarece distruge sistemul existent al valorilor sociale, încrederea în dreptatea și echitatea institutelor publice și ale structurilor de antreprenoriat.

Reieșind din cele menționate, constatăm că criminalitatea economică are următoarele caracteristici:

- cuprinde diverse abuzuri ale subiecților gestiunii economice care atentează asupra procesului de dirijare a economiei;
- este realizată în procesul activității profesionale a subiecților gestiunii economice;
- cauzează prejudicii materiale, fizice și morale considerabile societății și anumitor cetățeni;
- constă din multiple episoade ale infracțiunilor;
- poate fi comisă atât de persoane fizice, cât și juridice;
- creează dificultăți de identificare atât a subiectului infracțiunii, cât și a victimelor infracțiunilor economice.

Criminalitatea economică se caracterizează prin latență înaltă. Adeseori ea e comparată cu un aisberg, 2/3 din masa căreia se află sub apă. Referitor la latența infracțiunilor cercetătorii au făcut anumite concluzii, printre care:

- 1) criminalitatea economică are, de regulă, latență naturală (statistica oficială nu reflectă răspândirea criminalității economice, ci activismul luptei împotriva acesteia);
- 2) infracțiunile economice, în comparație cu alte infracțiuni, au un nivel mai înalt de latență, dificultățile obiective de demonstrare a comiterii infracțiunilor de acest tip (a prezenței infracțiunii, de susținere a cauzei penale cu referire la acest tip de infracțiune) constau în faptul că, în caz de pornire a cauzei penale, pronunțarea sentinței de condamnare e complicată.

Concluzionând, am putea oferi o definiție amplă a criminalității economice care:

- a) este proprie oricărui stat și este rezultatul activității criminale intelectuale a persoanei în scopul atragerii ilegale a unei părți din resursele economice. În țările cu relații de piață nedezvoltate este favorizată de baza legislativă necorespunzătoare realităților economice;
- b) apare în domeniul dirijării proprietății publice sau private și e legată de depășirea atribuțiilor de serviciu în scopuri acaparatoare,
- c) frânează dezvoltarea relațiilor de piață, a concurenței libere și, în final, subminează bazele securității economice a statului;
- d) stimulează capatul „tenebru”, corupția și criminalitatea organizată;
- e) provoacă instabilitatea socială, subminează autoritatea publică.

2. *Clasificarea infracțiunilor economice*

Problemele criminalității economice au fost abordate la consiliile ONU privind prevederea criminalității și tratarea delicvenților. În una din rezoluțiile sale, Consiliul al șaptelea al ONU a definit infracțiunile economice drept deosebit de periculoase și a determinat necesitatea de intensificare a luptei împotriva acestora. Schema simplificată a infracțiunilor economice a fost prezentată prin următoarea componență: infracțiuni monopoliste, escrocherii (mituire, abuz de încredere, înșelarea cumpărătorilor); escrocherii cifrice; crearea organizațiilor fictive; falsificarea actelor de contabilitate, încălcarea cerințelor ergonomice și standardelor, erorile intenționate în descrierea mărfurilor, concurența neloială; contravenții financiare, eschivarea de la plata impozitelor, contravenții vamale, bursiere și bancare, încălcări ce cauzează daune mediului înconjurător; „spălarea” banilor și a proprietăților obținute pe cale ilegală.

Tradițional infracțiunile economice sînt clasificate ori în baza legislativă, ori după obiectul atentatului. Uneori gruparea este prezentată ca o listă de delictе economice.

Unele clasificări sînt elaborate după criterii concrete, cum ar fi clasificarea profesorului german I. Kaizer. În primul grup, el reunește infracțiunile împotriva sistemului de schimb bancar și acționar, sistemului de credite, de asigurare și concurență liberă, inclusiv abuzul de încredere și bancrotizarea fictivă, încălcarea drepturilor de autor și a drepturilor de marcă. În al doilea grup este eschivarea de la plata impozitelor, infracțiunile vamale, escrocheriile cu subvenții, extorcări și mituire. În al treilea bloc el include încălcarea legislației privind securitatea muncii, infracțiunile împotriva consumatorilor și a mediului înconjurător.

Un alt savant german M. Șnaider delimitează 3 sectoare economice care constituie obiect al atentatelor infracționale economice:

- 1) infracțiuni ce atentează asupra sectorului bancar și creditar;
- 2) infracțiuni ce atentează asupra sectorului de construcții și asupra patrimoniului imobiliar;
- 3) infracțiuni ce atentează asupra sectorului transport și turism.

E relevantă și o altă clasificare a infracțiunilor economice:

- infracțiuni legate de abuzul de fonduri investiționale și de prejudiciere a partenerilor, acționarilor, investitorilor (operații ilegale cu actele de contabilitate, cu acțiunile și investițiile);

- infracțiuni legate de abuzul de capitalul depozitar și care cauzează prejudicii creditorilor sau garanților (insolvabilitatea fictivă, escrocherii în domeniul asigurării, manipulațiile cu subvenții);

- infracțiuni legate de încălcarea regulilor de concurență liberă (spionajul industrial, majorarea sau scăderea artificială a prețurilor, tranzacția ilegală privind fixarea prețurilor, reclama fictivă);

- infracțiuni ce lezează drepturile consumatorului (producerea mărfurilor necalitative, escrocherii ce pricinuesc daune consumatorilor);

- infracțiuni împotriva mediului înconjurător (poluarea bazinelor de apă și a atmosferei, încălcarea regulilor de construcție etc.);
- infracțiuni ce atentează împotriva sistemului financiar (escrocherii cu resursele financiare, eschivarea de la plata impozitelor, încălcarea regulilor comerțului etc.);
- infracțiuni legate de abuzurile în domeniul asigurării sociale și pensionare;
- infracțiuni legate de încălcarea intenționată a regulilor tehnicii de securitate, care pricinuieste pagube materiale și fizice colaboratorilor;
- mituirea comercială;
- infracțiuni informatice.

Autorul O. Litvac, în funcție de subiecți și metodele de comitere, infracțiunilor economice le divide în trei grupe:

- 1) sustragerea patrimoniului, indiferent de forma de proprietate, prin însușire, irosire, depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și furtul prin utilizarea accesului legal la obiectul infracțiunii;
- 2) infracțiuni acaparatoare comise cu depășirea atribuțiilor de serviciu (eschivarea de la plata impozitelor, escrocherii cu resursele financiare etc.);
- 3) infracțiuni acaparatoare în domeniul comerțului, serviciilor și altor forme de business particular fără depășirea atribuțiilor de serviciu și fără semne evidente de delapidare (falsificarea banilor, contrabanda etc.).

Din punct de vedere juridico-penal, infracțiunile economice pot fi clasificate în:

- I. Infracțiuni economice cu caracter general:
  - a) practicarea ilegală a acțiunii de întreprinzător;
  - b) pseudoactivitatea de întreprinzător.
- II. Infracțiuni economice în domeniul finanțelor:
  - a) fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși sau a titlurilor de valoare false;
  - b) fabricarea sau punerea în circulație a cardurilor sau a altor carnet de plată false;
  - f) dobândirea creditului prin înșelăciune;
  - c) încălcarea regulilor de creditare;
  - d) utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau externe garantate de stat;
  - e) spălarea banilor;
  - f) evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor;
  - g) abuzurile la emiterea titlurilor de valoare;
  - h) contrabanda;
  - i) eschivarea de la achitarea plăților vamale;
  - j) însușirea, înstrăinarea, substituirea sau tănuirea bunurilor, sechestrate sau confiscate;
  - k) insolvabilitatea intenționată;
  - l) insolvabilitatea fictivă.

III. Infracțiuni economice în domeniul comerțului:

- a) limitarea concurenței libere;
- b) concurența neloială
- c) constrângerea de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei;
- d) transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz;
- e) înșelarea clienților;
- f) primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației.

IV. Infracțiuni economice în domeniul construcțiilor:

- a) executarea necalitativă a construcțiilor;
- b) încălcarea regulilor de exploatare, reparații și modificare a locuințelor dintr-un bloc de locuit.

Toate clasificările expuse înlesnesc sistematizarea și analiza amănunțită a infracțiunilor economice.

3. Caracteristica criminologică a persoanelor care comit infracțiuni economice

Studierea personalității infractorilor economici permite determinarea legăturilor lor de comportare. Pentru a caracteriza persoanele ce comit infracțiuni economice e important să stabilim datele cu privire la structura personalității acestora, care include indicii social-demografici și juridico-penali, rolul și poziția socială, calitățile morale, particularitățile psihologice.

Toate aceste indicii pot fi grupate astfel:

- 1) atitudinea față de diverse valori sociale, obligațiile de muncă, proprietate în condițiile formării noilor relații economice;
- 2) caracterul și valoarea economică a cerințelor și a intereselor persoanei, precum și a tendințelor și a metodelor de satisfacere a acestora (legale, ilegale, criminale);
- 3) autojustificarea faptului că activitatea criminală este utilă pentru interesele businessului și societății.

Pentru o caracterizare generală a personalității infractorului din domeniul economic putem aplica clasificarea criminologică a infractorilor, ceea ce contribuie la sistematizarea trăsăturilor tipologice ale unor grupuri de infractori și la relevarea mecanismului de formare a personalității lor.

În cadrul clasificării criminologice, o importanță deosebită are determinarea gradului de comunitate, generalitate al grupurilor de clasificare. Mult mai generală dintre acestea este grupul persoanelor ce comit infracțiuni economice. La etapa următoare delimităm persoanele ce comit anumite tipuri de infracțiuni economice (împotriva proprietății, în domeniul antreprenorial etc.). Alte grupări pot fi efectuate conform componenței de infracțiune din Codul Penal al RM, în incidența căruia se află infracțiunea comisă, după regiuni, după indici

speciali sau de alt gen (de exemplu: în cazul delapidărilor la locul de muncă se delimitează persoanele care comit delapidări într-un anumit domeniu al economiei, sistem financiar, sferă a serviciilor etc.)

Cercetările criminologice a subiecților infracțiunilor de sustragere comise la locul de lucru, în cadrul industriei alimentare, comerțului și alimentației publice, indică că 37% din infracțiuni au fost comise de persoanele material responsabile, iar 11% - de alți funcționari. Toate aceste infracțiuni erau comise după un plan bine elaborat din timp.

Infractorii economici pot fi clasificați în funcție de domeniul în care comit infracțiunile: în domeniul impozitar, financiar-creditar, antreprenorial, bugetar, comercial, al serviciilor comunale etc. Într-un grup aparte sînt delimitate persoanele care practică fabricarea sau realizarea banilor sau hîrtilor de valoare false; fabricarea în scopul realizării, realizarea sau utilizarea în alt mod a hîrtilor de valoare false nestatale; falsificarea mărcilor poștale și a biletelor de călătorie; fabricarea ilegală, falsificarea, utilizarea sau realizarea timbrelor false ale impozitelor indirecte. Caracterizînd persoanele ce atentează asupra obiectelor privatizate, trebuie să ținem cont de faptul că în cadrul acestui proces există posibilitatea legalizării capitalurilor tenebre. Conducătorii structurilor care urmează a fi privatizate tind să acapareze proprietatea publică, să-și însușească pachetul acțiunilor de control ale întreprinderilor privatizate. În scopul diminuării prețului de vînzare al obiectelor expuse la licitație, infractorii utilizează relațiile sale, prin scheme de corupție și neutralizează concurenții constrîngîndu-i să renunțe la participarea la negocierile de privatizare. Această situație contribuie la crearea structurilor criminale, la formarea conducătorilor acestora, care influențează distructiv asupra dezvoltării normale a pieței de mărfuri și servicii. În rezultatul concurenței viciate apare o categorie de persoane care impun creșterea artificială a prețurilor sau menținerea acestora în continuare; fac uz de violență pentru schimbarea sau fixarea artificială a prețurilor; acționează împotriva activității antreprenoriale legale; impun îndeplinirea sau neîndeplinirea obligațiilor funcționale; aplică alte metode de violență ce pot fi calificate drept infracțiuni împotriva vieții, sănătății, libertății, cinstei și demnității cetățenilor.

O infracțiune economică tipică pentru gospodăriile agrare este sustragerea, însușirea roadei. Mai mult de 60% din aceste infracțiuni sînt comise de angajații acestor gospodării, inclusiv de persoanele ce se ocupă de colectarea, transportarea și depozitarea roadei. Dintre aceștia, șoferii constituie 25%, funcționarii - 10%, tractoriștii - 8,7%, combainerii - 5,8%, lucrătorii de la depozit - 4,5%.

Persoana delapidatorului în genere, se caracterizează prin raportul dintre femei și bărbați, cota cărora este aproape egală: 4:6 respectiv, pe cînd în cadrul criminalității per ansamblu acest raport este de 2:8. Aceasta se explică prin faptul că femeile mai frecvent ocupă funcții ce țin de evidență, deservirea valorilor material-comerciale în domeniul comerțului și prestarea serviciilor sociale.

Totodată, printre foști conducători de diferit nivel, care constituie 1/3 dintre condamnații pentru furturi organizate, domină bărbații.

Conform datelor cercetărilor statistice, doi din trei condamnați pentru infracțiuni economice au studii medii sau superioare. Fiecare a cincina delapidare comisă prin depășirea atribuțiilor de serviciu este săvârșită în grup. În ultimul timp, se observă tendința de creștere a criminalității economice organizate, ceea ce reprezintă un nou nivel calitativ al criminalității profesionale de grup. Grupările criminale organizate din domeniul economic se caracterizează printr-un nivel înalt de asociere a infractorilor în limitele regiunii, țării, prin ierarhizare strictă, delimitare a liderilor, care nu participă la comiterea infracțiunilor concrete, ci îndeplinesc funcții organizatorice, de dirijare, ideologice și corupționale. Ei atrag în criminalitatea economică funcționari publici, inclusiv colaboratori ai organelor de ocrotire a normelor de drept, pentru a-și masca activitatea criminală și a lichida concurenții de afaceri. Se observă, de asemenea, joncțiunea infractorilor economici cu reprezentanții criminalității generale.

Drept motive de practicare a criminalității infracționale în domeniul economiei constituie aviditatea, lăcomia de bogății imense, tendința de a poseda obiecte de prestigiu neaccesibile oamenilor simpli, ocuparea funcțiilor înalte în structurile puterii și alte structuri. În cadrul grupurilor criminale organizate o parte a mijloacelor obținute pe cale ilegală sînt repartizate pentru coruperea persoanelor publice.

4. Determinantele criminalității economice

Analizînd acest fenomen trebuie să ținem cont nu doar de factorii de scurtă durată, ci și de acei de durată medie și lungă, care determină tendințele de dezvoltare a criminalității economice. Factorii de scurtă durată acționează de regulă în perioada proceselor de tranziție din societate care durează de la cîteva luni pînă la cîteva ani. Drept exemplu ar fi acumularea inițială de capital în RM, redistribuirea proprietății etc. După 1990 s-au suprapus factorii negativi legați de criza financiară globală. Factorii de durată medie acționează la anumite etape de transformare a societății.

Asemenea etape durează uneori pînă la 40 de ani, în acest timp au loc schimbări esențiale în funcționarea economiei. Factorii de lungă durată de existență a criminalității economice își au rădăcinile în contradicțiile de dezvoltare a societății, în schimbarea formelor de proprietate, în problemele de integrare a RM pe piața mondială, în tradițiile relațiilor economice, în gradul de asigurare juridică și informațională a activității de afaceri etc.

Sectorul enorm al economiei tenebre din RM e legat de problema nesoluționată a integrării proprietății private în sistemul macro-economic, de excluderea oficială a acesteia din sistem și totodată de utilizarea vastă ilegală a mecanismelor economico-juridice în cadrul economiei. Plus la aceasta, lipsește o tradiție de existență a mediului de afaceri, a societății civile, a democrației, a unui sis-

tem dezvoltat de control social asupra autorităților publice, izolarea economică relativă a țării etc.

Criminalitatea economică este influențată nu doar de relațiile economice ci și de alte tipuri de relații sociale-politice, juridice, culturale, psihologice. Contradicțiile dintre diversele ramuri ale puterii publice nu doar suprimă posibilitatea realizării unei politici de stat unice de reformare a economiei, dar creează un anumit vacuum de putere, dispersează spațiul politico-economic, de care caută să profite grupările oligarhice contrar intereselor publice. Un alt fenomen al realității specifice din RM este psihologia de respingere a economiei de piață de către masele largi a populației, inacceptabilitate succesului personal al unor persoane aparte.

Reieșind din cele expuse, să delimităm determinantele fundamentale ale criminalității economice din RM la etapa actuală de dezvoltare, ținând cont de factorii de scurtă durată, de durată medie și lungă.

Factorii de lungă durată:

- imperfecțiunea mecanismului economic de utilizare a diverselor forme de proprietate, expulzarea proprietății private din cadrul sistemului oficial de gestiune economică;
- lipsa relațiilor de piață civilizate, a concurenței cinstate, prezența unor multiple disproporții (ale prețurilor, ramurale etc.);
- vacuumul informațional referitor la multiple procese socioeconomice, decizii de dirijare și la controlul asupra îndeplinirii acestora;
- lipsa unor tradiții democratice în mediul populației (atât economice, cât și politice), cultura juridică slabă, ceea ce conduce la nerealizarea obligațiilor față de stat, inclusiv neachitarea impozitelor;
- contradicțiile dintre sistemul administrativ de comandă la care Republica Moldova a renunțat și economia de piață, în care încă nu sa încadrat.

Factori de durată medie:

- monopolizarea excesivă a economiei (chiar în comparație cu alte foste republici ale URSS), prezența unui complex militar-industrial puternic, dar contradictoriu economiei de piață;
- specializarea producției și a exportului pe materie primă, ceea ce provoacă regresul și orientarea economiei împotriva pieței, realizarea de către republică a politicii de dumping pe piața mondială;
- implicarea administrativă excesivă în economie, limitarea activității de afaceri și a orientării spre eficiența producției, cheltuielile mari pentru întreținerea aparatului de conducere, oferirea înlesnirilor unor persoane juridice și fizice;
- nivelul înalt al corupției în sistemul organelor puterii și dirijării de stat, „tenebrizarea” economiei.

Factorii de scurtă durată:

- lipsa unității moral-psihologice a societății, a coordonării acțiunilor conform direcțiilor principale de reformare a sistemului politic și economic;

- presiunea impozitară exagerată asupra subiecților economici care îi constrînge să treacă în sectorul tenebru;
- rămînerea în urmă a asigurării juridice a contracarării criminalității economice de ritmul creșterii acesteia și necesitatea de a intensifica lupta cu ea;
- lacune în dezvoltarea infrastructurii pieței din cadrul economiei moldovenești, incapacitatea ei de a asigura rotația normală a investițiilor, capitalurilor, mărfurilor, forței de muncă, ineficiența controlului de stat în acest domeniu;
- capacitatea scăzută de plată a majorității cetățenilor, pauperizarea maselor largi ale populației, ceea ce îi plasează mai jos de limita sărăciei;
- lipsa protecției juridice a majorității subiecților economici împotriva abuzurilor, constrîngerilor și extorcărilor funcționarilor aparatului de stat de la orice nivel.

Procesul de criminalizare a economiei a fost favorizat și de *imperfecțiunea legii cu privire la antreprenariat*, în baza căreia au fost înregistrate inițial mai multe firme utilizate pentru legalizarea veniturilor ilegale și voalarea diverselor acțiuni ilicite în domeniul economiei. De producerea mărfurilor se ocupau de fapt un număr infim de structuri antreprenoriale, majoritatea acoperind activitatea grupurilor criminale organizate.

Prin intermediul legislației imperfecte a fost dezvoltată inflația. Aceasta a permis subiecților întreprinzători să primească credite mari cu procente simbolice din contul resurselor financiare a instituțiilor bancare. Folosind aceste credite și beneficiind de informația corespunzătoare, înainte de fiecare mărire a prețurilor, s-a purces la procurarea mărfurilor produse în sectorul economiei publice la un preț redus. Apoi aceleași mărfuri se realizau cu prețuri mai mari de cîteva ori decît cel inițial. Din contul acestor vînzări se acumula capital tenebru, care era convertit și depozitat peste hotarele RM.

Începînd cu anul 1996, conform statisticii, s-a observat o tendință de diminuare a nivelului criminalității economice. Totodată, analiza criminologică a factorilor care influențează criminalitatea economică și starea luptei cu aceasta, precum și rezultatele cercetărilor științifice demonstrează că nivelul criminalității înregistrate nu corespunde situației criminogene reale din societate. Conform concluziilor aprecierii experților, în țările CSI rămîn în afara evidenței peste 40% din infracțiunile general-penale și aproximativ 95% din infracțiunile economice și de serviciu.

Un factor determinant important al criminalității economice este *șomajul* care a atins cote majore în ultimii trei decenii. Analiza datelor statistice și a altor materiale ale organelor de ocrotire a normelor de drept și de control dovedesc o creștere intensă a criminalității economice în sectorul privatizării patrimoniului public, sistemului bancar și financiar-creditar, activității economice externe, complexului energetic și de combustibil și a domeniului transportului.

Un factor stimulator al criminalității economice sunt *lacunele politicii stabilirii prețurilor*. Existența concomitentă a diferitor prețuri pentru produse si-

milare (în special pentru mărfuri de primă necesitate) au creat premise pentru utilizarea acestora în scopul obținerii unor profituri ilegale. În aceste condiții s-au răspândit fenomenul corupției, relațiile normale contractuale fiind înlocuite de operațiile de barter pentru satisfacerea necesităților unui cerc îngust de funcționari, precum și pentru speculațiile de proporții.

Orientarea strategică pentru RM ar fi formarea unei economii de piață în baza diferitor forme de proprietate care concurează efectiv. Totuși, lacunele din legislația noastră și lipsa cadrelor calificate permit crearea căilor de spălare a banilor în procesul de privatizare a proprietății publice. Sînt foarte frecvente cazurile de scădere a valorii de cost a obiectelor, de sporire a datoriilor de credit, falsificarea actelor de audit etc.. Drept urmare, o mare parte a mijloacelor provenite în urma privatizării nu ajung în bugetul public, activitatea întreprinderilor privatizate nu este practic controlată postum procesului privativării.

5. *Prevenirea infracțiunilor economice*

Dezvoltarea economică a RM a înregistrat o scădere în ultimii ani. A scăzut volumul lucrărilor de construcție și traficul de mărfuri pe calea ferată, s-a micșorat producția în sectorul agrar. Dezvoltarea economiei constituie un factor primordial în profilaxia social-generală a infracțiunilor economice care are funcția de lichidare sau neutralizare a fenomenelor negative ce le determină.

Problema prevenirii infracțiunilor economice a fost frecvent abordată în literatura criminologică autohtonă. În particular, a fost menționat faptul că eficacitatea contracarării criminalității economice e legată, în primul rînd, de perfecționarea legislației impozitare, care trebuie să aibă funcție stimulatorie și să nu suprime producătorul. Aceasta va lichida substratul criminalității economice - *economia tenebră*. Această funcție trebuie executată de puterea legislativă și executivă pentru a evita impulsurile generatoare ale tensiunii sociale. În afară de aceasta, în activitatea de creare a dreptului, trebuie implementată expertiza criminologică a proiectelor de lege. Atîta timp cît aceasta va lipsi, legile adoptate riscă să fie în conflict cu interesele publice.

Nu mai puțin importantă pentru prevenirea infracțiunilor economice este optimizarea activității tuturor organelor de ocrotire a normelor de drept, a organizațiilor sociale implicate în această activitate. Majoritatea cercetătorilor au ajuns la concluzia că trebuie delimitate trei direcții ale activității lor de prevenire:

- 1) relevarea și lichidarea (neutralizarea) factorilor criminogeni, care condiționează real aceste infracțiuni (prevenirea generală);
- 2) depistarea și suprimarea infracțiunilor în curs de pregătire (prevenirea specială);
- 3) determinarea persoanelor capabile de comiterea infracțiunilor și luarea măsurilor educaționale față de ele.

În legătură cu faptul că procesul de luptă cu criminalitatea economică este

complicat, trebuie antrenat potențialul științific al statului în scopul elaborării unor propuneri concrete privind perfecționarea activității tuturor subiecților profilaxiei infracțiunilor și coordonarea acțiunilor lor interdependente. Elaborarea măsurilor organizațional-practice e rezonabil să fie trecute în competența subdiviziunilor responsabile de prevenirea infracțiunilor din domeniul economiei.

În sistemul organelor de drept, aceste subdiviziuni sînt reprezentate de Centrul Național Anticorupției, Inspectoratul Național de Integritate și Inspectoratul Fiscal de Stat. Activitatea acestor servicii, în cazul unor colaboratori incoruptibili, cinstiți și onești, trebuie să corespundă standardelor internaționale, să fie transparentă la maximum și explicită atît pentru societate, cît și pentru întreprinzători, pentru a îndeplini cu eficiență următoarele sarcini:

- a) să prevină oportun, să descopere și cerceteze infracțiunile din domeniul economic comise la întreprinderi, în organizații, structuri comerciale, sistemele bancar și financiar-creditar, să obțină recompensarea deplină a pagubelor cauzate, să asigure protecția cetățenilor împotriva atentatelor criminale;
- b) să utilizeze activ mijloacele mass-media pentru reflectarea stării criminalității economice din republică și a direcțiilor de luptă cu aceasta.

Efect profilactic pot avea *măsurile de perfecționare a activității organelor de control* care să fie împuternicite cu drepturile organelor de anchetă. Conjugarea controlului aprofundat a activității economice sau logistice cu aplicarea măsurilor operative corespunzătoare a avut efecte pozitive în multiple țări.

Infracțiunile de rezonanță descoperite în ultimul timp în sfera economică externă demonstrează necesitatea creării unui mecanism principial nou de control valutar-vamal, care să fie bazat pe interacțiunea organizațională a organelor financiare, bancare și vamale. Drept rezultat al imperfecțiunii unui atare control statul nostru pierde anual mijloace valutare în sumă de miliarde, care ajung pe conturi bancare în țările străine.

Un factor de stopare a infracțiunii economice este aplicarea de către autoritățile publice locale a *măsurilor cu caracter organizator-gestional*, fiind vorba în primul rînd de sporirea posibilităților sistemului de asigurare tehnico-materială, de determinarea regulilor de locațiune a încăperilor nelocuibile; desfășurarea iarmarocelor specializate pentru asigurarea tehnico-materială a diverselor structuri ale businessului.

Un obstacol important pentru infracționalitatea economică constituie măsurile orientate spre lichidarea crizei neachitărilor din diverse ramuri ale economiei și a utilizării iraționale a mijloacelor bugetare, în particular:

- executarea controalelor complexe de către ministerele și agenții corespunzătoare, privind legalitatea realizării operațiunilor comercial-valutare de către subiecții antreprenoriali care activează pe lîngă întreprinderile de stat, relevarea faptelor de obținere a profitului prin extragerea din circulație a diferenței

dintre prețurile de cost și prețurile de detaliu ale mărfurilor și serviciilor;

- asigurarea unui control strict asupra procesului de transfer a mijloacelor bugetare cu scop de asigurare publică, pînă la momentul primirii lor de către destinatar, precum și asupra procesului de stingere a datoriilor.

La etapa actuală, sarcina primordială de luptă cu criminalitatea economică constituie ieșirea din criza generală care a început încă în anii '90 ai secolului XX, iar sarcina strategică este trecerea spre economia de piață orientată spre societate, demonopolizarea ei și crearea condițiilor de concurență loială.

XVII. CRIMINALITATEA PENITENCIARĂ

1. *Noțiunea și caracteristica criminalității penitenciare*

Vectorul principal care direcționează activitatea autorităților publice din Republica Moldova sînt reformarea și perfecționarea procesului de executare a pedepselor penale, în strictă conformitate cu exigențele stabilite de standardele internaționale.

În pofida eforturilor depuse, nivelul faptelor infracționale săvîrșite de către condamnați în locurile de detenție este destul de ridicat. În anul 2021, cota-parte a acestor fapte prejudiciabile constituia 9,1% din totalul infracțiunilor săvîrșite.

Criminalitatea penitenciară reprezintă un compartiment al criminalității, care cuprinde totalitatea infracțiunilor săvîrșite de condamnați în timpul executării pedepsei, fiind marcată de grave încălcări de drept.

Faptele penale care se înscriu în criminalitatea penitenciară pot fi clasificate după mai multe criterii, și anume:

1) *după gradul prejudiciabil* - în ușoare, mai puțin grave, deosebit de grave și excepțional de grave;

2) *după forma de vinovăție* - infracțiuni săvîrșite din intenție și din imprudență;

3) *după obiectul de atentare și motivele de săvîrșire* - infracțiuni împotriva ordinii de executare a pedepselor, infracțiuni violente, de profit și infracțiuni de serviciu;

4) *după semnele social-demografice* - infracțiuni săvîrșite de bărbați, femei și persoane minore;

5) *conform semnelor cu caracter juridic* - infracțiuni prevăzute de diferite capitole din Codul penal.

O bună parte din infracțiunile săvîrșite de către condamnați sînt specifice pentru această categorie de infractori, deoarece sînt comise în timpul executării pedepsei. Din această categorie fac parte următoarele infracțiuni: evadarea din locurile de deținere (art.317 C.P. al R.M.); înlensnirea evadării (art.318 C.P. al R.M.); eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoarea (art.319 C.P. al R.M.); nesupunerea prin violență a cerințelor administrației penitenciare (art.321 C.P. al R.M.); transmiterea ilegală a unor obiecte interzise persoanelor deținute în penitenciare (art.322 C.P. al R.M.); acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art.286 C.P. al R.M.).

În lumina celor prezentate putem trage următoarele *concluzii cu caracter general*:

- în ultimii ani se observă o tendință de descreștere a criminalității penitenciare;
- starea criminogenă este mai ridicată în penitenciarele de tip închis, deoarece aici își execută pedeapsa și persoanele condamnate care au săvîrșit infracțiuni în recidivă;

- în structura criminalității penitenciare cele mai frecvente infracțiuni sînt de tipul: nesupunerea prin violență a cerințelor administrației penitenciare, evadările din locurile de detenție, infracțiunile ce implică aplicarea violenței etc.;

- infracțiunile sînt în fond săvîrșite de violatorii frauduloși ai regimului, care stau la evidența profilactică.

Abordînd problematica criminalității penitenciare, trebuie de menționat că în mediul condamnaților s-a creat și există pînă în prezent o *subcultură specifică* și o *ierarhizare* bine determinată. Pentru a se deosebi de alți condamnați și pentru a-i ține sub control riguros, organizatorii grupărilor criminale au elaborat norme etico-morale și legi cu caracter antisocial specific neformale, precum și sancțiuni aplicabile în cazul nerespectării acestora. Împrumutînd anumite tradiții din trecut, liderii criminali au introdus unele interdicții, respectarea cărora era obligatorie pentru autoritățile criminale: interzicerea de a satisface serviciul militar, de a întemeia o familie, de a desfășura activități social-utile etc. Prin urmare, la începutul anilor '30 ai sec. XX existau deosebiri bine vădite dintre căpeteniile criminale și subordonații acestora. Mai tîrziu, în urma reducerii ratei șomajului, unii dintre criminali au revenit în cîmpul muncii, iar alții au refuzat să se mai supună autorităților criminale. Prin urmare, practicînd un mod parazitar de viață, atît în locurile de deținere, cît și în afara acestora, „hoții în lege” au început să reducă din numărul membrilor grupărilor criminale, sancționîndu-i pe cei care încalcă „legile” instituite, impuneau tribut condamnaților care munceau și creau fonduri financiare comune („case hoțești”).

În perioada celui de-al II Război Mondial, majoritatea „hoților în lege”, pentru a-și păstra autoritatea criminală, au preferat să stea închiși în colonii și închisori, decît să fie înrolați în forțele armate. După terminarea războiului, unii dintre ei solicitau cu vehemență abolirea cerințelor aspre instituite prin „*legile hoțești*”, creînd grupări criminale proprii. Între aceștia și „hoții în lege” care respectau cu strictețe vechile tradiții s-au iscat relații de dușmănie și ură reciprocă. Anume din acest moment a apărut și tradiția ca acest titlu de autoritate criminală să se acorde printr-o hotărîre a „hoților în lege” activi, la așa-zisa întrunire „*shodka*”, care se petrecea în condițiile respectării riguroase a unei proceduri speciale. Contingentul criminalilor, care s-au îndepărtat de la „legile hoțești” tradiționale s-a format în anii 1946 - 1947. Principalele cerințe ale acestora erau următoarele: permisiunea de a munci și de a ocupa anumite funcții în locurile de deținere.

Anume în acest mod, unii dintre hoții în lege, nerenunțînd la existența parazitară, urmăreau obținerea unor funcții în colonii, în scopul de a beneficia de unele privilegii prevăzute pentru condamnații care munceau sau erau porniți pe calea corectării. În acest context, între hoții în lege sa produs o sciziune. Cei care au inițiat această dispersare s-au autoproclamat ca „hoți în lege adevărați”. Aceștia i-au atras de partea lor pe „hoții în lege” care și-au satisfăcut serviciul militar în Armata Sovietică (denumiți „*avtomatciki*”), prin aceasta încălcînd grav „legile hoțești”.

Criminalitatea organizată împreună cu structurile sale are o amprentă negativă pentru subcultura condamnaților. Existența diferitelor grupări criminale în mediul condamnaților implică un pericol social deosebit, care este marcat de următoarele împrejurări:

- grupările criminale sînt formate din persoane, care anterior au realizat activități infracționale, indiferent dacă au fost sau nu pedepsite pentru acestea;
- membrii acestora săvîrșesc infracțiuni mai frecvent decît ceilalți condamnați;
- grupările criminale constituie un catalizator prin care infracționalitatea capătă proporții în instituțiile penitenciare;
- prezența „bisnessului ilegal” în locurile de deținere, promovat de formațiunile criminale, creează posibilitatea implicării în activități criminale a altor condamnați, influențînd negativ mai ales asupra condamnaților care nu beneficiază de susținere din partea administrației instituției penitenciare;
- aceste structuri criminale au o ierarhie proprie, ce funcționează pe principiul „de autoritate criminală”, iar membrii acestora promovează statutul de „familie unică” și anumite ritualuri, după realizarea cărora între autoritățile criminale și persoanele nou condamnate și intervin relații de tată („pahan”) - fiu („pașan”).

Este o realitate incontestabilă că în condițiile actuale anumite componente ale subculturii în locurile de deținere sînt supuse treptat unor schimbări esențiale. În primul plan apar acele forme și principii de organizare, care sînt orientate spre desfășurarea activităților ilegale bine camuflate, realizate în scopul obținerii veniturilor materiale. Formațiunile criminale din instituțiile penitenciare aleg din rîndul condamnaților potențialele ținte ale atentatelor criminale. În acest sens, o parte din condamnați sînt coparticipanți ai activităților infracționale, iar alții devin victime ale infracțiunilor. Prin urmare, apar diverse conflicte între diferite grupări criminale.

Criminalitatea penitenciară este caracterizată de anumite particularități specifice, care o deosebesc de alte genuri de criminalitate. Acestea sînt determinate, pe de o parte, de legăturile formale și reformale existente între condamnați, iar pe de altă parte, de relațiile existente între aceștia și administrația instituțiilor penitenciare.

Trăsătura definitorie a acestui tip de criminalitate, rezidă în faptul, că infracțiunile ce o compun împiedică activitatea normală a instituțiilor de executare a pedepselor penale, creează perturbații în implementarea procesului de resocializare a condamnaților, creează sentimentul de neîncredere față de instituțiile penitenciare și colaboratorii acestora.

Criminalitatea penitenciară mai este, în același timp, un gen de criminalitate căreia îi este caracteristic un nivel înalt de latență. Sub acest aspect criminalitatea penitenciară latentă poate avea două varietăți:

- 1) *naturală*, o formează acea parte a criminalității penitenciare care, datorită particularităților social-juridice caracteristice acesteia, nu poate fi descoperită de administrația instituțiilor penitenciare;

2) *artificială*, este determinată de acel compartiment al criminalității penitenciare care este cunoscut și "acoperit" de administrația penitenciară.

Prezența criminalității latente în locurile de deținere constituie un fenomen deosebit de periculos, deoarece acesta cauzează daune implementării procesului de resocializare a condamnaților, încalcă principiul inevitabilității pedepsei, încurajează săvârșirea de noi infracțiuni, generează sentimentul de neîncredere a condamnaților față de structurile administrației penitenciare. Din aceste rațiuni lupta împotriva acestui tip de criminalitate este deosebit de importantă. În special, se face necesară contrapunerea statisticii penale cu statistica contravențiilor și a altor ilegalități săvârșite de condamnați. O metodă efectivă de depistare a părții latente a acestei criminalități ar constitui o precăutare minuțioasă a plîngerilor, cererilor și informațiilor despre săvârșirea diferitor fapte ilegale de către condamnați.

2. *Determinantele criminalității penitenciare*

Pornind de la premisă că criminalitatea penitenciară constituie un compartiment al fenomenului criminalității, putem susține că aceasta poate fi generată atât de factorii generali ai criminalității, cât și de anumiți factori speciali existenți în contextul condițiilor de executare a pedepsei. Criminalitatea penitenciară apare în urma interacțiunii dintre calitățile antisociale proprii persoanelor condamnate și a mediului în care aceasta este generată. Însă rolurile determinante de fiecare dată revin factorilor personali, printre care pe primul loc poate fi menționată motivația comportamentului infracțional ce constă în dorința persoanei de a-și menține prestigiul în rîndul condamnaților, transformîndu-se ulterior într-o motivație cu caracter violent, îmbinată uneori cu anumite interese de satisfacere a necesităților materiale. În afară de aceasta, condamnaților le este specifică dorința de a dobîndi calitatea de lider criminal, manifestată prin impunerea cu ajutorul actelor de violență a propriei voințe celorlalte persoane.

Din categoria *factorilor social-psihologici* care determină criminalitatea penitenciară fac parte:

- frustrarea, ceea ce generează agresivitatea;
- sentimentul de teamă, frică;
- sentimentul de tristețe și disperare;
- consumul abuziv de alcool sau droguri;
- conflictele interpersonale și de grup;
- psihologia maselor, care depersonalizează și complexează persoana.

Criminalitatea penitenciară generează *disfuncții* instituției executării pedepsei penale care, la rîndul lor, favorizează săvârșirea infracțiunilor de către condamnați. Activitatea defectuoasă a instituțiilor penitenciare contribuie la deformarea personalității criminalului. Investigațiile realizate în acest domeniu ne demonstrează că criminalitatea penitenciară este strîns legată de valorile denaturate acceptate de către persoanele condamnate. Din rîndul acestor valori fac parte:

atitudinea negativă față de muncă, normele de drept și cele morale; acceptarea ideii că liderul criminal poate supune prin violență și înjosirea personalității pe cei slabi, opunerea de rezistență administrației penitenciare, crearea grupărilor criminale, încălcarea regimului etc. Pasivitatea socială a condamnaților la fel poate fi considerată drept o orientare deviată. Aceasta se manifestă prin eschivarea de la munca social utilă, alcoolism, narcomanie și, în anumite cazuri, prin suicid. Din categoria *orientărilor deviante* a condamnaților mai fac parte:

- percepția negativă a necesității respectării regimului de executare a pedepsei;
- atitudinea nihilistă față de învățământul general și cel profesional;
- atitudinea loială față de condamnații care săvârșesc infracțiuni;
- acceptarea normelor de subcultură;
- ignorarea lucrului educativ și a formelor de realizare a acestuia.

Deficiențele și neajunsurile sistemului penitenciar constituie unul dintre factorii ce determină criminalitatea penitenciară. Funcționarea defectuoasă a acestui sistem poate provoca conflicte atât între condamnați, cât și între aceștia și administrația instituțiilor penitenciare. Aceste conflicte pot perturba esențial procesul de reeducare a condamnaților.

Factorii care determină apariția lacunelor în activitatea instituțiilor penitenciare pot fi clasificați în: juridice, economice, organizaționale și social-psihologice. Lichidarea lor este indispensabilă pentru îmbunătățirea condițiilor de deținere a condamnaților, perfecționarea dreptului execuțional-penal, formarea sistemului penitenciar în conformitate cu standardele internaționale.

Cercetările criminologice au scos în evidență următoarele determinante ale criminalității penitenciare:

- 1) prezența anomaliilor psihice la un număr considerabil de condamnați;
- 2) existența unui număr mare de recidiviști printre condamnați;
- 3) nivelul scăzut de cultură și necesitățile primitive ale condamnaților;
- 4) starea emoțională nestabilă și posibilitățile limitate de autocontrol ale persoanelor condamnate;
- 5) conformismul, dependența de alți condamnați și imposibilitatea de a schimba mediul de existență;
- 6) pesimismul și stările depresive care, în anumite situații, se manifestă prin săvârșirea actelor huliganice, de violență și de nesupunere față de cerințele administrației instituției penitenciare;
- 7) autoaprecierea sporită, îndărătnicirea, iar la recidiviști – despotismul, care împreună cu abilitățile organizatorice favorizează săvârșirea infracțiunilor de grup;
- 8) starea criminogenă sporită în mediul de detenție, care se manifestă prin: abuzurile de putere și încălcările drepturilor condamnaților săvârșite de reprezentanții instituțiilor penitenciare; relațiile conflictuale interpersonale care, de regulă, sînt generate de pierderi în jocurile de azart, neachitarea datoriilor, constrîngerea la săvârșirea actelor de homosexualism sau la alte acțiuni cu caracter sexual etc.

Din categoria factorilor care favorizează săvârșirea infracțiunilor între condamnați fac parte:

- supraaglomerarea instituțiilor penitenciare, fapt care înrăutățește considerabil condițiile comunale și sanitaro-igienice de deținere a condamnaților;
- ineficiența lucrului profilactic;
- lipsa în cadrul instituțiilor penitenciare a mijloacelor tehnico- materiale, insuficiența de cadre, la general, și a cadrelor calificate, în special;
- imperfecțiunile legate de controlul condamnaților, culegerea, prelucrarea și analiza informațiilor necesare pentru desfășurarea activității de prevenire a infracțiunilor și de acoperire a canalelor de pătrundere în instituțiile penitenciare a obiectelor interzise; -deficiențele în activitatea operativă de investigații;
- deficiențele lucrului educativ cu condamnații;
- lacunele legate de asigurarea respectării regimului de către condamnați etc.

La elucidarea cauzelor criminalității penitenciare trebuie luate în considerație și *aspectele victimologice*, cum ar fi: situațiile de vulnerabilitate (starea de ebrietate, deficiențele psihice, maladiile etc.); atitudinea ușuratică față de securitatea personală; neinformarea administrației penitenciare despre săvârșirea infracțiunilor sau a altor încălcări de legi; comportamentul provocator etc. Toate aceste împrejurări trebuie luate în considerație la realizarea lucrului profilactic.

3. *Caracterizarea criminologică a persoanelor ce săvârșesc infracțiuni în locurile de detenție*

Investigarea multilaterală a personalității infractorului reprezintă o condiție *sine qua non* pentru identificarea determinantelor comportamentului infracțional al condamnaților, care săvârșesc infracțiuni în locurile de detenție. Totodată elucidarea complexă a acestei problematici prezintă o importanță deosebită și pentru activitatea de planificare și organizare a procesului de resocializare a acestora. Autorul O.Gherțenzon nuanțează două aspecte prin prisma cărora poate fi studiată problematica personalității infractorului. Primul aspect este determinat de cercetarea sociologică individuală, în vederea identificării condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor și a unor măsuri preventive eficiente, inclusiv și a celor orientate spre corectarea și reducerea numărului de infractori. Cel de al doilea aspect de studiere a personalității infractorului, vizează evidențierea și generalizarea principalelor trăsături sociale caracteristice pentru toți infractorii și a factorilor criminogeni de săvârșire a infracțiunilor, care caracterizează criminalitatea ca o totalitate statistică. Prin urmare, putem susține că la investigarea personalității infractorului trebuie luată în considerație interconexiunea dialectică dintre general și particular și dintre întâmplător și necesar.

În literatura criminologică, putem semnala un mod specific de abordare a problematicii în cauză, în care se acordă cu prioritate atenție studierii infractorului însuși și a trăsăturilor personale ale acestuia.

În acest sens, se ia în considerație, în primul rând, personalitatea celui care

a comis infracțiunea ca purtător al relațiilor sociale. Plecînd de la ideea că infractorul ca personalitate se deosebește de non-infractori, putem afirma fără echivoc că există toate temeiurile de a examina o asemenea personalitate ca o categorie aparte, care calitativ se diferențiază de alte persoane. Omiterea acestei realități face ca abordarea personalității infractorului să fie lipsită de orice semnificație științifică.

În legătură cu personalitatea infractorilor care săvîrșesc ilegalități penale în cadrul instituțiilor penitenciare, putem menționa că acestei categorii îi sînt caracteristice anumite trăsături sociale specifice. În privința trăsăturilor criminologice cu un grad mai înalt de stabilitate, determinante (covîrșitoare) sînt acelea care reflectă necorespunderea dintre conștiința acestui tip de infractori și regulile instituite prin normele juridice care reglementează procesul de executare a pedepselor penale. Sub aspect criminologic, personalitatea acestor infractori cuprinde trei grupe de trăsături:

- a) care reflectă gradul criminogen de afectare;
- b) caracterul de intensitatea deformațiilor personale;
- c) care dezvăluie (denotă) geneza comportamentului infracțional în timpul executării pedepsei.

Reieșind din aceste rațiuni putem identifica cinci categorii de infractori:

- 1) întîmplători;
- 2) situaționali;
- 3) instabili;
- 4) periculoși;
- 5) deosebit de periculoși.

Totodată, aceasta ne oferă posibilitatea de a evidenția și existența unor așa tipuri de infractori în instituțiile penitenciare, cum ar fi:

- tipul perseverant-criminogen;
- tipul situațional-criminogen;
- tipul situațional.

Tipul *perseverent criminogen* de infractor condamnat se formează în cadrul aceluși micromediu, în care normele de comportament, mai ales cele de drept, sînt încălcate sistematic, iar comportamentul infracțional este rezultatul orientărilor antisociale ale făptuitorului. Pentru acest tip este caracteristic faptul că situația de săvîrșire a infracțiunii este creată chiar de către infractor.

Tipul *situațional-criminogen* se formează într-un micromediu dominat de un sistem de relații contradictorii și se caracterizează prin încălcarea normelor morale și a regimului de detenție.

Comportamentul infracțional a reprezentanților acestui tip este determinat de anumite situații nefavorabile și de modul de comportament antisocial practicat în trecut.

Tipul *situațional* săvîrșește infracțiuni sub influența unor situații, declanșate de anumiți factori eterogeni, făptuitorul neavînd nici o vină în generarea acestor

situații. Criminalul situațional nu are un comportament antisocial vădit. Caracteristic pentru acest tip de infractor este lipsa abilității de a găsi unele soluții pentru aplanarea conflictelor.

Cunoașterea detaliată a trăsăturilor caracteristice fiecărui tip de condamnat permite aplicarea diferențiată a măsurilor preventive. Totodată, trebuie de menționat că pentru înlesnirea procesului de implementare a acestor măsuri, este necesar de a cunoaște motivația comportamentului care poate fi exprimată prin:

- 1) atitudinea disprețuitoare față de semenii;
- 2) atitudinea disprețuitoare față de administrația instituției penitenciare;
- 3) satisfacerea intereselor materiale prin activități infracționale;
- 4) atitudinea ușuratică față de respectarea unor reguli de precauție.

Condamnații, care nu renunță la activitatea criminală, în scopul „reabilitării” propriei reputații și a faptelor săvârșite, susțin cu vehemență anumite metode de antijustificare și autoapărare. În literatura de specialitate au fost evidențiate următoarele modele psihologice de autoapărare a condamnaților: negarea temeiurilor răspunderii penale pentru fapta săvârșită; nerecunoașterea obligativității de reparare a pagubei pricinuite prin săvârșirea infracțiunii; „condamnarea celor care condamnă” și a celor care pun în executare pedeapsa; justificarea comportamentului infracțional prin referirea la anumite situații nefavorabile etc. Conținutul și formele autoapărării psihologice sînt condiționate de modul de dezvoltare, cultura morală și juridică a condamnatului.

În general, pot fi scoase în evidență trei etape în care are loc dezvoltarea moralității persoanei:

- 1) conștiința premorală, cînd normele morale nu sînt asimilate;
- 2) asimilarea și aprobarea normelor acceptate unanim în societate;
- 3) formarea propriei moralități (autonome).

În cadrul fiecăreia dintre etapele menționate, evaluarea morală a propriilor fapte este diferită. La etapa inițială, modelele de autojustificare a faptelor ilegale săvârșite sînt destul de simple (ex.: condamnatul se declară nevinovat, victimă a unor împrejurări etc.).

Conform investigațiilor realizate, condamnații care au săvârșit infracțiuni din interes material, în majoritatea cazurilor (63%), se rezumau la constatarea formală a faptului infracțiunii, fără a face unele evaluări sau fără a da unele explicații în legătură cu activitatea infracțională realizată. Cei care au săvârșit infracțiuni de violență, aplicau cu prioritate o tactică de autoapărare activă, învinuindu-și victimele de faptele săvârșite (asemenea aprecieri au fost făcute de 87% din condamnații pentru omor și 52% pentru huliganism). Mai mulți de jumătate din condamnații anchetați consideră că legile sînt necesare doar pentru apărarea statului.

Ignorarea normelor juridico-penale a fost menționat de 12,8% dintre persoanele condamnate pentru prima dată și de 18,8% dintre persoanele ce au comis infracțiuni în stare de recidivă. În același timp, fiecare al doilea condamnat

consideră că actul infracțional își găsește motivarea în: complexitatea unor situații, încălcarea normelor de drept pentru acordarea de ajutor a unor persoane apropiate, împrejurările excepționale.

Dintre infractorii condamnați pentru omor 20% și-au justificat comportamentul pretextând motive ce țin de apărarea unor cauze drepte, iar 30% spun că aveau motive legate de apărarea drepturilor legale.

Referindu-ne la psihologia autoapărării condamnaților, putem menționa că la acest nivel persoanele respective își creează un sistem propriu de convingeri și valori morale. Aceștia ignoră categoric normele de comportament existente în instituțiile penitenciare, dând prioritate normelor de grup stabilite de subcultura criminală. În conștiința acestor condamnați persistă propriile imperative morale de care se conduc în timpul executării pedepsei.

Cercetările criminologice ne mai demonstrează și faptul că aceste imperative amorale sînt caracteristice preponderent recidiviștilor și se manifestă prin egoism, atitudine disprețuitoare față de viața, onoarea și demnitatea altor persoane.

4. Prevenirea infracțiunilor săvîrșite de condamnați în locurile de detenție

Prevenirea infracțiunilor constituie o activitate socială specifică care asigură reorganizarea relațiilor sociale, în rezultatul căreia sînt înlăturate, neutralizate și blocate determinantele comportamentului infracțional. Profilaxia social-criminologică este orientată spre prevenirea diferitor tipuri de criminalitate. Din rîndul acestora, face parte și criminalitatea penitenciară.

Profilaxia criminologică a infracțiunilor include:

- 1) profilaxia inițială, constituind faza incipientă orientată spre lichidarea factorilor, care influențează negativ formarea personalității, în scopul excluderii posibilităților de asimilare a comportamentului infracțional;
- 2) lichidarea factorilor care determină comportamente infracționale concrete;
- 3) prevenirea săvîrșirii infracțiunilor în stare de recidivă.

În literatura de specialitate criminologică este unanim acceptată clasificarea profilaxiei în generală și specială. *Profilaxia generală* este orientată spre lichidarea factorilor criminogeni ce determină săvîrșirea anumitor categorii de infracțiuni prin aplicarea măsurilor economice, social-psihologice, juridice și organizaționale. Măsurile generale de profilaxie aplicate în locurile de detenție pot fi clasificate convențional în măsuri de relevare, lichidare, neutralizare și de blocare a factorilor criminogeni. Din categoria metodelor de relevare a factorilor criminogeni în instituțiile penitenciare fac parte:

- 1) controlul activității administrației penitenciare de către organele ierarhic superioare ale Autorității Naționale a Penitenciarelor și/sau ale Ministerului Justiției.

2) Depistarea zonelor criminogene în cadrul instituțiilor penitenciare, unde frecvența săvârșirii infracțiunilor este mai ridicată; stabilirea deficiențelor și neajunsurilor legate de activitatea instituțiilor penitenciare care favorizează săvârșirea infracțiunilor; determinarea transformărilor cantitative și calitative în rîndul condamnaților și a subculturii criminale în toate instituțiile penitenciare.

Metodele de înlăturare, neutralizare și blocare a factorilor criminogeni în instituțiile penitenciare sînt:

- a) dotarea tehnică a instituțiilor penitenciare cu tehnica computerizată, de pază și supraveghere;
- b) completarea instituțiilor penitenciare cu cadre calificate;
- c) aplicarea unui complex de măsuri operative pentru relevarea elementelor criminale, cu implicarea organelor afacerilor interne;
- d) asigurarea schimbului de informații între diferite subdiviziuni ale instituției penitenciare privitoare la liderii criminali și grupările criminale în scopul desfășurării lucrului profilactic cu aceste categorii de persoane;
- e) neadmiterea supraîncărcării instituțiilor penitenciare;
- f) ridicarea nivelului de disciplină a colaboratorilor instituțiilor penitenciare, crearea posibilităților de avansare pe linie de serviciu a colaboratorilor care o merită și eliberarea din serviciu a celor care manifestă indolență;
- g) depistarea grupurilor care creează tensiuni în locurile de deținere. O metodă de soluționare a problemelor de acest gen ar fi introducerea în cadrul grupului a condamnatului care poate preveni apariția eventualelor conflicte.

Eficacitatea activității de prevenire a criminalității penitenciare este determinată într-o mare măsură și de soluționarea problemelor legate de angajarea condamnaților în cîmpul muncii. O influență semnificativă asupra nivelului infracționalității o are și instituirea *supravegherii administrative* față de condamnați, implicarea altor organizații decît a celor de profil la aplicarea măsurilor de profilaxie și, nu în ultimul rînd, a organizațiilor non-guvernamentale. Transpunerea în viață a acestor priorități va reduce considerabil numărul situațiilor criminogene în rîndul condamnaților.

O importanță deosebită pentru implementarea măsurilor de profilaxie o au și metodele de *soluționare a situațiilor conflictuale* care oferă următoarele posibilități:

- reorientarea condamnaților la rezolvarea situațiilor de conflict pe cale pașnică;
- blocarea participanților la conflictele din mediile penitenciare sub amenințarea aplicării unor măsuri de constrîngere;
- dispersarea părților care se află în relații conflictuale pe calea transferării acestora într-o altă subdiviziune sau detașament, în izolator, etc.

În literatura de specialitate se propun și alte măsuri de profilaxie generală ce pot fi realizate în locurile de detenție, și anume:

- perfecționarea bazei legislative (A. Alekseev, Iu. Antonian, A. Dolgova);

- umanizarea regimului de detenție a condamnaților (R. Sinev, G. Radov, O. Severov);
- atragerea profilactică a reprezentanților diferitor confesii (M. Melentiev, R. Kovalet, O. Morozov);
- atribuirea administrației penitenciare a unor sarcini de efectuare a urmăririi penale (M. Linenco, O. Djuja, O. Kolb);
- perfecționarea actelor departamentale trebuie să corespundă cu legislația în vigoare (I. Lanovenco, I. Karetnicov).

Profilaxia individuală reprezintă o activitate specială orientată spre evidențierea și reorientarea persoanelor din partea cărora există pericolul săvârșirii infracțiunilor. Luând în considerație problematica abordată, trebuie să menționăm că această activitate este realizată în locurile de detenție.

Metodele profilaxiei individuale de preîntâmpinare a faptelor prejudiciabile în instituțiile penitenciare sînt următoarele:

- 1) cercetarea persoanelor condamnate prin analizarea dosarelor penale și personale, interogarea persoanelor care îi cunosc bine pe condamnați, supunerea la cenzură a corespondenței primite și expediate de către condamnați (cu excepția cazurilor prevăzute de lege), precum și testarea acestora.
- 2) monitorizarea strictă a condamnaților care au un comportament deviant prin completarea fișierelor; evidența computerizată prin crearea unei baze de date informaționale, care ar include toate datele despre persoanele condamnate.
- 3) supravegherea comportamentului condamnaților, care stau la evidență cu ajutorul procedurilor operative; inspectarea condamnaților; verificarea coletelor primite de către aceștia; anchetarea condamnaților și a personalului instituțiilor penitenciare.

Din categoria metodelor de profilaxie individuală a infracțiunilor săvârșite în locurile de detenție fac parte și acelea orientate spre transformarea calităților individuale (autoeducare, autotraning etc.) și optimizarea relațiilor dintre condamnați (psihoterapia de grup, repartizarea rațională a condamnaților pe detașamente etc.).

În literatura de specialitate s-a expus opinia că factorul determinant care stă la baza comportamentului infracțional al condamnaților îl constituie sentimentul de înstrăinare și discomfort. Prin urmare, profilaxia individuală trebuie orientată spre *adaptarea condamnatului la condițiile de detenție* din instituțiile penitenciare. Aceasta trebuie să constituie o activitate prioritară a administrației penitenciare.

În dependență de relațiile existente între condamnat și mediul social, pot fi evidențiate trei factori ai procesului de adaptare:

- 1) influența activă a individului asupra mediului social;
- 3) pătrunderea conformistă, pasivă în cadrul grupului;
- 4) influența activă a grupului asupra individului.

Acestea aspecte, care trebuie luat în considerație la realizarea prevenirii individuale, sunt indispensabil legate de gradul de informare a administrației penitenciare despre condamnatul nou-venit și cercetarea continuă a acestuia.

O altă metodă importantă de realizare a profilaxiei individuale constă în *crearea unei baze de date* despre persoanele care se găsesc la evidența profilactică. Aceste date pot fi utilizate atât în cadrul instituțiilor penitenciare, cât și în afara acestora, prin transmiterea informațiilor de către funcționarii cu abilități de prevenire a criminalității.

În contextul prezentărilor făcute, ne rezervăm dreptul de a face unele observații critice și propuneri vis-à-vis de profilaxia generală și de cea individuală a criminalității penitenciare.

În privința profilaxiei generale putem face următoarele mențiuni:

1) calitatea acesteia nu corespunde cerințelor sociale și a instituțiilor penitenciare, deoarece nu este realizată una dintre sarcinile de bază ale dreptului penal și procesual penal - preîntâmpinarea săvârșirii de către condamnați de noi infracțiuni;

2) în prezent această activitate este realizată numai de organele de executare a pedepselor, fără implicarea altor autorități sau organizații non-guvernamentale;

3) departamentul instituțiilor penitenciare necesită o conlucrare insistentă cu organele autoadministrării locale, în domeniul activității de profilaxie, pentru rezolvarea de comun acord a unor asemenea probleme cum ar fi: asigurarea tehnico-materială, prestarea serviciilor comunale, crearea locurilor de muncă pentru condamnați etc.;

4) perfecționarea legislației penale sub aspectul instituirii unor pedepse alternative celor privative de libertate, în vederea reducerii posibilităților de influență negativă existentă în instituțiile penitenciare;

5) lărgirea temeiurilor de liberare condiționată a condamnaților înainte de termen pentru motivarea acestora de a iniția calea corectării și reeducării.

În privința profilaxiei individuale putem înainta următoarele sugestii:

1) activitatea instituțiilor penitenciare în acest domeniu trebuie să fie îmbinată cu unele elemente extra-penitenciare care presupun antrenarea părinților, rudelor condamnatului, restabilirea relațiilor sociale utile pe care le avea infractorul și, în ultimul rând, implicarea societății în general;

2) preîntâmpinarea individuală a infracțiunilor nu trebuie să fie întemeiată numai pe măsurile cu caracter juridic, dar și pe metodele elaborate de alte domenii ale științei, cum ar fi cele din domeniul psihologiei, sociologiei și psihiatriei;

3) procesul profilaxiei individuale trebuie să aibă un caracter continuu, oportun, adecvat și dinamic;

4) scopul preîntâmpinării individuale a criminalității penitenciare trebuie

să-l constituie schimbarea motivației de comportament a condamnaților, în vederea reorientării conștiinței și atitudinii față de valorile sociale;

5) preîntâmpinarea individuală nu trebuie să fie privită doar ca un scop ce direcționează activitatea instituțiilor penitenciare, dar și ca o metodă necesară pentru resocializarea condamnatului.

Activitatea de prevenire a infracțiunilor trebuie să fie bazată pe respectarea strictă a principiului legalității, adică a reglementărilor internaționale stabilite în convențiile și tratatele internaționale, constituționale și pe cele stabilite de dreptul material și formal autohton.

XVIII. CRIMINALITATEA FEMININĂ

1. *Caracteristica criminologică a criminalității feminine*

Starea criminalității feminine este în mare măsură indicatorul sănătății morale a societății, a spiritualității sale și a atitudinii față de valorile morale esențiale. Criminalitatea feminină e legată strâns de criminalitatea generală și, în special, de cea a minorilor. Totodată, are particularități distincte determinate de caracteristicile social-psihologice și biologice ale femeilor. Criminalitatea feminină are *indici cantitativi* specifici, *particularități de structură și tipuri* de infracțiuni, *metode și instrumente deosebite* de comitere a infracțiunilor.

În ultima perioadă se observă creșterea numărului infracțiunilor comise de femei. A sporit, totodată, și procentul acestora din cadrul infracționalității generale. Raportul dintre criminalitatea feminină și cea a bărbaților constituie 1:5.

Criminalitatea femeilor se deosebește de cea a bărbaților prin unii *indici calitativi*. Putem delimita *două sfere* ale vieții sociale, în care activismul criminal al femeilor este în deosebi pronunțat.

În *primul rînd*, e vorba de modul de viață, unde femeile sînt provocate la comiterea de infracțiuni de circumstanțele negative legate de relațiile familiale, de rudenie și între vecini. În acest mediu, femeile comit în majoritatea cazurilor infracțiuni violente, cum ar fi omoruri, inclusiv pruncucideri, vătămări intenționate a integrității corporale și a sănătății, acte de violență în familie.

În al *doilea rînd*, este locul de muncă al femeilor, care adesea le permite accesul liber la bunuri materiale. În special, este vorba de ramura comerțului, a alimentației publice, a medicinei, a învățămîntului, a industriei ușoare. În acest mediu, femeile comit frecvent *infracțiuni în scop acăpărător*: sustrageri prin furt, delapidare, înșelarea cumpărătorilor sau acte de corupere.

Deși infracțiunile *violent-acaparatoare* (omoruri din interes material, jafuri, atacuri tîlhărești) nu sînt caracteristice femeilor sau cel puțin nu sînt săvîrșite de grupuri compuse doar de femei, totuși crește numărul infracțiunilor de acest gen comise cu participarea femeilor și chiar ferocitatea lor.

În legătură cu răspîndirea prostituției și decăderea morală generală, a crescut numărul unor asemenea infracțiuni cum ar fi contaminarea intenționată cu boală venerică, omorul minorilor, persoanelor în etate.

Majoritatea femeilor infractoare locuiesc în orașe (aproximativ 75%). În localitățile rurale, acestea comit, de regulă, mai multe furturi. Femeile ce intră în cadrul unui grup infracțional au de obicei un rol secundar, fie de tănuire a infractorilor, a mijloacelor și instrumentelor de comitere a infracțiunii, a obiectelor obținute pe cale infracțională, fie de furnizare a informației sau de a sustrage atenția victimelor.

În ultimii ani, a *crescut* numărul femeilor membre ale unor grupuri criminale și, totodată, și importanța rolului lor în activitatea acestuia care uneori este prin-

cipal (de exemplu, organizatoare a escrocheriilor sau atacului tîlhăresc).

Indicele *recidivei femeilor* nu este mai puțin impunător decît acel al bărbaților, mai mult decît atît, resocializarea femeilor recidiviste are loc mult mai dificil. Bărbații își părăsesc soțiile condamnate la detenție mult mai frecvent decît ultimii în ipostaza inversă.

Multe dintre femei care practică prostituția frecvent comit infracțiunile de sustragere, circulația ilegală a drogurilor. Angajații organelor de urmărire penală au o atitudine mult mai indulgentă față de femei, de aceea multe din aceste cauze nu ajung în judecată. În special e vorba de femeile însărcinate și de femeile cu copii minori.

Astfel, printre particularitățile criminalității feminine putem enumera:

- 1) greutatea specifică mult mai joasă în cadrul criminalității generale, în comparație cu criminalitatea bărbaților;
- 2) specializare mult mai îngustă și mai limitată în comparație cu infractorii bărbați;
- 3) pericol antisocial scăzut în comparație cu activitatea infracțională a bărbaților. Acest indice însă suferă schimbări cardinale de ordin negativ, deoarece crește numărul infracțiunilor grave comise de femei și rolul lor în activitatea infracțională a grupurilor;
- 4) criminalitatea feminină întinerește pe contul creșterii numărului de infracțiuni comise de minori, care adeseori au caracter grav.

2. *Determinantele criminalității feminine*

Particularitățile de manifestare a criminalității feminine au provocat diverse interpretări teoretice motivaționale. În plan istoric, aceste teorii pot fi clasificate în *moraliste*, *antropologice (biologice)* și *sociologice*. Primele două erau răspîndite în secolul trecut, în prezent domină însă ultima.

Teoria moralistă reiese din faptul că femeia, încă de pe timpurile Evei, este capabilă de orice infracțiune. Inchizitorii germani Sprengher și Institoris scriau în „Ciocanul vrăjitoarelor” (sec. XV) că din cauza insuficienței de rațiune femeile mai repede decît bărbații se abat de la religie. De aceea, nu este de mirare faptul că printre femei sînt atît de multe vrăjitoare. Evident că abordarea în cauză este una depășită.

Teoria antropologică (biologică) consideră drept cauză a inferiorității femeii particularitățile ei biologice. Lombrozo, în lucrarea sa „Femeia - hoată și prostituată” (sfîrșitul sec. XIX) scria că „la femeie, spre deosebire de bărbat, se observă o nedezvoltare specifică copiilor” De aici, el concluzionează că femeile sînt mai predispuse către infracțiune decît bărbații (în infracțiunile femeilor el include și prostituția).

Teoria sociologică recunoaște primatul *factorilor sociali* în determinarea infracționalității. Acest fapt ține atît de infracționalitatea femeilor, cît și de cea a

bărbaților, deși factorii biologici specifici femeilor nu pot fi ignorați la examinarea acestor probleme.

Anume factorii sociali determină, în primul rînd, diferența dintre infracționalitatea femeilor și cea a bărbaților. Și nu e vorba de spiritualitatea sporită a femeilor, ci de diferența istoric creată între rolurile sociale ale femeilor și bărbaților, care se răsfrînge desigur asupra particularităților de comportament, inclusiv criminal.

Procesul de emancipare a femeilor caracteristic secolului XIX are atât efecte pozitive, cît și negative. Femeile însușesc tot mai multe profesii/activități apreciate pur masculine (în cadrul Forțelor Armate, Poliției, probele de sport, precum power-lifting, haltere etc.), în legătură cu acest fapt nu pot (sau nu doresc) să se ocupe doar de casă și educația copiilor.

Masculinizarea femeilor conduce la dezvoltarea unei psihologii proprii bărbaților, ceea ce le instigă la comiterea unor infracțiuni „bărbătești” (omoruri, vătămarea integrității corporale sau a sănătății, escrocherii, jafuri, tâlhării etc.).

Sporirea *activismului social* al femeilor a provocat sporirea numărului infracțiunilor de serviciu, economice și a atentatelor împotriva patrimoniului comise de femei. Apariția *trăsăturilor specific bărbătești* în cadrul caracterului femeilor a condus la apariția tentației pentru o viață sexuală dezordonată și abuz de alcool. *Fiecare a zecea* infractoare e dependentă de narcotice, iar *fiecare a cincina* - de alcool. Aceasta provoacă mult mai rapid decît la bărbați degradarea social-psihologică a personalității, iar ca urmare - criminalizarea și prostituarea femeii.

Aproximativ 40% din infracțiuni sînt comise de femei în stare de ebrietate. Totodată, deoarece capacitățile volitive ale femeii sînt *mai slabe* decît ale bărbaților, ele sînt adesea mult mai influențabile și pot fi ușor atrase în activități infracționale de către bărbații infractori, în special, în cazurile cînd e vorba de soți sau amanți.

În cazul atentatelor asupra proprietății, femeile, de regulă, se îndreptătesc prin faptul că „toți procedează astfel” și „toți vor să trăiască bine”. În cazul furturilor și escrocheriilor, domină nedorința de a munci, traiul neorganizat și viața sexuală dezordonată. Ultimele cauze, la fel ca și prostituția, pot fi raportate la criminalitatea femeilor în general.

Unul din factorii criminogeni sînt, de asemenea, *conflictele în familie*. Creșterea numărului familiilor conflictuale e determinat de implicarea femeii în producția socială. Pe de o parte e vorba de valul emancipațional, pe de altă parte, e necesitatea de a întreține familia, deoarece în majoritatea cazurilor fie că soțul nu e în stare să-și asigure familia, fie că el nu există.

Conflictele, de regulă, au loc pe fonul unui comportament autodistrugător (alcoolism, narcotizare etc.) al unui sau al ambilor soți, iar uneori chiar și al copiilor. În situațiile de conflict, femeia, de obicei, este mult mai activă, ea fiind adeseori cea care l-a provocat, ori este un participant „la egal”, finalul fiind imprevizibil relativ la victime și vinovați.

Fiecare al șaptelea omor din motive familiale sau de trai este comis de femeie sau la comanda ei. S-au întetșit cazurile de neînțelegere și ostilitate între mame și copii, care ajung la bătăi și torturi, refuzul de a alimenta copiii, abandonul sau omoruri. Astfel, unul din cele mai odioase cazuri a fost acel al femeii care și-a înecat în lac cei trei copii, pentru a putea avea relații și conviețuirea cu amantul.

Asemenea fenomene negative din societatea noastră sînt determinate de creșterea continuă a *conflictualității și agresivității* în societate în general, a lipsei spiritualității și de o divizare materială radicală a oamenilor. Drept efect, sporește numărul femeilor ce constituie așa- numitul *tip psihologic „continuu”*, fiind vorba de persoane ce sînt permanent iritate și predispuse spre conflict, au o atitudine negativă față de toți care le înconjoară, fiind lipsite de respect și autocontrol. Spre regret, cei mai apropiați pentru asemenea femei sînt soțul, copiii, părinții.

Să examinăm și unii *factori biologici* care pot influența negativ psihicul femeii și provoca un comportament negativ sau chiar ilegal. Dintre aceștia putem enumera:

- 1) fazele ciclului menstrual;
- 2) perioada gravidității și postnatală;
- 3) perioada climaxului.

Evident, nici un factor social nu poate înlătura tensiunea din perioada premenstruală, cînd se acutizează senzațiile emoționale, starea bolnăvicioasă a psihicului (starea reacțională, halucinațiile) din perioada gravidității și postnatală (este întemeiat faptul că instanțele de judecată apreciază graviditatea drept circumstanță atenuantă la individualizarea pedepsei penale) sau schimbările climaxterologice din psihicul femeii (delirul, gelozia).

În literatura este răspîndită ideea despre răzbunarea femeii față de bărbatul iubit, care a părăsit-o. Exemple istorice desigur sînt suficiente, deși acest fenomen nu are un caracter general.

Așa-numitul complex al Medeei, denumirea căruia vine de la piesa dramaturgului grec antic Euripide „Medeia” (a. 431 î.e.n.). Fiica regelui Kolhidei, Medeia, s-a îndrăgostit de căpetenia detașamentului grecesc Iason, care a venit după lîna de aur. De dragul lui Iason, ea își trădează tatăl, cu prețul morții fratelui său obține lîna de aur și fuge cu Iason. Însă peste o perioadă de timp, iubitul său o părăsește și se căsătorește cu fiica regelui Corintului. Medeia s-a răzbunat - l-a omorît pe rege și pe fiica lui, iar apoi pe ambii săi fii de la Iason. Ultimul, pînă la sfîrșitul vieții, a rămas să fie cerșetor.

Unele femei cu *reacții isterice accentuate* își consideră soții (sau amanții) drept proprietate. Adulterul acestora le tentează să se răzbune prin metode criminale. Totuși, majoritatea se abțin de la asemenea acțiuni în virtutea educației sau fricii pentru răspundere. Totodată, chiar cazurile unice de manifestare „medeică” au o largă publicitate, pe cînd infracțiunile analoge comise de bărbați rămîn frecvent sub tăcere.

În cadrul profilaxiei individuale trebuie ținut cont de faptul că psihicul bărbatului este mult mai rațional și mult mai repede se transferă/ trece la alte persoane și evenimente. Femeile însă mai frecvent se axează pe stările bolnăvicioase legate de relațiile personale, iată de ce nu trebuie evitate în asemenea cazuri, în special dacă singure cer ajutor.

Printre alte sindromuri ce pot determina comiterea de infracțiuni putem indica „complexul Lady Macbeth” (eroina tragediei șexpiriene cu același nume). Ultima e o „femeie fatală” care știe cum să supună bărbații voinței sale și îi instigă la comiterea de infracțiuni grave pentru a-și atinge scopurile personale (putere, bogăție etc.).

„Sindromul Münchhausen” se întâlnește atât la bărbați, cât și la femei, fiind vorba de persoane care fac orice pentru a atrage atenția tuturor, pentru a fi în epicentrul evenimentelor, pe care le poate provoca singur încălcând limitele legii.

Pentru femei mai este specifică și o asemenea infracțiune cum ar fi înștiințarea falsă privind violul. Scopul acesteia poate constitui:

- învinuirea fostului soț sau amant pentru a obține condamnarea lui, drept răzbunare sau din gelozie;
- obținerea banilor în contul șantajului (pentru a retrage cererea);
- forțarea de a se căsători;
- îndreptățirea gravidității sau voalarea „păcatului”.

3. *Prevenirea infracțiunilor comise de femei*

Constituția Republicii Moldova prevede egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor, crearea condițiilor care ar permite femeilor să îmbine munca cu maternitatea, de asemenea asistența morală și materială a mamei și copilului. Din păcate, aceste predispoziții nu se realizează în măsura deplină. Evident, profilaxia infracțiunilor comise de femei va ajunge a fi eficientă doar în cazul când esența femeii va deveni una din principalele probleme ale societății.

Este nevoie de programe vaste de ajutorare a familiei și a mamei. Situația economică dificilă, tensiunea socială, nu permit realizarea acestor programe, deși au fost elaborate anumite măsuri.

La baza luptei cu criminalitatea femeilor sînt măsurile de *prevenire social-generală*. După cum demonstrează cercetările, majoritatea femeilor care lucrează, deși sînt pentru emancipație, ar fi de acord să abandoneze serviciul și să se dedice doar familiei, dacă ar avea condițiile necesare de trai.

Mamele singure și acele cu mulți copii trebuie să li se acorde un ajutor material considerabil. Practica demonstrează că majoritatea colaboratorilor concediați după reducerea cadrelor constituie femeile care educă copii minori, își întrețin părinții bătrîni etc. Asemenea persoane ajung într-o stare materială dificilă, fapt ce condiționează unele consecințele negative. Pentru aceste categorii ar trebui să existe munci sociale.

Se impune revizuirea și reformarea *concepției privind educația copiilor* în

cadrul societății, în special a fetelor, care trebuie fundamentată pe moralitatea și cumsecădenia proprie poporului nostru. Fără a declara război propagandei sexuale, a violenței și a comportamentului libertin, care domină azi în sfera spirituală, nu poate fi vorba de educația normală a generației în creștere.

În concepția menționată e nevoie de o abordare echilibrată a formelor și metodelor de educație a tinerilor. Deosebirile de natură fizică și psihică nu trebuie nivelate ci utilizate din plin pentru atingerea scopului final al educației. Destrămarea imaginii atractive și favorabile a prostituatei este una din sarcinile primordiale ale mijloacelor mass-media și a altor instanțe responsabile de educație. Or, primele sînt adeseori cele care idealizează, tolerează respective „profesia amorală”. Nu putem fi de acord nici cu propunerea de a legaliza prostituția, care, după cum se afirmă, ar aduce statului venituri fabuloase din impozite. Oricare n-ar fi situația o prostituată nu poate primi recunoștința din partea societății.

Necesită o perfecționare continuă *formele și metodele profilaxiei individuale a infracțiunilor* comise de femei de diverse vârste, precum și a femeilor care sînt potențiale infractoare, judecînd după comportamentul antisocial al acestora.

O importanță deosebită are activitatea educațională față de femei în instituțiile de executare a pedepsei, în scopul evitării recidivei. În acest caz, ar fi rațional de implementat un sistem complex de influență psihologico-pedagogică asupra condamnatelor, cu utilizarea *treningurilor autogene*, a programelor individuale de autoeducație, a lecțiilor în grupe înrudite, convorbirilor privind problemele juridice etc. Sarcina acestora este autocunoașterea condamnatei, dezvoltarea abilităților de a-și controla emoțiile, crearea unei viziuni pozitive. Aceasta va contribui la diminuarea tensiunii și agresivității, la adaptarea la condițiile de executare a pedepsei, le va impulsiona să-și revizuiască rolul și locul în viața de mai departe. Condiția este ca măsurile respective să fie fundamentate pe respect, afecțiune și bunătate.

XIX. DELICVENȚA JUVENILĂ

1. Caracteristica criminologică a criminalității minorilor

Există o mare diversitate a definițiilor oferite acestei noțiuni, în funcție de știința care abordează studiul ei: din punct de vedere juridic este o abatere de la normele penale, sociologic este o devianță, iar în concordanță cu evaluările psihologilor sau psihiatrilor apare ca o inadaptare socială ori o tulburare de comportament.

Criminalitatea minorilor are un anumit specific care este condiționat de particularitățile acestei categorii de persoane și de statutul lor în societate. De aceea, legislația Republicii Moldova conține norme separate care prevăd răspunderea și pedepsele penală pentru persoanele în vîrsta cuprinsă între 14-18 ani.

Noțiunea de „*criminalitate a minorilor*” nu este unică, în literatura este întîlnit termenul de „*criminalitatea adolescenților*”. Ultima noțiune este una confuză, ori adolescenți sînt minorii cu vîrsta cuprinsă între 12-16 ani. După perioada de adolescență urmează tinerețea, dar termenul de criminalitate a tinerilor, de asemenea, conține unele lacune, deoarece tinerețea nu se limitează la vîrsta de 18 ani. Noțiunea de „*criminalitate infantilă*”, utilizată în situația delictelor comise de persoanele cu vîrsta de pînă la 15-16 ani, pe cînd infracțiunile comise la 17-18 ani nu mai pot fi identificate ca fiind „infantile”.

Comparînd indicii cantitativi ai criminalității minorilor cu cei ai criminalității persoanelor mature, trebuie să ne bazăm pe faptul că prima categorie include doar perioada de 4 ani de viață, iar ultima - zeci de ani. Diferențele sînt mari și sub aspect calitativ, de exemplu, minorii nu comit infracțiuni de serviciu sau în sfera publică.

Pentru criminalitatea minorilor este specifică *latența înaltă*, deoarece multe delictе comise de ei sînt percepute drept zburdălnicie condiționată de imaturitatea socială (furturile în familiei sau de la colegi în liceu, de la vecini; bătăi fără motiv sau din motive huliganice etc.). Despre aceste delictе nu se înștiințează, de regulă, organele de drept. De aceea, în evidență statistică sînt trecute, în special, infracțiunile violente grave și violent-acaparatoare comise de minori - omoruri, vătămare gravă a integrității corporale, violurile, huliganism agravat, furturile și atacurile tîlhărești.

Persoanele ce comit delictе la o vîrstă precoce se supun mai greu corectării și reeducării și în consecință alcătuiesc „rezerva” principală a criminalității recidive. Anume din acestea considerente, cu cît mai timpuriu sînt aplicate măsurile profilactice față de minorii ce săvîrșesc delictе neînsemnate, cu atît șansele de suprimare a orientării criminale sunt mai mari.

Nivelul și dinamica criminalității minorilor depinde de calitatea activității de contracararea acesteia, precum și de eforturile subiecților profilaxiei infracțiunilor. Astfel, în unele regiuni cu indici relativ identici în ceea ce privește

criminalitatea generală, pot fi diferențe mari în cazul criminalității minorilor. De asemenea, există deosebiri și între diverse categorii de minori, cum ar fi, de exemplu, între cei de 14-15 ani și cei de 16-17 ani.

În cadrul structurii criminalității minorilor predomină furturile din patrimonial părinților, sustrageri, atacurile tâlhărești, huliganismul agravat, vătămări a integrității corporale, violuri. Aproximativ 10% din infracțiuni sînt legate de circulația ilegală a drogurilor.

Criminalitatea minorilor constituie 10% din criminalitatea generală. Raportul criminalității minore feminine față de cea masculină este de 1:15, a criminalității urbane față de cea rurală este de 3:1, a grupei de vîrstă de 14-15 ani față de cea de 16-17 ani este de 1:3. Infracțiunile de grup constituie 60-70% din infracțiunile comise de minori, 15% din infracțiuni sînt săvîrșite în stare de ebrietate, iar 80% din infracțiuni sînt comise în apropierea locului de trai sau studii.

Tendențele negative cu referire la criminalitatea minorilor, la etapa actuală sînt:

- 1) creșterea indicilor cantitativi a infracționalității minorilor;
- 2) orientarea tot mai mare spre infracțiunile cu scop de profit și acaparator-violente (jafuri, furturi, atacuri tâlhărești);
- 3) sporirea numărului de infracțiuni care necesită „calificare” profesională (pungășii, furturi din apartamente, furturi de autoturisme, racket etc.);
- 4) tendința continuă de ”întinerire” a criminalității. Astfel, 1/5 din infracțiuni sînt comise de minorii care nu au atins vîrsta de 14/16 ani, adică nu constituie subiecți ai infracțiunii;
- 5) creșterea cazurilor de infracțiuni cu implicarea fetelor minore, inclusiv la infracțiunile grave (atacuri tâlhărești, omoruri);
- 6) creșterea numărului de infracțiuni săvîrșite din motive neînsemnate sau fără motiv, cu o deosebită cruzime și impertinență;
- 7) apariția unor infracțiuni „netradiționale” pentru minori (omoruri de ritual, capturarea ostaticilor, vandalismul etc.);
- 8) sporirea manifestărilor „de fon” (utilizarea drogurilor, consumul abuziv de alcool, prostituția, sporirea cazurilor de contaminare cu boli venerice și HIV/SIDA);
- 9) creșterea numărului de persoane cu devieri psihice;
- 10) sporirea cazurilor de cooperare a infractorilor minori cu cei maturi, care au rol de organizatori ai infracțiunilor;
- 11) răspîndirea tot mai evidentă a caracterului de grup al infracționalității minorilor, care trece în unul organizat.

Cu referire la *grupurile criminale*, acestea se formează, de regulă, pe parcurs. Inițial ele au un caracter precriminal, promovînd amoralismul în toate manifestările lor. În acest caz e vorba de grupuri de risc infracțional, membrii cărora sînt la limita infracțiunilor. Spre deosebire de grupurile similare formate în alți ani, acestea au un caracter acaparator. Membrii lor își subordonează com-

portamentul intereselor de a face rost de bani, droguri, alcool, practică sexul în grup și au o atitudine cinică față de maturi, inclusiv față de rude și apropiați. Domină tendința de a demonstra supremația față de semenii, cel mai frecvent prin umilire, înjosire a demnității umane și violența fizică.

Sub aspect criminologic, persoana infractorului minor are trăsături biologice și psihologice specifice. Dintre acestea fac parte lipsa experienței de viață, formarea nedefinitivă a orientării sociale; gradul de influență sporit; orientarea spre grupurile neformale, dorința de autoafirmare în cadrul acestora; tendința de demonstrare a independenței; atitudinea sfidătoare față de normele morale și juridice; „romantismul” infracțional, predispoziția de a-și atribui vina altora; supunerea totală autorității recidiviștilor; iresponsabilitatea de acțiunile proprii, orientarea spre satisfacția de moment.

În literatura criminologică se delimitează următoarele *tipuri principale de infractori minori*:

- 1) persoane cu orientare în general pozitivă ce comit infracțiuni din cauza frivolității, incapacității de a soluționa corect o situație critică, precum și din cauza concursului de împrejurări;
- 2) persoane ce comit infracțiuni fiind provocate de situație, dar au și o orientare socială instabilă;
- 3) persoane cu orientare negativă care nu au însușit încă experiența pre-criminală;
- 4) persoane cu o orientare antisocială formată și cu experiență infracțională.

2. Particularitățile determinantelor comportamentului infracțional al minorilor

Determinantele criminalității minorilor sînt identice cu acele ale criminalității adulților. E vorba de aceleași fenomene și procese de criză care există în societatea noastră la macro- și micro-nivele. Totodată sînt anumite particularități specifice legate de minoratul infractorilor.

Situația socială tipică de dezvoltare a copilului a fost abordată încă de L. Vîgotski. El a demonstrat că înainte de fiecare perioadă de creștere se creează niște relații specifice acesteia, exclusive și irepetabile între copil și mediul înconjurător. De aceea, pentru a exprima determinantele delictelor comise de minori este esențial să stabilim relația dinamică și interdependența dintre condițiile de viață și situația socială de dezvoltare a adolescentului, care influențează adaptarea sa la condițiile mediului.

Se are în vedere inadaptarea socială a adolescenților, o asemenea socializare le oferă o anumită experiență negativă și contribuie ulterior la comiterea de delict. Comportamentul deviant se observă mai frecvent în cazul minorilor, decît la alte categorii de vîrstă.

Cauza acestui fapt este imaturitatea socială și nedezvoltarea fiziologică a organismului, ce se manifestă prin dorința de a cunoaște senzații și informații

noi, prin incapacitatea de a prevedea urmările acțiunilor sale etc. E nevoie de anumite abilități pentru a orienta minorii într-o direcție pozitivă și a le anihila fapte cu caracter negativ pronunțat. Aceasta înseamnă că e nevoie de un proces educativ al adolescentului, coerent și succesiv, în familie, instituții de învățământ, serviciu, altfel, particularitățile psihologice ale minorului își găsesc ieșire în sfera asocială.

În funcție de gradul de "neglijare" pedagogică a minorului, comportamentul asocial inițial poate avea caracter huliganic sau pot fi comise sustrageri în proporții mici. În procesul de desocializare continuă însă se pierd motivele proprii unui adolescent ce respectă legile. Evitînd pedeapsa, minorii însușesc foarte repede practica criminală, fiind conduși ulterior de asemenea motive, cum ar fi dorința de a trăi la maximum, de a folosi băuturi alcoolice și droguri, de a duce o viață depravată.

În ultimul timp s-a răspîndit termenul de „*comportament autodistrugător*”, care presupune un comportament al persoanei lipsit de interes pentru viitor, necointerestat de realizarea pozitivă a potențialului său, conflictual cu mediu social, prin comportament provocător.

În politologia japoneză există teoria celor trei generații:

- prima - construiește,
- a doua - folosește rațional cele realizate,
- iar a treia - irosește cele obținute.

Adepii acestei teorii afirmă că în țările CSI acum e timpul generației a treia, dar va urma neapărat prima, avînd caracter ciclic.

Tradițional, factori determinanți ai criminalității minorilor sînt considerați:

1. *Influența negativă a familiei.* Cercetările au demonstrat că în majoritatea cazurilor aceasta a fost cauza principală a comportamentului infracțional al minorului. De regulă, e vorba de o atitudine a părinților lipsită de respect și afecțiune față de copii, de un comportament crud și indiferent, cu beții frecvente. Totodată, nefavorabilă poate fi atît o familie săracă, cît și una asigurată din punct de vedere financiar. Crește numărul familiilor divorțate, iar drept urmare crește numărul copiilor ce se simt inutili și străini în familiile proprii sau nou-formate, încearcă să-și stabilească relații în afara familiei, își răsfrîng experiența negativă căpătată și răutatea asupra celor din jur.

2. *Educația incorectă.* În condițiile crizei social-economice profunde gimnaziile, liceele nu corespund în mare parte cerințelor cărora trebuie să le facă față. O parte din profesori au un nivel scăzut de cultură generală și pregătire profesională, fiind lipsiți de autoritate în fața elevilor. Toate acestea îi îndepărtează pe copii de școală și le deplasează interesul pentru studii. Drept ideal în mediul adolescenților apare omul de afaceri, îmbogățit peste noapte, prin formula – ”scopul scuze mijloacele”.

Într-o situație deficilă este sistemul instruirii profesional-tehnice. Un număr considerabil de instituții de instruire profesional-tehnică specială sînt lichidate

sau comasate cu alte instituții, nu sînt asigurate financiar pe deplin. Totodată, anume aici se află zeci de mii de copii din familii social-vulnerabile, care necesită o asistență sporită. Timpul liber și sportul nu mai are nici o valoare educativă pentru minori, fiind în mare parte comercializat.

3. *Eschivarea de la munca social-utilă.* Anual, majoritatea absolvenților liceelor nu reușesc să se angajeze la serviciu sau să accedă la studii superioare. Drept consecință, aproape jumătate din infractorii minori nu au nici studii, nici serviciu. În ipoteza angajării în câmpul muncii, nu există mecanism de influență educativă din partea colectivului de muncă asupra minorilor.

4. *Influența negativă a micromediului.* Adolescenții, de regulă, au un grad mai înalt de sociabilitate și o necesitate mai mare de comunicare, ceea ce facilitează socializarea lor. Găsind un grup de referință pentru ei, adolescenții țin mult la poziția lor în cadrul acestuia. Frecvent însă ei nu pot aprecia critic situația și consideră drept normă de comportament și etalon, cinismul, aroganța și umilința prin care sînt tratați. De regulă, la această etapă se observă o influență din partea persoanelor mature în vederea practicării unei activități infracționale.

Fostele grupuri de adolescenți cu semnele lor distinctive, cum ar boy-scout și-au pierdut sensul. În ultimele decenii, s-au creat „grupări” mobile a cîte 10-20 de persoane care activează sub conducerea unor persoane mature, deși în multe cazuri dau dovadă de inițiativă proprie. Activitatea lor include paza „obiectelor”, impunerea așa-numitor „impozite”, distrugerea la comandă a centrelor comerciale, narcobusinessul etc. O parte a grupurilor au caracter migrator (furtul automobilelor, furturile în localitățile rurale etc.).

5. *Deficiențele în activitatea organelor de drept privind profilaxia infracțiunilor comise de minori.* În particular este vorba de activitatea subdiviziunilor polițienești pentru cazurile minorilor, care se orientează, în special, spre descoperirea infracțiunilor comise. Colaboratorii acestor subdiviziuni nu sînt suficient de activi în determinarea adolescenților care trebuie monitorizați și supuși influenței profilactice individuale. Lipsește interacțiunea cu societatea. Totodată, serviciul pentru minori nu e în stare să se ocupe activ de profilaxia infracțiunilor, din cauza lipsei cadrelor calificate și a finanțării insuficiente. La minimum s-a redusă educația juridică a generației în creștere. Drept consecință, delincvenții minori ajung să creadă în impunitatea lor, ceea ce conduce la criminalizarea lor continuă.

3. Cauzele și condițiile ce favorizează atragerea minorilor în activități criminale

Investigațiile efectuate demonstrează că în Republica Moldova cca. 40% din infracțiuni se comit de către adolescenți, inclusiv în participare cu adulți. Analiza cauzelor penale confirmă faptul că fiecare a treia infracțiune, este săvîrșită de minori sub influența negativă a persoanelor mature.

În lumina cercetărilor efectuate, constatăm că printre cauzele principale ale antrenării minorilor în activități criminale sînt:

- 1) consumul abuziv de alcool, droguri;
- 2) instigarea din partea recidiviștilor și a persoanelor cu antecedente penale;
- 3) influența negativă a familiei.

Cauzele enumerate pot genera antrenarea minorilor în infracțiuni, atunci cînd sînt condițiile corespunzătoare ce creează o ambianță favorabilă săvîrșirii crimei date. La acestea se referă:

- a) organizarea ineficientă a activităților extra-curriculare a minorilor;
- b) delincvența minorilor la studii și/sau serviciu;
- c) imperfecțiunea activității organelor de drept în combaterea implicării minorilor în acțiuni criminale și/sau antisociale.

Consumul abuziv de alcool, droguri. Folosirea alcoolului și/sau drogurilor atît în cazuri aparte, cît și sistematic, fapt ce cauzează starea de ebrietate vizibilă. Activitățile realizate în acest domeniu confirmă destul de convingător, faptul că excesul de băuturi alcoolice și droguri constituie un fenomen social-negativ, care generează consecințe grave atît pentru consumator, cît și pentru întreaga societate. Complexitatea și pericolul acestor consecințe sînt condiționate de faptul că narcotizarea provoacă criminalitatea, traumatismul, destrămarea familiilor, pierderea capacității de muncă, mortalitatea prematură, precum și cheltuieli pentru tratamentul consumătorilor.

Analizînd problema alcoolismului și narcomaniei prin prism criminologică, este important să menționăm, în primul rînd, că acest fenomen generează deformarea personalității. Prin această noțiune, se subînțeleg schimbări negative considerabile de statut, social-culturale, juridico-morale, intelectuale, volitiv-emotive ale personalității, fiind cauzate de folosirea excesivă și îndelungată a alcoolului sau drogurilor. Deformarea alcoolică, firește, poate fi caracterizată printr-un grad mai mic sau mai mare al criminalității. De aceea, în literatura criminologică e convenit să se considere drept premisă inițială faptul că „persoanele aflate la diferite stadii de abuz de alcool (adică persoanele la un nivel divers de ebrietate și alcoolism evident) sînt la un divers grad criminogen”.

Investigația concret-sociologică efectuată confirmă că, printre cauzele și condițiile antrenării minorilor în activități delictuale și antisociale, narcotismul ocupă o situație dominantă.

De altfel, este caracteristică răspîndirea narcotismului nu numai printre persoanele ce antrenează minorii în activități delictuoase și antisociale, ci chiar și printre minorii antrenați în activități infracționale. Ultima împrejurare, la rîndul ei, contribuie la săvîrșirea infracțiunilor cu premeditare.

Studierea practicii judiciare constată că cei care antrenează la nivelul pregătirii pentru comiterea crimei, intenționat creează condiții pentru „contacte de ebrietate” cu adolescenții, cu alte cuvinte, de la acestea începe realizarea directă a intenției delictuoase.

Materialele cauzelor penale studiate dovedesc că tendința de a obține mijloace pentru consumul alcoolului și a drogurilor contribuie într-o măsură considerabilă la reunirea în grupe criminale a 84,5% din maturi și 65,8% din minorii care consumă sistematic sau periodic băuturi alcoolice și/sau droguri. Este necesar să menționăm că peste 2/3 din grupurile criminale se constituiau numai din persoane care au consumat alcool sau droguri.

Teoreticienii determină în mod diferit rolul stării de ebrietate în geneza cauzelor infracțiunilor. Unii autori afirmă că beția și alcoolismul nu constituie un motiv al criminalității, ci prezintă doar condiții favorabile.

Alți autori împart crimele săvârșite în stare de ebrietate în două grupe:

1) infracțiuni ce au fost săvârșite sub influența consumului de alcool sau a drogurilor (huliganism, violuri, leziuni corporale comise în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică etc.);

2) infracțiuni, a căror comitere e posibilă în legătură cu existența alcoolismului și narcomaniei (delicte cointeresate, săvârșite în scopul obținerii mijloacelor pentru folosirea lor la procurarea băuturilor spirtoase și a stupefiantelor, precum și antrenarea minorilor în beții, consum de narcotice, instigarea lor la evadări din preventoriile de tratament ș.a.).

De altă părere este I.Leikina, considerînd că „consumul abuziv de alcool în unele cazuri constituie cauza nemijlocită a comiterii infracțiunilor, iar în alte cazuri contribuie doar la săvârșirea acesteia...”.

Conform opiniei lui S. Ostroumov, alcoolismul, beția „constituie o condiție ce declanșează, asemeni unui catalizator, egoismul, concepții antisociale, cu alte cuvinte, cauza infracțiunii, transpunînd această cauză din posibilitate în realitate...”.

Un șir de autori consideră alcoolismul și narcomania una din cauzele principale ale criminalității. După cum presupunem, la antrenarea minorilor în activități delictuale și antisociale, beția constituie, în majoritatea cazurilor, cauza săvârșirii crimei și, mai rar, o condiție ce favorizează comiterea acesteia.

Pe măsura intensificării stării de ebrietate alcoolică sau narcotică, degradarea activității conștiente și volitive sporește. De regulă, în faza de ebrietate gravă se manifestă tot mai considerabil devieri de la funcționarea normală a encefalului (creierului). Persoana își pierde capacitatea de judecată rațională. Într-o astfel de stare, individul este dispus spre agresivitate și ravagii. În această privință, narcomania și beția, nu numai sub aspect fiziologic, ci și sub cel al tendinței de a face rost de mijloace pentru procurarea alcoolului, substanțelor narcotice, constituie deseori cauzele și condițiile criminalității, în special, ale antrenării minorilor în activități delictuale și în alte activități antisociale.

Investigațiile realizate în acest domeniu confirmă că narcomania și alcoolismul exercită o influență deosebit de mare asupra delicvenței recidive. Acest fapt e specific și pentru infracțiunile ce țin de antrenarea minorilor în activități delictuale. De obicei, implicatorii tineri, în vîrstă de 18-20 de ani nu dispun

de mijloace bănești pentru procurarea băuturilor spirtoase sau a stupefiantelor, ca de altfel și infractorii maturi. Această circumstanță determină într-o anumită măsură și scopul principal al infracțiunilor - obținerea mijloacelor necesare pentru consumul de substanțe sus-numite.

Trebuie să menționăm că, în pofida combaterii beției și narcomaniei în Republica Moldova, se observă totuși creșterea numărului adolescenților care au săvârșit crime în stare de ebrietate. De aceea, Codul penal prevede răspunderea pentru atragerea minorilor în activități criminale sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP RM) și la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art.209 CP RM).

Prin urmare, acțiunile instigatoare orientate spre minori constituie una din formele principale de antrenarea acestora în activități criminale, deoarece antrenarea în activități delictuoase se manifestă prin acțiuni ce trezesc minorilor tendința de a comite infracțiuni sau, în mod obiectiv, îi constring să participe la activități criminale.

Trebuie să menționăm în mod deosebit că un pericol social considerabil constituie instigarea din partea recidiviștilor și a persoanelor cu antecedente penale. În acest caz, se are în vedere nu numai o influență mai intensivă și mai periculoasă a recidiviștilor și a persoanelor cu antecedente penale care nu pot fi corectate, ci și faptul că pentru asemenea persoane, în primul rînd pentru recidiviști, *infracțiunile se repetă în virtutea obișnuinței*. Totodată, pentru ei e specifică tendința de a nu „lăsa urme”. Pentru recidiviști și pentru persoanele cu antecedente penale, incorrigibile e caracteristică tendința spre violență, dominarea asupra celor mai slabi, îndeosebi a minorilor, în scopul ademenirii lor pentru săvârșirea infracțiunilor sau implicarea în diverse forme de activitate antisocială.

Studiind practica judiciară în Republica Moldova în ultima perioadă de timp, se constată că, din numărul total al celor condamnați pentru instigare și antrenare a minorilor în activități criminale și amorale, 34% sînt persoane anterior supuse răspunderii penale. Astfel de persoane, antrenînd minorii în activități criminale, își propun un scop concret pregătirea pentru săvârșirea infracțiunilor.

Pericolul sporit al influenței persoanelor cu antecedente penale sau supuse anterior răspunderii penale incorrigibile constă în faptul că astfel de persoane își aleg, de obicei, minorii pentru săvârșirea nu numai a unei infracțiuni, ci și pentru a-i implica sau a-i predispune spre săvârșirea sistematică a infracțiunilor de orice gen. De regulă, persoanele cu antecedente penale, înainte de a antrena minorii, îi pregătesc psihologic pentru activități delictuale. Conform datelor cercetării, constatăm că în acest scop ei folosesc diferite modalități: consumarea alcoolului; jocurile de noroc; constringerea .

Influența nefavorabilă a familiei. Esența familiei, rolul ei în societate este relevat în lucrările științifice ale multor autori din țară și de peste hotare. Familiei, grație naturii ei, îi este caracteristică funcția primară de educație. Anume în

familie minorii asimilează calitățile inițiale și fundamentale ale persoanei, aici se formează intens poziția lor morală. Nu întâmplător, A. Macareno sublinia faptul că „onestitatea trebuie educată la vârsta cea mai fragedă”.

Desigur, educația se constituie din mai multe componente. Devenirea morală, dezvoltarea și desăvârșirea personalității se desfășoară pe parcursul asimilării treptate a idealurilor, principiilor și normelor moralei sociale, transpunerii lor în convingeri personale.

Un rol deosebit în acest proces îi revine educației în familie de la naștere și până la maturizare. Vorbind la figurat, educația, în primul rând cea din familie, „poate fi comparată cu rezonanța unei orchestre simfonice mari, în care o notă falsă compromite întreaga melodie”. Rolul familiei în educația generației tinere e specific prin faptul că subaprecierea lui e cu adevărat dificilă, deoarece „modul de viață al părinților constituie unul din elementele primordiale în formarea copilului. Copilul, îndeosebi la vârsta fragedă, e mai lesne influențat de familie decât oricare altă instituție”.

Însă adesea părinții adolescenților, care nu respectă ordinea socială, fac abuz de băuturi alcoolice sau săvârșesc delikte, dând vina pe școală. Desigur, pe măsura maturizării copiilor, rolul școlii în educația lor crește, mai mult decât atât, la o anumită etapă, școlii îi revine rolul primordial în educarea elevilor din clasele superioare. Totuși, anume familia le oferă copiilor prima experiență de viață, anume în familie se pune baza caracterului și trăsăturilor morale, anume de familie depinde, în multe privințe, orientarea intereselor și aptitudinilor generației tinere. Dar, pe măsura creșterii copilului, rolul primordial în acest proces educațional revine efortului comun al școlii și familiei în consolidarea și dezvoltarea calităților personale.

Din numărul total de adolescenți antrenați în activități delictuale, 22% din ei în familie au fost persoane cu antecedente penale, 6% - alcoolici și narcomani, 4% - bolnavi-psihiaci, 2% - persoane ce duceau un mod de viață antisocial. Prin urmare, mai mult de 1/3 din adolescenții antrenați provin din „familii defavorizate”.

Evident, degenerescența din familie condiționează comportarea delictuală a minorilor, de obicei în interacțiune cu alți factori ai mediului: subiectivi și obiectivi. *Din factorii subiectivi fac parte:* nerespectarea de către părinți a obligațiilor de educație a copiilor, desconsiderarea intereselor sale, brutalitatea despotismului ș.a., concepțiile antisociale în familie, amoralitatea tradițiilor și a altor particularități, în special, aptitudinea de dispreț față de obligațiile sociale importante; exemplul nefast al membrilor familiei, săvârșirea infracțiunilor de către ei sau a altor delikte, un mod de viață amoral, conflicte permanente, scandaluri, beții; antrenarea minorilor în activități delictuale, narcotism, prostituție, jocuri de noroc etc.

La *circumstanțele obiective* se referă: familia incompletă, părinții bolnavi; dificultățile de ordin material-financiar în familie etc., aceste împrejurări dimi-

nuează realizarea unui control eficient asupra comportării copiilor și educației acestora.

În familiile dificile copiii își petrec, de regulă, tot timpul liber în stradă, fără supraveghere. În mediul străzii, inclusiv sub influența diverșilor factori psihologici nefavorabili din familie, la acești adolescenți apare dorința de a-și exterioriza starea de stres. Astfel, ei nimeresc deseori sub influența negativă a persoanelor mature, care îi folosesc în scopurile lor antisociale.

În același timp, conform studiului privind cauzele penale referitoare la antrenarea minorilor în activități criminale și imorale, nu a fost depistat nici un caz de atragere la răspundere penală a părinților pentru carențe în educația copiilor lor. Această împrejurare se explică, probabil, prin faptul că implicarea adolescentului în săvârșirea infracțiunilor are loc mai des în cazul când minorul a comis deja o infracțiune în grup cu maturii. Cazuri de antrenare a copiilor de către părinți în activități delictuale în practică sînt rar întîlnite. Cu părere de rău, însă nu putem afirma același lucru și despre cazurile când părinții influențează negativ copiii în mod conștient.

Astfel, „cauza ce determină individul să urmeze calea delictuoasă nu prea poate fi explicată, dacă nu apelăm la structura relațiilor familiale”. De aceea, condițiile nefavorabile din familie, influența nefastă a părinților asupra minorilor, constituie una din cauzele ce contribuie la implicarea minorilor în activități criminale și antisociale.

Să ne referim concret la analiza cauzelor principale ce contribuie la antrenarea minorilor în activități delictuale și acte antisociale.

Organizarea ineficientă a activităților extra-curriculare a minorilor. Toate modalitățile de organizare a timpului liber al minorilor au un scop bine determinat: de a influența pozitiv conștiința lor. Formele și caracterul contactelor directe sau indirecte sînt mijlocite de gradul și conținutul supravegherii de către părinți a comportării, relațiilor, preocupărilor copiilor și adolescenților cu familia, contribuind, într-o măsură determinată, la protecția minorilor de sursele de influență dăunătoare. Importanța principală a protecției familiale e confirmată parțial de datele menționate în literatura referitoare la faptul că asupra formării personalității și motivării faptelor comise influențează peste 80% din factorii dăunători. Vizînd anume aceste poziții inițiale vom analiza problema timpului liber al minorilor. Din cauza reducerii bunăstării materiale a familiilor, adolescenții, în majoritatea cazurilor, nu pot fi asigurați cu vestimentația dorită, computer, inventar sportiv și turistic, nu pot să procure bilete la teatru ș.a. În asemenea condiții, se creează posibilitatea dezvoltării unor trăsături de caracter nedorite, precum ar fi: nesatisfația, irascibilitatea, invidia, tendința de a umple cu orice preț acest gol cu lucrări și distracții preferate.

Deficiențe în activitatea educațională a minorilor în instituțiile de învățămînt și modalitățile de aplanare. E unanim recunoscut faptul că un rol primordial în educația copiilor revine școlii, care constituie centrul activității educaționale.

De aceea, rolul colectivului școlar în formarea calităților pozitive ale personalității minorilor e greu să-l subapreciezi. Analiza dosarelor penale cu implicarea minorilor în activități criminale și antisociale denotă faptul că adolescenții implicați în majoritatea cazurilor au un nivel general de cultură redus, fapt ce favorizează într-o anumită măsură comiterea infracțiunilor.

Rezultatele cercetării au demonstrat că peste 2/3 (71%) dintre minorii implicați aveau reușita redusă, mulți erau restanțieri (28,6%), au abandonat studiile. În literatura de specialitate se menționează, în mod justificat, că „nereușita cronică în școală și la domiciliu generează starea emotivă a complexării”. În același timp, acestor emoții se opune tendința de autoafirmare. Această tendință chiar pentru o apreciere de scurtă durată de către colectiv se transformă deseori în dorința de a se impune, fie chiar și într-un mod negativ.

Investigația demonstrează că minorii care, dintr-un motiv sau altul, au abandonat școala profesional-tehnică nimeresc deseori într-un mediu nefavorabil. În baza celor menționate, constatăm că un rol important în formarea elevilor din gimnazii, licee și a celor din sistemul profesional-tehnic revine profesorilor și pedagogilor.

Deficiențe în activitatea organelor de drept. Se întâlnesc cazuri când unii colaboratori ai organelor de interne sau a serviciului de probațiune nu realizează monitorizarea cuvenită a persoanelor reînțoarse din penitenciare, care duc un mod de viață necorespunzător, nu iau măsuri efective pentru evidențierea grupurilor criminale de maturi și minori. Studiarea nivelului conștiinței juridice a colaboratorilor se referă, parțial, la unele probleme ale politicii de reprimare și demonstrează că e destul de răspîndită opinia despre „îngăduința” excesivă a legislației penale în vigoare. Întru totul au fost de acord cu această părere 21,6% din intervievați, parțial - 43,3%. Și-au exprimat dezacordul - 4,6% din intervievați și parțial - 19,7%. Astfel, ideea despre faptul că ineficacitatea influenței penal juridice e direct proporțională cu rigiditatea ei, are numeroși adepți printre colaboratorii inspectorului pentru problemele minorilor. Un alt aspect negativ al psihologiei juridice îl constituie opinia liberalismului exagerat al organelor juridice la stabilirea pedepsei. Această părere a fost confirmată pe deplin de către 31,5% din respondenți, parțial - 29,4%. Cu toate acestea, trebuie să menționăm că este imposibil să fim de acord cu părerea conform căreia practica de reprimare dură poate garanta o eficacitate înaltă a combaterii criminalității minorilor. De aceea, certitudinea unor colaboratori ai inspectoratelor pentru problemele minorilor și a colaboratorilor organelor de interne despre duritatea reprimării juridice confirmă concluzia despre necesitatea desfășurării unei activități de educație juridică serioasă cu categoria de colaboratori menționați în ceea ce privește lichidarea deformărilor menționate.

Important e să relevăm rolul studierii a personalității adolescentului (minorului), a nivelului educației sale în familie și școală. În practică, acest deziderat obligatoriu de a lua la evidență minorul nu se respectă întotdeauna, fapt ce

condiționează diverse lacune în lucrul cu adolescenții. Cu cât e mai larg cercul adolescenților dificili, care pot nimeri sub influența negativă a mediului și influența demoralizatoare a infractorului luat la evidență, cu atât mai vădită este reducerea numărului delictelor printre minori.

Prin urmare, putem trage următoarea concluzie: cauzele și condițiile ce contribuie la antrenarea minorilor în activități criminale și antisociale sînt variate. Printre aceste cauze și condiții trebuie menționate acele ce sînt legate de lacunele educației în familie, în școală, lacunele în activitatea de combatere a narcotismului, influența nefastă a infractorilor maturi. Totuși, studierea modului de viață a instigatorilor la infracțiune și a minorilor ne oferă posibilitatea reală de a-i influența, de a elabora modalități de elucidare și neutralizare a lor.

4. Rolul subdiviziunilor organelor de poliție în prevenirea atragerii minorilor în activități criminale

Studierea practicii judiciare și de urmărire penală confirmă că delicvența minorilor și a celor maturi e într-o relație de reciprocitate și interdependență. Analiza cauzelor penale dovedește că organizatorii maturi și instigatorii de cele mai dese ori antrenează în săvîrșirea crimelor minorii care anterior au săvîrșit infracțiuni și s-au distins în fapte amorale și delictive neînsemnate. În legătură cu aceasta, organelor de poliție le revine o sarcină foarte importantă de relevare și tragere la răspundere penală a persoanelor care antrenează minorii în activități infracționale, nu numai sub aspectul combaterii delicvenței în general, ci și în scopul prevenirii infracționalității minorilor.

Astfel, în sistemul de prevenire a implicării minorilor în activități infracționale putem evidenția:

a) *profilaxia primară*, orientată spre înlăturarea împrejurărilor ce influențează negativ formarea personalității minorilor și prevenirea implicării acestora în activitatea infracțională;

b) *excluderea împrejurărilor* ce au generat deja antrenarea minorilor în săvîrșirea unor infracțiuni concrete;

c) prevenirea recidivului.

În activitatea de prevenire a antrenării minorilor în comportamentul delictuos centrul de gravitate cade pe *profilaxia timpurie*. Importanța acesteia, considerăm, este determinată de faptul că, în cazul unei organizări juste ea este mai eficientă comparativ cu alte niveluri de activitate preventivă, întrucît este orientată spre nepermiterea sau înlăturarea, excluderea referitoare la schimbările antisociale relativ neînsemnate ale personalității adolescenților, ce n-au devenit încă ferme.

Profilaxia timpurie, după opinia noastră, poate fi definită ca un ansamblu de măsuri realizate de organele publice și organizații non guvernamentale, în scopul:

a) asumării condițiilor de viață și educării minorilor în cazurile cînd situația periclitează dezvoltarea lor normală;

- b) curmării și înlăturării surselor de influență antisocială;
- c) influențării asupra minorilor care admit devieri de la normele de comportament, astfel încât să nu se consolideze concepțiile și deprinderile antisociale care pot contribui la antrenarea adolescenților într-o acțiune infracțională.

La *direcțiile principale* ale profilaxiei timpurii pot fi raportate:

- antrenarea și înlăturarea condițiilor nefavorabile de viață și de educație înainte ca ele să se răsfrângă asupra comportamentului, și formării concepției adolescenților;

- efectuarea controlului asupra respectării măsurilor prohibitive și restrictive, menite să asigure interesele unei dezvoltări juste a adolescenților;

- înlăturarea deficiențelor și carențelor legii în activitatea organelor ce se ocupă de instruirea, educarea, ocrotirea drepturilor și intereselor copiilor, în organizarea propagandei de drept și pedagogice printre persoanele care educă copiii și adolescenții.

La a *doua direcție* de profilaxie primară putem raporta depistarea și înlăturarea surselor de influență negativă asupra adolescenților care pot forma poziția antisocială a personalității și favoriza comiterea crimelor: retragerea adolescenților din atmosfera de familie ce-i influențează negativ; aplicarea măsurilor prevăzute de lege persoanelor care antrenează adolescenții în beție, prostituție și alte acte ilegale.

Din a *treia direcție* face parte exercitarea asupra adolescenților cu contravenții la normele de comportament social a unei influențe care îi determină să se abțină și să se corijeze, aplicându-se și măsuri de tipul influenței asupra adolescenților ale căror concepții antisociale nu s-au înrădăcinat încă și se manifestă în comiterea unor fapte neînsemnate. Scopul aplicării lor e să nu lăsăm aceste concepții și deprinderi antisociale să se înrădăcineze.

Măsurile de profilaxie timpurie pot fi aplicate atât la nivel individual (unor adolescenți concreți și părinților lor ș.a.), cât și la nivel general (la o anumită scară teritorială, la un anumit contingent de minori și părinți). În Republica Moldova a fost acumulată o anumită experiență de profilaxie primară în direcția dată. Totodată, în prevenirea antrenării minorilor în activități infracționale este binevenită și aplicarea experienței altor țări. Astfel, este eficientă și relevantă experiența Japoniei, unde în toate școlile funcționează asociații benevole ale părinților și profesorilor, care organizează și desfășoară sistematic lucrul profilactic cu adulții și minorii.

Sub *aspect organizațional*, o trăsătură deosebită a sistemului de prevenire a infracțiunilor minorilor constituie specializarea organelor ce o realizează. Vorbind despre specializare, avem în vedere funcționarea organelor respective, a serviciilor, a diverselor persoane oficiale, cărora li se încredințează organizarea combaterii vagabondajului, infracțiunilor și a altor delikte ale minorilor. Aceștia sînt investiți cu anumite împuterniciri și folosesc în activitatea lor forme și metode specifice ce țin cont de particularitățile psihologiei, de situația juridică

și posedă un complex de măsuri de influență nu numai asupra minorilor, ci și asupra persoanelor care se ocupă de educația lor.

În sistemul organelor de poliție putem evidenția două grupe mari de subiecți de prevenire:

- 1) subiecții care efectuează profilaxia minorilor concomitent cu activitatea lor de bază;
- 2) subiecții profilactici, care desfășoară expres această activitate printre minori.

La prima grupă se raportează asemenea subdiviziuni ca organul de urmărire penală, ce asigură prevenirea crimelor minorilor, concomitent cu funcțiile lor principale de descoperire și curmare a infracțiunilor.

Conform statisticii, multe infracțiuni sînt comise de către minori după consumarea băuturilor alcoolice împreună cu maturii.

Trebuie să menționăm că o răspîndire mai pronunțată a narcotismului printre minori a început prin anii '80. Numărul și calitatea creșterii așa-numitelor fenomene de „fon” în rîndul minorilor: consumarea nemedicinală a stupefiantelor, beția, toxicomania, prostituția etc. sînt, după părerea noastră, consecințe ale diminuării atenției societății față de problemele generației tinere.

O importanță profilactică în activitatea inspectorului de sector o constituie supravegherea comportamentului celor cu antecedente penale la locul de trai și de muncă și în mod deosebit a persoanelor condamnate în repetate rînduri.

Să examinăm activitatea unor subdiviziuni din sistemul MAI, care au menirea specială de a desfășura activitatea de reabilitare și criminologico-preventivă printre minori. Astfel, la prevenirea antrenării minorilor în activități infracționale un rol deosebit îl au *centrele de triere* a minorilor.

În Republica Moldova, activitatea lor este reglementată de statutul Centrului de Triere a minorilor. Persoanele oficiale de la centrele de triere sînt investite de Lege cu drepturi ce au o deosebită importanță profilactică: de a cere de la întreprinderi, instituții și organizații, indiferent de forma de proprietate, informații necesare pentru plasarea în cîmpul muncii a minorilor, identificarea personalității acestora, evaluării cauzelor vagabondajului și comiterii infracțiunilor; de a invita în cazul părăsirii neautorizate de către minori a școlii generale sau profesionale, de reabilitare socială, a altor instituții speciale pentru minori, părinții adoptivi sau tutorii (curatorii și reprezentanții acestor instituții) pentru aducerea minorilor în familie sau în instituția indicată; de a efectua, în cazul dispunerii de informație asupra părăsirii de către minori a unor obiecte interzise, percheziționarea personală a minorilor, a obiectelor lor, a coletelor, precum și a dormitoarelor și altor încăperi, reflectînd rezultatele într-un proces-verbal.

În Republica Moldova formele de activități profilactice efectuate de curatorii centrelor de triere pot fi diverse. Cele mai tipice sînt următoarele: informarea părinților, instituțiilor, despre personalitatea adolescenților vagabonzi și a minorilor infractori; informarea organelor publice interesate, a organizațiilor

non-guvernamentale despre cazurile de evadare a minorilor din casele de copii, internate, școli speciale, despre faptele de influență negativă asupra minorilor de către persoanele mature, condamnate ori recidiviști, despre antrenarea minorilor de către aceștia în activități delictuale și antisociale; înaintarea propunerilor pentru numirea unor educatori pe baze obștești, a educatorilor și altor persoane responsabile de activitatea educativă individuală a minorilor eliberați din centrele de triere; supravegherea adolescenților reîntorși în familii, care au fost trimiși la lucru sau la studii; colaborarea întru elaborarea și desfășurarea activității preventive cu serviciile pentru problemele minorilor, cu instituțiile de învățământ, colectivele de muncă, cu părinții sau persoanele care îi înlocuiesc, prezentarea propunerilor de privare de drepturi părintești a persoanelor care-și neglijează cu bună știință obligațiunile de educare a copiilor, de luare a măsurilor de influență față de părinți sau de persoanele care-i înlocuiesc în vederea vagabondajului copiilor sau pentru neglijarea obligațiunilor lor părintești, studierea sistematică a personalității întreținute în centrele de triere a minorilor în vederea cunoașterii aptitudinilor, intereselor și capacităților, particularităților de caracter ale lor și formulării propunerilor, utilizării acestor date în activitatea educațională ulterioară cu fiecare din ei; analiza sistematică a cauzelor și condițiilor ce favorizează evadarea lor din instituțiile educative speciale, întreprinderi ș.a.; analiza cauzelor și condițiilor infracțiunilor minorilor și elaborarea pe această bază a măsurilor corespunzătoare de prevenire a lor, propaganda pedagogică și juridică sistematică în rîndul populației și în colectivele de muncă; studierea cauzelor și condițiilor ce favorizează săvîrșirea infracțiunilor repetate în centrele de triere și elaborarea a măsurilor de prevenire a lor.

Atitudinea antipedagogică față de minorii condamnați, alte trăsături negative ale personalității lor și faptul că corijarea și reeducarea infractorilor tineri se efectuează în limite constrîngerii legale, confirmă existența contradicțiilor obiective, ce împiedică crearea în penitenciare sau detașamente pentru minori a unui colectiv unit și pozitiv orientat.

După cum demonstrează analiza practicii, majoritatea condamnaților minori din penitenciare recidivează. Spre exemplu, cauzele săvîrșirii de către minori a infracțiunilor repetate, în 62% din cazuri au fost împrejurările ce au favorizat săvîrșirea de către ei a primelor infracțiuni. 70% din cei puși în libertate nimeresc într-un mediu social, care a exercitat deja o influență negativă și a creat premise prealabile pentru săvîrșirea infracțiunii.

Una din măsurile eficiente de prevenire a antrenării minorilor în activități infracționale și antisociale e chemarea la timp a părinților adolescenților la poliție, cînd despre aceștia se știe că ei întrețin relații cu persoane mature, ale căror acțiuni au o orientare antisocială. Totodată, părinților (sau persoanelor ce-i înlocuiesc) li se aduce la cunoștință faptele cunoscute de participare a adolescenților la acțiuni amorale, comise împreună cu maturii. O condiție efectivă de neutralizare a influenței negative a persoanelor mature asupra minorilor o constituie și întrevederile

cu minorii, discuțiile bine chibzuite din punct de vedere psihologic.

Investigațiile confirmă că instigatorii, de obicei, nu au serviciu permanent, anterior au fost trași la răspundere penală sau contravențională în mod repetat. Astfel, în baza dosarelor selective despre antrenarea minorilor în activități infracționale, peste 32% din maturi în momentul săvârșirii infracțiunii nu erau angajați în câmpul muncii, 33,9% au antecedente penale, dintre aceștia 47,8% - în repetate rînduri. Asemenea persoane, folosind cu iscusință unele particularități psihologice ale minorilor (tendința spre autoafirmare, imitare, nepriceperea de a-și aprecia justetea comportării etc.), îi atrag treptat în activitatea infracțională.

În această ordine de idei, una dintre direcțiile cele mai complicate ale activității organelor de poliție o constituie combaterea recidivismului. În ultimii ani, numărul recidivei continuă să fie mare; anume recidiviștii comit un număr considerabil de infracțiuni. O particularitate a activității infracționale a recidiviștilor constituie tendința lor sporită de a contacta cu minorii moral instabili, pe care-i folosesc în calitate de complici pentru realizarea intențiilor delictuoase.

Cît privește recidivitatea minorilor, în multe privințe ea este determinată de mediul proxim și, totodată este condiționată de comunicarea cu recidiviștii maturi. Investigațiile științifice demonstrează că o pondere mai mare a minorilor trași la răspundere penală în mod repetat o constituie persoanele care au săvârșit furturi și acte de huliganism. Minorii săvârșesc infracțiuni repetate din motiv cupidant, în virtutea tendinței unei părți a minorilor, care au ispășit deja o pedeapsă, spre un mod de viață parazită, precum și ca urmare a desconsideranței lor pentru ordinea socială existentă.

Eficiența combaterii antrenării minorilor în activități infracționale și antisociale depinde în multe privințe de profilaxia generală și individuală, efectuată în privința persoanelor ce acționează demoralizator asupra minorilor. După cum se știe, profilaxia generală a infracțiunilor se efectuează în cadrul societății în ansamblu, acțiunile ei constînd în prevenirea comportării antisociale a tuturor persoanelor care au un raport cu prescrierile societății, statului. Realizarea măsurilor de profilaxie generală în combaterea antrenării minorilor în activități infracționale este orientată spre activizarea luptei întregii societăți cu categoria respectivă de infracțiuni.

Pentru soluționarea cu succes a obiectivelor profilaxiei individuale a persoanelor implicate a adolescenților infracțiunilor, tuturor instanțelor și a subdiviziunilor organelor de poliție li se cere:

- depistarea la timp a persoanelor care influențează negativ minorii, supravegherea comportamentului acestora în viața cotidiană, la locul de muncă, inclusiv modul lor de trai în ansamblu;
- crearea unei ambianțe favorabile spre a nu admite săvârșirea infracțiunilor de tipul celor examinate;
- activizarea vădită a luptei ofensive cu persoanele care antrenează adolescenții în săvârșirea infracțiunilor și a altor fapte amorale;

- acordarea unei atenții deosebite persoanelor cu antecedente penale, care vagabondează, duc un mod de viață parazită.

Așadar, pornind de la necesitatea sporirii eficienței combaterii infracțiunilor în cauză, ni se pare evident faptul că organele de poliție, funcțional specializate în combaterea infracțiunilor și altor contravenții ale minorilor, în efectuarea unei munci de profilaxie în rîndul tuturor propunerilor sociale și de vîrstă, inclusiv în rîndul minorilor, sînt chemate să joace un rol primordial în prevenirea antrenării minorilor în activități infracționale sau în alte fapte amorale.

5. Prevenirea infracțiunilor comise de minori

Prevenirea infracțiunilor comise de minori trebuie realizată cu implicarea tuturor organelor de drept, a serviciilor specializate, a instituțiilor de învățămînt și a reprezentanților societății.

În condițiile actuale dificile, statul ia măsurile necesare pentru a ameliora situația cu mijloace social-generale. Au fost adoptate un șir de legi care apără interesele tinerilor și ale minorilor.

Finanțarea măsurilor de formare și dezvoltare a tineretului este asigurată din contul bugetului de stat și local, precum și al fondurilor filantropice. Sînt create servicii speciale pentru tineret care acordă tinerilor ajutor informațional, juridic, psiho-pedagogic, medicinal sau sub alt aspect social, realizează măsurile necesare întru prevenirea fenomenelor negative în mediul tinerilor (delicte, alcoolism, narcomanie, toxicomanie, prostituție etc.).

Se prevede luarea unui șir de măsuri pentru a asigura antrenarea minorilor în activități sociale, acordarea asistenței sociale, organizarea timpului lor liber. Sînt elaborate metode științifice de tratament al alcoolismului și narcomaniei, în centrele de reabilitare medicală sînt create secții pentru minori.

Administrația publică locală ia măsuri pentru protejarea rețelei de instituții școlare împotriva atentatelor din partea structurilor comerciale, fiind vorba de înstrăinarea încăperilor, lichidarea sau reorganizarea lor neîntemeiată, de asemenea, pentru reunirea eforturilor instituțiilor de învățămînt, culturale, de sport și turism întru organizarea timpului liber al tinerilor, asigurarea condițiilor pentru autorealizarea creatoare. Asistența socială și profilaxia delictelor comise de minori este în competența serviciilor pentru minori, a centrelor de reabilitare medico-socială a minorilor, a instituțiilor de protecție a sănătății, a azilurilor pentru minori.

Conducătorii tuturor subdiviziunilor organelor de poliție trebuie să includă problemele de profilaxie a infracțiunilor comise de minori în planul de lucru trimestrial, să exercite controlul asupra activității subordonaților în această direcție și să ia măsuri de sporire a profesionalismului acestora. În special, organele de urmărire penală trebuie să dezvăluie determinantele infracțiunilor, să ia măsuri de înlăturare a lor, să identifice persoana infractorilor și să informeze inspectoratul pentru minori, în comun cu ultima să elaboreze și să

expedieze în departamentele respective o prezentare generalizată a situației.

Organele de poliție în desfășurarea activității de prevenire trebuie să coopereze cu alți subiecți care au tangență cu minorii: instituțiile de învățământ, conducerea organizațiilor de producere, inspectoratele militare, mijloacele mass-media, instanțele de judecată, procuraturile, etc.

În activitatea de prevenire a infracțiunilor trebuie atrași reprezentanții societății civile. În lipsa acestor relații, activitatea de prevenire privind minorii nu va avea rezultatele dorite. Dintre reprezentanții societății am numi, în primul rând, părinții, studenții colegiilor și instituțiilor superioare de învățământ (în special pedagogice și juridice), persoanele ce ar putea fi îndrumători ai delincvenților. În zona de maximă atenție ar trebui să fie persoanele care atrag minorii în activitatea infracțională, utilizarea de alcool și narcotice, pentru ca ulterior să fie identificate și trase la răspundere penală.

În cadrul *profilaxiei individuale* se utilizează metodele de convingere, constrângere, de acordare a ajutorului în situații de viață dificile. În funcție de obiect, profilaxia individuală poate fi divizată în:

a) *profilaxie timpurie*, orientată spre lichidarea circumstanțelor care influențează negativ formarea personalității minorilor și spre prevenirea criminalizării lor;

b) *determinarea factorilor* ce au cauzat deja comiterea unor infracțiuni concrete;

c) prevenirea recidivei minorilor.

În lupta cu criminalitatea minorilor, o importanță deosebită are *profilaxia timpurie*, deoarece prevede lichidarea unor modificări antisociale neînsemnate în cadrul personalității minorilor care încă nu au comis infracțiuni. Profilaxia timpurie este o totalitate de măsuri luate de organele de stat și sociale în următoarele scopuri:

- asanarea condițiilor de viață și educație a minorilor în condițiile când anumite circumstanțe amenință dezvoltarea lor normală;

- lichidarea surselor de influență antisocială asupra lor;

- corectarea personalității minorilor care au abateri acriminale de comportament pentru a preveni criminalizarea acestuia.

Al *doilea nivel* al profilaxiei îl constituie lichidarea factorilor care au determinat comiterea unor infracțiuni concrete de către minori, pentru a exclude posibilitatea comiterii acestora în viitor atît de aceeași adolescenți, cît și de alții care sînt în raza de influență a acestor factori. E vorba de:

a) încetarea, curmarea oportună a activității criminale și crearea condițiilor care ar paraliza continuarea acesteia;

b) pornirea urmăririi penale, selectarea măsurilor de prevenire;

c) asigurarea influenței educațional-profilactice prin metode procesual-penale;

d) aplicarea măsurilor juridice față de persoanele care au atras minori în activitatea infracțională sau nu-și îndeplinesc obligațiile de educator;

e) asanarea micromediului infractorilor minori.

Al *treilea nivel* al profilaxiei individuale este orientat spre lupta cu criminalitatea recidivă, care include asemenea măsuri:

a) reeducarea și corijarea infractorilor minori;

b) acordarea ajutorului la angajarea în muncă a persoanelor eliberate din instituțiile privative de libertate;

c) înlăturarea surselor de influență criminogenă asupra acestora în mediul de trai.

Lupta cu criminalitatea minorilor trebuie planificată și realizată la diverse niveluri și sub multiple aspecte, incluzînd un contingent variat de persoane. Ea trebuie să includă un larg diapazon de măsuri general- educaționale, profilactice și de constrîngere. Conform scopului, acestea impun prevenirea comportamentului criminal al minorilor, încetarea acțiunilor criminale inițiate și neadmiterea recidivei, care în esență constituie grija pentru viitorul nostru.

XX. ASPECTE CRIMINOLOGICE ALE NARCOMANIEI ȘI PROSTITUȚIEI

1. *Noțiuni generale privind fenomenele „de fon”*

Clarificarea esenței criminalității și a determinantelor ei va fi incompletă fără luarea în considerație a altor fenomene social negative, care au o corelație strânsă cu însăși criminalitatea. Astfel de fenomene sînt diverse și favorizează sau împiedică existența criminalității. Fenomenele negative ca și cum înglobează în sine criminalitatea, din care motive ele sînt numite „de fon”. Dintre acestea fac parte: narcomania, toxicomania, alcoolismul, prostituția și practicarea unui mod de viață parazitar (eschivarea de la activități social utile, vagabondajul, cerșitul).

Pentru unele din aceste tipuri de comportamente antisociale este prevăzută răspunderea contravențională. La baza lor se află amoralitatea și dorința de a conviețui contrar intereselor societății. O parte a acestor manifestări se pot declanșa datorită unui concurs de împrejurări nefavorabile, cum ar fi: cerșitul ca rezultat al desperării; narcomania drept consecință a injectării de neuroleptici în timpul unei boli grave; contaminarea de boli venerice prin intermediul sîngelui donat etc. Însă aceste excepții nu modifică esențial rolul criminogen al fenomenelor „de fon”, care se manifestă prin următoarele:

1) practicarea unui mod parazitar de viață, acoperind necesitățile de existență mai simplu, pe cale infracțională;

1) starea de ebrietate narcotică sau alcoolică slăbește autocontrolul persoanei, fapt care înlesnește comiterea infracțiunii;

2) amoralitatea sporește riscul de a deveni victimă a infracțiunii;

3) operațiunile ilegale cu implicarea substanțelor narcotice, falsificarea băuturilor alcoolice, întreținerea speluncilor pentru consumul drogurilor, proxenetismul și alte forme de comportament antisocial sînt considerate infracționale.

Astfel, prin definiție, fenomenele „de fon” constituie ansamblul manifestărilor amorale care contravin normelor general acceptate de societate și care au legătură organică cu criminalitatea, deoarece se determină reciproc și atrag după sine degradarea socială a persoanei (iar în cele din urmă, și a societății întregi).

2. *Caracteristica criminologică a narcomaniei*

Narcomania constă în atracția patologică a individului față de substanțele narcotice. Paralel cu acestea, în ultimul timp este tot mai răspîndită consumul nemedical și abuziv a substanțelor psihotrope, care provoacă dependență patologică, numită toxicomanie.

Deci, ***narcomania*** reprezintă stare psiho-patologică, condiționată de abuzul consumului de droguri, care creează o dependență psihică și fizică față de ele. Persoana care consumă abuziv substanțe narcotice se stabilește diagnoza „narcomanie” de către instituția medicală în domeniu. Analogic sînt definite

noțiunile „*toxicomanie*”, referindu-se la unele substanțe stupefiante.

Circulația unor substanțe narcotice, psihotrope și a precursorilor este permisă doar în scopuri medicale, pentru cercetări științifice și pentru procesul didactic. Vânzarea substanțelor narcotice sau psihotrope cetățenilor poate avea loc doar în baza prescripțiilor medicale.

Din grupa celor mai răspândite droguri fac parte: hașișul, marihuana, morfina, heroina, cocaina. Tot mai răspândite devin drogurile preparate pe cale sintetică - amfetaminele, metamfetaminele etc., efectele cărora depășesc pe cele ale substanțelor narcotice pregătite din materie primă naturală. Cel mai modern metamfetamin - „ecstasy” - are 40 de varietăți. Dintre substanțele cu efect puternic toxicomanii preferă preparatele care se referă la categoria somniferelor și tranchilizantelor - seduxen, relanium, clofelin, nozepam etc. În afară de aceasta, ei folosesc substanțe chimice și reactive - eter, acetonă, cloroform, benzen, clei, diluanți de vopsea, soluții pentru curățatul hainelor etc.

Substanțele narcotice și psihotrope sînt administrate prin: injectare, fumare, înghițire, mirosire sau inhalare.

Esența consumului acestor substanțe constă în faptul, că ele îi creează individului o stare de euforie, cu senzații excepționale (limitate în timp) sau chiar și halucinații. După aceasta survine starea de somn narcotic, iar ulterior excitarea cedează locul oprimării sistemului cerebral (sindromul absistenței).

Pericolul acestei patologii constă în faptul, că ea distruge foarte repede sănătatea fizică și psihică a omului. Decesul, de regulă, survine peste cîțiva ani de consum intensiv a drogurilor, acesta fiind precedat de degradarea persoanei (detașarea de la activitatea social-utilă, terorizarea membrilor familiei și a rudelor etc.). Toate acestea determină corelația indisolubilă a narcomaniei cu criminalitatea, care se manifestă în următoarele:

- 1) comiterea infracțiunilor sub influența nemijlocită a drogurilor asupra organismului uman;
- 2) săvîrșirea infracțiunilor pentru dobîndirea mijloacelor financiare sau materiale în scopul procurării drogurilor. Actualmente cota acestor infracțiuni este mai mare de 10% din numărul total de furturi, jafuri, tîlhării, șantajuri;
- 3) au loc tot mai des acțiuni ilegale legate de producerea și realizarea substanțelor narcotice, dintre care cele mai periculoase se referă la narcobusiness și au semnele criminalității organizate.

Pe lîngă aceasta, consumul nemedical al drogurilor duce la multiple siucideri, traume casnice și de producere, deces din cauza supradozării. O mare parte a consumătorilor de droguri sînt diagnosticați de hepatită, iar o parte a acestora - de HIV/SIDA și de alte boli venerice.

Actualmente în lume sînt înregistrați aproximativ *100 mln. de consumători de droguri*. 90 % din ei, fiind persoane în vîrstă de pînă la 30 ani. Cu regret, prognozele privind dezvoltarea narcomaniei nu sînt favorabile, fiindcă se observă un șir de tendințe, cum ar fi:

a) narcomania este în proces de întinerire și de feminizare. Sondajele sociologice ne demonstrează că o mare parte din studenți și elevi au consumat și consumă droguri;

b) crește cota formelor grave de narcomanie;

c) a apărut piața drogurilor cu efect puternic (heroina, cocaina);

d) apar noi forme de toxicomanie printre minori și tineri (consumul în grup a preparatelor psihotrope cu efect puternic etc.);

e) se răspîndește tot mai mult consumul drogurilor în mediul tuturor grupurilor sociale (funcționari publici, șomeri și businessmeni);

f) cea mai mare parte a consumătorilor și traficantilor de droguri sînt persoane care s-au dezis de activitatea social-utilă.

Cum poate fi explicat acest fapt? În plan global, secolul XX a fost perioada dramelor zguduitoare în sfera socială. Au avut loc două războaie mondiale fără precedent în istoria omenirii, revoluții sîngeroase, milioane de victime au suferit în rezultatul presiunilor. O altă cauză este teama față de armele de distrugere în masă, răspîndirea bolilor incurabile, criminalitatea organizată etc. Aceștia, precum și alți factori au dus la consecința, că o mare parte a cetățenilor au pierdut echilibrul psihologic și, dorind să se afle cît mai departe de realitatea înspăimîntătoare, găsesc refugiu în narcotism și alcoolism. Pe lîngă aceasta, în Republica Moldova s-a creat o criză social-economică deosebită în pragul secolului XXI.

Printre diferite categorii de populație s-a creat un *vacuum spiritual*, un *eșec al așteptărilor personale (frustrarea)*. În ceea ce privește tineretul, care se adaptează mai ușor la condițiile actuale, acestuia îi lipsesc idealurile, deoarece se află în fața multor incertitudini legate de problemele viitorului apropiat și îndepărtat. Toate acestea au loc pe fonul reducerii în mod brusc a nivelului de trai la o mare parte din populație. Ca urmare, scade nivelul de cultură și, mai întîi de toate, suferă tînăra generație. Astfel, atitudinea negativă față de viață, lipsa de interes în domeniul dezvoltării spirituale, pasiunea spre așa-numita „cultură cu caracter de masă” (pseudocultură) care ignorează valorile morale și promovează pornografia și violența. *Comportamentul autodistructiv* (inclusiv consumul drogurilor) constituie un element indispensabil al acestei culturi. Acești factori determină apariția conformismului, incapacitatea de a depăși influența grupului de referință, unde se consumă droguri, aprecierea superficială a situației, dorința de a avea reușită fulgerătoare.

Urmează de menționat și faptul că o perioadă îndelungată problema narcomaniei era trecută sub tăcere. La momentul actual nu dispunem de măsuri corespunzătoare, mai întîi de toate în cadrul organelor de ocrotire a sănătății și a organelor de poliție, menite să contracareze narcomania. Ducem lipsă de medici narcologi și psihiatri calificați, de specialiști în domeniul prevenirii narcobusinessului.

După unele cercetări în domeniu, infractorii care comit infracțiuni legate de substanțele narcotice sînt, în principal, persoanele în vîrstă de pînă la 30 de ani, dintre care aproximativ 90% - șomeri.

Important este de menționat și faptul, că nici o direcție de activitate infracțională nu poate fi comparată cu narcobusinessul după nivelul profitului obținut. Din aceste motive, acest gen de criminalitate sporește în toată lumea, inclusiv în Republica Moldova. În același timp, mulți traficanți de droguri sînt și consumatori, iar în ceea ce privește consumatorii de droguri, aceștia atrag destul de activ în consumul drogurilor persoanele din mediul lor.

De asemenea, la momentul actual serviciul vamal autohton nu dispune de numărul respectiv de specialiști și de mijloace tehnice, care ar fi în stare să verifice toată circulația de mărfuri prin Republica Moldova. Acest fapt favorizează în mare măsură contrabanda substanțelor narcotice.

3. *Prevenirea narcomaniei și narcobusinessului*

Organizația Națiunilor Unite a declarat ultima decadă a secolului XX „Decada luptei cu narcomania”. Această organizație mondială realizează lupta cu răspîndirea drogurilor în următoarele direcții:

1. Activitatea profesională vastă, orientată asupra neadmiterii implicării tineretului în consumul drogurilor. În acest scop se aplică cele mai noi realizări ale medicinei, psihiatriei, pedagogiei, fiind implicată și populația în ansamblu. Se consideră că această activitate trebuie să fie prioritară în fiecare țară.

2. Lupta cu narcobusinessul prin implicarea instituțiilor specializate, tehnicii speciale, colaboratorilor cu pregătire înaltă, precum și stabilirea controlului asupra fenomenul spălării banilor, capturarea traficantilor de droguri și a liderilor narcocartelelor.

3. „Liberalizarea” problemei narcotice, adică trecerea la realizarea legală a drogurilor prin intermediul farmaciilor și alte localuri comerciale (este vorba despre drogurile fără efect puternic). Aceasta permite de a verifica piața desfacerii substanțelor narcotice și realizarea evidenței depline privind tratamentul consumătorilor de droguri. Totuși, investigațiile în domeniu ne demonstrează, că legalizarea consumului de droguri (Olanda, Suedia, ș.a.) nu dă efectele așteptate, fiindcă organismul consumătorului de droguri este predispus tot mai mult spre consumul substanțelor narcotice cu efect puternic. În viziunea noastră, asemenea direcție de prevenire a narcomaniei nu poate fi aplicată în Republica Moldova.

O măsură profilactică importantă cu caracter cultural-educativ este *organizarea timpului liber* pentru tineret. Cu alte cuvinte, este necesar ca organele de administrare publică locală să creeze la locul de trai și pe lîngă instituțiile de învățămînt activități pentru propagarea unui mod de viață sănătos, secții de sport și alte cercuri, să extindă rețeaua cluburilor de interese, a bibliotecilor, școlilor muzicale și artistice, să soluționeze problema privind frecventarea acestora în baza unor înlesniri.

În general, formele acordării de ajutor a bolnavilor de narcomanie în instituțiile medicale, atît de ordin general, cît și de tip închis, necesită a fi perfecționate. În acest sens, urmează să fie aplicate metodele altor țări de reabilitare a

consumătorilor de droguri (cum ar fi cazul cooperativei „Rodolfo” din Italia, comuna „Levi Petrusa” din Suedia, „Dellancy street” din SUA ș.a.).

În acest context a fost consolidată baza juridico-penală în domeniul contracarării narcobusinessului. Astfel, în actualul Cod penal al RM au fost incluse un șir de norme speciale, care stabilesc răspundere penală pentru circulația ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a precursorilor; prescrierea ilegală a preparatelor narcotice sau psihotrope; organizarea ori întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope etc.

În activitatea sa profilactică, organele de poliție analizează datele care caracterizează atât infractorii, cât și consumatorii de droguri, precum și factorii ce condiționează încălcarea legislației în domeniul respectiv. Asemenea gen de informații trebuie să parvină și de la organele de ocrotire a sănătății, educației, de la conducătorii colectivelor de muncă etc.

Profilaxia individuală a narcomaniei este menită pentru persoanele, care fac abuz de droguri și în acțiunile cărora lipsesc semnele infracțiunii, însă, reieșind din comportamentul lor antisocial, există posibilități reale de comitere a faptelor ilicite. Consumătorii de droguri în evoluția sa trec de regulă prin următoarele faze:

- 1) interes deosebit față de droguri, pregătirea și consumul lor (grup de risc relativ);
- 2) aflarea în mediul consumătorilor de droguri, acceptarea comportamentului lor, folosirea în comun a drogurilor (grup de risc sporit);
- 3) folosirea permanentă sau periodică a drogurilor, însă semnele narcomaniei lipsesc (grupul celor care abuzează de droguri);
- 4) formarea dependenței patologice cu caracter fizic și psihic față de droguri (grupul bolnavilor de narcomanie).

Este evident că profilaxia trebuie să înceapă de la reprezentanții grupului de risc relativ, deoarece anume la această etapă ea va fi cea mai eficientă.

Profilaxia trebuie realizată planificat, cu luarea în considerație a recomandărilor medicului narcolog sau cu participarea lui nemijlocită. În ceea ce privește relevarea persoanelor care consumă droguri este necesar, în primul rînd, trimiterea lor la tratament cu realizarea ulterioară a profilaxiei. Lucrul cu persoanele ce se află la evidență profilactică urmează să fie realizat în mod diferențiat, cu luarea în considerație a trăsăturilor lor pozitive și negative.

Totodată, metodele educative trebuie îmbinate cu influența medicală și juridică. În calitate de *metode individual-profilactice* pot fi:

1. Supravegherea comportamentului și modului de viață al persoanei supuse profilaxiei, precum și reacționarea promptă asupra delictelor legate de droguri.
2. Aplicarea măsurilor operativ-profilactice în privința persoanelor din mediul apropiat celui supus profilaxiei, care îl provoacă la consumul substanțelor narcotice sau la comiterea infracțiunilor.

Prevenirea narcomaniei necesită o analiză detaliată a *situației operative*, unde are loc circulația ilegală a substanțelor narcotice și a consumului nemedicinal al acestora. Cu alte cuvinte, urmează să fie studiați factorii care generează încălcarea legislației în domeniul respectiv și a persoanelor delincvente. Sarcina primordială, în asemenea situații, constă în înlăturarea acestor factori sau, cel puțin, în prevenirea influenței lor negative. O atenție deosebită este necesar de acordat părinților, care au adolescenți cu semne de folosire a drogurilor (pupile mărite, urme de injectare pe corp, posesia seringilor, slăbirea bruscă a organismului, înghițirea permanentă a salivei etc.).

De asemenea, este oportună realizarea *cercetării operative* în întreprinderile și organizațiile, activitatea cărora este legată de producerea sau folosirea substanțelor narcotice, reactivelor chimice, unde este posibilă pregătirea drogurilor sintetice, precum și a sectorului locativ, a căminelor, a localurilor de agrement, unde există probabilitatea consumului narcoticelor. În activitatea profilactică este necesar să fie implicate pe larg mijloacele de informare în masă și colaborarea eficientă a jurnaliștilor cu medicii, lucrătorii organelor de drept și pedagogii. Discursurile lor trebuie să capteze atenția maselor și să fie orientate asupra dezrădăcinării narcomaniei, formării atitudinii negative față de persoanele care consumă și răspîndesc droguri.

Practic toate măsurile de prevenire a narcomaniei trebuie să includă în sine participarea reprezentanților comunității și a activului părintesc, precum și relația strînsă a organelor afacerilor interne și de ocrotire a sănătății. Se au în vedere următoarele:

- compararea interdepartamentală a datelor despre persoanele care folosesc droguri;
- schimbul de informații despre starea narcomaniei de pe un anumit teritoriu și studierea stării acesteia;
- discursuri comune în fața populației și în mijloacele de informare în masă;
- supunerea investigației narcologice a persoanelor, care sînt bănuite de consumul drogurilor;
- lucrul individual-profilactic cu bolnavii care au fost tratați de narcomanie și cu persoanele care se află la evidență profilactică.

Măsuri specifice de prevenire necesită *narcobusinessul*, care poate fi definit ca o *activitate avidă penal-condamnabilă în sfera circulației ilegale a substanțelor narcotice sub formă de îndeletnicire*.

Deseori, asemenea activitate este practică de formațiunile criminale, care, dobîndind în rezultatul ei sume enorme de bani, le „spală” prin diferite modalități. În asemenea cazuri, narcobusinessul capătă formele criminalității organizate, care este caracterizată de structurare ierarhică, disciplină riguroasă, distribuirea rolurilor, legături corupționale etc.

Narcobusinessul este constituit din următoarele etape reciproce:

- 1) prepararea, procurarea sau sustragerea substanțelor narcotice;

- 2) transportarea lor la locul realizării;
- 3) realizarea acestor substanțe consumatorilor.

Narcobusinessul poate fi clasificat în următoarele trei tipuri.

primul tip se caracterizează prin:

- cultivarea ilegală a plantelor narcotice;
- prepararea din ele a materiei prime respective;
- păstrarea lor;
- pregătirea drogurilor;
- identificarea cumpărătorilor și întreținerea speluncilor pentru consumul drogurilor;
- comercializarea drogurilor.

Al *doilea tip* include sustragerea materiei prime pentru prepararea drogurilor sau a drogurilor deja preparate din farmacii, instituții medicale și comercializarea lor ulterioară.

Tipul al treilea constă în sustragerea/procurarea substanțelor chimice reactive din care sînt preparate droguri sintetice nemijlocit la locul de producere a lor, în instituțiile de cercetări științifice sau la locul de trai al infractorilor.

În ultima perioadă de timp s-a răspîndit și activitatea speculativă, cînd drogurile sînt aduse din CSI sau din alte țări și se comercializează în Republica Moldova.

După cum arată cercetările, *narcobusinessul se dezvoltă* în următoarele etape:

- 1) formarea mediului criminal;
- 2) crearea grupului care este pregătit „pentru acțiune”;
- 3) existența grupului care a început să realizeze careva operațiuni orientate spre comercializarea drogurilor;
- 4) traficarea drogurilor.

Măsurile profilactice care se aplică la *prima etapă* constau în influența asupra membrilor grupului respectiv cu scopul de a le trezi frica pierderii vieții sau a sănătății, pedepsei inevitabile, precum și discreditarea liderului. Totodată, se aplică ajutorul părinților, apropiaților și a educatorilor.

La *etapa a doua* se subminează autoritatea celor mai activi membri ai grupului, se creează atmosfera neîncrederii între membri, este pusă în dubiu posibilitatea realizării reușite a „cauzei”, sînt sechestrate mijloacele comiterii infracțiunii, se intensifică paza obiectelor respective etc.

Etapetele trei și patru includ aplicarea măsurilor orientate spre întreruperea activității criminale. În special, aceasta are loc atunci cînd organele de drept, avînd date despre locul aflării substanțelor narcotice, întreprind măsuri pentru a ține sub control traficul acestora și a reține infractorii care practică asemenea activitate.

O altă metodă de încetare a narcobusinessului este „procurarea operativă”, cînd colaboratorii de poliție, dîndu-se drept consumatori de droguri, se maschează și procură substanțe narcotice, documentînd concomitent asemenea activitate infracțională.

În lupta cu narcobusinessul sînt eficiente operațiunile *preventiv-profilactice*, care se desfășoară anual în țară. Ele au denumiri codificate și se desfășoară în baza planurilor tipice cu scopul relevării și blocării filierelor de traficare a drogurilor.

La hotarele Republicii Moldova cu Ucraina și România se organizează operațiuni preventiv-profilactice comune, unde sînt implicați colaboratori ai poliției, subdiviziunile carabinierilor și poliției de frontieră, serviciul vamal și cel al securității naționale etc. Sarcina de bază a acestora este de a bloca filierele de traficare a drogurilor și reținerea traficantilor. Rezultate pozitive au și măsurile cu caracter local, cum ar fi cele de verificare a instituțiilor de învățămînt, a barurilor, a cazinourilor, a cluburilor de noapte, unde deseori sînt realizate și consumate substanțele narcotice și psihotrope.

Totuși este evident faptul că prezintă importanță primordială în acest domeniu *măsurile economice, sociale, culturale, organizatorice și alte măsuri de profilaxie generală*. Ele se referă nu doar la lupta cu narcobusinessul, dar și la prevenirea criminalității în ansamblu.

4. Caracteristica criminologică și prevenirea prostituției

Termenul „prostituție” este de proveniență latină și presupune expunere spre vînzare a propriului corp. Din cele mai vechi timpuri ea se divizează în cea a femeilor, a bărbaților și a copiilor, fiind răspîndită sub asemenea forme pînă în prezent. Prin *prostituție se are în vedere oferirea sistematică de servicii sexuale persoanelor cointeresate pentru recompense materiale*.

Actuala opinie publică se reduce la faptul că prostituția este un comportament amoral și ilegal. În ceea ce privește recunoașterea acesteia în calitate de delict, în diferite țări ale lumii există diverse opinii: de la recunoașterea ei în calitate de infracțiune (este vorba de țările musulmane) pînă la acordarea statutului de activitate economică legală (spre exemplu, în Olanda). În majoritatea țărilor occidentale, cu toate că prostituția este interzisă la nivel de lege, totuși autoritățile publice au o atitudine tolerantă față de ea, concentrîndu-și atenția asupra persoanelor care exploatează prostituatele în scopuri meschine (în Franța, spre exemplu, este incriminată penal chiar și simpla folosire a banilor „cîștigați” de prostituată). În Republica Moldova, prostituția se referă la categoria contravențiilor.

Prostituția este în corelație strînsă cu criminalitatea. Aceste două fenomene sînt condiționate în mare măsură unul de altul. Faptul dat se explică prin aceea că prostituția, ca mijloc de obținere a profitului, ține sub control toată criminalitatea. În baza ei este creat sistemul sex-businessului cu proxeneții, deținătorii localurilor pentru desfrîu, traficantii de ființe umane etc. Cel mai periculos gen de activitate infracțională în acest domeniu este implicarea copiilor minori în practicarea prostituției.

În afară de aceasta, prostituatele sînt folosite de către jefuitori, șantajști și escroci în calitate de complici ai infracțiunilor. Aceasta are loc cel mai des din

cauza, că prostituatele, vizitînd locuințele clienților bogați, divulgă informația respectivă persoanelor cointeresate, care își planifică ulterior comiterea furturilor, atacurilor tîlhărești etc. De asemenea, prostituatele săvîrșesc numeroase infracțiuni față de clienții lor pe calea „decuplării” acestora cu ajutorul alcoolului, clofelinei sau a altor substanțe.

Nu trebuie uitat și faptul că prostituatele (atît femeile, cît și bărbații) constituie unul din principalele izvoare de răspîndire a bolilor venerice, a hepatitei și a maladiei HIV/SIDA. Nici o măsură preventivă nu este capabilă să înlătorească riscul înalt al acestora. De asemenea, prostituatele devin deseori victime ale infracțiunilor.

Un element negativ primordial al prostituției este reducerea nivelului moral social, degradarea intelectuală, fapt care influențează negativ asupra educației copiilor și a tineretului. Prostituția subminează bazele vieții sociale, distruge familia și, în cele din urmă, a individului însuși. Ca urmare crește nivelul criminalității femeilor, mortalității, bolilor incurabile, actelor suicidale și, ceea ce este mai periculos pentru societate, dispare treptat genofondul națiunii.

Persoanele care practică prostituția pot fi clasificate în următorul mod:

Prostituate care lucrează în hotele de lux, cazinouri, saune. De regulă, clienții lor sînt cetățeni străini, dar uneori și oamenii bogați din țară. În cele mai multe cazuri prostituatele sînt „controlate” de proxeneți.

Prostituate care „lucrează” peste hotare. O parte din ele pleacă de sine stătător, iar altele sînt escortate din țară de către furnizori în calitate de „marfă vie”. Pînă la plecare prostituatele urmează o pregătire prealabilă, în cadrul căreia învață dansuri moderne, folosirea corectă a cosmeticii și, în cele din urmă, cum să-și „vîndă” corpul mai profitabil.

Prostituatele „organizate” se află sub controlul proxeneților lor de peste hotare, iar cele „neorganizate” activează pe risc propriu.

Prostituate „de apel” lucrează în firme fictive, care sînt constituite din conducător, dispeceri, șoferi și paznici. La apelul telefonic sau în baza unei solicitări prealabile, „sex-grupul” furnizează clientului prostituata, colectează plata pentru serviciile oferite și asigură protecția respectivă etc.

La un nivel mai jos se află *prostituatele de la gări și cele de pe autotraseuri*. Cel mai jos nivel este specific *prostituatelor de stradă* (de cele mai multe ori vagabonzi, consumătorilor de droguri și alcool).

Ce determină persoanele la practicarea prostituției? Evident că o contribuție esențială o are situația economică neprielnică, șomajul, creșterea numărului de vagabonzi și cerșetori, precum și procesul de marginalizare a populației în general. Totodată, aceștia nu sînt unicii factori care generează prostituția. Nivelul ei, ca și a criminalității în ansamblu, este o călăuză permanentă a societății și depinde, mai întîi de toate, de starea morală a acesteia, care nu poate fi recunoscută satisfăcătoare la momentul actual.

Sînt evidente și lacunele în educația etico-morală a tinerei generații, redu-

cerea autorității familiei și a școlii. Pretutindeni domină atmosfera fărâdelegii, obsedarea etaloanelor contraculturii, „valorile” de bază ale căreia sînt violența, sexul total și pervers, iar principalii eroi - ucigașii, prostituatele, gangsterii, perversii sexuali.

Toate acestea duc la desfigurarea imaginilor privind locul persoanei în societate. O parte din influență în asemenea propagandă revine mijloacelor mass-mediei, care explică „neobsedant” că prostituția, sub toate formele sale de manifestare, reprezintă unul din tipurile speciale de comportament acceptabil. Desigur că prostituția este stimulată și de stratificarea bruscă a societății, apariția persoanelor ce s-au îmbogățit în scurt timp și care își permit cheltuieli enorme pentru serviciul oferit de prostituate, precum și pasivitatea organelor de drept în domeniul combaterii acestui fenomen.

Vorbind despre măsurile de prevenire a prostituției, este necesar a lua în considerație că acestea sînt în strînsă corelație cu profilaxia altor încălcări de lege. Profilaxia în cauză va fi eficientă doar atunci cînd problema familiei, femeii și a copilului vor deveni primordiale în stat și în societate. Sînt necesare și programe contemporane de ajutorare a familiei, de ocrotire a mamei și a copilului, inclusiv prin crearea bazei materiale corespunzătoare.

Cu toate acestea, la baza profilaxiei prostituției trebuie să stea măsurile cu caracter social general de îmbunătățire a condițiilor de trai a femeilor și a familiilor acestora. În legătură cu creșterea ratei șomajului este necesar de elaborat programe speciale ce ar permite angajarea în cîmpul muncii a femeilor care au la întreținere copii, părinți etc.

De asemenea, este necesară *elaborarea concepției privind educația noii generații*. La baza acesteia trebuie să fie puse corectitudinea și principiile morale specifice națiunii în ansamblu. În afara declarării de către stat a luptei decisive cu amoralitatea, cu propaganda pornografiei și a violenței, nu poate fi realizată contracararea reușită a prostituției. Sînt necesare forme și metode bine chibzuite de educație a tinerei generații. Caracteristicile psihofiziologice specifice acestora trebuie să fie luate în considerație la formarea personalității social-utile.

Dezrădăcinarea stereotipurilor prostituatelor ca imbold pentru fete constituie sarcina artei cinematografice, mass-media și a celor antrenați în procesul educativ. Actualmente, dimpotrivă, se observă propagarea celei mai vechi profesii din lume.

Pentru consolidarea pozițiilor prostituției se înaintează propuneri privind *liberalizarea* ei, prin crearea bazei legale ce ar permite existența formală a acesteia. Pornind de la astfel de repere, statul ar obține, probabil, impozite mari. Asemenea teze urmează a fi respinse decisiv. Dimpotrivă, este necesar de a înăspri baza administrativ-juridică de luptă cu prostituția. Doar actualul Cod cu privire la contravențiile administrative prevede amenzi simbolice pentru practicarea prostituției, procedura aplicării lor fiind mult mai costisitoare.

În acest context este necesar de a perfecționa și baza juridico-penală de com-

batere a sex-businessului, care prosperă datorită exploatării sexuale. Actuala legislație penală, după exemplul multor țări, trebuie să aibă un sistem ramificat de norme, care să prevadă răspundere diferențiată a tuturor celor implicați direct sau indirect în prostituție.

Însemnătate deosebită în acest domeniu are *prevenirea victimologică* printre toate categoriile de femei: demonstrarea caracterului josnic și devastat al prostituatelor, lipsei respectului față de sine, dobândirii multiplelor boli somatice și psihice, fapt ce va influența asupra abținerii multor persoane de la practicarea acestui viciu. Iată ce spunea în legătură cu acest fapt Mario Neva, reprezentantul organizației filantropice „Caritas”, care se preocupă de soarta prostituatelor în Italia, inclusiv cele venite din Republica Moldova: „Noi încercăm să ajutăm aceste ființe nefericite. În majoritatea cazurilor, acestea sînt fete foarte frumoase. Frumusețea lor vine de la Dumnezeu pentru iubire, fericire părintească, maternitate. Rolul lor este de a naște copii sănătoși și frumoși pentru tot poporul, însă ele se distrug în străinătate, îmbogățind proxeneții și gangsterii”.

Astfel, toți și fiecare în parte are un câmp larg pentru meditare. Fiind copleșiți de această problemă majoră, este necesar a reacționa pentru soluționarea ei, deoarece există marea probabilitate de a se pierde ceea ce este mai scump - viitorul Republicii Moldova.

XXI. CONTACARAREA CRIMINALITĂȚII – OBIECTIVUL PRIORITAR AL AUTORITĂȚILOR PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

1. Cadrul legal al Republicii Moldova destinat prevenirii și combaterii infracțiunilor

În condițiile actuale, una din direcția prioritare a autorităților publice constituie contracararea infracțiunilor. Această din urmă, determină politica penală a statului în cadrul ulterioarelor etape ale reformei justiției.

Necesitatea obiectivă a dezvoltării acestei direcții de activitate a autorităților publice este determinată de următoarele cauze general-sociale: creșterea criminalității al cărui nivel vorbește despre imposibilitatea și lipsa de perspectivă a luptei cu ea doar prin metode de reprimare juridico-penală; modificarea calitativă a criminalității, care se manifestă prin creșterea bruscă a terorismului, crimei organizate, a corupției; sporirea proporțiilor efectelor sociale, inclusiv și a celor economice, drept rezultat al comiterii anumitor infracțiuni (atentarea la proprietatea privată); apariția fenomenelor relativ noi, legate de personalitatea infractorului care exclud aplicarea reprimării juridice.

Consolidarea legislației ce vizează contracararea infracțiunilor este imposibilă fără analiza situației actuale, a reglementării ei juridice. Aceasta este condiționat de faptul că orice inovație trebuie să se înscrie organic în sistemul de drept. În afară de aceasta, noile prevederi juridice trebuie la nivel maximal să lichideze contradicțiile și lacunele existente ale legislației în vigoare.

Printre prevederile constituționale fundamentale care determină în mare măsură vectorul și nivelurile reglementării juridice ale activității de prevenire a infracțiunilor sunt:

- prioritatea normelor legii fundamentale față de alte legi și acte juridice pe tot teritoriul Republicii Moldova (art. 7 Constituția RM);
- recunoașterea dreptului și libertății persoanei și cetățeanului ca valoare supremă (art. 4 Constituția RM) și stabilirea sarcinilor statului vis-à-vis de ocrotirea lor (inclusiv și prin prevenirea infracțiunilor de către organele de stat);
- determinarea posibilității de restricție a dreptului și de reducere a libertății persoanei și cetățeanului doar în baza legii (art. 54 Constituția RM);
- stabilirea obiectivelor aplicării incapacității juridice (ocrotirea bazei regimului constituțional), a moralității, sănătății, dreptului și intereselor legitime ale altor persoane, asigurarea capacității de apărare și securității statului - alin. III, art. 54 Constituția RM);
- determinarea posibilității apărării judiciare a drepturilor și libertăților (art.26 Constituția RM);

- reglementarea restrîngerii drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor (cap. 2 Constituția RM).

Ultima prevedere constituțională se află în raport direct cu procesul de contracarare a infracțiunilor. În special, în procesul realizării măsurilor de prevenire este inadmisibilă:

- afectarea demnității persoanei (art.24 Constituția RM);
- pătrunderea ilicită în locuință contrar voinței locatarilor, cu excepția cazurilor prevăzute de lege sau în temeiul deciziei judecătorești (art.29 Constituția RM);
- depozitarea în alt mod decît conform hotărîrii judecătorești (art.46 Constituția RM).

Pentru organizarea și realizarea prevenirii victimologice, o semnificație fundamentală are art. 20 al Constituției RM, conform căruia drepturile victimelor infracțiunilor și a abuzurilor puterii publice sînt ocrotite prin lege, iar statul le asigură victimelor accesul la justiție și restituirea prejudiciilor cauzate.

Prevederi importante în materia protecției drepturilor persoanei și apărării ei contra atentatelor ilicite se conțin într-un șir de acte juridice internaționale, recunoscute de Moldova, și anume:

Declarația universală a drepturilor omului; Convenția Consiliului Europei privind ocrotirea drepturilor omului și libertăților fundamentale;

- Convenția Unică cu privire la substanțele narcotice și stupefiante;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;
- Principiile călăuzitoare în domeniul prevenirii criminalității și justiției penale;
- Codul comportamentului persoanelor oficiale pentru menținerea ordinii de drept;
- Declarația principiilor de bază ale justiției pentru victimele infracțiunilor și abuzurilor puterii publice și altele.

În actuala legislație a Republicii Moldova normele juridice cu privire la contracararea prin mijloace penale a infracțiunilor, sunt concentrate în exclusivitate Codul Penal al Republicii Moldova. Un număr considerabil de prevederi normative ce vizează contracararea infracțiunilor se conțin în ramuri ale dreptului procesual- penal, contravențional, administrativ etc.

Efectul preventiv al normelor de drept penal se manifestă înainte de toate prin: normele dreptului penal conturează cercul faptelor interzise prin amenințarea cu răspunderea penală, fapt care indiscutabil influențează conștiința de drept a majorității cetățenilor în aspectul prevenirii generale; în legea penală sînt indicate conținuturi constitutive, iar identificarea semnelor, lor în mare parte, determină conținutul esența prevenirii; sînt determinate etapele săvîrșirii infracțiunilor și limitele acțiunii legii penale în timp, spațiu și asupra persoanelor (unde se finalizează prevenirea nemijlocită și demarează atragerea la răspundere penală); un șir de instituții ale dreptului penal stimulează comportamentul, ce

împiedică săvârșirea infracțiunilor (legitimă apărarea, renunțarea benevolă de la săvârșirea infracțiunii etc.).

Normele juridico-penale realizează nu numai funcția de protecție, dar și cea reglatoare, preventivă și educativă. Totodată, ținem să menționăm că în Codul Penal al RM adoptat în 2002, este relevată expres sarcina preventivă a dreptului penal. Ea se realizează grație arsenalului vast al mijloacelor de influență, demarând de la influența psihologică a conștiinței cetățenilor cu scop de intimidare și finalizând cu implementarea convingerii privind ineficiența practicării activității infracționale, avertizarea de a nu depăși limitele admise, fapt care este, fără îndoială, un imbold spre un comportament ilicit pentru majoritatea cetățenilor.

Un rol deosebit în reglementarea juridică a prevenirii infracțiunilor îi revine legislației procesual-penale. Ea obligă organele de urmărire penală, procuratura și instanța de judecată să întreprindă măsuri de depistare și lichidare a cauzelor și condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor, să reacționeze la atare fapte prin emiterea demersurilor și/sau interpelărilor; include în obiectul probatoriului și condițiile care au favorizat săvârșirea infracțiunii; determină subiecții și direcțiile activității de prevenire a infracțiunilor.

În activitatea practică de prevenire a infracțiunilor, uneori este foarte dificil de a marca hotarul între contravenții și infracțiuni corespondente (spre exemplu: abuz de putere sau abuz de serviciu). Delimitarea este foarte relativă și în același timp foarte dinamică, de aceea prin aplicarea măsurilor de influență administrativă e necesar de creat ambianță care ar exclude eventualitatea continuării activității ilegale. Spre exemplu, un șir de contravenții în domeniul legislației fiscale și vamale se deosebesc de infracțiunile corespondente doar prin mărimea prejudiciului cauzat de neachitarea taxelor, impozitelor și a altor plăți obligatorii (evaziunea fiscală a întreprinderilor, a instituțiilor și a organizațiilor - art. 244 al CP al RM, contrabanda - art. 248 al CP al RM).

Normele dreptului administrativ determină, de asemenea, ordinea activității organelor de ocrotire a normelor de drept, a organelor de control și de alt gen, pentru realizarea măsurilor de prevenire, competența, obligațiile și drepturile lor în acest domeniu.

În activitatea autorităților publice și-au găsit aplicarea atît normele ramurilor de drept abordate, cît și ale altor ramuri ale dreptului. Prevederi legale referitoare în mod indirect la domeniul prevenirii infracțiunilor, pot fi constatate în ramurile dreptului, care nu sînt orientate nemijlocit spre combaterea criminalității, cum ar fi : dreptul civil, familiei, financiar, ecologic, al muncii etc.

Astfel, spre exemplu, normele dreptului civil se conțin prevederi și interdicții care împiedică abuzul de drepturi civile, stipulează răspunderea juridică pentru delictele juridico-civile, care în esență reprezintă o formă de neadmitere a transformării lor în infracțiuni. Astfel, nu se admit acțiunile cetățenilor și a persoanelor juridice, realizate cu intenția de a cauza daune altei persoane, precum și alte forme de abuz de drepturi.

Un șir de prevederi, care se conțin în normele legislației familiei, au un rol important în prevenirea transformării infracțiunilor în acest domeniu în fapte pasibile de pedeapsă penală. În ultimii ani s-au activizat funcțiile normative departamentale, care reglementează raporturile juridice în domeniul activității de prevenire a infracțiunilor (în special, în cadrul organelor de poliție).

Organele de ocrotire a normelor de drept, în afară de realizarea măsurilor de prevenire specială garantează: asigurarea informațională a măsurilor preventive, care se realizează de către alte autorități publice, interacțiunea și coraportul între subiecții prevenirii infracțiunilor prin planificarea și realizarea în comun a măsurilor de prevenire, crearea celor mai favorabile condiții pentru antrenarea cetățenilor în activitatea de prevenire a infracțiunilor ș.a.

Organele de poliție, au următoarele atribuții în cea ce privește prevenirea criminalității:

a) culege informații în scop de cunoaștere, prevenire și combatere a infracțiunilor, precum și a altor fapte ilicite;

b) elaborează și întreprinde măsuri de prevenire a infracțiunilor și contravențiilor, atribuite Poliției, conform legii;

c) deține evidențe proprii de prevenție, criminalistice și operative în vederea susținerii activității proprii;

d) asigură reacționarea promptă la sesizările despre infracțiuni și contravenții, aduce la cunoștința autorităților administrației publice respective evenimentele care i-au devenit cunoscute și care pun în pericol siguranța personală, socială și a statului și cer o reacționare promptă;

e) constată cauzele și condițiile ce pot genera sau contribui la săvârșirea infracțiunilor și contravențiilor care sînt în competența Poliției, cu sesizarea, potrivit legii, a organului competent sau a persoanei cu funcții de răspundere cu privire la necesitatea de întreprindere a măsurilor de înlăturare a acestor cauze și condiții;

f) colaborează cu instituțiile de învățămînt și cu organizațiile neguvernamentale în scop de pregătire antiinfracțională a populației;

g) asigură supravegherea și organizează controlul, conform legii, asupra deținerii, portului și folosirii armelor și munițiilor cu destinație civilă, asupra modului în care se efectuează operațiunile cu arme și muniții cu destinație civilă, asupra activității armurierilor licențiați să repare arme și funcționării tirurilor de tragere, precum și asupra examinării tehnice și efectuării tragerilor experimentale din arme, indiferent de forma de proprietate și destinație;

h) exercită controlul, potrivit legii, asupra respectării de către instituțiile abilitate a normelor legale referitoare la circulația substanțelor stupefiante, toxice și radioactive, precum și a altor obiecte și substanțe supuse autorizării, care prezintă un pericol public avansat sau care pot fi folosite la săvârșirea unor fapte ilicite;

i) întreprinde măsuri pentru asigurarea integrității averii fără stăpîn, în posesia căreia a intrat, pînă la transmiterea acesteia persoanelor îndreptățite de a o poseda.

Asemenea arie extinsă de obligații demonstrează o atenție deosebită rolului care îi revine organelor de poliție în organizarea și realizarea prevenirii infracțiunilor.

Însă rămîn nesoluționate multiple aspecte ale activității societății, ce vizează prevenirea infracțiunilor, deoarece lipsește reglementarea juridică a formelor de atare participare la prevenirea individuală nemijlocită și prematură a comportamentului infracțional; nu sînt determinate legal obiectivele, subiecții, temeiurile, măsurile de prevenire individuală; nu sînt numite obiectele atît ale prevenirii general-sociale, cît și ale celei individuale.

Analizînd cadrul juridic al activității organelor de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea infracțiunilor, constatăm unele tendințe comune în reglementarea juridică a acestei direcții. Ele pot fi divizate în tendințe cu caracter negativ și pozitiv.

Tendințe negative:

- totalitatea normelor juridice, consacrate activității organelor de ocrotire a normelor de drept în materia prevenirii infracțiunilor, nu contribuie integral formării sistemului ei și nu asigură în măsura necesară funcționarea ei;

- o parte din relațiile sociale în domeniul prevenirii infracțiunilor nu este reglementată de normele juridice, deși necesită o asemenea reglementare;

- continuă să persiste dispersarea nejustificată a normelor juridice cu caracter preventiv în diferite ramuri ale dreptului, fapt care conduce la neconcordanța prevederilor normative și complică aplicarea lor în practică;

- este evidentă declarativitatea unor prevederi juridice, lipsa mecanismului de realizare a acestora, a ordinii de aplicare a măsurilor preventive stipulate legal și a răspunderii pentru neexecutarea lor.

Reglementarea juridică a activității de prevenire a organelor de ocrotire a normelor de drept nu corespunde totalmente necesităților publice. Raporturile sociale actuale nu mai sînt adecvate formelor juridice existente. Un imperativ al timpului a devenit schimbarea radicală a reglementării juridice a activității organelor de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea infracțiunilor.

În opinia noastră, perfecționarea reglementării juridice trebuie realizată, ținînd cont de tendințele pozitive și de perspectivă. În primul rînd, aceasta ar duce la intensificarea procesului de elaborare al legilor în acest domeniu, care vor susține adoptarea unor serii de acte normative importante.

Nu trezește dubii faptul, că tentativa de a reglementa raporturile sociale din acest domeniu va deveni un element novatoriu în sistemul legislației autohtone. În viziunea noastră, o parte din prevederile normative, ce se conțin în prezent în legi ramurale, pot trece într-o lege unitară (normele cu privire la măsurile

de prevenire a infracțiunilor din legislația care vizează activitatea procuraturii, poliției, trupelor de carabinieri etc.).

La nivel instituțional există un șir de acte interdepartamentale și departamentale, care vor concretiza problemele competenței, tacticii aplicării măsurilor preventive și a metodelor de activitate pentru unele categorii de cetățeni și a unor componente de infracțiuni.

O tendință importantă ar fi perfecționarea interacțiunii interstatale în domeniul prevenirii infracțiunilor între organele de drept și serviciile speciale și elaborarea în aceste scopuri a acordurilor bi- sau/și multilaterale privind conlucrarea în acest domeniu.

2. *Principiile prevenirii criminalității*

Una din particularitățile de bază a principiilor activității de prevenire a criminalității operate de organele de ocrotire a normelor de drept este strâns legată de politica statului în domeniul combaterii criminalității, care se formează, ținând cont de prevederile actelor internaționale cu privire la drepturile omului și în conformitate cu aceasta influențează în mod regulatoriu toate normele ce vizează prevenirea infracțiunilor.

Principiile activității de prevenire a infracțiunilor sunt temelia formării întregului sistem managerial, care trebuie să fie consfințită în legislația în vigoare sub formă de prevenire juridică, care reflectă în modul cel mai complet conținutul activității preventive a subiecților respectivi, acțiunea căroră fiind extinsă pe toate fazele, etapele și nivelele procesului de prevenire și care interacționează strâns cu politica statului în domeniul contracarării criminalității.

Trecând nemijlocit la analiza principiilor activității de prevenire a organelor de ocrotire a normelor de drept din RM, ținem să menționăm faptul că, de regulă, asemenea cercetare anticipează caracterizarea conținutului unei activități. Astfel, principiile capătă o atare semnificație de directivă de formare a sistemului, deoarece, reieșind din ele, se soluționează toate celelalte: se determină obiectivele și sarcinile, tipurile măsurilor și caracterul lor, ansamblul de subiecți și obiecte ai activității etc. Ne vom detașa conștient de la atare abordare tradițională, pentru a examina principiile activității preventive a organelor de ocrotire a normelor de drept din RM nu doar pur rațional, cât și pragmatice, care servesc o directivă pentru subiecții concreți, ce aplică o anumită tehnologie, sistem de măsuri, mijloace, metode în scopul influențării obiectelor „încredințate lor” etc.

În sistemul principiilor de prevenire a infracțiunilor activității organelor de ocrotire a normelor de drept, în opinia noastră toată diversitatea acestora trebuie divizată în trei blocuri în dependență de caracteristicile lor: principiile general-juridice, principiile sistemico-organizatorice și principiile sistemico-funcționale.

Principiile general-juridice:

Legitimitate. Respectivul principiu este determinant, fiind de o importanță majoră pentru funcționarea oricărui sistem social, cu atât mai mult pentru

sistemul activității de prevenire a infracțiunilor. El constă în executarea obligatorie a legilor și actelor juridice, ce le corespund, de către organele publice, persoanele oficiale, organizațiile obștești și cetățeni. Legitimitatea este principiu constituțional al sistemului politic al societății, funcționării, sistemului de administrare publică.

În conformitate cu principiul legitimității, toți subiecții prevenirii infracțiunilor trebuie să se supună cerințelor normelor juridice.

Acțiunile colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept, care realizează măsurile de prevenire trebuie să se întemeieze pe o anumită normă juridică, ce se referă în mod direct la cazul dat să corespundă sensului și conținutului ei exact, să nu depășească limitele ei. În acest scop, trebuie să fie examinate obiectiv toate circumstanțele esențiale, care caracterizează situația concretă a influenței preventive, personalitatea infractorului, comportamentul lui și alți factori aplicabili normei de drept respective.

În calitate de exemplu, să ne referim la o atare formă a activității organelor de ocrotire a normelor de drept, precum este prezentarea conducătorilor întreprinderilor și instituțiilor publice a informației cu privire la starea criminalității, circumstanțele criminogene, faptele ce constituie contravenții și înșăși infractorii. Deseori, informația nominalizată este pregătită de către colaboratori în mod formal, stereotipic, fără a ține cont de personalitatea infractorului, comportamentul lui și circumstanțele săvârșirii infracțiunii. Din aceste motive, comunicările prezentate, deseori, conțin informații neobiective, verificate insuficient, acțiunile ulterioare, realizate în scopul executării prevederilor indicate încalcă drepturile și interesele cetățenilor în special, în legătură cu faptul, că față de aceste persoane pot fi aplicate nemeritat măsuri de sancționare.

În anumite situații, organele de ocrotire a normelor de drept utilizează în scopuri preventive posibilitățile mijloacelor mass-media, evoluând în presă, internet, la radio și televiziune. Aici, de asemenea, se comit încălcări ale principiului legitimității în rezultatul denaturării faptelor, admiterii inexactităților, care afectează onoarea și demnitatea cetățenilor și ale societății. În rezultatul unor asemenea acțiuni neprofesionale ale organelor de ocrotire a normelor de drept apare necesitatea dezmințirii informației expuse, iar colaboratorii iresponsabili sînt trași la răspundere.

Normele juridice, ce se conțin în legislație, dispoziții și instrucțiuni pe problemele prevenirii infracțiunilor, trebuie să se aplice atunci, cînd există circumstanțe real efective, prevăzute de ele. Respectarea principiului legitimității este deosebit de importantă în procesul luării preventive la evidență a persoanei, stabilirii patronajului postpenitenciar și efectuării cu aceste persoane a lucrului educativ individual, precum și la realizarea unor asemenea măsuri ca arestul și avertizarea oficială. Deciziile neobiective și neîntemeiate ale organelor de ocrotire a normelor de drept în atare cazuri nu numai contravin principiului

legitimității, dar și dăunează cauzei comune de reclasare a infractorilor, subminează autoritatea organelor sus-menționate în imaginea cetățenilor.

Cercetarea factorilor obiectivi și subiectivi, care pot conduce la încălcarea legitimității în activitatea preventivă a organelor de ocrotire a normelor de drept, contribuie la depistarea și lichidarea lor oportună, ce reprezintă condiție necesară pentru asigurarea legalității măsurilor de prevenire, conformității lor cu principiul legitimității.

Reieșind din conținutul acestui principiu, limitele implicării prevenționale a organelor de drept și altor organe publice în viața particulară în procesul realizării măsurilor de prevenire individuală, fără îndoială, trebuie restrânse. Utilizată în aceste scopuri noțiunea de comportament antisocial este extrem de neclară. În consecință, ea extindea la infinit temeiurile influenței individual-preventive, îl transportă din domeniul dreptului în cel al aprecierilor morale relațiilor spirituale, ceea ce contrazice esența prevenirii infracțiunilor.

Concordanța dreptului și moralității. Acest principiu, doar aparent, este de parte de activitatea preventivă a organelor de ocrotire a normelor de drept din RM. În realitate el înseamnă, că dreptul (legea) nu substituie norme etico-morale, care sînt expresie directă și continuare a mentalității (spiritualității), ci le completează. Din acest motiv, postulatul „se permite totul ce nu este interzis de lege” nu trebuie interpretat în sensul atotîngă-duinței în afara cadrului legal, ci în aspectul respectării interdicțiilor legale în temeiul urmării imperativelor morale. În caz contrar, este inevitabilă disonanța dintre drept și moralitate.

Spre regret, în Moldova, deocamdată, acest „adevăr vădit” este ignorat. În țară prin intermediul mijloacelor mass-media se înfăptuiește „revoluția sexuală”, spațiul informațional este acoperit, spre exemplu de violență, teritoriul țării a devenit arenă pentru multiple culturi religioase.

După cum vedem, tot ce a fost enunțat se referă în mod direct la problemele activității organelor de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea infracțiunilor. Dacă statul tinde să asigure ordinea de drept, el este obligat să consolideze moralitatea, în caz contrar, el stimulează cu scop bine determinat cauzele criminalității. A preveni criminalitatea extinzînd baza comportamentului deviant, este nonsens.

Echitate și umanism. Aceste principii sînt unele din principiile fundamentale ale managementului în societatea democratică. Ele exprimă sistemul de opinii, care recunosc valoarea omului ca personalitate, drepturile lui la libertate, fericire, dezvoltare cu valoare deplină, manifestarea capacităților sale, consideră binele omului criteriu de estimare a instituțiilor sociale. Aceste principii șa-lonează în sine egalitatea și umanismul, care constituie norma relațiilor între oameni. Aceste principii trec drept un fir roșu prin Constituția noastră, care declară că omul, viața și sănătatea lui, onoarea și demnitatea, inviolabilitatea și securitatea sînt recunoscute în Republica Moldova drept valori sociale supreme.

În afară de aceasta, principiile echității și umanismului au o importanță de-

osebită pentru realizarea prevenirii infracțiunilor de către organele de ocrotire a normelor de drept din RM, deoarece, în esență, cea din urmă reprezintă, prin sine, activitatea cu oamenii și pentru oameni. Pînă și măsurile tehnice de prevenire (nemaivorbind despre cele educative, de reabilitare și a.) sînt „personificate”, cel puțin, din motiv că se realizează în interesul oamenilor în scopul protecției lor de atentate ilicite (neadmiterea dăunării sănătății, ocrotirea averii etc.). Cu alte cuvinte, prevenirea infracțiunilor nu poate fi redusă, la lupta bine-lui și răului, rămînînd totodată „spectator indiferent”.

Orientarea valorică. Acest principiu condiționează, pe de o parte, formarea unui sistem de valori, ocrotite de lege, ierarhic fundamentat, iar pe de altă parte - promovarea în ierarhia tuturor valorilor a drepturilor omului, adică recunoașterea intereselor personalității mai serioase în comparație cu interesele societății și statului, ceea ce este postulat clasic al doctrinei statului de drept. Însă aceasta nu înseamnă și nici nu poate însemna reducerea rolului statului în protecția și ocrotirea persoanei. Mai mult ca atît, persoana nu este capabilă să soluționeze de una singură problema propriei securități și a restabilirii drepturilor, încălcate prin săvîrșirea infracțiunii. Aceasta este prerogativa principală a statului și în special, a organelor de ocrotire a normelor de drept. Pe măsura sporirii criminalității, statul trebuie să-și amplifice adecvat funcțiile în domeniul prevenirii infracțiunilor. Drepturile omului pot fi garantate doar în condițiile unui stat puternic, care este capabil să dirijeze societatea și să influențeze pozitiv, asupra personalității.

În acest context, considerăm a fi discutabilă ideea lui S.F.Milincov cu privire la consfințirea în legislația penală a dreptului la apărarea colectivă a cetățenilor contra atentatelor social periculoase. Realizarea în practică a acestei propuneri poate conduce la consecințe suficient de neplăcute, la revigorarea acelor forțe negative, care se manifestau în Republica Moldova în timpul reacționărilor naționaliste.

Drepturile persoanei nu exclud obligațiile ei ca subiect al raporturilor sociale, în general, și al celor juridice, în special. Din acest motiv, contrapunerea intereselor statului și persoanei în temeiul antagonismului între stat și libertate este incorectă în esență, cum se spune, după definiție. Depășirea antinomiei statului și individului prin stabilirea unui echilibru între securitatea tuturor și libertatea fiecăruia, paralel cu prioritatea concomitentă a securității statului, trebuie să fie percepută ca axiomă în orice raționamente teoretice.

În condițiile unui stat slab nu putem vorbi despre drepturile omului, decît doar prin exclusivitate, în mod declarativ. Dovadă a acestui fapt este problema șomajului, sărăcia populației, alcoolizarea și narcotizarea ei, din care se renasc tradițional cauze ale criminalității. De fapt, să-și asigure sinestătător un nivel mai înalt al securității, pot doar cetățenii asigurați material, însă, și ei, deseori, devin victime ale omorurilor la comandă și ale extorcărilor organizate.

Transparența. Principiul nominalizat este un atribut obligatoriu al societății

democratice. El constă în informarea oportună, amplă și sistematică a populației despre activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept de prevenire a infracțiunilor, despre nivelul real al criminalității în societate. Realizarea principiului publicității se obține cu ajutorul mijloacelor controlului social asupra activității subiecților prevenirii infracțiunilor, acumulării informației autentice obiective despre activitatea lor, discutării multilaterale a problemelor și a soluțiilor lor. Acest principiu stimulează formarea opiniei publice, antrenarea populației în activitatea de prevenire a infracțiunilor, intensificarea ei, realizarea influenței societății civile asupra statului. Instrument de realizare a principiului publicității sînt mijloacele mass-media.

Democratismul. Semnifică că activitatea preventivă a organelor de ocrotire a normelor de drept din RM trebuie să se efectueze sub controlul organelor reprezentative ale puterii de nivel respectiv cu concursul direct și control din partea societății civile și ținînd cont de rezultatele sondajelor permanente ale opiniei publice.

Responsabilitatea puterii pentru elaborarea și realizarea politicii sociale în domeniul prevenirii infracțiunilor. Referitor la acest principiu în literatură este menționat că statul de drept trebuie să elaboreze nu numai sistemul de restricții juridice ale activității lui, dar și să poarte răspundere politică, juridică și morală în fața poporului pentru neexecutarea obligațiilor asumate.

Realitatea politică în Republica Moldova mărturisește absolut contrariul: multiple obligații, în special, cele preelectorale, nu se execută; se propun noi proiecte ale reformelor, care nu țin cont de corelația între prețuri și venituri ale populației; neachitarea pensiilor și salariilor lucrătorilor din sfera bugetară (inclusiv și a structurilor prezente) a devenit cronică. Toate aceste exemple vorbesc despre încălcarea cerinței principale a teoriei sistemelor: menținerea și dirijarea legăturilor directe și inverse.

În statul totalitarist legăturile inverse erau „atenuate”, în Republica Moldova de azi, deseori, ele pur și simplu sînt ignorate. Este simplu de remarcat, că avînd mecanisme diferite, și prima, și cealaltă politică conduc practic spre un rezultat - distrugerea (autodistrugerea) potențială a statului. E clar, că aceasta predestinează eșecul reformelor democratice și limitează în mod serios posibilitățile contracarării eficiente a criminalității.

Fundamentarea științifică a prevenirii infracțiunilor. Acest principiu înseamnă, în primul rînd, elaborarea conceptului științific al organizării organelor de ocrotire a normelor de drept cu privire la prevenirea infracțiunilor și utilizarea lui în procesul programării, prognozării, reglementării juridice dirijării și realizării măsurilor preventive; în al doilea rînd, asigurarea metodico-științifică a activității organelor de ocrotire a normelor de drept la toate nivelele, etapele, pe toate direcțiile, precum și utilizarea complexă a datelor științelor despre combaterea criminalității în activitatea practică; elaborarea în acest scop al mecanismului implementării recomandărilor științifice după evaluarea lor obiective.

tivă; în al treilea rând, utilizarea în practica a cunoștințelor oferite de știință, despre legitățile combaterii ei în scopul estimării exacte a situației în perspectivă și retrospectivă pentru fundamentarea deciziilor strategice și tactice; în al patrulea rând, conștientizarea de către practică a necesității abordării științifice a problemelor prevenirii infracțiunilor și utilizarea directă a recomandărilor în practică; în al cincilea rând, efectuarea expertizelor complexe ale actelor legislative și administrative, legate nu numai de prevenirea infracțiunilor, dar și de alte domenii ale vieții sociale.

Principiul abordării sistemice. Acest principiu este orientat spre eşalonarea (cu diferențiere corespunzătoare) a elementelor intercon- diționate izolate ale sistemului activității organelor de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea infracțiunilor în baza unui scop unic și a coordonării acțiunilor. Astfel, el prevede acțiunile interdependente, realizate în cadrul unei orientări, ale diferitor servicii și subdiviziuni și activitatea coordonatoare a structurii, în sarcina cărei sînt puse imperativ asemenea funcții. Prin aceasta se subînțelege fuziunea acțiunilor într-un program integral cu destinație specială, unde subiecții izolați și sarcinile lor apar drept elemente interdependente, avînd locul și rolul propriu în procesul realizării activității de prevenire. Realizarea acestui principiu necesită anumite eforturi, avînd, însă, un efect enorm.

Diferențierea stabilă. Acest principiu predetermină fixarea funcțiilor și împuternicirilor organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea prevenirii infracțiunilor. Realizarea lui prevede, că în actele normativ-juridice respective sînt determinate și fixate exact funcțiile și împuternicirile nu numai ale unor sau altor servicii și subdiviziuni, dar și ale componentelor lor structurali pentru a exclude dublarea sarcinilor funcționale, a crea temeuri legitime pentru aplicarea de către ele a formelor și metodelor specifice ale activității de prevenire.

Responsabilitatea persoanelor publice pentru rezultatele activității de prevenire. Acest principiu presupune distribuirea competențelor în structura administrativă și fixarea responsabilității organelor, elementelor lor structurale, a persoanelor oficiale, precum și a împuternicirilor (atribuțiilor) funcționarilor în vederea prevenirii infracțiunilor. Răspunderea organelor supreme ale puterii publice în problemele contracarării criminalității, protecției drepturilor și libertăților omului și cetățeanului este diferențiată în Constituția RM după obiectele de gestionare. Împuternicirile și răspunderea conducătorilor organelor de ocrotire a dreptului sînt fixate în Regulamentul cu privire la aceste structuri, împuternicirile și răspunderea categoriilor separate ale persoanelor cu funcții de răspundere sînt determinate în actele legislative, precum și în actele normative departamentale (dispoziții, ordine, instrucțiuni) - cele ale conducătorilor unui organ concret.

Coordonarea prevenirii infracțiunilor. Coordonarea este principiul funcționării organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea prevenirii infracțiunilor.

nilor, fapt condiționat de conținutul ei, de specificul și particularitățile raporturilor administrative în acest mediu.

Asigurarea informațională a activității preventive a organelor de ocrotire a normelor de drept. Ea prevede: existența sistemului de supraveghere permanentă a situației fenomenelor, supuse influenței de prevenire; reformarea sistemului de evidență statistică în scopul asigurării obiectivității ei; elaborarea criteriilor și indicilor eficienței prevenirii infracțiunilor; integrarea informației despre infracțiuni și programele de utilizare a acesteia.

Gradul de protecție a informației prevede realizarea în sistemul organelor de ocrotire a normelor de drept a unui șir de măsuri tehnico-organizatorice pentru asigurarea protecției informației de serviciu cu acces limitat (cea secretă, confidențială etc.).

Interacțiunea organelor de ocrotire a normelor de drept cu alți subiecți ai prevenirii infracțiunilor. Aceasta este, înainte de toate, conlucrarea, care se realizează în acțiuni coordonate comune, orientate spre un scop comun, ajutorul reciproc în soluționarea problemelor, precum și realizarea planificată a măsurilor complexe în scopul combaterii criminalității, la care concurează subiecți variați: organele și instituțiile publice și private, colectivele de muncă, cetățenii.

Îmbinarea elementelor teritoriale și ramurale. Acest principiu reflectă specificul activității organelor de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea infracțiunilor, al elementelor lor structurale și al colaboratorilor. Diferențierea elementelor teritoriale și ramurale în prevenirea infracțiunilor determină specializarea direcțiilor anumite ale activității, care, fiind combinate, creează specificul structurii organizaționale a managementului și asigură abordarea complexă în soluționarea problemelor comune.

Îmbinarea elementelor liniare și funcționale. Acesta este un principiu inițial pentru crearea și perfecționarea ulterioară a unui tip special al structurii administrative, care în modul cel mai rațional permite de a realiza și specializarea funcțiilor, și distribuirea răspunderii, și îmbinarea elementelor ramurale și teritoriale în activitatea preventivă a organelor de ocrotire a normelor de drept din RM.

Combinarea colegialității și conducerii unipersonale. Acest principiu stabilește un coraport anumit între drepturi și obligații în structura activității de prevenire a infracțiunilor prin realizarea funcțiilor manageriale și în procesul luării deciziei manageriale. Realizarea acestui principiu contribuie la separarea competenței în soluționarea problemelor de bază și celor operative ale administrării, la considerarea diferitor interese, la stabilirea răspunderii pentru conținutul și rezultatul activității.

Mobilitatea. Acest principiu se manifestă, în primul rând, prin necesitatea menținerii permanente a unui nivel înalt de disponibilitate pentru transformări ale structurilor manageriale în legătură cu schimbările situației operative, iar în al doilea rând, prin nivelul înalt de mobilitate a unor structuri de comandă ale

poliției (unitățile de serviciu, serviciile operative, subdiviziunile de expertiză și criminalistice, serviciul de gardă patrulară etc.). Principiul mobilității este legat de eficiența reacționării la comunicările cu privire la incidente și este asigurat organizatorico-ju-ridic de actele normative la diferite nivele ale administrării.

Organizarea. Acest principiu se manifestă în ordonarea strictă a proceselor manageriale a activității preventive a organelor de ocrotire a normelor de drept, a reglementării lor normativ-juridice prioritare, concomitent, cu precizarea și coordonarea sistematică a proceselor și etapelor manageriale, cu scrupulozitatea înaltă a funcționarilor.

Perseverență în urmărirea scopului. Acest principiu este o condiție obligatorie a orientării permanente spre soluționarea celor mai importante probleme preventive, a elaborării minuțioase a măsurilor, a interpretării unice a actualității și importanței lor, a realizării consecutive și insistente a celor planificate.

Operativitatea constă în aptitudinile organelor de ocrotire a normelor de drept de a soluționa probleme cu diferit grad de complicitate în dependență de situația operativă calitativă, oportună, cu deprinderi de a reacționa flexibil și a utiliza toate mijloacele necesare de prevenire a infracțiunilor.

Exactitatea este manifestare a scrupulozității înalte a fiecărui funcționarilor, obligativității dispozițiilor, monosemiei (conținut necontra-dictoriu) ordinelor, a planificării precise a tuturor aspectelor activității preventive de serviciu, a controlului obligatoriu asupra rezultatelor executării diferitor rezoluții organizatorice.

Prognozarea și planificarea măsurilor de prevenire. În pofida faptului, că criminalitatea este în mare măsură un proces haotic, el poate fi supus analizei statistice și prognozării științifice, iar combaterea criminalității poate și trebuie să fie planificată și organizată.

Suficiența restricțiilor. Acest principiu presupune reducerea cercului de drepturi restrictive în activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea infracțiunilor. Este vorba despre limitarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice și juridice. Limitarea legitimă de către stat a drepturilor omului are drept scop împiedicarea manipulării arbitrare a drepturilor altor cetățeni. Nu mai puțin importantă este și limitarea legitimă a drepturilor statului față de cetățenii săi, limitarea puterii lui represive, a implicării acestuia în viața particulară etc.

Și în primul, și în cel de-al doilea caz, temei juridic pentru restricția drepturilor sînt actele normativ-juridice internaționale și naționale. Astfel, încă în Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789 a fost stipulat: "Libertatea constă în posibilitatea de a face totul ce nu dăunează altor oameni: în acest mod realizarea drepturilor firești ale fiecărui om este limitată doar de acele hotare care asigură altor membri ai societății gestionarea aceluiași drepturi".

O concepție similară a fost proclamată de Declarația universală a drepturilor omului, în p.2 al cărei conținut este fixat: „La realizarea drepturilor și

libertăților sale fiecare om trebuie supus doar acelor restricții, care sînt stabilite prin lege”. În Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale este anunțat: „...Statul poate stabili doar acele restricții în drepturi, care sînt determinate prin lege...”. În acest context, Constituția RM corespunde întru totul Pactelor internaționale, consfințind concepția că „drepturile și libertățile omului și cetățeanului pot fi limitate numai de lege”.

Constituționalitatea limitării drepturilor se îmbină cu instituirea anumitor proceduri legislative ale acestei limitări, precum și cu determinarea la fel legislativă a subiecților, cărora le este delegat acest drept din numele statului. În special, unul din acești subiecți sunt organele de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova.

Oportunitatea economică înseamnă că activitatea preventivă a organelor de drept trebuie să fie eficientă la nivel maximal, orientată spre integritatea mijloacelor și resurselor. Orientarea ce duce cont cheltuielilor la etapa actuală este extrem de importantă pentru societatea noastră. Și nu numai din motivul deficitului existent în finanțarea programelor sociale și a organelor de ocrotire a normelor de drept, ci și din motivul, că prejudiciile cauzate de criminalitate de la sine sînt enorme, și dacă mai adăugăm la ele cheltuielile pentru realizarea programelor preventive, care nu s-au soldat cu rezultate scontate, atunci prejudiciile pricinuite de criminalitate vor depăși toate limitele admisibile.

Principiul abordării multilaterale. Înseamnă că în procesul realizării prevenirii infracțiunilor organelor de drept trebuie nu numai să studieze procesele, ce au loc în realitate, să analizeze informația cu privire la starea și dinamica lor, în conformitate cu acestea să planifice rezultatele, dar și să tindă să obțină atare calitate și în procesul elaborării și adoptării deciziilor manageriale. E necesar de confruntat informația obținută cu legile și legitățile respective, de sesizat în ce modalitate acționează cele din urmă și de formulat recomandări corecte pentru practică.

Cele expuse dovedesc, cu toată certitudinea, importanța și rolul principiilor de activitate ale organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea prevenirii infracțiunilor pentru practica de aplicare a dreptului. Totodată, e important de menționat că dreptul, ca domeniu de activitate umană, întotdeauna, are nevoie de interpretare justă de către persoanele, activitatea căror o reglementează. Toate acțiunile organelor de ocrotire a normelor de drept cu privire la prevenirea infracțiunilor trebuie să fie conștiente și raționale, legitime și verificate. Organele de ocrotire a normelor de drept trebuie să posede convingerea în necesitatea, echitatea și, deci, justețea sarcinilor, realizate de ei. Formarea acestei convingeri fără o reglementare juridică rațională a acestei activități este imposibilă.

În domeniul prevenirii infracțiunilor orice drept oferit, orice obligație încredințată, orice interdicție stabilită, orice prevederi sunt legate reciproc. Ele sînt interpenetrante și interdependente. Fără conștientizarea necesității lor și fără motivarea raționalității lor este imposibil de obținut respectarea lor. Din acest

motiv, în ele persistă permanent elementul etic, care este unul din mijloacele idealiste de estimare de către societate a activității lor și, de asemenea, de autoapreciere a fiecărui individ.

Sintetizînd cele expuse, am vrea să relevăm o totalitate a particularităților fundamentale ale principiilor activității preventive a organelor de ocrotire a normelor de drept:

1) acestea sînt concepțiile, ideile cele mai generale, inițiale cu semnificație fundamentală pentru activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea prevenirii infracțiunilor, care determină orientarea, structura generală, formele și conținutul fazelor, etapelor și instituțiilor ei;

2) principiile reflectă ideile politice și juridice dominante în statul respectiv, referitoare la obiectivele, sarcinile, metodele de formare și realizare a activității preventive de către organele de ocrotire a normelor de drept;

3) ele trebuie să fie consfințite în normele juridice;

4) principiile trebuie să acționeze la toate fazele și etapele procesului de prevenire și în mod obligatoriu la toate nivelele;

5) încălcarea unui principiu semnifică ilegalitatea acțiunilor și deciziilor persoanelor oficiale din cadrul organelor de ocrotire a normelor de drept și presupune suspendarea obligatorie a celor din urmă.

3. Metodele de prevenire și combatere a infracțiunilor

Prevenirea infracțiunilor constituie o problemă stringentă a autorităților publice din Republica Moldova. În cadrul ei pot fi evidențiate componente economice, politice, juridice, educative, social-psihologice ș.a. Fiecare din ele eșalonează anumite forme, metode și modalități de realizare a sarcinilor activității de prevenire orientate spre lichidarea unui sau a altui grup de fenomene sociale negative. Ținînd cont de faptul, că aceste fenomene comportă caracterul factorilor sociali de ordin social-economic, ideologico-politic, juridic, etico-moral ș.a., care favorizează încălcarea normelor juridice, ele influențează procesul de formare a personalității infractorului. Limitele prevenirii sociale a infracțiunilor sînt determinate nu numai de orientarea preventivă particulară și generală, dar și de sistemul, în ansamblu, de metode și modalități de influență cu caracter organizatoric, tehnic, moral, psihologic, educativ, juridic ș.a.

Prevenirea socială a infracțiunilor trebuie orientată spre anumite sarcini ale sistemului dat, în primul rînd, sarcina de a contribui maxim la perfecționarea și dezvoltarea tuturor aspectelor activității vitale a societății, formarea personalității mature, care respectă normele sociale și regulile de conduită, în al doilea rînd, asigurarea organizatorică eficientă a proceselor de prevenire a infracțiunilor, preîntîmpinarea influenței asupra acestora din partea fenomenelor înstrăinate lor în prevenirea comportamentului antisocial eventual al individului.

Realizînd aceste sarcini, prevenirea socială a infracțiunilor are menirea de a contribui în toate modurile la consolidarea mecanismelor de reglementare

socială, care s-au constituit datorită normelor juridice cu susținerea sistemelor de organizare și control. Prevenirea socială a infracțiunilor cuprinde trei blocuri de activități relativ independente:

- 1) prevenirea acțiunilor imorale;
- 2) prevenirea delictelor;
- 3) prevenirea infracțiunilor.

Fiecare din direcțiile indicate ale activității preventive constituie o parte componentă a sistemului general de prevenire juridică și, totodată, dispune de independență relativă, particularități specifice, condiționate, în primul rând, de componența subiectivă a participanților (organele administrării publice, organele de ocrotire a normelor de drept, de supraveghere, control, justiție, organizațiile publice și obștești etc.)

Această activitate are drept scop combaterea izvoarelor proceselor, care generează faptele comportamentului infracțional și ale contradicțiilor de gen diferit în viața socială a diferitor categorii sociale ale populației. Prevenirea infracțiunilor reprezintă una din modalitățile eficiente de depășire a celor mai grave contradicții sociale din societate, pe de o parte, factorii criminogeni și indivizii, pe de altă parte. Totodată, ea asigură soluționarea contradicțiilor nominalizate în toate domeniile vieții sociale și la toate etapele dezvoltării lor: de la apariția, formarea, dezvoltarea situației de conflict pînă la localizarea, blocarea și lichidarea ei.

Prevenirea infracțiunilor trebuie să corespundă principiilor fundamentale: legalității, democratismului, umanismului, echității etc. Ea este organizată și funcționează conform principiilor teritoriale și ramurale, în baza abordării sistemice, obiective, concrete și oportune.

Doar respectînd aceste principii, prevenirea infracțiunilor poate fi reprezentată (edificată) sub forma unui sistem, strict structurat după principiul de la general la particular. Reieșind din această trimitere metodologică, putem vorbi despre existența a două grupuri de metode principale ale prevenirii infracțiunilor:

- Grupul metodelor de prevenire generală a infracțiunilor.
- Grupul metodelor de prevenire individuală a infracțiunilor.

Activitatea cu scop bine determinat a societății noastre în vederea lichidării factorilor criminogeni eșalonează un sistem complex de metode ale prevenirii generale a infracțiunilor. Ultimele reprezintă totalitatea mijloacelor, măsurilor și modalităților aplicate de diferiți subiecți sociali. Necesitatea utilizării metodelor de prevenire generală apare atunci, cînd au loc lacune în organizarea și dirijarea activității formațiunilor publice, organizațiilor obștești și cetățenilor, precum și neglijențe în soluționarea problemelor economice, politice, cultural-educative, care comportă un caracter criminogen.

Sistemul metodelor prevenirii generale se caracterizează printr-un șir de particularități esențiale, condiționate de orientarea lui și de specificul funcționării ei. Metodele de prevenire generală a infracțiunilor, drept activitate manageri-

ală, sînt orientate, pe de o parte, spre lichidarea, neutralizarea sau localizarea factorilor criminogeni, iar pe de altă parte, spre consolidarea și dezvoltarea factorilor anticriminogeni.

Aceste metode sînt utilizate de subiecții respectivi în limitele funcționării lor. Ele cuprind domenii ale vieții publice, în care acționează determinantele criminalității, procese ce exercită o influență negativă asupra săvîrșirii infracțiunilor.

Cu excepția domeniilor funcționării organelor de ocrotire a normelor de drept, metodele de prevenire generală pot fi diferențiate în metode de influențare a factorilor criminogeni în domeniile economic, organizatoric, juridic, tehnic. În același mod, ele se clasifică în dependență de caracterul și conținutul lor.

Metodele de prevenire generală, aplicate de organele de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova pentru soluționarea sarcinilor propuse, au un specific interior, determinat de orientarea lor spre prevenirea unor categorii anumite de infracțiuni sau a unor grupuri de factori criminogeni, comune pentru mai multe infracțiuni.

Concomitent cu cele menționate, sînt posibile și alte tipuri de clasificare a metodelor de prevenire generală a infracțiunilor. Printre ele, un loc deosebit îi revine așa numitei diferențieri ierarhizate, care permite de a stabili subordonaarea metodelor în limitele sistemului. Aici putem evidenția metodele, care concentrează în sine principalul, care caracterizează esența sistemului metodelor de prevenire generală a infracțiunilor în ansamblu, indiferent de faptul, care subiecți sociali le utilizează. Acest grup de metode este numit metode de bază ale prevenirii generale a infracțiunilor.

Metodele de bază ale prevenirii generale a infracțiunilor sînt totalitatea modalităților activității preventive, orientate spre depistarea și lichidarea cauzelor și condițiilor care favorizează săvîrșirea infracțiunilor. În categoria metodelor de bază ale prevenirii generale a infracțiunilor intră acele modalități de influență preventivă, care dețin locul ierarhic în sistemul metodelor de prevenire generală a infracțiunilor, care în mod exhaustiv, reflectă destinația ei specială, importanța rolului ei social și antrenează toate domeniile vieții sociale. Acestea sînt, în primul rînd, metodele de prevenire generală a infracțiunilor de ordin economic și juridic.

Prin metode economice se subînțeleg, în primul rînd, formele și metodele de organizare a producerii, schimbului și distribuirii bunurilor materiale și, în al doilea rînd, metodele și mijloacele de organizare a evidenței, controlului și integrității lor. Utilizarea metodelor economice în prevenirea infracțiunilor se realizează, în principiu, la nivel de întreprindere, departament, deoarece cu cît sînt mai valoroase acțiunile economice, cu atît ele depășesc mai mult limitele obiectivelor prevenirii infracțiunilor.

Metodele economice, deseori, se aplică de către poliție pentru prevenirea atentatelor la proprietatea publică și rareori pentru prevenirea altor infracțiuni.

Astfel, metodele economice se utilizează pentru lichidarea sau neutralizarea unor asemenea factori criminogeni semnificativi, precum administrarea ineficientă, lipsa de control, neglijența, paza insuficientă, deficiența normării cheltuielilor de materii prime etc.

Lipsa reglementării problemelor proprietății, a controlului asupra legalității acumulării capitalurilor, care se utilizează în procesul privatizării, dezechilibrarea sistemului de finanțare și creditare, nivelul înalt de monopolizări, concomitent cu libertatea reglementării prețurilor, lacunele în sistemul impozitării și a altor factori au complicat situația economică, dar și au stimulat creșterea esențială a criminalității. Practic, în toate domeniile economiei sporesc luarea de mită, delapidările, evaziunea fiscală, tăinuirea încasărilor valutare, manipulara cu resurse financiare etc.

Autoritățile publice în special Poliția și Procuratura din RM apar drept inițiatori al realizării măsurilor economice de prevenire a infracțiunilor. Pentru depistarea și lichidarea cauzelor și condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor, colaboratorii care realizează prevenirea generală, analizează sistematic datele despre nivelul, structura și dinamica criminalității în regiune, iau parte la cercetarea și discutarea problemelor combaterii criminalității; elaborează măsuri speciale de ocrotire a proprietății contra atentatelor criminale.

Locul prioritar în rîndul metodelor de bază ale prevenirii generale a infracțiunilor îi revine educației juridice.

Sarcina educației juridice este de a familiariza cetățenii cu noțiunea de conștiință de drept, fapt ce ar condiționa respectarea prevederilor juridice de către acestea.

Formarea conștiinței de drept a individului este un proces complicat, care include un șir de etape: însușirea anumitor cunoștințe juridice, conștientizarea normelor de drept (a destinației lor, necesității, oportunității); implementarea concepțiilor, cunoștințelor juridice obținute în practica comportamentală, în fapte; formarea sistemului de noțiuni juridice.

Specificul noțiunilor juridice constă în faptul că ele reflectă și modelează în conștiința individului cele mai semnificative valori umane. Individul conștientizează poziția sa în societate, obligațiile lui față de oamenii ce-l înconjoară.

În acest sens, educația juridică consolidează legalitatea prin antrenarea cetățenilor în activitatea de ocrotire a ordinii publice, de prevenire a infracțiunilor etc.

Metodele juridice de prevenire a infracțiunilor caracterizează orientarea generală a dirijării, reglementării și ocrotirii relațiilor sociale importante, ce vizează prevenirea și neadmiterea săvârșirii infracțiunilor.

Primul grup de metode juridice cuprinde măsurile de perfecționare a dreptului „pozitiv”, care reglementează relațiile sociale, economice, administrative, familiale, de muncă și alte relații sociale. Al doilea grup de metode juridice influențează considerabil activitatea practică de prevenire a infracțiunilor. Acest

grup include măsurile de perfecționare a legislației cu privire la răspunderea materială, disciplinară, administrativă și penală pentru infracțiunile săvârșite.

Colaboratorii organelor de ocrotire a normelor de drept, în procesul realizării prevenirii generale a infracțiunilor își structurează activitatea în atare modalitate, în epicentrul atenției situându-se:

- activitatea educativă în colective de muncă;
- organizarea modului de trai și a timpului liber ale cetățenilor, în special, ale celor care au necesitate stringentă de această;
- reacția organelor publice și a organizațiilor la faptele de comportament antisocial al membrilor lor;
- crearea în colectivele de muncă a ambianței, care exclude săvârșirea faptelor imorale și a infracțiunilor.

Un rol anticriminogen îl are, de asemenea, educația. Ea asigură formarea spiritului de intransigență vis-a-vis de nedreptate, necinste, rapacitate, lăcomie, violarea intereselor sociale, formează atitudine umană și respectul reciproc față de om, conștiința înaltă a obligației sociale, respectul față de proprietate și roadele muncii altor persoane.

Educația prin muncă contribuie la orientarea persoanei spre satisfacerea necesităților sale prin muncă. Obişnuința de a munci, necesitatea vitală de a fi util oamenilor este unul din cei mai importanți factori anticriminogeni.

De o importanță preventivă incontestabilă este și educația estetică. Literatura și arta dezvoltă și îmbogățește universul spiritual al omului, educă atitudinea justă față de valorile sociale. Astăzi, aceasta este cu atât mai mult important, cu cât, conform opiniei lui A. Soljenițin: „De la acest tempou convulsiv al progresului tehnic și de la oceanul de informație superficială și priveliște de mînă a doua, sufletul omului nu crește, ci doar se ofilește, viața spirituală diminuează, respectiv însărăcește și se șterge cultura noastră, cît nu se străduiesc să-și camufleze decăderea prin inovații pustiitoare. Mai mult confort - și mai proastă dezvoltarea spirituală la nivel mediu.... Noi am încetat de a mai vedea scopul. Să recunoaștem cel puțin în șoaptă și față de noi înșine: în această viață neliniștită și cu tempou turbat - care este sensul existenței noastre?

Astfel, în baza dovezilor și argumentelor expuse, putem concluziona, că metodele de prevenire generală a infracțiunilor au în sistem un rol extrem de important, fiind condiționat de natura lor, de varietatea relațiilor sociale, încadrate în sfera de reglementare, precum și de ceea ce este nu mai puțin important, specificul efectului administrativ, care se manifestă prin complexitatea reglării.

Partea componentă inseparabilă a prevenirii infracțiunilor este activitatea de prevenire individuală. Ea se realizează, în primul rînd, referitor la persoanele care deja au săvârșit infracțiuni, și în al doilea rînd, referitor la cei, care se află în condiții nefavorabile și în legătură cu aceasta pot pași pe calea săvârșirii infracțiunilor.

Prevenirea individuală a infracțiunilor include un complex de măsuri, orien-

tate, în primul rînd, spre asigurarea formării morale adecvate a personalității, depistarea și lichidarea influenței nefavorabile asupra ei, care poate conduce la comportament ilicit. Prevenirea individuală a infracțiunilor anticipează eventualitatea săvîrșirii infracțiunilor, asigură condițiile favorabile pentru activitatea vitală a oamenilor. Cu cît mai reușit va fi realizată prevenirea individuală, cu atît mai puțin va fi necesar de a preveni direct infracțiunile deja săvîrșite.

Prevenirea individuală este un gen de control social mediat (indirect). După cum se știe, societatea cu ajutorul normelor diverse, în special, al celor juridice și morale, dirijează comportamentul persoanei, pe de o parte, oferindu-i posibilitatea de perfecționare a anumitor manifestări pozitive și încurajînd-o pentru acestea, iar pe de altă parte - impunînd forțat persoana să se obțină de un întreg șir de acțiuni nedorite pentru societate, condamnînd pentru atare acțiuni, corijînd prin metode variate comportamentul persoanei. În această ordine de idei, prevenirea individuală a infracțiunilor trebuie tratată drept parte componentă inseparabilă a activității educative în ansamblu, și deci, și a prevenirii infracțiunilor.

Prevenirii individuale a infracțiunilor, drept gen specific de activitate practică a organelor de ocrotire a normelor de drept, îi sînt proprii metode concrete. Metodele de influență preventivă individuală asupra persoanei cu viziuni (concepții) antisociale, utilizarea în scopul neadmiterii comportamentului antisocial în societate trebuie să fie adecvate caracterului democratic al organizării noastre sociale.

În procesul elaborării metodelor de prevenire individuală a infracțiunilor este necesar de luat în considerație aspectul axiologic (valoric) și cel al destinației special-profesionale. Ceea ce pare a fi admisibil și permis de punct de vedere al intereselor profesional-speciale, poate contrazice principiile echității și umanismului. Din acest motiv, nu pot fi utilizate și recunoscute eficiente metodele de prevenire a infracțiunilor, legate de intervenții chirurgicale, codificarea și programarea comportamentului persoanei în direcția indicată. Societatea noastră neagă principiul „scopul justifică mijloacele”, nu acceptă metodele inumane de influențare a infracțiunilor. În prevenirea individuală a infracțiunilor, reper de plecare este respectul și încrederea față de om, recunoașterea omului ca valoare principală a societății, credința în posibilitatea corijării și reeducării persoanelor, comportamentul cărora se abate de la norme, cerințe și tradiții, în special, prin metode educative.

Prevenirea individuală a infracțiunilor în fond nu se bazează pe aplicarea metodelor de constrîngere. Prin aceasta se și explică extinderea domeniului și proporțiilor activității poliției în vederea prevenirii infracțiunilor. Totodată, nu trebuie să acuzăm neîntemeiat practica aplicării măsurilor de constrîngere în prevenirea individuală a infracțiunilor. Activitatea de prevenire, fiind reglementată de normele juridice, deja doar din acest motiv nu poate să nu conțină elementele de constrîngere, deoarece dreptul nu are nici o valoare fără un aparat capabil să impună respectarea cerințelor normative.

Necesitatea reglementării juridice a procesului de prevenire a infracțiunilor se argumentează în cea mai mare măsură nu prin intenția de a extinde aria aplicării măsurilor de constrângere, ci prin necesitatea de a garanta drepturile omului, de a contura strict limitele și temeiurile intervenției licite în viața personală a cetățenilor, de a mărgini acest amestec printr-o atare procedură, care garantează respectarea legalității. Probabil, cândva, în procesul evoluției dreptului și mecanismele lui vor dispărea din lipsa necesității, însă la etapa constituirii statului suveran societatea nu poate exista atât fără drept, cât și fără măsuri de constrângere, deoarece acest lucru este determinat de necesitatea vitală și cerințele sociale.

Obiecte ale prevenirii individuale sînt persoanele cu accentuare antisocială stabilă care se manifestă prin comportament ilegal sau antisocial. De aceea, influența preventivă directă este precedată de etapele de depistare, cercetare și înregistrare a persoanelor, care sînt capabile, judecînd după comportamentul lor antisocial, de a comite infracțiuni. Aceste etape, după cum se știe, de asemenea, sînt încadrate în categoria activității de prevenire individuală a infracțiunilor.

Deci, prevenirea individuală a persoanelor demarează cu identificarea persoanelor, care pot fi obiecte ale influenței preventive. În primul rînd, trebuie evidențiate persoanele, predispuse pentru săvîrșirea infracțiunilor, care săvîrșesc infracțiuni, sistematic încalcă normele și regulile de trai în comunitate, precum și persoanele care intenționează să săvîrșescă infracțiuni.

Însă nu orice comportament, negativ din punctul de vedere al dreptului sau moralei, poate vorbi despre o poziție antisocială constantă a persoanei. Persoanele încalcă regulile de traversare a străzii, de călătorie în transport, de securitate antiincendiară, însă, deși cu aceste persoane, de asemenea, este necesar de a duce activitatea preventivă minuțioasă, inclusiv și individuală, nu putem vorbi despre potențialul lor infracțional. În același timp, asigurarea depistării complete și oportune a tuturor persoanelor care pot păși anume calea săvîrșirii infracțiunilor, necesită obținerea sistematică a informației din toate sursele posibile.

Etapa ulterioară este studierea persoanelor, care pot fi obiecte ale acțiunii preventive individuale. În primul rînd, ea este necesară pentru prognozarea comportamentului infracțional individual și în acest context pentru soluționarea problemei cu privire la necesitatea înregistrării preventive a persoanei. În acest caz, temei pentru realizarea acțiunilor de prevenire poate fi un atare semn precum gradul de formare a orientării antisociale a persoanei, care poate conduce la săvîrșirea infracțiunilor.

Cu privire la persoana supusă acțiunii preventive, este necesar de a o cunoaște multilateral. În primul rînd, trebuie examinate condițiile social-demografice (vîrsta, studiile realizate, starea socială și familia, genul ocupațiilor, condițiile de trai, starea materială etc.); formele de abatere a comportamentului de la normele uzuale ; geneza persoanei (părinți, condițiile educației, calea vieții ș.a.); manifestările sociale ale persoanei în diferite domenii ale vieții sociale (roluri-

le sociale, relațiile cu alte persoane); calitățile morale (viziunile, convingerile, aprecierile, dorințele, interesele, orientările valorice); particularitățile psihologice (calitățile intelectuale, emotive și volitive).

În scopul studierii multilaterale a persoanelor pot fi utilizate două grupuri de metode:

- mediate (indirecte);
- nemediate (directe).

Metodele indirecte de cercetare sînt familiarizarea cu diferite documente (inclusiv generalizarea caracteristicilor independente, analiza faptelor comise de persoană, discuțiile cu cetățenii, examinarea mediului ambiant al celui supus prevenției etc.)

Autorul M.D. Șargorodschi, la timpul său, scria „În procesul studierii persoanei se realizează prognozarea individuală (nemijlocită) a comportamentului antisocial. ...Posibilitatea săvîrșirii infracțiunilor nu decurge din careva particularități generice ale persoanei, ci este legată de particularități și calități social-condiționate. Această capacitate nu vorbește despre inevitabilitatea fatală a săvîrșirii infracțiunii”.

În procesul prognozării, trebuie studiate minuțios calitățile moral-psihologice ale persoanei și caracteristica activității antisociale precedente. Persoanele, care în trecut au săvîrșit infracțiuni din imprudență, nu pot fi obiecte ale influenței preventive individuale. Însă, și în infracțiunile din imprudență se manifestă atare calități negative, ca imprevizibilitatea, ușurința, lipsa de conștiinciozitate. Pentru lichidarea acestor neajunsuri este suficient de aplicat metodele de prevenire generală a infracțiunilor.

Lipsa persoanelor (efectivul persoanelor), referitoare la care este posibilă realizarea activității de prevenire individuală, este reglementată de actele normative departamentale ale Poliției.

Deocamdată, ținem să menționăm doar faptul, că activitatea de prevenire individuală a organelor de ocrotire a normelor de drept din RM prevede atare metode de influențare a categoriilor nominalizate de persoane, ca supravegherea administrativă oficială și altele. Toate etapele activității de prevenire individuală, nominalizate anterior, în ansamblu, constituie etapa pregătitoare, precedentă etapei de influență preventivă directă-principala etapă a prevenirii individuale a infracțiunilor.

La această etapă decisivă este suficientă influența de lungă durată și sistematică, termenul căreia, în mod obligatoriu, trebuie să fie limitat strict de legislație, trebuie să se aplice în ansamblu tot arsenalul de metode, toate forțele și mijloacele de influențare a persoanelor, predispușe pentru săvîrșirea infracțiunilor și aflate la evidența preventivă în poliție. Totodată, putem releva atare metode de influență preventivă individuală: convingerea, utilizarea opiniei publice, autoeducația, constrîngerea, acordarea ajutorului, influențarea mediului ambiant.

Convingerea, ca metodă a prevenirii individuale, este un ansamblu de mă-

suri educative, explicative, care se realizează în scopul reorientării sociale a persoanei supuse prevenției și fixării orientării sociale pozitive. Convingerea este principala metodă de prevenire individuală a infracțiunilor.

În procesul convingerii pot fi atinse și realizate atare scopuri ale influenței preventive individuale: nedmiterea săvârșirii infracțiunilor; depășirea principalelor orientări antisociale, care pot conduce la săvârșirea infracțiunilor; neutralizarea influenței negative, exercitate asupra persoanei din partea mediului ambiant. În afară de aceasta, poate fi atins și scopul final al prevenirii individuale - reeducarea subiectului, formarea în interiorul acestuia unui sistem de convingeri, viziuni și poziții, care va reflecta interpretare actuală a calităților social utile ale individului. Acest scop se consideră realizat atunci, când persoana nu prin constrângere, ci prin convingere nu încalcă legile și normele morale. Consolidarea ulterioară a scopurilor nominalizate are loc în procesul educației juridice și morale a cetățeanului prin metode proprii genului dat de activitate.

Metodele și procedeele influenței educative asupra individului sînt obiecte de studiu a unor asemenea științe ca pedagogia și psihologia. Particularitățile influenței educative asupra infractorilor au fost elaborate detaliat în lucrările pedagogilor renumiți A.S. Macarenco, V.S. Suhomlinschii, V.S. Iazîcova, precum și ale psihologilor și criminologilor A.G. Kovaliov, A.P. Zacaliuc, O.O. Iamcova.

În acest context, e necesar de menționat că efectul maxim al influenței educative asupra persoanelor supuse prevenirii se obține, de regulă, în cazul utilizării în deplină măsură a posibilităților educative ale colectivelor și grupurilor neformale cu autoritate pentru persoana respectivă. Aceasta determină necesitatea elaborării tacticii și metodicii speciale de utilizare a potențialului unor atare colective în calitate de aliați și adjuncți ai persoanelor oficiale din organele de ocrotire a normelor de drept în procesul realizării activității de prevenire individuală.

Concomitent cu cele menționate, în activitatea de prevenire individuală a infracțiunilor, se utilizează și metodele juridice de influență. O măsură specifică cu caracter preventiv este pedeapsa penală. Influența preventivă a stabilirii și exercitării pedepsei este practic imposibil de separat una de alta. În special, aceasta se referă la atare tip de pedeapsă ca privațiunea de libertate.

Principalele forme de realizare a influenței educative asupra persoanelor supuse prevenției sînt convorbirile individuale și colective, discutarea comportamentului persoanelor concrete, coparticiparea (a educatorului și discipolului) în activitatea social utilă și altele.

Un potențial preventiv enorm îl au convorbirile. Succesul convorbirii preventive în măsură considerabilă depinde de iscusința organelor de ocrotire a normelor de drept de a o desfășura, de a utiliza diferite metode psihologice și pedagogice de influență asupra conștiinței, sentimentelor și voinței persoanei supuse prevenției.

Pregătirea către convorbire include: studierea persoanei, a trecutului și prezen-

tului ei, a calității pozitive și negative, a intereselor, opiniilor, viziunilor ei etc; alcătuirea planului convorbirii; determinarea pretextului, locului și timpului convorbirii, formarea cercului participanților la convorbire. În planul convorbirii e necesar de indicat scopul, sarcinile ei, consecutivitatea desfășurării discuției, măsurile și metodele, argumentele, exemplele, care se vor utiliza, contra argumentele eventuale în cazul reacției negative a interlocutorului. Planul trebuie să exprime obiectul convorbirii și să preconizeze căile de obținere a efectului preventiv.

Realizarea influenței sistematice presupune efectuare unui ciclu de convorbiri regulate, care e de dorit de desfășurat sub orice pretext potrivit. Asemenea pretext poate fi nu numai comportamentul ilicit, manifestat de persoana preventivă, dar și momentele pozitive. Acestea pot fi performanțele obținute în muncă și instruire, în viața obștească, datele semnificative din viața persoanei supuse prevenției etc. Potențialul lor poate fi și trebuie utilizat eficient în convorbire, deoarece pretextul pozitiv în mare măsură determină direcția discuției, favorizează aplicarea măsurilor eficiente de influențare a persoanei.

Următoarea metodă de prevenire individuală a infracțiunilor este constrângerea. Această metodă se aplică în cazurile, când metoda convingerii nu conduce la rezultatele scontate, și în scopul fortificării și accelerării procesului de corijare a infractorului.

În conformitate cu legislația în vigoare față de persoana supusă prevenirii pot fi aplicate diverse măsuri de constrângere. Ele sînt stipulate în legislația civilă, a muncii și cea contravențională.

În dependență de domeniul și sursele de influență negativă se aplică și măsuri corespunzătoare de acțiuni asupra lor. Aceste măsuri pot fi atît de natură educativ-preventiv, cît și de genul prevenției generale, aplicate în procesul realizării activității preventive a organelor de ocrotire a normelor de drept față de persoanele respective. Astfel, la nivelul măsurilor de influență asupra surselor negative de formare a micromediului persoanei supuse prevenirii, se realizează sinteza sarcinilor și obiectivelor prevenției individuale a infracțiunilor.

Deci, spre exemplu, dacă exponenți ai momentelor negative sînt persoane concrete, se efectuează un complex de măsuri preventive de acțiune asupra lor, limitarea contactelor acestor persoane cu individul supus prevenției. În scopul realizării sarcinilor indicate, organele de ocrotire a normelor de drept aplică atare măsuri:

- a) sursele unei asemenea influențe sînt supuse acțiunilor cu caracter educativ individual și preventiv (convorbiri, avertizare, limitări forțate);
- b) persoana supusă prevenției este izolată forțat de sursa de influență negativă (spre exemplu, este trimisă în preventoriul curativ de muncă);
- c) influența negativă se neutralizează prin influență pozitivă mai puternică, dezvoltarea sursei de influență dăunătoare, distructivă etc.

Este deosebit de specifică și activitatea de prevenire a organelor de ocrotire a normelor de drept referitoare la influența negativă a grupurilor antisociale. În acest

context sînt eficiente atare măsuri preventive, aplicate de organele de ocrotire a normelor de drept: realizarea convorbirilor în grup și individuale în scopul antrenării persoanelor în procesul de ajutorare a organelor de ocrotire a normelor de drept și lichidare (neutralizare) a cauzelor și condițiilor influenței negative; evoluări a acestor probleme în mijloacele mass-media; propagarea juridică.

Sursă de influență negativă asupra persoanei care este supusă prevenției mai puțin frecvent este anturajul ei (neorganizarea timpului liber, ambianța tensionată în colectiv etc.). Influențarea fenomenelor criminogene, condiționate de caracterul ambianței persoanei care este supusă prevenției, se realizează prin tot complexul de măsuri de prevenire în ansamblu, aceasta fiind motivat prin faptul, că micromediul favorabil, unul din elementele cărui este ambianța, nu numai facilitează esențialul și accelerează procesul de socializare și corijare a persoanei, dar și exercită o acțiune abținută atît asupra ei, cît și a altor cetățeni, lichidează influența nefavorabilă criminogenă asupra lor.

Analiza metodelor de prevenire individuală a infracțiunilor, precum și a unor măsuri, ce constituie conținutul acestor metode, ne permite să facem concluzia despre inepuizabilitatea surselor și potențialului influenței preventive individuale din partea organelor de ocrotire a normelor de drept asupra factorilor și circumstanțelor criminogene. Din aceste considerente, este necesar de căutat noi forme, măsuri tactice de realizare a metodelor de prevenire individuală a infracțiunilor.

Eficiența metodelor de prevenire individuală nominalizate depinde de un șir de aspecte: organizarea științifică a dirijării acestor procese, nivelul pregătirii profesionale a funcționarilor, nivelul de însușire de către colaboratorii de poliție a artei influențării preventive individuale etc.

Totodată, nu trebuie supraapreciată semnificația prevenției individuale în sistemul de prevenire a criminalității. Să nu uităm, că doar utilizarea în complex a tuturor posibilităților obiective și subiective ale societății va putea determina treptat criminalitatea sub controlul societății și statului.

Și ultimul moment, în contextul metodelor și măsurilor de prevenire a infracțiunilor, neapărat trebuie abordate măsurile de acordare a ajutorului cetățenilor. La momentul actual ele sînt unele din cele mai eficiente în activitatea preventivă.

4. Direcțiile prioritare de contracarare a criminalității

Activitatea de contracarare a criminalității realizată de autorităților publice din Republica Moldova este tratată ca și conexiunea diferitor nivele ale prevenirii infracțiunilor în conformitate cu ierarhia cauzelor și condițiilor săvîrșirii celor din urmă.

Determinarea corectă a nivelelor activității de prevenire are o importanță mare pentru elaborarea formelor și modalităților prevenției, pentru edificarea și asigurarea integrității sistemului de prevenire a infracțiunilor.

Constituirea și consolidarea statului democratic în Republica Moldova, toată experiența anterioară, demonstrează cu certitudine că este necesară aplicarea mai

amplă a măsurilor de influență socială asupra infractorilor, a sancțiunilor administrative și penale fără privațiune de libertate, precum și a condamnării cu suspendare condiționată a executății pedepsei penale și a absolvirii de pedeapsă.

Elaborarea și realizarea măsurilor de prevenire la diferite nivele presupune realizarea diferitor genuri de activitate (juridică, economică, socială, educativă, pedagogică etc.), în dependență de nivelul unor sau altor cauze, care trebuie lichidate sau neutralizate.

Din acest motiv, considerăm justificat, precedând abordarea problemelor, enunțate în titlul paragrafului dat, de a face o analiză succintă a nivelului activității de prevenire. Problema nivelului activității de prevenire, pentru prima dată, a fost abordată de V.N.Kudreavțev.

În dependență de nivelul organizării activității de prevenire, el evidențiază:

1. Nivelul de soluționare a problemelor publice importante, de perfecționare a raporturilor sociale, intensificarea activității educative.
2. Nivelul de acțiune asupra grupurilor sociale, de activitate educativă și preventivă individuală.

Realizînd măsurile de prevenire, instituțiile publice trebuie să prognozeze, care din ele pot conduce la reducerea criminalității, în ansamblu, iar care - la prevenirea cu succes a anumitor grupuri sau tipuri de infracțiuni.

Necesitatea unei atare abordări a prevenirii infracțiunilor este determinată, în opinia lui A. Șleapocinikov, de deosebirile existente obiectiv între cauzele criminalității ca fenomen social separat în ansamblu și cauzele infracțiunilor ca fenomene unice. Atare abordare este condiționată, în mare măsură, și de specificul cauzelor, care generează unele tipuri și grupuri de infracțiuni.

În opinia lui G.M.Minikovschii, putem deosebi patru nivele de acțiune a măsurilor de prevenire:

- 1) Lichidarea disproporțiilor educației sociale, care împiedică formarea calităților social-utile și facilitează acțiunea factorilor, capabili de a forma poziția antisocială a persoanei;
- 2) Contracarea influenței negative și lichidarea ei;
- 3) Reprimarea formării demarate a poziției antisociale (care se manifestă prin săvârșirea infracțiunilor), în scopul preîntâmpinării transformării ei în crimă (acțiune asupra persoanelor sau contingentelor izolate, care influențează negativ persoana în micromediu);
- 4) Măsurile de prevenire, legate de infracțiunea săvârșită, în scopul prevenirii săvârșirii infracțiunilor noi.

În acest scop, în conformitate cu cele trei nivele de acțiune a cauzelor și condițiilor criminalității, de obicei, se evidențiază trei nivele ale activității de prevenire:

- general-social,
- special-criminologic,
- individual.

Nivelul general-social presupune realizarea măsurilor, orientate spre neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității în general (așa numitelor „cauze generale”). Conținut al activității de prevenire la nivel general-social este soluționarea problemelor economice, sociale, ideologice, politice, cultural-educative, administrativ-organizatorice și altor probleme de proporții în viața societății.

Ele, de regulă, sînt legate de perfecționarea condițiilor de muncă, sporirea bunăstării, consolidarea disciplinei și a nivelului de organizare a activității vitale ș.a. Fiind orientate spre soluționarea unor asemenea sarcini, aceste măsuri lichidează, concomitent, fenomenele și procesele negative, exercitînd, totodată, o acțiune mediată asupra criminalității și a tuturor verigilor mecanismului comportamentului antisocial.

Nivelul social-criminologic al prevenirii infracțiunilor presupune realizarea măsurilor excepționale, orientate spre lichidarea sau neutralizarea cauzelor specifice ale anumitor tipuri de infracțiuni.

Conținut al activității de prevenire la nivel social-criminologic este realizarea diferitor măsuri în grupuri sociale, colective, unde se constituie situația de conflict, se conturează tendința de formare a fenomenelor negative. Aceasta se poate referi, în special, la grupurile neformale. O deosebită atenție merită atare grupuri care se formează în baza intereselor asociale (alcoolismul, prostituția, narcomania, jocuri de noroc etc.).

Nivelul individual presupune realizarea măsurilor individuale referitor la persoanele, care au comis infracțiuni. Ele sînt orientate spre lichidarea sau neutralizarea cauzelor infracțiunii.

Conținut al activității de prevenire la nivel individual este realizarea măsurilor individuale pentru lichidarea factorilor negativi ai mediului activității vitale a persoanei, a situației criminogene, a motivării criminogene și acțiunea asupra conștiinței ei și calităților ei negative. Obiect al acțiunii preventive la nivel individual este persoana.

Clasificarea citată ne pare a fi, în principiu, justă. Totodată, concomitent cu abordarea bazată pe structura procesului de prevenire, considerăm util a acorda atenție și altui aspect al abordării, care permite a determina nivele în conformitate cu categoriile de general și unic. În opinia noastră, la nivel general se realizează contracararea criminalității în ansamblu, la nivel unic - prevenirea infracțiunilor concrete, iar verigă intermediară este prevenirea anumitor tipuri și grupuri de infracțiuni. Evident, avantajul acestei poziții este faptul, că nivelele nominalizate se deosebesc în mediul teritorial-administrativ, și anume la nivel general, regional și local.

Relevarea nivelului regional al prevenirii infracțiunilor este determinată nu numai de existența cauzelor și condițiilor specifice, care favorizează săvîrșirea infracțiunilor, dar și de necesitatea evidenței în procesul planificării, măsurilor de prevenire a principalelor tendințe și caracteristici ale dezvoltării economice și sociale a unităților teritorial-administrative.

În temeiul celor expuse, putem efectua clasificarea generală a măsurilor preventive. Cele din urmă sînt foarte diverse și se clasifică în baza diferitor criterii:

1. După conținut: economice, politice, educative, juridice ș.a.
2. După gradul de determinare: ca sarcină în procesul soluționării altor probleme ale dezvoltării sociale; ca aspect al sarcinii de nivel mai amplu.
3. După proporțiile acțiunii: generale, la nivel de raion(județ); municipiu/oraș; comuna/sat.
4. După momentul aplicării (demararea realizării): în procesul prevenirii timpurii sau nemijlocite a infracțiunilor și procesul preîntîmpinării infracțiunilor în recidivă.
5. După gradul de radicalitate:
  - a) măsuri care preîntîmpină posibilitatea apariției fenomenelor și situațiilor criminogene;
  - b) măsurile, care neutralizează (blochează, minimalizează) atare fenomene și situații;
  - c) măsurile, care le lichidează totalmente.
6. După gradul de intensitate a acțiunii asupra obiectului:
  - 1) măsurile realizate:
    - a) în cadrul activității generale organizatorice și educative;
    - b) referitor la un grup de persoane determinat special, unele caracteristici ale cărui necesită atenție față de el în cadrul activității organizatorice și educative generale;
    - c) referitor la un grup de persoane determinat special, unele trăsături ale cărui necesită intensificarea acțiunii educative și a controlului social;
    - d) referitor la persoanele, comportamentul cărora necesită aplicarea mijloacelor juridice de acțiune.
  - 2) măsurile ne realizate:
    - a) în cadrul activității organizatorice și educative;
    - b) referitor la un grup de persoane determinat special, unele caracteristici ale cărui necesită atenție față de el în cadrul activității organizatorice și educative generale;
    - c) referitor la un grup de persoane determinat special, unele trăsături ale cărui necesită intensificarea acțiunii educative și a controlului social;
    - d) referitor la persoanele, comportamentul cărora necesită aplicarea mijloacelor juridice de acțiune.
7. După caracteristica juridică:
  - a) măsurile, fundamentate pe norme juridice, dar nereglementate expres de ele;
  - b) măsurile, reglementate detaliat de normele juridice. La rîndul lor, cele din urmă pot fi divizate în norme, reglementate de dreptul administrativ, penal, civil, al muncii, procesual.
8. După mecanismul de funcționare în sistemul prevenirii infracțiunilor:
  - a) măsurile-semnale (spre exemplu, propunerile cu privire la lichidarea cauzelor și condițiilor săvîrșirii infracțiunilor);
  - b) măsuri de prescripție directă (spre exemplu, cu privire la perfecționarea întreprinderilor a ordinii de păstrare a bunurilor materiale în scopul neadmiterii sustragerii lor).
9. După subiecți: măsurile, realizate de către organele puterii publice (în cadrul lor, un loc deosebit le revine măsurile preventive ale poliției), organele și instituțiile private, agenți economici cu toate formele de proprietate, colectivele de muncă și cetățeni.

10. După obiectul acțiunii: măsurile, realizate referitor la aspectele criminogene ale vieții și educației persoanei (mediul de formare), la condițiile activității vitale (mediul de activitate) a persoanei sau grupului de persoane.

11. După particularitățile comportamentului infracțional: măsurile, orientate spre prevenirea infracțiunilor intenționate și din imprudență (inclusiv și tipurile lor izolate); infracțiunilor ce au la bază motivație determinată, infracțiunilor în domeniul de activitate a unei categorii a populației (spre exemplu, a minorilor); măsurile orientate spre prevenirea recidivelor.

Analiza efectuată a nivelelor activității de prevenire și tipurilor de măsuri de prevenire a infracțiunilor ne permite să trecem logic la examinarea direcțiilor prioritare ale activității organelor de ocrotire a normelor de drept cu privire la prevenirea infracțiunilor.

Măsurile de prevenire a infracțiunilor, aplicate de organele de ocrotire a normelor de drept din RM, pot fi divizate convențional în trei grupuri:

- 1) măsurile criminologice speciale și neutralizarea factorilor criminogeni, ce favorizează săvârșirea infracțiunilor.
- 2) măsurile de ordin penal, procesual-penal și administrativ.
- 3) alte măsuri de prevenire.

Prin prisma măsurilor date, propunem să studiem direcțiile principale ale activității preventive a organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova. Atare abordare, în opinia noastră, va asigura legătura funcțională a categoriilor de conținut și formă de activitate cu principalele modalități de organizare și realizare a acestei activități.

Primul grup de măsuri este constituit din măsurile criminologice speciale. Ele sînt utilizate frecvent în cadrul următoarelor direcții ale activității organelor de ocrotire a normelor de drept:

1. Asigurarea securității personale și integrității proprietății sale. Necesită de a fi menționat, că aceasta este una din direcțiile de bază activitate profesională a organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova.

În ansamblul măsurilor preventive, realizate de organele de ocrotire a normelor de drept a Republicii Moldova în direcția dată, deosebită atenție trebuie acordată următoarelor forme:

- realizarea măsurilor orientate spre asigurarea securității persoanelor, viața și sănătatea cărora se află sub pericolul atentatului criminal; preîntîmpinarea acțiunilor pregătitoare ale infractorilor și reprimarea atentatelor, organizarea reținerii inculpaților și soluționarea problemei tragerii lor la răspundere;
- depistarea deținătorilor armelor de foc, în special, a celor care le dețin ilegal sau se eschivează de ordinea de înregistrare stabilită; confiscarea armelor aflate în posesie ilegală și tragerea inculpaților la răspundere;
- realizarea măsurilor, orientate spre lichidarea condițiilor, care contribuie la procurarea, fabricarea, păstrarea și purtarea ilicită a armelor reci și de foc, precum și la sustragerea lor din instituțiile specializate;

- depistarea persoanelor, care suferă de boli psihice, predispuse pentru agresiune și săvârșirea acțiunilor violente; prezentarea în instituțiile medicale a propunerilor cu privire la internarea acestor persoane, organizarea controlului necesar asupra lor;

- determinarea, în comun cu organele de ocrotire a sănătății, a condițiilor ce favorizează contaminarea bolilor venerice, efectuarea măsurilor de lichidare a acestora;

- depistarea situațiilor de conflict, ce apar în mediul cotidian, realizarea măsurilor de neutralizare a acestora;

- efectuarea activității explicative, în rândurile populației, cu privire la utilitatea amenajării încăperilor locative și a locurilor de păstrare a valorilor materiale cu mijloace de semnalizare protecționiste și antiincendiarie, efectuarea activității analogice în rândurile deținătorilor mijloacelor de transport auto, acordarea ajutorului în amenajarea parcurilor pentru transportul auto particular;

- verificarea condițiilor de păstrare a bunurilor materiale la întreprinderi, instituții și organizații, precum și în locurile de odihnă în masă a cetățenilor; acordarea ajutorului administrației instituțiilor indicate în lichidarea neajunsurilor depistate etc.

Bineînțeles, această listă de măsuri preventive este incompletă.

2. Crearea în baza analizei a situației criminogene a condițiilor, care împiedică obiectiv săvârșirea infracțiunilor pe un teritoriu (obiect) determinat.

3. Realizarea informației operative de investigații cu privire la persoana, care intenționează comiterea infracțiunii cu aplicarea concomitentă a măsurilor orientate spre constrângerea ei la renunțarea realizării actului criminal. Practica ne demonstrează că informația operativă de investigații obținută, de regulă, se utilizează de către subdiviziunile de poliție pentru documentarea acțiunilor infracționale. Totodată, se nivelează considerabil orientarea preventivă a activității de ocrotire a dreptului, care constă în aceea de a determina persoana să renunțe la săvârșirea infracțiunii. Este necesar de creat situații care complică sau exclud totalmente posibilitatea definitivării intenției criminale. În această activitate, în dependență de specificul obiectului prevenției, trebuie de utilizat întregul ansamblu de metode preventive, eșalonînd optimal intensivitatea realizării lor. Prevenirea infracțiunii pregătite trebuie confirmată documental prin tot ansamblul datelor faptei, care demonstrează renunțarea persoanei la săvârșirea infracțiunii.

4. Dispersarea oportună a grupurilor criminale depistate, inclusiv și a celor organizate, și stoparea activității infracționale a membrilor lor. Această direcție a activității poliției Republicii Moldova este legată direct de cea precedentă. Diferența constă doar în faptul că, în primul caz, poliția operează cu informația despre planurile infracționale individuale, iar în al doilea - cu cea despre planurile de acest gen ale unor grupuri. În același timp, activitatea de prevenire, de asemenea, este orientată spre determinarea membrilor grupului criminal să

renunțe la săvârșirea infracțiunilor, ceea ce poate constitui premisă a dispersării ulterioare a grupului.

Dispersarea grupurilor criminale este precedată de muncă activă în vederea studierii componenței lor, a rolurilor participanților, a caracteristicilor psihologice ale lor. Accentul principal se pune pe liderul grupului. În cele mai frecvente cazuri, aceasta este o persoană cu experiență criminală considerabilă, anterior fiind observată de organele de drept. Această informație trebuie utilizată în activitatea de demascare și dispersare a grupului criminal.

5. Reacția operativă cu utilizarea tuturor forțelor și mijloacelor disponibile, comunicările și alte informații privind infracțiunile comise în scopul descoperirii cât mai rapide a infracțiunii și arestării persoanelor suspectate.

6. Acumularea, sistematizarea și utilizarea informației criminologice în scopul aplicării ulterioare în procesul realizării măsurilor de prevenire.

Aplicarea oportună față de infractori a măsurilor de influență este reacția societății, pusă în sarcina statului, în persoana sistemului lui de ocrotire a dreptului, la faptele constante de săvârșire a infracțiunilor și delictelor. Asemenea fapte devin, precum și prin obținerea informației din diferite alte surse.

7. Prezentarea în organele publice, asociațiile obștești corespunzătoare a propunerilor cu privire la lichidarea cauzelor și condițiilor, care favorizează săvârșirea infracțiunilor. Propunerile (sesizările) privind cauzele stabilite ale infracțiunilor și condițiile ce le favorizează, se transmit în organele publice, asociațiile obștești, în procesul sau după rezultatele încheierii urmăririi penale. Asemenea documente trebuie să conțină informații și propuneri concrete în privința lichidării cauzelor și condițiilor nominalizate. În organele publice, de asemenea, se prezintă și informația privind faptele de reacționare inoportună a conducătorilor, organizațiilor și instituțiilor publice.

În acest mod, valoarea științifică și aplicativă elaborată de un șir de recomandări trebuie să fie determinată, în primul rând, de eficiența acțiunii lor asupra activității practice din punct de vedere al optimizării ei, și în al doilea rând, de dezvoltarea și perfecționarea condițiilor organizatorice de funcționare a sistemului în ansamblu.

XXII. INTERACȚIUNEA AUTORITĂȚILOR PUBLICE ÎN ACTIVITATEA DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII

1. Interacțiunea cu mass-media

În prevenirea infracțiunilor este imposibil de a obține rezultate esențiale fără ajutorul și concursul mass-media. Multiple cauze determină persistența delincvenței și a altor încălcări ale legii. Lichidarea acestor cauze, combaterea reușită a delictelor sînt fenomene conexe cu necesitatea realizării transformărilor profunde în domeniile economic, politic, social și spiritual.

O problemă de ordin teoretic și practic în aceeași măsură, de importanță majoră vis-à-vis de mecanismul consolidării eforturilor diferitor subiecte implicate în prevenirea infracțiunilor, o constituie problema interacțiunii.

Este foarte actuală problema conlucrării autorităților publice cu mass-media. Caracterul transparent al activității, sprijinul pe toate verigile sistemului social, atribuțiile ample ale mass-media le oferă posibilitatea nu numai să ocrotească legalitatea prin mijloace proprii, dar și s-o consolideze prin acțiunea asupra activității altor subiecte ale mecanismului de asigurare a dreptului și prin antrenarea lor în combaterea activă a delincvenței.

Colaborarea dintre autoritățile publice și mass-media sporește eficiența activității mecanismului de prevenire în ansamblu, succesul în consolidarea prevenirii infracțiunilor. Altfel spus, consolidarea eforturilor diferitor organe ale administrației publice, organizații obștești și colective de muncă, complexitatea întru contracararea delincvenței sînt legate indispensabil de măsura în care organelor de ocrotire a normelor de drept și mass-media reușesc să cumuleze și să orienteze într-o singură direcție activitatea acestui mecanism complicat, în interiorul căruia rolul verigilor lui (al subiectelor) este diferențiat în dependență de nivel, proporții, funcții și mijloace.

Pînă la expunerea problemelor principale ce țin de organizarea activității coordonate a autorităților publice cu mass-media vis-à-vis de prevenirea infracțiunilor, e necesar de a limpezi conținutul termenului „interacțiune”. Cu toată multitudinea caracteristicilor lui, exemplificate în literatură, pînă în prezent definiția acestei noțiuni în plan teoretic încă nu este formulată suficient de clar, deși termenul a apărut în circuitul științific și este larg utilizat în actele normative.

În unele cazuri activitatea de comun acord între organele nesubordonate, implicate în prevenirea infracțiunilor, este numită „coordonare”, iar în altele - „interacțiune”. Unii autori consideră că aceste noțiuni au același sens, alții detașează sensurile acestora. Totuși, toți ei, formulînd definiția noțiunii „interacțiune”, n-o supun cercetării sub toate aspectele, considerînd eronat că acest

lucru a fost realizat de știință. Spre exemplu, B. I. Kleiner, caracterizînd acest termen ca „colaborare, ajutor reciproc și susținere fără a fi conduse”, nu oferă argumentarea științifică a poziției sale. T. L. Markelov doar menționează că „interacțiunea este o noțiune profundă, care include comunicarea, dependența, ajutorul reciproc în procesul soluționării problemelor speciale”. Totodată, pentru determinarea esenței fenomenului abordat, o importanță majoră o reprezintă anume analiza întregului spectru de probleme ce țin de specificul activității în cauză.

Interacțiunea este relația de coordonare a activităților comune, prelucrării deciziilor manageriale, realizarea de acțiuni comune, ceea ce înseamnă că interacțiunea reprezintă cel mai important element ce caracterizează conținutul activității de prevenire a infracțiunilor, specifică organelor administrației publice.

Foarte apropiată interacțiunii este coordonarea prevenirii infracțiunilor în activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept. Ambele tipuri de activitate reprezintă varietăți de activitate coordonată. Deseori relațiile de interacțiune sînt atribuite șirului legăturilor de coordonare, reieșind din interpretarea incorectă a esenței coordonării. După cum se știe, autoritățile publice dispun de competențe diferite în domeniul prevenirii infracțiunilor, în legătură cu acesta nivelul legăturilor reciproce, influenței reciproce și activității lor reciproc coordonate este diferit, și deci, nu este identică nici poziția lor în relațiile reciproce. Organelor de ocrotire a normelor de drept întrețin relații stabile, menține un nivel al activității coordonate reciproc cu un șir de organe publice. Cu altele este legată mai puțin și menține un nivel mai scăzut al activității coordonate. De aceea, în calitate de criteriu de delimitare a relațiilor de coordonare și interacțiune, ne apare gradul de interdependență, influență reciprocă asupra caracterului activității coordonate a organelor de ocrotire a normelor de drept cu diverse organe publice, formațiuni obștești etc.

Organele de ocrotire a normelor de drept ale Republicii Moldova reprezintă un sistem social deosebit, care realizează sarcinile propuse prin efectuarea pe etape, de către fiecare dintre aceste organe, a unui tip unic de activitate (spre exemplu: constatarea adevărului în cadrul proceselor penale se compune din cercetarea cazurilor penale (prerogativa organelor de urmărire penală), supravegherea respectării legalității (prerogativa Procuraturii), examinarea dosarului penal în instanța de judecată (prerogativa exclusivă a instanțelor de judecată). Asemenea activitate poate fi exprimată prin noțiunea de interacțiune.

Interacțiunea constă în relații interramurale și constituie un principiu general al activității organelor administrației publice. Interacțiunea generează o calitate nouă, o nouă unitate, un aliaj, care se exprimă în complexitatea prevenirii infracțiunilor. Activitatea coordonată de prevenire a infracțiunilor a diferitor organe se edifică pe principii de paritate, parteneriat cu drepturi egale. Orice intonație sau stil de comandă aici lipsește, nici una din părțile nesubordonate

în cadrul relațiilor de interacțiune nu este investită cu atribuții de organizator permanent al activității coordonate.

Interacțiunea este o metodă universală care oferă posibilitatea de a utiliza la maxim potențialul și avantajele părților, de a uni eforturile lor și de a obține sporirea efectului în prevenirea infracțiunilor. În cadrul acestui proces obținerea rezultatelor în relațiile de interacțiune nu se preconizează, ci se constituie în rezultatul activității coordonate în baza unității directivelor statului vis-à-vis de problemele de prevenire a infracțiunilor, a legăturii funcționale a subiecților, a unității obiectivelor lor, a disciplinei înalte a părților.

Astfel, interacțiunea în activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept, direcționată spre prevenirea infracțiunilor, constituie activitatea subiecților de diferite tipuri, coordonată între ele, bazată pe relații externe permanente și co-interesare reciprocă.

Coordonarea și interacțiunea reprezintă garanții de ordin organizatoric ale prevenirii infracțiunilor. Punctul de tangență dintre coordonare și interacțiune în activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept este regăsit în domeniul de aplicare (prevenirea infracțiunilor). Însă caracterul și menirea interacțiunii au particularitățile lor. Cea mai importantă particularitate, caracteristică interacțiunii, constă în faptul, că în acest domeniu relațiile se determină și se constituie independent de către părțile implicate. Prin interacțiune se cumulează eforturile organelor menționate cu obiective comune, ceea ce majorează eficiența activității lor. Afară de aceasta, în procesul de interacțiune, în modul cel mai rațional este asigurată unificarea eforturilor comune ale părților în scopul obținerii rezultatelor optime în prevenirea infracțiunilor.

Rezultatele coordonării servesc drept bază pentru realizarea în comun a măsurilor preconizate în limitele competențelor conferite și cu respectarea strictă a prevederilor legale. Interacțiunea permite părților în conlucrare să-și exercite atribuțiile proprii în prevenirea infracțiunilor, să nu admită decalaje în frontul unic de combatere a delictului, să asigure eficiența rezultatelor finale.

Astfel, în temeiul celor expuse, precum și fundamentându-ne pe rezultatele analizei actelor normative ale Parlamentului, Președintelui și Guvernului Republicii Moldova vis-à-vis de problema asigurării unui regim juridic fenomenului de prevenire a infracțiunilor, pe cea a actelor MAI al RM, a unei vaste literaturi și a informațiilor cu caracter practic, putem afirma cu certitudine că *interacțiunea* constituie o activitate comună ordonată, din start coordonată, fundamentată pe relații reciproce existente și obiective, pe principii legislative și inițiativa părților, realizată în formă de conlucrare, susținere și ajutor reciproc în lipsa administrării ei, și care contribuie la soluționarea accelerată, eficientă, optimă și complexă a sarcinilor comune în domeniul prevenirii infracțiunilor.

În viziunea noastră, în atare interpretare a interacțiunii își găsesc reflectare toate particularitățile și calitățile specifice tuturor legăturilor existente între

organele de ocrotire a normelor de drept și diverse verigi ale mecanismului de asigurare a dreptului.

Din această definiție rezultă mai întâi de toate că în cadrul raporturilor reciproce existente între subiectele prevenirii infracțiunilor există obiectiv „relații reciproce” și „interacțiune”. Contactele între ele își au sorginea în unitatea și integritatea sistemului social, toate elementele componente ale căruia se află în raporturi reciproce permanente. Constituția Republicii Moldova, consfințind rolul și locul diferitor organe în mecanismul statului, reflectă divizarea muncii existentă între ele și, totodată, dependența funcțională de legăturile ei directe și inverse, interpretarea, îmbinarea eforturilor la soluționarea sarcinilor comune.

În baza relațiilor reciproce existente între autoritățile publice din Republica Moldova și mass-media inevitabil apare și se dezvoltă coordonarea activității de prevenire a infracțiunilor a acestora. Necesitatea coordonării eforturilor organelor de ocrotire a normelor de drept și ale mass-media în acest domeniu este determinată de poziția lor deosebită în sistemul subiectelor prevenirii infracțiunilor, chemate să mențină legalitatea și ordinea de drept în țară, de caracterul supraderpartamental al atribuțiilor organelor de ocrotire a normelor de drept în domeniul coordonării, de comunitatea obiectivelor și sarcinilor prevenirii infracțiunilor.

Realizarea acestor obiective și sarcini comune nu poate fi asigurată de eforturile unui singur organ, întrucât acest lucru este legat de realizarea diferitor forme de activitate preventivă și mizează pe o conlucrare intensă dintre organele de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova și mass-media. Această comunitate se manifestă sub formă de colaborare, ajutor reciproc, susținere, realizarea de acțiuni coordonate reciproc.

Interacțiunea se caracterizează prin activitatea unificată de prevenire a infracțiunilor, a ambelor organe. În practică ea este activă sau inertă, benevolă sau forțată, însă existentă întotdeauna, fiind rezultatul eforturilor comune. Interacțiunea manifestată episodic este un indicator alarmant, care vorbește despre pierderea unității acțiunilor, și totodată a eficienței eforturilor depuse întru prevenirea infracțiunilor. De aceea, acordarea prin toate metodele posibile a unei importanțe maxime interacțiunii, consolidarea ei ulterioară, este o obligație de importanță majoră atât a organelor de ocrotire a normelor de drept, cât și a mass-media. Realizând sarcinile prevenirii infracțiunilor în limitele competenței sale, organele de ocrotire a normelor de drept trebuie să facă uz pe cât se poate de relațiile externe cu mass-media în cadrul interacțiunii, pentru asigurarea unității acțiunilor direcționate în acest sens. Interacționând activ, subiectele nominalizate apar ca o forță dublă de asigurare a dreptului.

Interacțiunea comportă un caracter funcțional, deoarece se realizează la nivel de funcții ale părților în colaborare. Ea reprezintă una din formele de realizare a atribuțiilor organelor de ocrotire a normelor de drept RM și ale mass-media, ce țin de asigurarea organizatorică a prevenirii infracțiunilor.

Insuficiența interacțiunii în practică se explică prin lipsa unității de opinii pe

marginea problemei în cauză. Chestionarea angajaților autorității publice a demonstrat, că unii dintre ei interpretează interacțiunea ca acțiune unilaterală, incompatibilă cu egalitatea în drepturi a părților alții, recunoscînd utilitatea interacțiunii, o tratează ca pe o obligație suplimentară, pusă în sarcina organelor de ocrotire a normelor de drept, rolul acesteia în prevenirea infracțiunilor fiind trecut pe plan secund; și doar a treia categorie consideră, că fără interacțiune prevenirea infracțiunilor nu poate fi realizată în măsura deplină.

În domeniul prevenirii infracțiunilor, mass-media exercită un șir de funcții externe, similare sau identice cu cele ale organelor de ocrotire a normelor de drept a Republicii Moldova: de informare, de instruire, de control, de prevenire, educativă, de reglare, hedonistă. În procesul realizării obligațiilor sale, exercitate în cadrul, funcțiilor nominalizate, organelor de ocrotire a normelor de drept a Republicii Moldova și mass-media își cumulează eforturile, deoarece în caracterul acestor funcții sînt deja programate cosubordonarea și interacțiunea. La nivelul funcțiilor de prevenire organele de ocrotire a normelor de drept și mass-media, elaborează și negociază în comun planurile și programele complexe de prevenire a infracțiunilor, formează (modelează) opinia publică, realizează alte activități comune cu caracter preventiv. La nivelul funcției educativ-juridice ele aplică diferite forme comune de propagandă și instruire juridică. Altfel vorbind, interacțiunea organelor de ocrotire a normelor de drept și a mass-media se realizează grație funcțiilor analogice (sau care coincid), avînd totodată un conținut distinct. Determinarea specificului ei constituie o sarcină aplicată importantă. Esența acestei probleme o dezvăluie teoria procesului juridic care a avut un impact asupra etapelor procesului de prevenire a infracțiunilor.

Caracteristica primei etape, în cadrul căreia are loc depistarea primelor simptome ale potențialelor încălcări ale legii, ne permite să conchidem că indicii ce reflectă activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova nu sînt și nu pot fi o imagine veridică a stării și dinamicii ilegalităților și a rezultatelor combaterii lor, deoarece cele din urmă nu depind exclusiv de activitatea organelor de drept, dar și de cea a altor organe de ocrotire a dreptului, organizații obștești și colective de muncă, altor subiecte. Totodată, dependența eficienței procesului de prevenire a infracțiunilor de deținerea informației privind starea legalității provenite din exterior, constituie doar un aspect al problemei. Al doilea constă în faptul, că organele de ocrotire a normelor de drept nu dispune de forțe și mijloace proprii suficiente pentru depistarea totală a tuturor infracțiunilor. Acesta reprezintă un proces complicat, care necesită consolidarea eforturilor diferitor subiecte, utilizarea diferitor mijloace, interacțiunea intensă a multiplelor structuri. Din care considerente interacțiunea autorității publice a Republicii Moldova și a mass-media este un element obligatoriu, în special la etapa de depistare a infracțiunilor. Ignorarea acestui fapt conduce la reducerea calității activității de prevenire, lezează

prestigiul organelor de ocrotire a normelor de drept, împiedică restructurarea și perfecționarea stilului său de activitate.

La etapa a doua, unde are loc realizarea măsurilor întru lichidarea încălcărilor de lege, interacțiunea se manifestă mai puțin evident. Ea ține cu precădere de determinarea caracterului acțiunii și alegerea destinatarilor. De regulă, organele de ocrotire a normelor de drept utilizează măsurile de constrângere în scopul influenței asupra persoanelor supuse măsurilor de influență. Totodată, și la această etapă, pot fi utilizate forme de interacțiune precum desfășurarea comună în cadrul organizațiilor, instituțiilor, întreprinderilor a consiliilor (adunărilor); publicarea în mass-media a materialelor, oferite de organele de ocrotire a normelor de drept, care ar reflecta faptele de violare a drepturilor și rezultatele activității de prevenire a infracțiunilor; elaborarea în baza rezultatelor acțiunilor comune a recomandărilor comune, orientate spre lichidarea cauzelor și condițiilor comiterii infracțiunilor; schimbul reciproc de informații.

La etapa a treia a procesului de prevenire a infracțiunilor are loc evaluarea rezultatelor obținute drept rezultat al măsurilor întreprinse. Paralel cu forțele proprii organele de ocrotire a normelor de drept valorifică amplu posibilitățile mass-media, îndeosebi ale ziariștilor. Materialele cercetărilor și controalelor efectuate de jurnaliști deseori constituie motive întemeiate pentru aplicarea măsurilor repetate în vederea lichidării încălcărilor de lege.

Persoanele, care se specializează în problematica juridică, deseori sînt capabili de a realiza destul de calitativ o cercetare jurnalistică și de a depista fapte, care necesită reacționare penală, însă „anchetele” lor pot comporta și un caracter populist, superficial și evident tendențios (la comandă, cu un caracter pronunțat de dezinformare a opiniei publice). Din punctul de vedere al procedurii, aici nu este nici o problemă, deoarece asemenea materiale nu vor avea putere de probă și pot fi interpretate doar ca motiv și temei pentru intentarea procesului penal, adică pentru verificarea procesuală corespunzătoare a informațiilor dobîndite.

Însă persistă un șir de probleme ce țin de aspectul informațional- organizatoric. În primul rînd, aceste materiale pot reflecta tabloul obiectiv al celor cercetate și servi ca ajutor esențial în descoperirea și cercetarea infracțiunilor, în al doilea rînd, ele pot reprezenta rezultatul unei „comenzi”, al abordării neprofesionale a colectării și valorificării informației. Din aceste considerente utilizarea lor de către organele de ocrotire a dreptului în procesul de combatere a delicvenței este în principiu admisibil, însă reclamă obligatoriu clarificarea dacă asemenea „cercetare” nu ascunde un scop interesat sau josnic. În acest context, sînt salutabile încercările oamenilor onești de a delimita cercetarea ziaristică profesionistă de „imitații” (falsificări/faicuri).

În cadrul interacțiunii, autoritățile publice din Republica Moldova și mass-media apar ca subiecte egale în drepturi vis-à-vis de asigurarea regimului de prevenire a infracțiunilor, adică nu ca fiind subordonate, ci ca organe

publice de tip diferit, legate funcțional unul de altul. Ele nu depind administrativ unul de altul, în cazul dat nu există un subiect al managementului ca atare. Spre deosebire de relațiile de subordonare, aici legăturile nu se constituie după schema „subiect-obiect”, „putere-subordonare”, „ordin-executare”, ci conform schemei „subiect-subiect”, adică acestea sînt relații între organe, dintre care nici unul nu se transformă în obiect al acțiunii manageriale, în element subordonat al relațiilor în cauză. Interacțiunea asigură activitatea de bază a organelor de ocrotire a normelor de drept și a mass-media, fiind caracterizată ca auxiliară pentru aceasta. Însă caracterul complementar a interacțiunii este, bineînțeles, convențional. Interacțiunea este auxiliară nu în esența sa. Acestea nu sînt relații de mîna a doua, deoarece ca și activitatea de bază, ele reprezintă o formă concretă de realizare a funcțiilor fundamentale ale organelor de ocrotire a normelor de drept din țară și mass-media. De aceea rolul „auxiliar” al interacțiunii nu trebuie desconsiderat, deoarece fără acest gen de relații nu poate fi asigurată realizarea sarcinilor.

Examinarea legislației în vigoare cu privire la asigurarea juridică a interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept ale RM și mass-media ne oferă posibilitatea de a conchide următoarele. Înainte de toate, în acest domeniu funcționează doar actele, ce țin de competența generală a organelor de ocrotire a normelor de drept, adică actele normative, care consfințesc interacțiunea la nivelul general al principiului activității organelor statale. Aceste norme, fără îndoială, contribuie la perfecționarea contactelor permanente și variate ale organelor de ocrotire a normelor de drept și mass-media, deoarece ele consfințesc obligația părților de a realiza activitate comună întru prevenirea infracțiunilor. Subiectele nu se pot eschiva de la executarea acestei obligații, fiind sancționate pentru aceasta de organele ierarhic superioare, care apreciază activitatea lor din punctul de vedere al aspectelor multilaterale, consecvenței și eficienței realizării obligațiilor de interacțiune.

Elementele de bază ale organizării interacțiunii sînt: obiectivele, sarcinile, direcțiile, formele și metodele.

Obiectivul strategic al interacțiunii este sporirea eficienței prevenirii infracțiunilor în baza cumulării forțelor organelor de ocrotire a normelor de drept și ale altor structuri (inclusiv mass-media). În cadrul obiectivului general se formulează sarcinile concrete, adică ceea ce urmează a fi întreprins pentru obținerea lui. Sarcina presupune un rezultat relativ nu prea mare, care poate fi obținut într-un termen scurt. Realizarea practică a sarcinii reprezintă un pas mai aproape de atingerea obiectivului. Asemenea sarcini pot fi: reducerea numărului celor mai frecvente delictе în limitele teritoriului raionului (orașului); intensificarea activității colectivelor de muncă în vederea consolidării legalității și instaurarea în cadrul lor a atmosferei de intoleranță față de orice ilegalități; intensificarea combaterii delictelor în anumite ramuri ale economiei naționale (spre exemplu, în comerț, transport, deservire socială etc.); intensificarea activității de prevenire a infracțiunilor desfășurate de subiectele competente (organe de control,

formațiuni obștești etc.); prevenirea infracțiunilor în teritoriul anumitor regiuni (pe teritoriul microraioanelor concrete ale orașului) etc.

Paralel cu obiectivele și sarcinile considerăm teoretic rațional și practic necesar să relevăm direcțiile activității coordonate. Direcția (vectorul), conform lui M. Iu. Kerjner, constituie tendința subiectelor interacțiunii de a combate în comun tipuri concrete de delict: beția, narcomania, delictele în rîndul minorilor etc.

V. T. Fomin evidențiază două direcții principale, în care poate fi desfășurată activitatea coordonată:

- Cea de realizare a sarcinilor de educație juridică a populației.
- Cea de determinare a populației să contribuie la descoperirea de infracțiuni concrete.

F. C. Rabîkin, dimpotrivă, interpretează extensiv direcțiile activității coordonate (a interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova și mass-media):

- lichidarea, blocarea sau neutralizarea circumstanțelor, ce favorizează comiterea infracțiunilor;
- prevenirea manifestărilor delictuoase în baza informației concrete, orientative furnizate cetățenilor, cu privire la metodele de comitere a infracțiunilor și persoanele, care le-au comis;
- evidențierea caracterului inevitabil și inerent al sancționării infractorului;
- crearea atmosferei de intoleranță și acuzarea generală față de persoanele care încalcă ordinea de drept și cele ce le favorizează sau tolerează;
- educația juridică a cetățenilor;
- difuzarea experienței performanțe și formelor progresive ale prevenirii infracțiunilor etc.

Conturarea direcțiilor concrete ale interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova și mass-media întru soluționarea coordonată a sarcinilor ce țin de prevenirea infracțiunilor, constituie una dintre etapele ce implică cel mai mare grad de responsabilitate, ce intervine în procesul organizării activității coordonate. Fără a stabili direcțiile acestei activități în cadrul realizării sarcinilor generale concrete ale prevenirii infracțiunilor, nu se poate în general să înceapă procesul de interacțiune. A determina direcția interacțiunii înseamnă a constata obiectul activității coordonate, direcția în care trebuie să se canalizeze atenția, să fie direcționate eforturile comune întru realizarea sarcinii puse.

În calitate de forme de determinare autonomă a informației în organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova se utilizează: -analiza și generalizarea materialelor din presă, radio și televiziune pe marginea problemelor prevenirii infracțiunilor și combaterii delincvenței;

- examinarea și cercetarea petițiilor și a sesizărilor parvenite de la cetățeni în rezultatul publicării materialelor oferite presei de către organele de ocrotire a normelor de drept;

- utilizarea direcționată a presei, radioului și a televiziunii pentru studierea unor categorii anumite de persoane, care prezintă interes operativ pentru organele de ocrotire a normelor de drept;

- cercetarea fenomenelor și proceselor sociale, generate de influența mijloacelor mass-media;

- efectuarea sondajelor sociologice ale opiniei publice (anchetarea, interviuarea, observarea, chestionarea etc.) în scopul stabilirii influenței corespunzătoare asupra unor categorii de persoane.

Caracterul obiectivelor, sarcinilor și direcțiilor determină alegerea măsurilor, necesare pentru soluționarea lor. La ele se referă formele și metodele de interacțiune. Forma este modalitatea prin care se realizează activitatea coordonată. Forma reflectă conținutul activității coordonate prin manifestările ei externe. Doar cu ajutorul formelor de interacțiune părțile găsesc variantele optime de realizare a sarcinilor comune. Forma de interacțiune este secundară în raport cu conținutul. Însă forma corect aleasă în procesul interacțiunii, întotdeauna contribuie la manifestarea conținutului activității, iar cea determinată eronat-f-rînează sau reduce la zero însăși acțiunea.

Formele de interacțiune a organelor de ocrotire a normelor de drept și mass-media, constituite în practică, în cadrul prevenirii infracțiunilor comportă un caracter amplu și variat, dar totuși nu formează un sistem structurat unic și stabil. Majoritatea formelor de conlucrare sînt elaborate în practică și nu sînt consfințite legislativ, din acest motiv continuă experimentele în acest sens. Doar foarte puține dintre cele mai importante forme de interacțiune ale organelor de ocrotire a normelor de drept și mass-media au reglementare juridică. Din numărul lor fac parte: transmiterea de către organele de ocrotire a normelor de drept în adresa mass-media a informației privind starea ordinii de drept și măsurile de consolidare a acesteia; discutarea problemelor ce țin de starea și măsurile de prevenire a infracțiunilor; informarea organelor de ocrotire a normelor de drept de către mijloacele mass-media cu privire la datele obținute în timpul investigațiilor.

Alegerea justă, utilizarea eficientă, dezvoltarea consecventă și definitivarea formelor de acțiune constituie garantul succesului activității coordonate de organele de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova și mass-media.

După conținut, formele de interacțiune între organele de ocrotire a normelor de drept din RM și mass-media în cadrul prevenirii infracțiunilor se divizează în patru grupuri:

1. Grupul informațional-analitic al formelor de interacțiune. El se caracterizează prin acțiuni unilaterale, bilaterale și comune. Volumul și caracterul informației utilizate în procesul interacțiunii, în mare măsură determină rezultatele activității coordonate. Schimbul de informații între părți se realizează în diferite moduri. Aceste forme pot fi divizate în cele reglementate de lege și cele ce nu au suport juridic. La primele se referă: informarea și oferirea infor-

mației ce vizează prevenirea infracțiunilor; la doua categorii-evoluarea sistematică a reprezentanților poliției la televiziune, radio, în presa periodică, abordând problemele actuale ale prevenirii infracțiunilor; transmiterea sistematică a informațiilor obținute în rezultatul activității profesionale a colaboratorilor mass-media organelor de ocrotire a normelor de drept din RM.

Volumul informației ce circulă reciproc între organele de ocrotire a normelor de drept și mass-media este considerabil, iar informația furnizată trebuie să fie oportună, actuală, veridică și necesară. Ținând cont de această informație organele de ocrotire a normelor de drept și mass-media planifică și realizează cu un scop mai bine determinat acțiunile lor coordonate în cadrul prevenirii infracțiunilor, utilizează informațiile recepționate unii de la alții în scopul perfecționării activității proprii.

Volumul mare de informație ce vizează delictul reclamă analiza sistematică a acestuia pentru a constata caracterul celor mai frecvente delicturi, pentru a concentra eforturile asupra soluționării problemelor curente, actuale pentru regiunea concretă. De regulă, acest lucru este pus în sarcina comisariatelor raionale de poliție, care dispun de un volum mai amplu de informație. Însă în ultimul timp în această activitate tot mai frecvent sînt antrenați și colaboratorii aparatelor centrale, ceea ce permite de a face concluzii mult mai ample privind starea lucrurilor.

Cunoașterea situației reale în domeniul prevenirii infracțiunilor sporește calitatea planificării comune, oferă posibilitatea de a selecta obiectele controalelor comune funcție de răspîndirea infracțiunilor și nu întîmplător. Acest lucru la rîndul său, asigură un grad sporit al eficienței interacțiunii.

După cum a demonstrat, studiarea practicii, asigurarea reciprocă cu informații nu este lipsită de imperfecțiuni. În acest sens, lipsește reglementarea juridică suficientă a ordinii de prezentare a informației generalizatoare privind situația în domeniul prevenirii infracțiunilor. Nu se efectuează evidența centralizată a persoanelor supuse acțiunii preventive. Aceasta limitează posibilitățile interacțiunii în cadrul prevenirii infracțiunilor.

2. Grupul organizatoric al formelor de interacțiune. Acest grup este caracterizat prin activitate comună; el reprezintă un grup de bază și cel mai amplu. Organele de ocrotire a normelor de drept și mijloacele mass-media au acumulat o experiență considerabilă a activității organizatorice comune. Principalele forme din cadrul acestui grup sînt: participarea organelor de ocrotire a normelor de drept în activitatea mijloacelor mass-media; crearea grupurilor comune pentru examinarea problemelor interacțiunii; elaborarea planurilor și programelor comune cu privire la propagarea juridică în mediul populației etc.

Din analiza conținutului formelor organizatorice de interacțiune rezultă, că ele cuprind tot spectrul de probleme, ce țin de prevenirea infracțiunilor. În funcție de caracterul lor, aceste forme la fel se divizează în forme reglementate legal și cele caracterizate prin lipsa suportului juridic.

Astfel, necesitatea interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept cu mass-media este determinată nu numai de faptul, că ele obțin posibilitatea de a-și realiza mai efectiv sarcinile, dar și de posibilitatea de a evita interpretarea eronată de către ziariști a unor probleme și evenimente. Ultimul moment poate avea loc atît din motivul informării insuficiente a mass-media, cît și în virtutea lipsei de profesionalism a unor ziariști și a executării directe a comenzilor venite din partea structurilor criminale. Exemplu de informare insuficientă și, ca urmare, a dorinței de suplinire a respectivei lacune, poate servi cazul, descris de V. P. Bahin, cînd în legătură cu refuzul de a oferi informații ziaristului, acesta a efectuat analiza proprie a situației privind un omor la comandă și a publicat următoarele: „Deoarece la locul omorului urmele criminalului nu au fost depistate, este important de a găsi cît mai urgent automobilul, cu care a fugit ucigașul (dacă el nu l-a nimicit), pentru a încerca a găsi în el urme, care l-ar demasca pe vinovat”. În rezultat, infractorilor le-a fost sugerată o recomandare practică - să nu uite să nimicească întotdeauna urmele infracțiunii.

Deseori, jurnaliștii tind să interpreteze senzațional evenimentele, ignorînd ceea ce este cu adevărat important. Toate acestea influențează negativ relațiile dintre organele de ocrotire a normelor de drept și mijloacele mass-media. Uneori prin intermediul comunicărilor din presă sînt calomniate și discreditați în mod vădit colaboratorii organelor de ocrotire a normelor de drept în fața societății. Și mai inadmisibile sînt faptele de compromitere a organelor de ocrotire a normelor de drept prin divulgarea informației confidentiale.

E necesar de a cunoaște și de a utiliza asemenea „șiretlicuri” ziaristice ca „ademenirea”, spre exemplu, cînd titlurile ziarelor, frazele inițiale ale emisiunilor sînt orientate cu precădere spre captarea atenției cititorilor și spectatorilor, adică edificarea materialului după principiul „piramidei întoarse” - prezentarea datelor în ordinea descreșterii importanței și interesului lor. Totodată, trebuie de reținut că comunicările și publicațiile pe tematica ocrotirii dreptului, în mod obișnuit trezește interesul auditoriului.

Această circumstanță deseori este folosită împotriva organelor de drept. De parte de a fi obiectivă, critica acestor organe se transformă din factor, merit să perfecționeze activitatea, un factor, care face nefavorabil mediul funcționării organelor de ocrotire a normelor de drept, creînd dificultăți pentru combaterea delincvenței. Ziariștii, ținînd cont de interesele publicului, care se dorește nu doar informat, ci și distrat, deseori tind să servească ceva nou, imprevizibil, original. Totodată, autenticitatea rămîne pe planul doi.

3. Grupul instructiv-metodic al formelor de interacțiune. Acest grup este caracterizat prin activitate comună, comportă un caracter mobilizator și reprezintă: participarea organelor de ocrotire a normelor de drept și a reprezentanților mass-media în organizarea și desfășurarea seminarelor instructive, conferințelor științifico-practice cu membrii formațiunilor obștești pe marginea problemelor prevenirii infracțiunilor, oferirea continuă a consultațiilor juridice etc.

Eficiența acestui grup de forme ale interacțiunii este înaltă, deoarece ele au un scop-ridicarea nivelului activității altor subiecte ale prevenirii infracțiunilor, acordându-le asistență metodică. Grupul instructiv- metodic al formelor de interacțiune nu dispune de suport juridic.

4. Grupul interpretativ-juridic al formelor de interacțiune. Acest grup este caracterizat prin activitate comună. Principale forme componente sînt: coordonarea tematicii propagării informației de ordin juridic prin prelegeri și a inovațiilor legislative în domeniu; realizarea măsurilor comune în vederea controlului nivelului conștiinței juridice, a cunoștințelor juridice și culturii juridice în colectivele de muncă, școli, instituții de învățămînt, localități; participarea în comun la realizarea valorificării preventive generale a teritoriului; discuțiile comune cu persoanele acuzate anterior, cu adolescenții „dificili” etc.

Lista formelor de interacțiune a organelor de ocrotire a normelor de drept cu mass-media, enumerate mai sus, în activitatea de prevenire a infracțiunilor nu este una exhaustivă.

Volumul concret al interacțiunii este determinat de caracterul situației create în raion (oraș). De aceea, pentru soluționarea reușită a problemelor ce apar în procesul activității practice a părților ce interacționează, are o importanță primordială analiza profundă a situației de facto în domeniul prevenirii infracțiunilor. Doar în baza unei asemenea analize se pot releva interesele comune, se poate conștientiza necesitatea conlucrării, se pot determina direcțiile activității coordonate și formulele de realizare a acesteia.

2. Interacțiunea autorităților publice cu societatea civilă

Actualmente, problemele interacțiunii autorităților publice cu societatea preocupă tot mai mult cercetătorii în domeniu și le solicită direcționarea atenției asupra unei palete întregi de probleme ivite în acest sens. Nu doar necesitatea asigurării unei participări active a cetățenilor la activitatea prevenirii infracțiunilor și a altor ilegalități determină o atare stare de fapt, ci și faptul, că susținerea sub toate aspectele a poliției în activitatea de consolidare și menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității constituie garanția obținerii de succese reale în acest domeniu.

Atitudinea pozitivă față de autoritățile publice și participarea activă a cetățenilor în prevenirea infracțiunilor, în conexiune cu responsabilitatea solidară, imprimă o eficiență sporită politicii publice de combatere a delicvenței. Acestea sînt principiile fundamentale, pe care s-a bazat Consiliul Europei în procesul elaborării recomandărilor vis-à-vis de respectiva problemă pentru statele-membre UE. Aceste recomandări se aplică reușit activ într-un șir de state întru garantarea participării cetățenilor la prevenirea infracțiunilor.

În ceea ce ține de statele din spațiul ex-sovietic, provizoriu nu putem vorbi despre schimbări radicale ale atitudinii populației față de autoritățile publice.

Eficiența interacțiunii între ele depinde de faptul, cum este tratată activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept de către cetățenii țării, ce imagine s-a construit în conștiința lor.

În urma investigațiilor speciale pe marginea acestei probleme, s-a constatat un număr mare de factori, ce au un impact negativ asupra nivelului de încredere a populației față de organele de ocrotire a normelor de drept, mai cu seamă a poliției și deci asupra imaginii sistemului în întregime. Printre ele se menționează nivelul insuficient de calificare a colaboratorilor și lipsa dorinței de a oferi protecție cetățeanului de rînd, indiferența, nivelul redus de profesionalism, relațiile de cîrdășie cu lumea criminală, corupția, tărăgănarea cercetării petițiilor parvenite de la cetățeni și birocratismul.

Una dintre problemele cele mai acute ale relațiilor reciproce dintre autoritățile publice și populație este reprezentată de corupție și faptele de abuz de putere și de funcție. Ele nu cauzează doar daune directe unor persoane concrete, dar și generează nihilismul juridic în mediul concetățenilor.

Considerăm că organizarea interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept cu societatea (organizațiile obștești) trebuie să se fundamenteze pe principii noi. Ea trebuie să fie benevolă, să se excludă excesul de formalități și să servească, în primul rînd, intereselor cetățenilor. În viziunea noastră, asemenea interacțiune trebuie organizată în baza a două principii fundamentale: evaluarea opiniei publice și conlucrarea activă în cadrul soluționării sarcinilor propuse.

Evaluarea opiniei publice presupune studierea ei, monitorizarea permanentă, corectarea obiectivelor și sarcinilor prioritare ale activității organelor de ocrotire a normelor de drept, precum și raportările periodice în fața populației. Realizarea principiului dat, determină utilizarea amplă a mijloacelor mass-media în scopul propagandei juridice și creării unei imagini proprii sistemului de ocrotire a dreptului.

În marea majoritate a cazurilor imaginea autorităților publice în ansamblul depinde în mare măsură de eficiența activității serviciului de presă al structurii. Acest serviciu, pe de o parte, creează o imagine pozitivă a autorităților publice, difuzează informația care, întru prevenirea infrațiunilor, trebuie adusă la cunoștința societății, contribuie la educația cetățenilor ce respectă legea. Pentru plasarea oportună a unor atare materiale, colaboratorul serviciului de presă trebuie să dispună de contracte stabile cu reprezentanții mass-media, să fie capabil de a-i interesa în prezentarea informației într-un aspect, favorabil. Pe de altă parte, și mass-media Republicii Moldova sînt interesate în dobîndirea informației de natură juridică, întrucît aceasta prezintă un interes deosebit pentru public. Întotdeauna presa a avut o necesitate insistentă și continuă de informație, pe care o poate oferi exclusiv organele de drept.

Colaborarea organelor de drept cu populația determină activitatea lor comună întru realizarea obiectivelor comune. Ea condiționează în primul rînd antrenarea activă a formațiunilor obștești în procesul de menținere a ordinii de drept

și prevenire a infracțiunilor, intensificarea căutării noilor mijloace, metode și forme de activitate comună, elaborarea strategiei și tacticii comune vis-à-vis de prevenirea infracțiunilor.

Necesitatea interacțiunii autorităților publice cu societatea este determinată de faptul, ca ea apare în calitate de modalitate a optimizării activității fiecărei dintre aceste structuri publice: pentru cercurile largi ale societății interacțiunea este posibilitatea de a participa activ la prevenirea infracțiunilor, de a obține informații ce vizează respectivele probleme (inclusiv de asigurare a transparenței activității organelor de drept) și de a modela conștiința juridică a populației, iar pentru organele de ocrotire a normelor de drept - o modalitate de a obține ajutorul populației în realizarea sarcinilor sale și de a extinde aria de surse de informație, necesare pentru exercitarea funcțiilor ei.

O bună parte dintre autorii care abordează respectiva problemă, menționează că angajații organelor de drept, fără excepții, nu posedă cunoștințele și deprinderile necesare pentru o interacțiune creativă și utilă cu societatea. Aceasta se referă la toate aspectele organizării și realizării interacțiunii: modalitatea identificării și selectării persoanelor și a grupurilor corespunzătoare ale populației pentru interacțiunea permanentă sau realizarea acțiunilor de o singură dată; care trebuie să fie formele și modalitățile de interacțiune; ce informație se poate comunica și care nu se poate aduce la cunoștința reprezentanților societății; care sînt particularitățile elaborării informației în dependență de scopul difuzării ei etc.

În general, arta comunicării cu societatea și valorificarea ei fructuoasă trebuie să fie posedată de toți colaboratorii organelor de drept, pentru a soluționa cu succes sarcinile propuse. Însă deocamdată analiza practicii utilizării cercurilor largi ale populației demonstrează, că deseori materialele, elaborate de colaboratorii de poliție, menite să atragă populația în activitatea de prevenire a infracțiunilor, nu corespund obiectivelor propuse din cauza orientării incorecte, alegerii eronate a adresării, aplicarea formei inadecvate etc.

Prin urmare, aspectele organizatorice și psihologice ale interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept din Republica Moldova cu populația trebuie studiate avînd un scop bine definit, fiind nevoie și de elaborarea recomandărilor concrete vis-à-vis de punerea în practică a acestor cunoștințe și deprinderi, deoarece populația constituie o rezervă informațională și funcțională importantă a activității preventive.

Interacțiunea organelor de ocrotire a normelor de drept cu societatea permite utilizarea mai rațională și eficientă în activitatea acestora a resurselor intelectuale și materiale proprii; optimizarea soluționării problemelor operative de urmărire; sporirea eficienței măsurilor procesuale, de urmărire, educative și preventive; formarea opiniei publice adecvate privind activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept.

Colaborarea organelor de drept cu societatea deseori este desemnată cu ter-

menii diferiți: „interacțiune”, „ajutor”, „utilizarea forțelor societății”, „concurusul cercurilor largi ale societății” etc. În spatele fiecăruia dintre acești termeni stau aspecte diferite ca conținut ale unei atare colaborări: „interacțiune” este activitatea coordonată reciproc avantajoasă, „utilizarea forțelor societății” - obținerea avantajelor fără ca aceasta să aibă un caracter reciproc; „concurusul cercurilor largi ale societății” - este o sintagmă excesiv formalizată, care nu concretizează forma activității coordonate etc. În opinia noastră, pentru definirea relațiilor reciproce dintre poliție și societate, cel mai potrivit este termenul „interacțiune”, întrucât acesta caracterizează activitatea coordonată comună, însoțită de interesarea reciprocă vis-à-vis de rezultatele acesteia. Totodată, din punctul de vedere al conținutului activității comune a organelor de drept și a populației, vom utiliza de asemenea termenul „utilizarea forțelor cercurilor largi ale populației” în calitate de termen ce dezvăluie mai amplu caracterul activității comune.

Interacțiunea reprezintă coordonarea activității în baza obiectivelor, când fiecare participant realizează aceea, ce poate el să execute în cel mai profesional mod, adică avînd un scop orientat spre optimizarea, raționalitatea, oportunitatea și calitatea măsurilor întreprinse. Prin *interacțiunea organelor de ocrotire a normelor cu societatea* propunem să se desemneze relațiile reciproce permanente, existente obiectiv între ele, determinate prin unitatea lor funcțională, care se obțin în procesul activității coordonate și utilizării comune a potențialului sistemelor indicate, întru realizarea obiectivelor atît comune, cît și proprii.

Asemenea interacțiune este interpretată ca eventuală posibilitate de auto-perfecționare și autodezvoltare a sistemului de ocrotire a normelor de drept. Interacțiunea de acest gen permite:

- economisirea forțelor și mijloacelor în procesul organizării prevenirii infracțiunilor;
- asigurarea amploarei și operativității influenței informaționale asupra populației;
- realizarea acțiunii preventive complexe atît asupra mediului în care există delincentul, cît și asupra calităților lui personale;
- crearea ambianței care ar favoriza prevenirea infracțiunilor în activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept etc.

La categoria direcțiilor principale ale interacțiunii organelor de ocrotire a normelor de drept din RM cu cercurile largi ale populației putem atribui următoarele:

- formarea opiniei publice vis-a-vis de problemele prevenirii infracțiunilor;
- aprofundarea cunoștințelor juridice ale populației;
- informarea cu privire la activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept orientată spre prevenirea infracțiunilor și combaterea delicvenței;
- asigurarea descoperirii și cercetării infracțiunilor, a prevenirii infracțiunilor.

Teoria și practica interacțiunii organelor de drept cu societatea vis-à-vis de prevenirea infracțiunilor cunoaște numeroase forme de organizare a activității comune. Unele dintre ele la momentul actual au pierdut definitiv posibilitatea de a fi realizate în activitatea practică, altele vor trebui încă să-și demonstreze eficiența.

Multitudinea formelor de interacțiune, în opinia noastră, poate fi divizată conform caracterului și conținutului debutului organizatoric în forme de cooperare, de utilizare a asistenței societății în realizarea sarcinilor preventive și forme de participare a cercurilor largi în prevenirea infracțiunilor. Să abordăm formele, cărora le este propriu cel mai sporit grad de actualitate în prevenirea infracțiunilor desfășurată de către organele de drept.

Formele de cooperare în cadrul prevenirii infracțiunilor sînt, după cum urmează: consultarea populației; rapoartele prezentate populației; dialogul autorităților publice și a societății; informarea populației privind infracțiunile comise; comunicarea în scopuri preventive a metodelor și procedeele de acțiune utilizate de criminali.

Această listă, firește, nu este una exhaustivă, însă ne vom strădui să menținem specificul aspectelor organizatoric și informațional al valorificării contribuției societății vis-à-vis de prevenirea infracțiunilor în condițiile actuale ale Republicii Moldova, referindu-ne anume la lista indicată.

Cooperarea (conlucrarea) constituie activitatea comună a organelor de ocrotire a normelor de drept și a societății întru realizarea obiectivelor comune. Formele ei sînt legate indirect de obiectivele și sarcinile preventive speciale. Menirea lor principală este reprezentată de soluționarea comună a problemelor cotidiene, stimularea formelor diverse de autoorganizare a populației și creșterii încrederii populației față de activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept.

Consultarea indică asupra faptului că organele de ocrotire a normelor de drept, bazîndu-se pe studierea opiniei publice, determină prioritățile și politica propriilor acțiuni, străduindu-se ca ele să corespundă necesităților populației autohtone. Organele de ocrotire a normelor de drept sunt puse în serviciul societății. Acestea trebuie să fie la curent cu problemele cu care se confruntă societatea, soluționîndu-le în favoarea acesteia. Totodată, consultarea organelor de ocrotire a normelor de drept trebuie să-și justifice acțiunile și să le raporteze în fața populației.

Raportarea în fața populației reprezintă o importantă formă și principiu de interacțiune a acestor două subiecte ale prevenirii infracțiunilor. Realizarea ei este un element component al succesului activității de prevenire a infracțiunilor. Ea poate fi realizată nu doar prin publicarea în mass-media a rapoartelor statistice, ci și prin evoluarea periodică a colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept și ale conducătorilor ei în fața populației, a colectivelor de muncă etc.

Aceste discursuri și rapoarte în fața membrilor diferitor organizații obștești

și colective de muncă vis-à-vis de starea generală a combaterii delicvenței pe un teritoriu concret, întrevederile și dezbaterile cu cetățenii privind rezultatele activității preventive efectuate, faptele de prevenire și descoperire a infracțiunilor, fiind realizate sistematic, sînt extrem de utile. În procesul lor trebuie demonstrate și propagate faptele de participare activă a cetățenilor la combaterea fenomenului infracțional, în special la măsurile preventive, la prevenirea și reprimarea infracțiunilor. Practica demonstrează, că asemenea forme de activitate coordonată majorează considerabil activismul civic al populației. Deseori, imediat după atare întruniri participanții la ele comunică colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept informații utile pentru prevenirea și descoperirea infracțiunilor.

O formă importantă de organizare a interacțiunii organelor de drept cu populația este reprezentată de dialogul între reprezentanții acestora. Despre existența lui ne vorbesc nu doar „liniile fierbinți”, dar și posibilitatea pentru fiecare persoană de a se adresa după ajutor și de a-i se oferi acest ajutor într-un moment concret. Capacitatea colaboratorilor organelor de drept de a duce un dialog constructiv cu reprezentanții populației este un indicator al activității lor profesionale reușite, și, în același timp, un criteriu important de evaluare a acestei activități.

Informarea populației privind infracțiunile comise, starea delicvenței în general și măsurile de combatere a ei este, pe de o parte, realizarea dreptului cetățenilor la informația privind fenomenele petrecute în societate (inclusiv și a celui de a cunoaște, în ce scopuri sînt utilizați banii contribuabililor - lucru cu care nu sînt obișnuiți deocamdată cetățenii noștri), iar pe de alta - necesitatea creării condițiilor de activitate organelor de ocrotire a normelor de drept, asigurarea unui climat favorabil prevenirii infracțiunilor, pentru ca cetățenii să simtă că sînt importanți nu doar cînd e nevoie de ajutorul lor, ci că se acordă importanță ajutorului lor, care e așteptat și binevenit întotdeauna.

În procesul informării populației vis-à-vis de problemele juridice e necesar să se rețină că informația juridică „nu poate fi neutră: sau este utilă, sau dăunătoare, ... de aceea, fiecare caz de difuzare a materialului juridic trebuie să fie anticipat de conștientizarea clară a obiectivului scontat”. Ținînd cont de aceasta, confruntarea rezultatelor obținute în cadrul realizării obiectivului propus, cu eventualele efecte nocive ale difuzării unor informații trebuie să determine soluționarea problemei privind oportunitatea informării cercurilor largi în cazurile concrete. Orice informație poate provoca interes, neînțelegeri, nedumerire, iritare etc. De aceea, în procesul elaborării informației este necesar a se ține cont nu doar de obiectivele propuse, dar și de reacțiile, pe care acestea le pot provoca în rîndul populației. Totodată, efectele negative pot fi exprimate nu numai în dezagrearea informației primite, dar și prin reacții diametral opuse: s-a intenționat a anticipa sau a dezminți zvonurile, însă din cauza calității proaste a materialului prezentat le-au confirmat, au încercat

să asigure condamnarea unor acțiuni și fapte concrete, dar s-a reușit exact inversul etc.

În procesul organizării informării populației trebuie să se țină cont nu doar de posibilitățile survenirii eventualelor efecte negative, dar și de particularitățile activității și specificul sarcinilor utilizate de diferite organe de ocrotire a dreptului. Astfel, demascările „senzaționale” ale unor deputați sau demnitari corupți fără definitivarea ulterioară a faptelor publicate prin informație privind emiterea verdictelor de condamnare generează convingerea că acestor categorii de infractori nu le sînt aplicate sancțiunile legale.

Obiectivele preventorii ce țin de informarea populației nu pot fi realizate prin o singură acțiune, fiind necesară sistemicitatea și consecvența, luarea în considerație a psihologiei auditoriului. Spre exemplu, eficiența informării privind infracțiunile în domeniul fiscal va fi determinată nu de proporțiile evaziunii, „importanța” persoanei etc., ci mărimea pierderilor, pe care le suportă populația în rezultatul acestor infracțiuni - cîți profesori s-au medici nu vor primi salariul, de ce se vor lipsi copiii din orfelinate ș.a. Difuzarea informației fără a se ține cont de particularitățile menționate, în majoritatea cazurilor nu poate aduce decît daune.

Nu trebuie uitat faptul, că informația adusă la cunoștința societății va deveni cunoscută nu doar adresaților ei, ci și celor, contra căror intenționăm să acționăm cu ajutorul mijloacelor mass-media. Această obiecție privește în primul rînd volumul și conținutul informației ce ține de cauze penale concrete în proces de cercetare, datele privind procedeele și metodele de combatere a infracțiunilor, informațiile privind modalitățile de comitere a infracțiunilor. În trecutul apropiat, majoritatea lucrărilor instructiv-metodice pe problemele speciale (criminologice, criminalistice etc.) se editau cu mențiuni respective, privind accesul limitat, pentru ca criminalii să nu-și poată extinde cunoștințele. Însă trebuie să recunoaștem că aceste mențiuni nu puteau servi ca protecție sigură, ci mai curînd serveau drept impedimente pentru acele persoane cărora le era adresată.

În scopuri preventive este chiar binevenit *a informa populația privind metodele și procedeele de acțiune ale criminalilor*, pentru a reduce posibilitatea de a deveni victime ale unor asemenea infracțiuni, dar, bineînțeles, nu despre toate metodele și procedeele, ci privind cele mai tipice și impertinente. În opinia noastră, posibilitatea de a utiliza de către alte persoane modalitatea dată, necunoscută anterior, trebuie evaluată prin prisma semnificației acelei informații, care se intenționează de a fi dată publicității.

În Rezoluția nr.428 (1970) a Asambleii consultative a Consiliului European „Referitor la Declarația cu privire la mijloacele de informare în masă și drepturile omului” este menționat: „autoritățile oficiale sînt obligate în limitele rațiunii să ofere informații pe problemele, ce prezintă interes pentru cetățeni”, fără concretizarea acestor „limite”. Iar în subcompartimentul „Măsurile de asigurare a responsabilității presei și altor mijloace de informare în masă” se pro-

pune doar de a adopta codul eticii profesionale a ziariștilor cu reflectarea unor asemenea probleme ca „difuzarea comunicărilor precise și echilibrate, corectarea informației eronate, separarea clară a informației difuzate de comentarii, inadmisibilitatea difuzării afirmațiilor defăimătoare, respectarea dreptului la viața personală, precum și respectarea dreptului la dezbateri judiciare nepărtinitoare”. Nu putem să nu fim de acord cu recomandările expuse.

Următorul grup de forme ale interacțiunii sînt formele *de utilizare a concursului cetățenilor* în cadrul realizării sarcinilor privind prevenirea infracțiunilor: atragerea ajutorilor voluntari, a colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept; anticiparea și contestarea zvonurilor și dezinformării; obținerea informației privind circumstanțele infracțiunilor cercetate; utilizarea ajutorului acordat de cetățeni în urmărirea criminalilor; dezinformarea criminalilor cu privire la planurile și posibilitățile acțiunilor organelor de ocrotire a normelor de drept; implementarea dezbinării și nesigurăranței în mediul criminal în scopul dezmembrării grupurilor criminale.

Formele de combatere a dezinformării și de contestare a zvonurilor trebuie să se realizeze în baza analizei detaliate și a previziunii orientării lor; prin desfășurarea întîlnirilor cu cetățenii, a discursurilor la adunări și consfătuiri comune; prin invitarea reprezentanților largi ai populației la consfătuiri, unde se comunică informații precise și concrete, ce-i interesează pe cetățeni; prin oferirea materialelor informaționale concrete și indicarea surselor acestora.

În legătură cu existența dezinformării, din partea unor grupuri ale populației a parvenit problema posibilității utilizării acestei modalități de către organele de ocrotire a normelor de drept în combaterea delincvenței.

La categoria activităților ce au o tentă vădită de dezinformare, aplicate pe scară largă de colaboratorii organelor de drept, se referă:

- acțiunea în scopul renunțării la săvîrșirea noilor infracțiuni; -determinarea persoanei supuse prevenirii să rupă cu mediul ce-l influențează negativ;
- excluderea posibilității de evaluare justă a caracterului intensivității acțiunii preventorii din partea celor mai potențiali obiecți.

În șirul de acțiuni și efecte, care sînt așteptate în rezultatul publicării anumitor informații, se menționează și următoarele: implementarea dezbinării și nesigurăranței în mediul criminal, în grupuri criminale concrete în scopul dezmembrării lor, crearea situației „de neliniște”, compromiterea liderilor etc.

În cele mai dese cazuri *adresarea către cetățeni* este motivată de necesitatea de a obține ajutor în cercetarea și descoperirea infracțiunilor comise: depistarea martorilor și victimelor, identificarea și urmărirea delincventului, descoperirea bunurilor sustrate și urmele infracțiunilor. Adresarea către populație după ajutor poate provoca o reacție de răspuns: de la dorința fierbinte de a acorda un ajutor pînă la indiferență totală și chiar extrem de negativă. De aceea, conținutul și, ce e mai principal, forma de adresare trebuie orientate spre un adresat concret și reacția lui respectivă, adică persoana trebuie să simtă, că i se adresează anume

lui, că în cauza dată este cointerestat și el (inclusiv, după cum s-a vorbit, și sub formă de remunerare materială). Fără orientarea clară spre o categorie concretă de adresați (care se neliniștesc pentru securitatea apropiaților săi, se asociază pe sine cu eventualitatea unui asemenea pericol, cointeresați de reprimarea răului concret etc.) nu putem conta pe eficiența adresării.

În încheierea acestui compartiment evidențiem necesitatea trecerii de la formele de utilizare a cercurilor largi ale populației la relațiile de parteneriat între populație și organele de drept în cadrul prevenirii infracțiunilor. Anume asemenea relații reprezintă principii fundamentale ale prevenirii infracțiunilor, societatea în aceeași măsură ca și organele de ocrotire a normelor de drept este cointerestrată de prevenirea infracțiunilor. Numeroase investigații confirmă că majoritatea absolută a cetățenilor sînt oprimați de sentimentul de neprotejare, ei sînt obosiți de haosul și dezordinea din viața socială, sînt dispuși la conlucrare în scopul asigurării ordinii de drept. De aceea, organele de ocrotire a normelor de drept trebuie să vadă în populație un partener.

Relațiile de parteneriat influențează pozitiv și opinia publică privind activitatea colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept. Astfel, organele de drept sunt cointerestrare de perfecționarea relațiilor reciproce, de trecerea lor pe temeuri reciproc avantajoase de parteneriat.

Ultimul grup al formelor de interacțiune îl constituie *formele de participare ale cetățenilor în activitatea organelor de drept în vederea prevenirii infracțiunilor*; ceea ce preconizează crearea condițiilor favorabile pentru soluționarea problemelor preventorii prin încadrarea în activitatea de prevenire a infracțiunilor a formațiunilor obștești.

Revigorarea activității diferitor forme de autoorganizare a populației și stimularea cetățenilor pentru participarea la ele sînt orientate afît spre restabilirea încrederii cetățenilor față de puterea statală, cît și spre activizarea proceselor respective de integrare în interiorul societății civile.

BIBLIOGRAFIA

1. Amza Tudor, Criminologie, Editura Lumina-Lex, București, 1998.
2. Amza Tudor, Criminologie, Editura Lumina-Lex, București, 2000.
3. Amza Tudor, Noi riscuri pentru ordinea publică - Satanismul și copiii străzii, Editura Lumina Lex, București, 1997.
4. Amza Tudor, Țiganii - necunoscuții de lângă noi, Editura Atlas Lex, București, 1996.
5. Arădăvoaicei Gheorghe, Iliescu Dumitru și Niță Dan, Terorism, Antiterorism, Contraterorism. Istoric, actualitate, perspective, Editura Antet, București, 1997.
6. Asociația Română de Drept umanitar (ARDU), Problemes hurnaitaires a la fin du siecle et du millenaire, București, 1998.
7. Banciu D., Rădulescu S. și Voicu M., Introducere în sociologia devianței. Editura Științifică, București, 1985.
8. Banciu Dan și Sorin M. Rădulescu, Corupția și crima organizată în România, Editura Continent XXI, București, 1994.
9. Barbăneagră A., Bîrgău M., Ulianovschi X., Comentariu. Codul Penal al Republicii Moldova/partea specială/, Chișinău, 2003.
10. Berliba V., Cernomoreț S., Paladii A., Răspunderea penală pentru infracțiunea de samavolnicie. (monografie). Chișinău, 2006, 104 p, (7 c.a.);
11. Bigo Didier, Pertinences limites de la notion de crime organise în „Relation internationales et stratégiques”, 20 Ianuarie 1995.
12. Bîrgău Mihail, Criminalitatea organizată - aspecte criminologice și juridico-penale, Chișinău, 2004.
13. Bîrgău Mihail, Criminologie. Curs universitar, Chișinău 2010.
14. Bîrgău Mihail, Criminologie / partea generală /, Chișinău, 2005.
15. Bîrgău Mihail, Criminologie / partea specială /, Chișinău, 2006.
16. Bîrgău Mihail, Criminologie în scheme, Chișinău, 1999.
17. Bîrgău Mihail, Infracționalitatea minorilor, Legea și viața nr.5/1998.
18. Bîrgău Mihail, Management polițienesc în prevenirea criminalității, Chișinău, 2005.
19. Bîrgău Mihail, Opinia publică despre situația criminogenă și activitatea poliției în Republica Moldova./sondaj sociologic/, Chișinău, 2003.
20. Bîrgău Mihail, Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori, Chișinău, 1998.
21. Bîrgău Mihail, Profilaxia comportării victimogene a minorilor, Legea și viața nr. 7/1998.
22. Bîrgău Mihail, Rolul poliției în prevenirea activității delictuale a minorilor, Legea și viața, nr.7/2000.
23. Black Donald, The Manuers and Customs of the Police, Academie, New York, 1980.
24. Bodunescu Ion, Terorismul - fenomen global, Editura Odeon, București, 1997.
25. Boeștean C., Nastas A. Incidența factorilor perturbatori în evaluarea universitară. Chișinău: S.n., 2013. 96 p.
26. Borodac Alexandru, Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău, Tipografia Centrală, 2004.

27. Braithwaite John, *Inequality, Crime and Public Policy*, Editura Rontledge & Kegan Paul, London, 1979.
28. Bredinskii A.”Cernomoreț S., Коронавирусная инфекция ”covid-19” – новая угроза для государственной безопасности Республики Молдова”, *Materialele conferinței științifico-practice „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică”*, INIS, Chișinău, 29 aprilie 2020 (https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Materialele%20conferintei%202020_1.pdf)
29. Bujor V., Bejan O., Ilie S., Casian S., *Elemente de criminologie*. Editura Știința, Chișinău, 1997.
30. Bujor Valeriu, Bejan Octavian, *Criminalitatea profesională*, Chișinău, Editura Lyceum, 1999.
31. Bujor Valeriu, *Criminalitatea organizată și securitatea națională*, în „Strategia combaterii criminalității organizate în Republica Moldova”, Chișinău, Editura ARC, 1997.
32. Bujor Valeriu, *Bazele statisticii criminologice*. Chișinău 1996.
33. Buletin documentar nr. 3/1996, Institutul Național de Informații. *Terorismul în lumea contemporană*.
34. C.B. Partol, *Comportamentul criminal: o abordare psihologică*, Prentice-Hall, Englewood Clifles, N.Y., 1980.
35. Catan Victor, *Criminalitatea organizată și economia tenebroasă în Republica Moldova*, Chișinău, Editura ARC, 1999.
36. Cazacu D., Nastas A., *Exercitarea în comun a competenței teritoriale a statelor prin condominium. În: Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului: Materiale ale mesei rotunde dedicate Zilei internaționale a drepturilor omului*. Chișinău, 6 decembrie 2018, p.127-131.
37. Cazacu D., Nastas A., *Some reflections on the state of emergency within the meaning of article 15 of the european convention on human rights*. În: *Moldavian Journal of International Law and International Relations* Nr. 1 (Volumul 16), 2021 p. 9-23
38. Cazerov Alexandru, *Moldova nu importă, ci exportă narcotice*, *Legea și viața*, nr.6/1992.
39. Cătălin Zamfir și colaboratorii, *Politici sociale în România*, Editura Expert, București, 1999
40. Cebotari O., Nastas A., *Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr.1(52), Chișinău, 2020, p. 39-44.
41. Cernomoreț S., Cazacu D., *Regimul de tutelă și mandat - modalități de exercitare a competențelor teritoriale ale statului în dreptul internațional public*, În: *Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”*, nr. 2 (14) 2018, p. 152-159
42. Cernomoreț S., *Delimitarea samavolniciei infracționale de cea contravențională*. *Revista de criminologie, drept penal și criminalistică*, Chișinău, 2007, nr. 3-4, p. 46-53
43. Cernomoreț S., Dulghieru M., *Arme de foc – diagnosticare criminalistică*. *Revista relații Internaționale Plus* nr. 1 (13) 2018, p. 198-192
44. Cernomoreț S., Fomin D., *Principiile de conduită profesională a funcționarilor publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne*, *Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională, consacrată Zilei internaționale a drepturilor omului* 6 decembrie 2017 , p.182-188

45. Cernomoreț S., Hulea V., Delimitarea unor infracțiuni contra patrimoniului comise prin sustragere de infracțiunea de samavolnicie. *Revista Legea și viața*, 2009, nr.1, p. 26-28,
46. Cernomoreț S., Ilco V. Abordări teoretice privind pedeapsa în calitate de componentă de bază a sistemului sancțiunilor penale. *Revista metodică-științifică "Administrare Publică"*, Nr. 2(98) 2018, p. 76-83
47. Cernomoreț S., Impactul cazurilor CEDO contra Moldovei asupra practicii judiciare autohtone de aplicare a legii penale în timp. *Revista Relații Internaționale Plus*, Chișinău 2013, Nr. 2
48. Cernomoreț S., Interferențe și deferențe a infracțiunii de samavolnicie și a dreptului la autoapărare. *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, „Științe socio-umanistice”, Probleme actuale de prevenire și combatere a criminalității*, ediția a VII-a. Chișinău, 2006, p. 82-85
49. Cernomoreț S., Mazureț R., "Remediul compensator aplicat condițiilor de detenție care afectează drepturile condamnatului sau ale prevenitului – experiența Republicii Moldova" Studii și cercetări juridice: Culegere de lucrări științifice de specialitate / Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2020, p. 155-164.
50. Cernomoreț S., Mijloace juridico-penale destinate asigurării protecției securității naționale, Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate a parcursului european, Culegere de articole a Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, Tipografia Centrală, 2019, p. 230-245
51. Cernomoreț S., Nastas A., Ordinea de administrare și de realizare a drepturilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021.
52. Cernomoreț S., Pasat A., Aspecte normative ale infracțiunilor vamale conform legislațiilor Republicii Moldova și România. *Revista relații Internaționale Plus* nr. 2 (10) 2016
53. Cernomoreț S., Pasibilitatea răspunderii penale a persoanei cu funcție de răspundere pentru infracțiunea de samavolnicie. *Criminalistica în serviciul justiției: constatări, tendințe, realizări. Materialele simpozionului internațional de criminalistică (19-20 septembrie 2008)*. Chișinău: ULIM, USM, USEM, Procuratura Generală a Republicii Moldova, Institutul de Reforme Penale, 2009, p.61-64
54. Cernomoreț S., Răspunderea penală pentru samavolnicie – experiența unor state europene. *Anuar științific IRIM*, Chișinău, 2012, vol. XI, pag. 212-223
55. Cernomoreț S., Samavolnicia în dreptul penal. (monografie). Chișinău, 2014, 132 p.
56. Cernomoreț, S., Hortopan, D., Analiza laturii subiective a infracțiunii prevăzute de articolul 264 Codul penal al Republicii Moldova. *Relații internaționale. Plus*. 2017, nr. 1(11), 178-189;
57. Cesare Lombroso, *Crima- cauzele ei și remediile (Crime: Its Causes Remedies)*, 1912, retipărită de Petterson Smith, Montclair, N.Y., 1968.
58. Charles Goring, *Condamnatul englez: studiu statistic*, 1913, retipărit de Patterson Smith, Montclair, N.Y., 1972.

59. Chazal Jean, *L'enfance delinquante*, Paris, PUF, 1983.
60. Cheles Marilena, *Terorism, Antiterorism. Terminologie de specialitate*. București, 1993.
61. Cimpeanu Ioan, *Educația și prevenirea delincvenței*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1996.
62. Ciobanu Igor, *Criminologie*, Chișinău, 2004.
63. Cioclei Valerian, *Criminologie etiologică*, Editura Actami, București, 1996.
64. Cioclei Valerian, *Manual de criminologie*, Ed. AII, București, 1998.
65. Clarence Ray Jeffrey, *Dezvoltarea istorică a criminologiei (The Historical Development of Criminology)* în Hermann Mannheim, ed. *Pionieri în criminologie*, Patterson Smith, Montclair, N.Y., 1972.
66. Clifford R. Shaw & Henry D., Me Kay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, ediție revăzută, University of Chicago Press, Chicago, 1969.
67. *Codul civil al Republicii Moldova din 6 iunie 2002*.
68. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al R. Moldova № 104-110 din 07.06.2003*.
69. *Codul Penal al Republicii Moldova// Monitorul Oficial al R. Moldova № 128-129 din 13.09.2002*.
70. Cohen Albert K., *Delinquent Boys: The Culture of the Gand (Băicții delincvenți: cultura de bandă)*, The Free Press, New York, 1955.
71. Cojocaru R., Nastas A., Cebotari D. *Încadrarea juridică a infracțiunilor privind traficul ilicit de droguri. Suport de curs*. Chișinău: S.n., 2020 (Tipogr. "Tipocart Print"). 252 p.
72. Cojocaru R., Nastas A., *Infracțiuni privind traficul de droguri în legislația penală a Republicii Moldova – tendințe, clasificare și soluții de perspectivă*. În : *Revista Universul Juridic* Nr. 11 noiembrie 2021
73. Cojocaru R., Nastas A., *Infracțiunile de contrabandă în lumina noilor modificări legislative – comentariu și reguli de încadrare juridică (Partea a II-a) În: Revista "Legea și viața"*, nr. 1-2 (361-362), 2022 pp. 17-31.
74. Cojuhari P., *Economia tenebră (informală) în Moldova*, în „*Criminological Situation and Security in Society*”, Chișinău, 1995.
75. *Consiliul Europei și protecția drepturilor omului, versiunea română*, Strasbourg 1993.
76. Constantin C. Pavel, *Problema răului la Fericitul Augustin*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
77. *Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al R. Moldova № 1 din 12.08.1994*.
78. *Convenția Consiliului Europei „Cu privire la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” din 04.11.1950, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului R. Moldova № 1298-XII din 24.07.1997*.
79. *Convenția Organizației Națiunilor Unite „Cu privire la lupta contra întrebuițării ilegale a substanțelor narcotice și psihotrope” din 20.12.1988, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului R. Moldova № 252-XII din 02.11.1994*.
80. *Convenția Socială Europeană și Protocolul său, Consiliul Europei, versiunea română, Strasbourg, 1992*.
81. Corcea N., Nastas A. *Faptele infracționale de violență în familie: general și particular*. În: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de*

- securitate și asigurare a parcursului european (Partea a I-a). Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, p.217-229.
82. Corcea N., Nastas A. Faptele infracționale de violență în familie: general și particular. În: *STUDII ȘI CERCETĂRI JURIDICE*, Culegere de lucrări științifice de specialitate Partea 1/2020. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău 2020, p.165-180.
  83. Cortes Juan B., *Delinquency and Crime: A Biopsychosocial Approach*, Seminar Press, New York, 1972.
  84. Crima organizată. Conceptul, conținutul, formele de manifestare și de combatere a crimei organizate. - 1994. Documentar al Ministerului Public Român — 10 noiembrie, 1994.
  85. Crowder George, *Anarhismul*, Editura Antet, București, 1997
  86. Cusson M., *Délinquants pourquoi?*, Ed. Armand Colin, 1981.
  87. Cușnir V., Nastas A., Particularitățile calificării juridice a infracțiunilor economice: Note de curs. Chișinău: S.n. 2019 (Tipogr. "Tipocart Print"). 158 p.
  88. Cușnir V., Paladii A., Cernomoreț S., *Infracțiunea de viol. Studiu juridico-penal. (monografie)*. Chișinău, 2006, 102 p,
  89. Cușnir Valeriu, *Corupția: Reglementări de drept. Activități de prevenire și combatere, Partea I*, Chișinău, 1999.
  90. Danila V., Nastas A., *Prevenirea și combaterea traficului de ființe umane în Republica Moldova*. În: Simpozion științific internațional al tinerilor cercetători . Ediția XIX-a, 16-17 aprilie 2021, Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poli-grafic al ASEM, 2021, p. 207-210.
  91. Dănilă A., Nastas A., *Evoluția în carieră a angajaților cu statut special din Ministerul Afacerilor Interne*. În: *Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice: Conferința științifică cu participare internațională ediția V-a*. 27 februarie Chișinău 2020,
  92. Dineu Aurel, *Bazele criminologiei*, Ed. Proarcadia, București, 1993.
  93. Ditton Jason, *Contrology: Beyond the New Criminology*, Humanitus Press, Atlantic Highland, 1979.
  94. Doleschal Eugen și Klopunts Nora, *Către o nouă criminologie (Toward a New Criminology)*, *Crime and Delinquency Literature* 5 (4): (607- 626 (Dec. 1973).
  95. Dongoroz Vintilă, Constantin Bulai ș.a., *Explicații teoretice ale Codului penal Român*, Editura Academiei, 1969.
  96. Dongoroz Vintilă, *Drept penal*, vol. 1, București, 1939.
  97. Dragomirescu V., *Psihologia comportamentului deviant*, Editura Științifică, București, 1976.
  98. Drăgan Jenică, *Laboratoare clandestine*, Editura Ministerului de Interne, București, 1998.
  99. Duculescu Victor, *Diploma secretă*, București, Casa Europeană, 1992.
  100. Durkheim Emile, *Regulile metodei sociologice*, București, Editura științifică, 1974.
  101. Durkheim, *Le suicide. Etude de sociologie*, Paris, Editura Alcan, 1987.

102. Edward Sagarin, *Tabu-uri în criminologie (Taboos in Criminology)*, Sage, Beverly Hills, Cal. 1980.
103. Edwin D. Driver, Charles Buchman Goring, în Hermann Mannheim, *Editura Pionieri în criminologie*, Patterson Smith, Mondai, N.Y., 1972.
104. Edwin H. Sutherland, *White Collar Crime*, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961.
105. Edwin M. Lemert, *Deviance în Sonford H. Kadish*, vol. 2, Macmillan and The Free Press, New York, 1983.
106. Eilliam S. Laufer și James M. Day, *Teoria personalității, dezvoltarea morală și comportamentul criminal*, Lexington Book, Lexington, Mass., 1983.
107. Elliot Leibow, *Tally's Corner: A Study of Negro Streetcorner Men (Colțul lui Tally: un studiu al bărbatului negru care stă la colțul străzii)*, Little, Brown, Boston, 1967.
108. Faigher A. Nastas A., *Realizări în domeniul dezvoltării serviciilor publice în contextul integrității instituționale* În: Conferința științifică-practică internațională: Adaptarea serviciilor publice la provocările tehnologice și la așteptările mediului de afaceri, 9-10 December 2021 Chisinau.
109. Faigher A., Cernomoreț S. *Conceptul și sistemul infracțiunilor contra inviolabilității și libertății sexuale*. În: În: *Materialele conf. șt. naționale cu participare intern. „Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective”*(ediția a V-a) din 29-30 iunie 2021. Bălți, FEP ”Tipografia Centrală”, 2021, p. 436-439 ISBN 978-9975-62-432-9
110. Faigher A., Cernomoreț S. *Unele reflecții privind criminalitatea penitenciară în Republica Moldova*. În: *Materialele conf. șt. naționale cu participare intern. „Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective”*(ediția a patra) din 26-27 iunie 2020. Bălți, 2020, p.445-450
111. Faigher A., Cernomoreț S. *Unele reflecții privind infracționalitatea contra vieții și sănătății persoanei în Republica Moldova*. În: *Materialele conf. șt. naționale cu participare intern. „Știința în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective”*(ediția a V-a) din 29-30 iunie 2021. Bălți, FEP ”Tipografia Centrală”, 2021, p. 430-435
112. Faigher A., Cernomoreț S., Mazureț R. ”*Unele reflecții privind aspecte cantitativ-calitative ale criminalității masculine în Republica Moldova*”, „*Teoria și practica administrării publice*”, conferință științifico-practică internațională (2020; Chișinău). *Teoria și practica administrării publice: Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale*, 22 mai 2020 / colegiul redacțional: Oleg Balan [et al.]. – Chișinău: AAP, 2020 (Combinatul Poligrafic), p. 216-220 (http://aap.gov.md/files/publicatii/conferinte/2020/tpap_2020.pdf);
113. Faigher A., Cernomoreț S., *Narcomania și prostituția în Republica Moldova - abordări criminologice*. *Materialele Conferinței științifice naționale cu participarea internațională „Știința și inovarea în nordul Republicii Moldova: probleme, realizări, perspective”* (ediția a treia), Bălți, 21-22 iunie 2019, p. 431-439
114. Faigher A., Cernomoreț S., Nastas A. *Starea și tendințele indracționalității violente în*

- Republica Moldova: unele abordări teoretico-practice. În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr.1 (17), Chișinău, 2020, p.128-138.
115. Faigher A., Cernomoreț S., Trăsăturile și indicii criminalității corupționale în Republica Moldova. Materialele Conferinței internaționale științifico-practice „Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene”, Chișinău, 23-24 martie 2019, p. 177-181
  116. Faigher A., Cernomoreț S., Unele reflecții privind infracțiunile violente săvârșite în stare de afect. Materialele Conferinței internaționale științifico-practice „Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene”, Chișinău, 23-24 martie 2019, p. 173-176
  117. Falcone Giovanni și Padovani Marcello, Judecătorul și oamenii de onoare, București, Editura Danubius, 1991.
  118. Farver Susan L., Gemenii identici crescuți separat: o reanalizare (Identical Twins Raised Apart: A. Reanalysis), Basic Books, New York, 1981.
  119. Ferri Enrico, Sociologie criminală (Criminal Sociology), Little, Brown, Boston, 1917.
  120. Frank H. Marsh și Janet Katz, Biologie, crimă și etică (Biology, Crime and Ethics), Anderson, Cincinnati, 1985.
  121. Frank J. Cilluffo, Global Organized Crime, The New Empire of Evil, Editura Linea, Washington 1994.
  122. Freda Alder, Notions Not Obsessed with Crime, Rothman, Litteton, California, 1983.
  123. Freud Sigmund, Eseuri de psihanaliză aplicată, Editura Trei, București, 1994.
  124. Freud Sigmund, Introducere în psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980.
  125. Freud Sigmund, Lecții de psihanaliză, Editura Mediarex, București, 1995.
  126. Freud Sigmund, Psihologia colectivă și analiza eului, Editura Mediarex, București, 1995.
  127. Gibbs Jack P., Norms, Deviance and Social Control: Conceptual Mothers, Elsevier, New York, 1981.
  128. Giurgiu Narcis, Elemente de criminologie, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1992.
  129. Gladchi Gheorghe, Criminologie generală, Editura Museum, Chișinău, 2001.
  130. Gladchi Gheorghe, Determinantele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență, Chișinău, 2000.
  131. Gloser Daniel, Crime in Our Changing Society, New York, 1988.
  132. Greenberg David F., Crime and Capitalism, Mayfield, Polo Alto, California, 1981.
  133. Gwynn Hettler, Explaining Crime, 3-rd ed., Me Graw-Hill, New York, 1984.
  134. Hans Toch, Psihologia crimei și justiția penală, Holt, Rinehart și Winston, New York, 1979.
  135. Hans V. Hofer, Universite de Stocholm, Suede, Tendances actualles de la politique criminele en Suede, Deviance, nr. 2, Paris, 1975.
  136. Harrington Michel, The Other America: Poverty in the United States, ed. Rev., Macmillan, New York, 1970.
  137. Hermann Mannheim, Pioneers in Criminology (Deschizători de drumuri în criminologie), Londra, 1960.

138. Hermann Mannheim, Pionieri în criminologie (Pioneers in Criminology), ed. a 2-a, Patterson Smith, Montclair, N.Y., 1972.
139. Herve Gattegno și Erich Inciyan, Depuis 1994, la frontiere entre militants islamistes et delinquents est devenue incertaine et permeable, in *Le monde* 4/4/1996.
140. Hubert M. Blalock, Jr., *Basic Dilemmas in the Social Sciences*, Sage, Beverly Hills, California, 1984.
141. James F. Short, *Delinquency, Crime and Society*, University of Chicago Press, Chicago, 1976.
142. Lapteacru Vasile, Oare corupției și protecționismului li s-au declarat război juridic în Moldova?, *Legea și viața*, nr.10/1996.
143. Larii Iurie, *Criminologie*, Chișinău, Tipografia Elena V. I., 2004.
144. Loghin Octavian, *Curs de criminologie și știință penitenciară*, Partea I-a, Iași, 1970.
145. Lombroso-Ferrero Gina, *Lombroso's Criminal Man*, Patterson Smith, Montclair, N.Y., 1972.
146. Lygia Negrier-Darmont, *La criminologie dans la cite*, Editions Européennes Erasme, La Garanne Colombes, France, 1990.
147. Malai L., Nastas A. Asigurarea ordinii publice și a securității civile în cadrul întrunirilor În: *Revista științifico-practică Studii Naționale de Securitate* 2021.
148. Marc Ancel, *La defense sociale nouvelle*, Cujas, 1966, France.
149. Maxim Ioan V., *Terorismul. Cauze, efecte și măsuri de combatere*, București, Editura Politică, 1989.
150. Mercer Jane, I.Q.: *The Lethal Label*, *Psychology Today*, sept. 1971.
151. Mircea Ion, *Vinovăția în dreptul penal roman*, București, 1998.
152. Morar Vasile, *Etica, Filosofia Binelui și Știința Moralei*, Editura Metropol, București, 1994.
153. Morris D., *Maimuța goală*, București, Editura Enciclopedică, 1991.
154. Nancy Andreasen, *Creierul spart: revoluție biologică în psihiatrie*. Harper și Row, New York, 1984.
155. Nastas A. *Istoricul incriminării declarațiilor cu rea-voință, producătoare de consecințe juridice, în legislației penală a Republicii Moldova* În: *Studii și cercetări juridice: Culegere de lucrări științifice de specialitate / Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Partea 4/2021 Chișinău 2021*
156. Nastas A., Antosciuc I., Corcea N., *Regimul normativ al informației. Ghid metodic* Chișinău: S.n., 2020 (Tipogr. "Tipocart Print"). 460 p.
157. Nastas A., Bădărău E., *Tipologia și delimitarea declarațiilor producătoare de consecințe juridice ocrotite prin legea penală. În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr.1 (9), Chișinău, 2016, p.221-239.*
158. Nastas A., Cazacu D., *Denunțarea falsă: noțiune și conținut constitutiv. În: Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului: Materiale ale mesei rotunde dedicate Zilei internaționale a drepturilor omului. Chișinău, 6 decembrie 2018, p.76-82.*

159. Nastas A., Cernomoreț S., Cebotari O. Răspunderea penală pentru declarațiile cu rea-voință în statele aparținând sistemului de drept anglo-saxon. În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr.1 (17), Chișinău, 2020, p.102-114. ISSN1857-4440
160. Nastas A., Cernomoreț S., Declarațiile prin prisma legii penale În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. CZU: 341.231.14:343.2(094.5),
161. Nastas A., Cușnir V., Răspunderea pentru declarațiile cu rea voință în dreptul penal. Monografie. Chișinău: S.n., 2019 (Tipogr. ”Tipocart Print”). 440 p.
162. Nastas A., Detectarea comportamentului simulat prin tehnica poligraf. În: Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene: Materialele conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 2010, p. 156-163.
163. Nastas A., Efremov V., Asigurarea securității informaționale a Republicii Moldova. În: Protecție, pază și securitate – amenințări și soluții. Culegere de articole științifice. Chișinău, 2019, p. 91-119.
164. Nastas A., Evoluția legislației penale a Republicii Moldova privind incriminarea declarațiilor cu rea-voință, producătoare de consecințe juridice. În: Revista ”Legea și viața”, nr.4(304), Chișinău, 2017, p. 19-23.
165. Nastas A., Gureu V. Controlul, ca element prioritar al procesului managerial în domeniul securității și ordinii publice. În: Spațiul european de securitate: provocări, oportunități, perspective de integrare: Conferință științifico-practică internațională. Chișinău: S.n., 2019 (Tipogr. ”Print Caro”), p. 37-44.
166. Nastas A., Gureu V. Managementul securității și ordinii publice. Note de curs. Partea I-a. Chișinău: S.n., 2019 (Tipogr. ”Tipocart Print”). 136 p.
167. Nastas A., Pterschi E., Analiza juridică a declarației cu rea voință privind încrederea public. În: Protecție, pază și securitate – amenințări și soluții. Culegere de articole științifice. Chișinău, 2019, p. 5-20.
168. Nastas A., Răspunderea penală pentru declarații cu rea-voință potrivit legislației unor state aparținând sistemului de drept continental. În: Revista Națională de Drept, nr.7(189), Chișinău, 2016, p.37-39.
169. Nastas A., Tehnici și mijloace de investigare a comportamentului simulat. În: Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și a tinerilor cercetători. Chișinău, 2011, p. 37-44.
170. Nastas A., Testarea poligraf-metodă modernă de stabilire a comportamentului simulat. În: Republica Moldova în contextul geopolitic contemporan și perspectivele integrării europene: Materialele conferinței științifico-practice internaționale anuale a tinerilor cercetători. Ediția a IV-a. Chișinău, 2010, p. 260-267.
171. Nastas A., Unele aspecte privind infracțiunea de declarație mincinoasă, concluzie falsă sau traducere incorectă. În: Perspective de dezvoltare a științei în viziunea tinerilor cercetători: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători. Chișinău, 2014, p. 201-210.

172. Nastas A., Veridicitatea declarațiilor – obiectul ocrotirii juridico-penale. În: Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova: Materialele conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și a tinerilor cercetători. Vol. II. Ediția a V-a. Chișinău, 2012, p. 283-287.
173. Nicolai Ilarionov, Pericolul morții albe (Profilaxia narcomaniei în familie și în școală), Cartea moldovenească, Chișinău, 1989.
174. Nistoreanu Gheorghe, Păun Costică, Criminologie, Editura Europa Nova, București, 1996.
175. Oancea Lon, Probleme de criminologie, Editura ALL, București, 1994.
176. Organizațiile secrete și puterea lor în secolul XX. O călăuză în rețeaua Legilor, a înaltei Finanțe și Politică, Editura Alma, Galați, 1996.
177. Organizațiile secrete și puterea lor în secolul XX. O călăuză în rețeaua Legilor, a înaltei Finanțe și Politică, Editura Alma, Galați, 1996.
178. Pactul internațional privind drepturile politice și civile din 16.12.1966, Hotărârea Parlamentului R. Moldova № 217-XII din 28.07.1992
179. Paladii A., Cernomoreț S., Reflecții asupra încălcării dreptului la libertatea sau involabilitatea sexuală a victimelor infracțiunilor de viol. Materialele conferinței științifico-practice internaționale(12 mai 2015). Chișinău, Tipografia „Print Caro”, 2015 (0, 4 c.a.);
180. Păun C. și Nistoreanu Gh., Criminologie, Editura Europa Nova, București, 1996.
181. Păunescu C., Coordonatele metodologice ale recuperării minorului inadaptat, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1984.
182. Picca George, Criminologie, Paris, PUF, 1989.
183. Pierre Arpaillange, La simple justice, Ed. Juillard, Paris, 1980.
184. Pinatel Jean, Traite de droit penal et de criminologie, Tome III, Criminologie, Paris, Editura Dalloz, 1963.
185. Politi Alessandro, Securitatea europeană și noile riscuri, fișierul: newrisk.wp.3, 15 Noiembrie 1996.
186. Pop Traian, Criminologie, Editura Ardealul, Cluj, 1928.
187. Preda V., Profilaxia delincvenței și reintegrarea socială, Editura Științifică, București, 1981.
188. Raifaele Garofalo, Criminologie (Criminology), 1914; lucrare retipărită de Patterson Smith, Montclair, N.Y., 1968.
189. Raymond Gasier, Criminologie, Paris, Precis Dalloz, 1988.
190. Rădulescu Sorin, Banciu Dan, Sociologia crimei și criminalității, Editura Șansa, București, 1996.
191. Războiul din Golf, Editura Militară, București, 1991.
192. Reabinschi V., Mobilitatea social, descendențași creșterea criminalității în rîndurile tineretului, în ”Criminological Situation and Security Society”, Chișinău 1995
193. Rennie Ysabek, The Search for Criminal Man, Neath, Lexington, Mass, 1978
194. Richard A. Cloward și Lloyd E. Ohlin, Delinquency and Opportunity (Delincvența și oportunitatea), The Free Press, New York, 1955.
195. Richard Quinney, Class, State and Crime, 2nd. Ed., Longman, New York, 1980.

196. Robert A. Nisbert, *The Sociology and E. Durkheim (Sociologia lui Emile Durkheim)*, Oxford University Press, New York, 1974.
197. Robert B. Seidman, *The State, Law and Development*, St. Martin's Press, New York, 1978.
198. Robert E.L. Ferris, *Chicago Sociology: 1920-1832*, Chandler, San Francisco, 1967.
199. Robert K. Merton, *Social Theory and Social Structure (Teoria socială și structura socială) 1*, The Free Press, New York, 1968.
200. Robert Mac Iver, *The Sociology of Crime and Delinquency*, New York, 1970.
201. Roșca Alexandru, *Psihologie generală, Editura didactică și pedagogică. București, 1975.*
202. Ruth Rosner Kornhauser, *Social Sources of Delinquency*, University of Chicago Press, Chicago.
203. Sanford H. Kadish, *The Crisis of Over criminalization*, *The Annals* 374:157-170.
204. Sarnoff Mednick și Jan Voluka, *Biologie și crimă (Biology and Violence)*, în Norval Morris și Michael Toury, eds., *Crimă și Justiție*, vol. 2, University of Chicago Press, Chicago - 1980.
205. Savitz Leonard, Stanlez H. Turner și Toby Dickman. *Originea criminologiei științifice: Franz Joseph Gall ca primul criminolog (The Origin of Scientific Criminology: Franz Joseph as the First Criminologist)*, în Robert F. Meier, *Teoria în criminologie*, Beverly Hills, Cal., 1977.
206. Scheingold Stuart A., *The Politics of Law and Order: Street crime and Public Policy*, Longman, New York, 1984.
207. Sellin Thorsten, *Culture Conflict and Crime*, Social Science Research Council, New York, 1938.
208. Simonov A., Nastas A., *Violența domestică în Republica Moldova. În: Simpozion științific al tinerilor cercetători . Ediția 18, 19-20 iunie 2020, Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2020, p. 350-353*
209. Smîntînescu Dan, *Crimele unității. București, Editura Cartega, 1996.*
210. Snodgrass Jon, Clifford R. Saw and Henry McKay: *Chicago Criminologie*, *Revista Britanică de Criminologie* nr. 16: 1-19 (Ianuarie, 1976).
211. Stanciu Vasile V., *Essais de psycho-sociologie criminelle*, Paris, Ed. Anthropos, 1980.
212. Stănoiu Rodica Mihaela, *Criminologie*, Editura Oscar Print, 1997.
213. Stănoiu Rodica Mihaela, *Criminologie*, Editura Oscar Print, București, 1997.
214. Stănoiu Rodica Mihaela, *Introducere în criminologie*, Editura Academiei, București, 1989.
215. Stănoiu Rodica Mihaela, *Tranziția și criminalitatea*, Editura Oscar Print, București, 1994.
216. Stephen Jay Gould, *Măsura greșită a omului (The Mismeasure of Man)*, Norton, New York, 1981.
217. Stîngaciu Stan, *Strategia combaterii terorismului și diversunii*, Editura Ministerului de Interne, București, 1996.
218. *Strategia combaterii criminalității organizate în Republica Moldova*, Chișinău, Editura ARC, 1997.

219. Sudoplatov Pavel și Sudoplatov Anatoli, Misiuni speciale: arhitectura terorii, Ploiești, Elit comentator: Elensis, 1994.
220. Szabo Denis, Criminology and Crime Policy, Heath, Lexington, Mass, 1978.
221. Șchiopu Ursula și Verza Emil, Psihologia vîrstelor-ciclurile vieții. Editura didactică și pedagogică, București, 1995.
222. Ștefani G., Levasseur G., Jambu-Merlin R., Criminologie et science pénitentiaire, Troisième édition Dalloz, 1972.
223. Taylor Ian, Walton Paul și Young Jock, The New Criminology, Harper, New York, 1973.
224. Thomas Orsagh și Ann D. Witte, Starea economică și crima (Economic Status and crime), articol publicat în Revista de drept penal și criminologie nr. 2(3), p. 1055-1071 din 1981.
225. Travis Hirschi și David Rudisill, Marea căutare americană: Cauzele crimei 1876-1976 (The Great American Search: Causes of Crime 1876-1976). Analele Asociației Americane de Științe Sociale și Politice, 423: 14-22 (Ianuarie 1976).
226. Travis Hirschi, Consens of Delinquency, University of California Press, Berkeley, 1969.
227. Turk A., Criminality and Order, Rond Mc Nally, Chicago, 1969.
228. Ungureanu S., Baciu Gh., Susanu A., Agresiunea sexuală contra minorilor, în „Criminological Situation and Security in Society”, Chișinău, 1995.
229. Vatamanu Andrei, Reversul criminalității organizate, Legea și viața, nr.6/1992.
230. Voicu Costică, Banii murdari și crima organizată. Ed. Artprint, București, 1995.
231. Void G., Bernard Th., Theoretical criminology, New York, 1996.
232. Void George și Bernard Thomas J., Theoretical criminology, Oxford University Press, New York, 1986.
233. Walter R. Gove și G. Russel Carpenter, eds., Conexiunea fundamentală între natură și educație (The Fundamental Connection Between Nature and Nurture), D.C. Heath, Lexington, Mass., 1981.
234. Wardlaw Grant, Political Terrorism. Theory, tactics and countermeasures, Cambridge, Cambridge University Press, 1982.
235. William Chambliss and Robert Seidman, Law, Order and Power, 2nd. Ed., Addison-Wesley, Reading, Mass., 1982.
236. William R. Arnold și Terronce M. Brugard, Juvenile Misconduct and Delinquency, Houghton Mifflin, Boston, 1983.
237. Xacier Redfer, Le cimetiere des utopies, Paris, Ed. Suger, 1985.
238. Yonah Alexander, Terorismul internațional, Editura Praeger Publishers, New York și London, 1976.
239. Ziegler Jean, Seniorii crimei, Editura Antet, București, 1998.
240. Абдиров Н.М., Раннее выявление несовершеннолетних с антиобщественным поведением - основа эффективной профилактики правонарушений. Караганда, 1989.
241. Аванесов Г. А., Криминология и социальная профилактика. М., 1980
242. Аванесов Г.А., Теория и методология криминологического прогнозирования. М., 1972.

243. Аванесов О.Г. Мусаев М.Х., Преступления в сфере предпринимательства и налогообложения. М., 1992.
244. Аверина Н.А., Пятьдесят семь юных «леди» из obsługi интерсервиса. М., 1991.
245. Актуальные проблемы борьбы с рецидивной преступностью / Отв. ред. Э.Я. Стумбина. Рига, 1989.
246. Актуальные проблемы девиантного поведения. М., 1995.
247. Алексеев А.И., Криминология. М., 1998.
248. Алексеев А.И., Герасимов С.И., Сухарев А.Я., Криминологическая профилактика: теория опыт проблемы. НОРМА, Москва, 2001.
249. Алексеев С., Салимзянова Р., Криминология. Учебное пособие для бакалавров. Казань 2013
250. Антонян Ю.М., Бородин С.В. Преступность и психические аномалии. М., 1998. Антонян Ю.М. Преступность среди женщин. М., 1992.
251. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследование преступлений. М., 1996.
252. Балугина Т.С., Воробьев Г.А. и др. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых должностными лицами на перерабатывающих предприятиях агропромышленного комплекса. Краснодар, 1991.
253. Барановский Н.А. Социальные и личностные детерминанты отклоняющегося поведения. Минск, 1993.
254. Бунич А.П., Гуров А.И., Корягина Т.И. и др. Теневая экономика. М., 1991.
255. Бурлаков В.Н. и др. Основы профилактики правонарушающего поведения несовершеннолетних. СПб., 1992.
256. Бурлаков В., Сальников В., Степашин С.: Криминология. Учебник для юридических вузов. Санкт-Петербург 1999.
257. Бурлаков В.Н. Криминогенная личность и индивидуальное предупреждение преступлений: проблемы моделирования. СПб., 1998.
258. Бурмеков В.П., Кастровский Г'Л. Актуальные вопросы планирования предупреждения преступности в органах внутренних дел. СПб., 1997.
259. Быргэу М.М., Теоретико-управленческое понимание профилактики преступности важная прикладная задача современной правоохранительной системы, Кишинэу, 2008.
260. Быргэу М.М., Литвинов А.Н., Опыт системного исследования профилактики преступлений: современное состояние проблемы, ЮРКНИГА, Москва, 2004.
261. Быргэу М.М., Организация профилактики преступлений органами внутренних дел: концептуальные основы, практика, перспективы совершенствования /опыт Республики Молдова /, Харьков, 2004.
262. Быргэу М.М., Предупреждение вовлечения несовершеннолетних в преступное или иное антиобщественное поведение, Кишинэу, 1996.
263. Быргэу М.М., Экономическая безопасность Республики Молдова в контексте глобализации мировой экономики, Кишинэу, 2009.
264. Вельчев А.Д., Мошак Г.Г. Подросток и правонарушение. Кишинев, 1990.

265. Васин Ю.: Борьба с организованной преступностью: опыт теоретического моделирования. Москва 2015.
266. Викторов В.Н. Как защитить вашу квартиру и контору от воров: 50 советов американской полиции. Саратов, 1990.
267. Габияни А.А. На краю пропасти: наркомания и наркоманы. М., 1990.
268. Гасанов Р.М. Шпионаж особого рода. М., 1989.
269. Гаухман Л.Д. Организованная преступность: понятие, виды, тенденции, проблемы уголовно-правовой борьбы. М., 1993.
270. Горайнов К.К., Исиченко А.П. Латентная преступность. М., 1994.
271. Гримак Л.П. Гипноз и преступность. М., 1997.
272. Грэхэм Д., Беннет Г. Стратегия предупреждения преступлений в Европе и Северной Америке. Хельсинки, 1995.
273. Гуров А.И. Красная мафия. М., 1995.
274. Гуров А.И. Профессиональная преступность: прошлое и современность. М., 1990.
275. Долгова А.: Криминология. Учебник для вузов. Москва 2002
276. Елисеев С.А., Прозументов Л.М. Общеуголовные корыстные преступления: криминологическая характеристика, уголовная ответственность. Томск, 1991.
277. Жигарев Е.С. Административная деликтность несовершеннолетних. Киев, 1990.
278. Жигарев Е.С. Криминологическая характеристика несовершеннолетних и организация их правового воспитания. М., 1990.
279. Жигарев Е.С. Криминологическая характеристика социальных аномалий в среде несовершеннолетних и их предупреждение. М., 1992.
280. Жулев В.И. Предупреждение дорожно-транспортных происшествий. М., 1989.
281. Жмуров Д., Криминология. Учебное наглядное пособие. Иркутск 2017
282. Забрянский Г.И. Социология преступности несовершеннолетних. Минск, 1997.
283. Зелинский А.Ф. Криминальная мотивация хищений и иной корыстной деятельности. Киев, 1990.
284. Измайлова Ф.Ш., Николаева Т.А. Меры предупреждения мелких хищений на промышленном предприятии. М., 1989.
285. Ильхамов А.Н. Борьба органов внутренних дел с неосторожными преступлениями. Ташкент, 1990.
286. Иншаков С.М. Зарубежная криминология. М., Изд. группа ИНФРА М - НОРМА, 1997.
287. Иншаков С.М. Криминология: Учебник. М., Юриспруденция, 2000.
288. Карпец И.И. Актуальные проблемы борьбы с организованной преступностью. М., 1990.
289. Карпец И.И. Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы. М., 1973.
290. Карпец И.И. Преступность: иллюзии и реальность. М., 1992.
291. Карпец И.И. Сыск: записки начальника уголовного розыска. М., 1994.
292. Кирюшина О.М. Особенности предмета доказывания по делам о взяточничестве / Труды МГЮА. 1997. № 2

293. Клейменов М.П. Уголовно-правовое прогнозирование и его роль в борьбе с преступностью. Омск, 1989.
294. Клейменов М., Криминология. Учебник. Москва 2018
295. Коган В.М. Социальный механизм уголовно-правового воздействия. М., 1983.
296. Козлова Т.И. Профилактика право-нарушений несовершеннолетних. Киев, 1990.
297. Комарицкий С.И. Рецидивная преступность осужденных к наказаниям, не связанным с лишением свободы. М., 1990.
298. Комиссаров В.Е. Обсуждение проблем борьбы с коррупцией / Государство и право. 1993. № 2.
299. Конев А.А. Преступность и проблемы измерения ее реального состояния. М., 1995.
300. Корицкий В.П. Проблемы борьбы с корыстными преступлениями на объектах воздушного транспорта. Хабаровск, 1992.
301. Королев В.В. Психические отклонения у подростков- правонарушителей. М., 1992.
302. Корчагин А.Г., Номоконов В.А., Шульга В.И. Организованная преступность и борьба с ней. Владивосток, 1995.
303. Костенко А.Н. Криминальный произвол: социология воли и сознание преступника. Киев, 1990.
304. Криминология. Общая часть / Под ред. В.В. Орехова. СПб., 1992.
305. Криминология: Учебник / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М., 1994.
306. Криминология: Учебник/ Под ред. И.И. Карпеца, В.Е. Эминова. М., 1992.
307. Криминология: Учебник/Подред. И.И. Карпеца, В.Е. Эминова. М., 1992.
308. Криминология: Учебное пособие / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой. М., Зерцало, 1998.
309. Крюшников А.С. Проблемы борьбы с преступностью в сфере экономики. М., 1990.
310. Кудрявцев В.Н., Казимирчук В.П. Современная социология права. М., 1995.
311. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования. М., 1998.
312. Кудрявцев В.Н. Конфликт и насильственное преступление: Социально-психологические исследования причинно-следственных связей. М., 1991.
313. Кудрявцев В.Н. Популярная криминология. М., 1999.
314. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии. М., 1968.
315. Кудрявцев В., Эминов В.: Криминология. Москва 2006
316. Кучеров И.И. Налоговые преступления. М., 1997
317. Кузнецова Н., Миньковский Г., Криминология. Учебник, Москва 1998
318. Лановенко И.П., Светлов А.Я. и др. Пьянство и преступность: история, проблемы. Киев, 1991.
319. Лихолоб В., Филонов В., Коваленко А, Михайлов А.: Криминология. Учебник. Киев 1997
320. Лунеев В.В. Преступность XX века (мировой криминологический анализ). М., 1997.
321. Макарь И.М. Наркомания под запретом закона. Кишинев, 1990.
322. Максимов С.В. Предупреждение коррупции. М., 1994.
323. Максимов С.С., Ревин В.Л. Насильственные преступления в сфере семейно-бы-

- товых отношений и проблемы их профилактики. М., 1993.
324. Малышев В.В. Процесс над мафией. М., 1989.
325. Марков Н. Почему растет рецидивная преступность / Коммунист Молдавии. Кишинев, 1990. № 10.
326. Мاستенбрук У. Управление конфликтными ситуациями и развитие организации. М., 1996.
327. Мауленов Г.С. Криминологическая характеристика и профилактика преступлений несовершеннолетних. Караганда, 1990.
328. Мельникова И.Б. Отравленное детство. Омск, 1989
329. Минин Л.Я., Белоглазов В.Н. Криминологическое прогнозирование. Свердловск, 1991.
330. Мишин Г.К. Коррупция: понятие, сущность, меры ограничения. М., 1991.
331. Насильственная преступность / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. М., 1997.
332. Нежинская Л.А. Борьба с хищениями грузов на транспорте в капиталистических странах. М., 1990.
333. Никифоров А.С. Гангстеризм в США: сущность и эволюция. М., 1991.
334. Новиченко А.С. Методологические основы познания преступности. М., 1991.
335. Нуртаев Р.Т. Борьба с неосторожными видами преступлений. Проблемы эффективности. Алма-Ата, 1990.
336. Нуртаев Р.Т. О виктимологических аспектах неосторожной преступности / Современные проблемы уголовного права и криминологии. Владивосток, 1991.
337. Объективно-структурный анализ организованной преступности в сфере частных инвестиций / Под ред. В.И. Попова. М., 1997.
338. Овчинский В.С. Борьба с мафией в России. М., 1993.
339. Овчинский В.С. Стратегия борьбы с мафией. М., 1993.
340. Опыт ддящегося криминологического изучения личности во взаимодействии с социальной средой. М., 1992.
341. Опыт криминологического изучения личности во взаимодействии с социальной средой. М., 1992.
342. Организованная преступность-2. Проблемы, дискуссии, предложения. Круглый стол криминологической ассоциации. М., 1993.
343. Организованная преступность-3. Круглый стол. М., 1996.
344. Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. М., 1996.
345. Полубинский В.И. Жизнь наша - дело рисковое. Как сократить риск стать жертвой преступления. М., 1996.
346. Преступность: стратегия борьбы. М., 1997.
347. Примаченок А.А. Совершенствование уголовно-правовой системы мер борьбы с правонарушениями несовершеннолетних. Минск, 1990.
348. Проблемы борьбы с рецидивной преступностью / Под ред. В.Д. Филимонова. Томск, 1992.
349. Проституция и преступность / Редактор и составитель Ю.М. Хотченков. М., 1991.

350. Проституция и преступность/Подред. И.В. Шмакова. М., 1991.
351. Профилактика корыстно-насильственных преступлений участковыми инспекторами милиции. Пособие. М., 1994.
352. Разинкин В.С. Воры в законе и преступные кланы. М., 1995.
353. Савюк Л., Правовая статистика, Москва 2004
354. Самоделкин С.М., Сибиряков С.Л. Преступность несовершеннолетних и ее предупреждение. Волгоград, 1992.
355. Самсонов А.П. Психология преступных групп. Пермь, 1991.
356. Серебрякова В.А., Зырянов В.Н. Корыстные преступления, совершаемые женщинами. М., 1990.
357. Сотрудничество правоохранительных органов России и США в борьбе с новыми видами экономических преступлений. М., 1998.
358. Социология преступности. М., 1996.
359. Старович З. Судебная сексология. М., 1991.
360. Тирский В.В. и др. Предупреждение рецидива преступлений. Томск, 1990.
361. Токарев А.Ф. Криминологическое прогнозирование и планирование предупреждения преступлений. М., 1990.
362. Толеубекова Б.Х. Социология компьютерной преступности. Караганда, 1992.
363. Устинов В.С. Понятие и криминологическая характеристика организованной преступности. Нижний Новгород, 1993.
364. Хохряков Г.Ф. Криминология: Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева. М., Юристь, 2000.
365. Хохряков Г.Ф. Криминология: Учебник. М., 1999.
366. Чечель Г.И. Жестокий способ совершения преступлений против личности: уголовно-правовое и криминологическое исследование. Ставрополь, 1992.
367. Чобану И., Запорожан М., Криминология: Учебник. Кишинэу, 2005.
368. Шаваев А.Г. Безопасность корпорации (криминологические, уголовно-правовые и организационные проблемы). М., 1998.
369. Шаваев А.Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики. М., 1995.
370. Шестакова Д.А. Супружеское убийство как общественная проблема. СПб., 1992.